

ISSN 2392 - 6988
ISSN-L 2392 - 698

Buletin informativ *Rolul Mănăstirii Secu în viața religioasă a Țării Moldovei* VII

Complexul Muzeal Național
„Moldova” Iași

Mănăstirea Secu

Buletin informativ

al Simpozionului Național
Rolul Mănăstirii Secu în viața religioasă a Țării Moldovei

VII

**Complexul Muzeal Național
„Moldova” Iași**

Mănăstirea Secu

Buletin informativ

al Simpozionului Național

Rolul Mănăstirii Secu în viața religioasă a Țării Moldovei

VII

**Editura Cetatea Doamnei
Piatra Neamț, 2021**

Colegiul director

Dr. Lăcrămioara Stratulat
Arhim. Vichentie Amariei

Redacția

Cosmin Niță - secretar de redacție
Costică Asăvoaie
Vitalie Josanu
Costin Clit

Tehnoredactare și corectură

Cosmin Niță
Costică Asăvoaie
Costin Clit
Alexandra Niță-Vuza

Coperta I:

– Pecetea Mănăstirii Secu (Sursa: Arhiva Mănăstirii Secu)

Coperta IV:

- Turnul clopotniță de la Mănăstirea Secu, în perioada interbelică (Sursa: Arhiva INP)
- Paraclisul „Adormirea Maicii Domnului”, în perioada interbelică (Sursa: Arhiva INP)
- Biserica „Nașterea „Sfântului Ioan Botezătorul”, în perioada interbelică (Sursa: Arhiva INP)
- Hambarul de la Mănăstirea Secu, în perioada interbelică (Sursa: Arhiva INP)
- Toaca de la Mănăstirea Secu din 1847 (Sursa: Arhiva INP)

ISSN 2392 - 6988

ISSN-L 2392 – 6988

CUPRINS

STUDII ȘI ARTICOLE / STUDIES AND ARTICLES

Valentin ARAPU, Gabriel ARAPU, <i>Sfânta Mare Muceniță Varvara – Ocrotitoare de bolile vărsatului și de ciumă (Aspecte istorice, hagiografice, martirologice, medicale și etnologice) / The Holy Great Martyr Varvara - Protector of pox diseases and plague diseases (Historical, hagiographical, martirological, medical and ethnological aspects)</i>	5
Daniel DIEACONU, Mirela TOPOLICEANU, Cristian VATAMANU, <i>Societate, religie și mitologie la Muntele Ceahlău în evul mediu și începutul epocii moderne. Studiu de caz: Mănăstirea Pionul și Palatul Cneșilor / Society, religion and mythology at Ceahlau Mountain in the Middle Age and the beginning of the Modern Age. Case study: The Pion Monastery and the Knyazs Palace</i>	21
Mihai GICOVEANU, <i>Despre o piatră funerară așezată de Nestor Ureche / About a funeral stone set by Nestor Ureche</i>	39
Ioan GRĂMADĂ, <i>Mahalaua Muntenimii din Iași și bisericile sale / The Muntenimii Suburb of Iași and his churches</i>	45
Elena GHERMAN, <i>Cruce de mână aflată în patrimoniul Mănăstirii Secu / Hand cross in the heritage of the Secu Monastery</i>	65
Dorina GICOVEANU, Mihai GICOVEANU, <i>Legături spirituale între mănăstirile Secu-Neamț și Vorona-Botoșani / Spiritual connections between Secu-Neamt monasteries and Vorona-Botoșani</i>	69
Aurel - Florin ȚUSCANU, <i>Mitropolia Moldovei și unirea Principatelor Române / Metropolitan church of Moldova and union of Romanian Principalities</i>	73
Ion GUMENĂI, <i>Paisie Velicikovski în lucrarea lui Andronic Popovici „Istoria Sfintelor Mănăstiri Neamț și Secu” / Paisie Velicikovski in the work of Andronic Popovici „The history of the Holy Monasteries Neamț and Secu”</i>	81
Corneliu CIUCANU, <i>Biserica și armată în timpul Războiului de Întregire și al Marii Uniri. Rolul Mitropolitului Pimen Georgescu / Church and armed during The War of Integration and The Great Union. The role of Metropolitan Pimen Georgescu</i>	89
Emanuel BALAN, <i>Spitalul 431 C – Mănăstirea Secu (1916-1918) / Military hospital 431 C- Secu Monastery (1916-1918)</i>	99
Cristiana CHIRCU, Valentin CHIRCU, <i>Secolul extremelor prin ochii unui dascăl. Jurnalul învățătorului Gheorghe Apostol / THE 20th century through the eyes of a pedagogue. Gheorghe Apostol's Journal</i>	107
Andrei CREȚU, <i>In Memoriam, eroilor vasluieni, recunoștință (1916-1918) / In memoriam, forever grateful to vaslui's heroes (1916-1918)</i>	113
Ovidiu COMANAC, <i>Un far călăuzitor prin întuneric: Facultatea de teologie din Chișinău / A guiding beacon through the darkness: The faculty of theology of Chișinău</i>	123
Carmen SANDU, <i>File din istoria bisericii „Sf. Atanasie și Chiril” din Iași și a bisericii „Vulpe”. Preotul N.V. Hodoroabă Și Monografia Bisericii „Sf. Atanasie și Chiril” / Page from the history of the church „Saints Athanasius and Cyril” of Iasi and the „Vulpe” church. Priest N.V. Hodoroaba and the monograph of the church „St. Athanasius and Cyril”</i>	129
Ioan LISNIC, <i>Cuvioși stareți ai mănăstirilor basarabene, victime ale presiunilor comuniste / Pious abbots of basarabene monasteries, victims of communist repression</i>	141
Alexandru RĂDULESCU, <i>Muzeul Mitropolitan din Iași / Metropolitan Museum of Iași</i>	153

DOCUMENTE / DOCUMENTS

Costin CLIT, <i>Documente nemțene din prima jumătate a secolului al XIX-lea / Nemten documents from the first half of the nineteenth century</i>	159
Cosmin NIȚĂ, Costică ASĂVOAIE, <i>Documente privitoare la reînființarea Schitului Nișon (1935-1957) / Documents regarding the reestablishment of The Nișon Hermitage (1935-1957)</i> ...	189

RESTITUIRI / RESTITUTIONS

Eugen DARZEU, *În excursie la Secul / On a trip to Secul* 213

PREZENTĂRI, RECENZII ȘI NOTE BIBLIOGRAFICE / PRESENTATIONS, REVIEWS, BIOGRAPHIC NOTES

Florin Pintescu, *Politicile SUA, Germaniei și Rusiei în spațiul românesc (1990-2018). Considerații geoeconomice, geoculturale și geostrategice*, Editura „Cetatea de Scaun”, Târgoviște, 2019, 316 p. (Emanuel BALAN)..... 217

Ierom. Cosma Giosanu, *Răstignirea monahismului românesc la mijlocul secolului al XX-lea. Studiu de caz: Mănăstirile Sihăstria și Slatina*, [ediția II], Editura Egumenița, 2019, 374 p. (Cosmin NIȚĂ) 220

Constantin Pașilea, *Purtau românește – O istorie ilustrată a portului popular românesc*, Editura Cetatea Doamnei, Piatra Neamț, 2021, 465 p. (Viorel NICOLAU)..... 221

ABREVIERI / ABBREVIATIONS 225

INFORMAȚII UTILE PENTRU ACTUALII ȘI VIITORII COLABORATORI / USEFUL INFORMATION FOR CURRENT AND FUTURE COLLABORATORS..... 226

**SFÂNȚA MARE MUCENIȚĂ VARVARA – OCROTITOARE DE
BOLILE VĂRSATULUI ȘI DE CIUMĂ (ASPECTE ISTORICE, HAGIOGRAFICE,
MARTIROLOGICE, MEDICALE ȘI ETNOLOGICE)**

Valentin ARAPU¹, Gabriel ARAPU²

Cuvinte cheie: *Sfânta Varvara, hagiografie, boli ale variolei, puteri terapeutice, noi mucenici*
Keywords: *Saint Varvara, hagiography, pox diseases, therapeutic powers, new martyrs*

Precuvântare. În credințele tradiționale românești, misiunea de apărător, protector și izbăvitor de boli, în special de ciumă, îi este atribuită în mod prioritar Sfântului Mucenic Haralambie – taumaturg și făcător de minuni, fiind urmat de Sfântul Pantelimon, Sfântul Spiridon, Sfântul Visarion, Sfântul Dimitrie cel Nou (27 octombrie)³. În lumea catolică, protectori de ciumă sunt considerați Sfântul Rochus, Sfântul Sebastian, Sfântul Cristofor, Sfinții Cozma și Damian. Este semnificativ dar și firesc faptul că, pe parcursul epidemiilor și pandemiilor de ciumă, cultul acestor sfinți s-a amplificat, enoriașii rugându-li-se pentru a fi protejați de molima, percepută drept o pedeapsă trimisă de Dumnezeu oamenilor pentru păcatele lor⁴.

Rugăciuni de protecție în fața molimei îi sunt adresate Sfintei și Dreptei Ana, mamă a Preasfintei de Dumnezeu și Pururea Fecioară Maria, credincioșii rugându-i-se să fie păziți „de foamete, de ciumă, de potop, de foc, de sabie”⁵. În viziunea creștinilor, ciuma putea fi înlăturată și de Sfintele Fecioare. Astfel, în Etiopia la Mănăstirea Dăbră Jămădo Maryam, Fecioara din imaginea icoanei făcătoare de minuni, păstrată în locaș, îi apără pe credincioși de boli, în special de ciumă și de orbire⁶. Totodată, în scrierile hagiografice este invocat rolul martirei Sfintei Mucenițe Varvara (Barbara), ocrotitoare de boli, în special de vărsat și de ciumă⁷. În percepția populară românească Sfânta Mare Muceniță Varvara este „multiplă protectoare a copiilor, mamelor, tinerelor fete, apărătoarea tuturor bolilor vărsatului”⁸.

¹ Institutul Patrimoniului Cultural, Ministerul Educației, Culturii și Cercetării, Chișinău.

² Universitatea de Stat de Medicină și Farmacie „Nicolae Testemițeanu”, Chișinău.

³ *Ghidul iubitorilor de folclor*, vol. 9, Suceava, Editura Lidana, 2019, p. 230; Silvia Ciubotaru, *Sfântul Haralambie*, în Silvia Ciubotaru, Ion H. Ciubotaru, *Vitralii. Pagini etnoculturale din presa anilor 1992-2012*, Iași, Editura Presa Bună, 2015, p. 52-53; *Sfântul Mucenic Haralambie ocrotitorul împotriva bolilor*, Selecția și adaptarea textelor de Ciprian Voicilă, București, Meteor Publishing, 2016, p. 119; Valentin Arapu, Gabriel Arapu, *Sfântul Sfințit Mare Mucenic Haralambie – Protector, vindecător și tămăduitor de ciumă: Interferențe istorice, teologice, medicale și etnoculturale*, în „Buletin Informativ al Simpozionului Național Rolul Mănăstirii Secu în viața religioasă a Moldovei”, vol. VI, Piatra Neamț, Editura Cetatea Doamnei, 2020, p. 5-18; Idem, *Sfinții ocrotitori și tămăduitori de ciumă din spațiul românesc prin prisma interconexiunilor patrimoniului etnocultural și ecleziastic*, în „Educația în spiritul valorilor naționale și universale din perspectiva dialogului pedagogic. Volumul simpozionului științific internațional”, Ediția a II-a, 27-28 martie 2020, Chișinău, Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”, Coordonatori și editori: Larisa Noroc, Valentina Ursu, Chișinău, Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău, 2020 (Tipogr. „Garomont Studio”), p. 144-159; Eugen Drăgoi, *Sfinții care ne vindecă de boli*, Ediția a III-a, Galați, Editura Partener, 2016, p. 159.

⁴ Найтхард Бульст, *Почитание святых во время чумы. Социальные и религиозные последствия эпидемии чумы в позднее средневековье*, în „Одиссей. Человек в истории”, 2000, Москва, 2000, с. 152-185.

⁵ Arhim. Ioachim Părvulescu, *Carte de rugăciuni cu acatistele cele mai folosite din viața omului. Cu povești și învățături*, Tipărită cu binecuvântarea înalt Prea Sfințitului Acad. Dr. Nestor Vornicescu Arhiepiscop al Craiovei și Mitropolitul Olteniei, Sfânta Mănăstire Lainici, 2000, p. 380.

⁶ Christine Chaillot, *Rolul imaginilor sfinte și cinstirea icoanelor în Bisericile Ortodoxe Orientale, Tradițiile Sîriacă Ortodoxă, Coptă și Etiopiană*, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2018, p. 114-115.

⁷ Petroniu Florea, *Aleșii lui Dumnezeu. Predici la sărbători*, Oradea, Editura Episcop Nicolae Popovici, 2005, p. 47, 199.

⁸ Marcel Lapteș, *Anotimpuri magico-religioase. Schițe etnografice*, Deva, Editura Corvin, 2011, p. 15.

Semnificația zilei Sf. Varvara. În mod tradițional, Sfânta Varvara este considerată protectoare și vindecătoare de bolile vărsatului⁹, în special la copii. Protecția Sfintei Varvara era invocată deoarece oamenii credeau că „Iuda a adus vărsatul și bubele răle din smoala iadului”¹⁰. În folclorul medical sunt specificate mai multe boli ale vărsatului sau bubatului. „Bubatu ăl mic” mai este numit pojar și rujeolă, la care, pe perioada bolii, bolnavului nu i se schimba cămașa. Vărsatul negru provoca cicatrici pe față, astfel, omul care a suferit de această boală, avea „obrazu cu găuri sau ciupit de vărsat”. Vărsatul de vânt sau varicela este o altă manifestare a vărsatului. În Oltenia, vărsatul se numea bubat sau „bubatul cel mare”¹¹. În popor, speciile variolei erau cunoscute „sub numele de vărsat mare, vărsat în cruci și pojar sau vărsat mic”¹². De asemenea, în medicina populară se aplicau diferite remedii pentru „vărsatul vitelor”, în special „hultuirea” în cazul vărsatului oilor¹³.

În comunitățile rurale românești, Sfânta Varvara ocrotea copiii de boli, cele mai frecvente fiind erupțiile de piele, extrem de contagioase „datorită precarității tratamentului medical” din mediul sătesc. Pentru a fi feriți de bolile infecțioase, copiii se atingeau „pe barbă cu frunze sau fructe de arbuști din farmacopeea tradițională, tratament ce a primit numele după sfântă și după partea anatomică a corpului: îmbărburare”¹⁴.

În tradiția populară ziua Sfintei Varvara (Barbura) era prima din cele trei sărbători religioase numite *Borboase*: Sfânta Varvara, Sfântul Sava și sfântul Nicolae, respectiv, sărbătorile enumerate, fiind consemnate în calendar în zilele de 4, 5 și 6 decembrie¹⁵. În luna decembrie, există un număr mare de sărbători religioase, fiind prescrise și multiple restricții în activitatea omului. Totodată, sunt permise unele munci necesare în gospodărie în ziua Sfintei Varvara (4 decembrie) și în ziua Sfântului Nicolae (6 decembrie) – „zi în care este dezlegat la pește”¹⁶.

Ziua Sfintei Varvara este asociată cu „sărbătoarea bubelor la Barbara”. Cele trei zile în arealul etnofolcloric românesc au o mulțime de denumiri, în mare parte „pierdute astăzi: Bubatul, Zilele Bubatului, Sărbătoarea Bubelor, Borboasele, Vărsata, Varvara, Barbura, Savele”¹⁷. Pe parcursul celor trei zile de nedespărțit de *Borboase*, în Banat se respectă următoarele tradiții: în ziua Sfintei Varvara „se ține contra bubelor de tot felul”; de ziua Cuviosului Sava cel Sfințit (5 decembrie) „se face turta dragostei; în ziua de Sfântul Nicolae „se dau de pomană, cu excepția copiilor, boabe de fasole, de porumb”¹⁸.

⁹ Vărsatul este denumirea populară a variolei. Virusul variolic se transmite de la persoană la persoană prin aerosoli sau particule septice din orofaringele persoanelor infectate. Indirect, virusul se poate transmite prin lenjerie și alte obiecte contaminate. Variola majoră are următoarele manifestări: a) perioada de incubație pe durata a 10-12 zile (febră mare, frison, cefalee, rahialgii, mialgii și stare toxică); b) perioadă eruptivă, 2-3 zile (*rash preeruptiv, cogenitiv sau hemoragic*); c) perioada eruptivă (febră mare, apariția unor macule care se transformă în papule de culoare roșie închisă, apoi în vezicule, apariția unor cruste galbene care se desprind destul de greu, lăsând în loc cicatrice indelebite (Augustin Cupșa, *Boli infecțioase transmisibile*, Craiova, Editura Medicală Universitară, 2007, p. 591-592; *Оспа натуральная (Variola vera)*, în А.П. Казанцев, В.С. Матковский, *Справочник по инфекционным болезням*, Москва, Издательство „Медицина”, 1979, с. 135-138).

¹⁰ Marcel Lapteș, *op. cit.*, p. 158.

¹¹ George Bujorean, *Boli, leacuri și plante de leac cunoscute de țărâtimea română*, Sibiu, Editura Asociațiunii „Astra”, p. 58, 187, 284-285.

¹² Valeriu Bălțeanu, *Dicționar de magie populară românească*, București, Paideia, 2003, p. 150, 280.

¹³ Anamaria Lisovschi, *Etnoiatria – Magia și descântecul terapeutic*, Cluj-Napoca, Napoca-Star, 2004, p. 20; George Bujorean, *op. cit.*, p. 351.

¹⁴ Camelia Burghel, *Sfinții tămăduitori în contextul terapiei populare*, în „Studii și Comunicări”, nr. XVII-XXI, Tom. II, Seria: Istorie-Etnografie-Artă, Satu Mare, Editura Muzeului Sătmărean, 2000-2004, p. 277.

¹⁵ Romulus Antonescu, *Dicționar de simboluri și credințe tradiționale românești*, Ediție digitală, p. 70; în: <http://www.palatulcopiilordeva.ro/wp-content/uploads/2018/09/Antonescu-Romulus-Dictionar-Simboluri-Credinte-Traditionale-Romanesti.pdf> (accesat: 21.05.2021).

¹⁶ *Ibidem*, p. 205.

¹⁷ Marcel Lapteș, *op. cit.*, p. 15.

¹⁸ Romulus Antonescu, *op. cit.*, p. 206.

Cele trei zile de *Borboase* mai sunt numite și *Zilele bubatului*. În Dolj oamenii credeau că în aceste zile nu trebuie de dat „copiilor de mâncare boabe coapte ci numai fierte, pentru ca bubele ce le vor ieși pe corp să fie moi și nedureroase”¹⁹. În Muntenia de ziua Sfintei Varvara copiilor le era interzis să mănânce fasole „pentru ca, în caz că se îmbolnăvesc de vărsat, să nu li se facă bubele cât boabele de fasole”²⁰. În Vâlcea, pentru a feri copiii de vărsat, micuții erau unși cu „miere sau cu sirop de dulceață”. Pentru copiii care deja au contactat boala se credea că aplicarea acestui tratament va asigura ca „bubele să nu fie dureroase, ci dulci”²¹.

Totodată, multiple narațiuni istorice și teologice, converg în favoarea faptului că, Sfânta Varvara îi proteja pe oameni în timpul epidemiilor și pandemiilor de ciumă. La fel, Sfintei Varvara îi este atribuit și darul vindecării oamenilor de unele boli contagioase în spitale patronate de sfântă. De exemplu, la vest de orașul Atena, în anii '50 ai secolului XX, funcționa stațiunea-leprozerie a Sfintei Varvara din Aigaleo²².

Contextul istoric. Conform scrierilor hagiografice, circumstanțele istorice ale vieții Sfintei Varvara sunt încadrate cronologic în „vremea împărăției lui Maximian păgânul, împărat al Romei”²³. Dar, conform narațiunii istorice a lui Eusebius din Cezareea²⁴, evenimentele datează cu „anii celor patru

¹⁹ *Ibidem*.

²⁰ *Ibidem*, p. 235.

²¹ *Ibidem*, p. 428.

²² *Rugăciune specială pentru încetarea noii epidemii. Aceasta este asigurată de Parohia Ortodoxă Sf. Innocentie*, Tarzana, California, 2019, p. 9, în: <https://stioctca.orthodoxws.com/files/COVID-19/Rugciune-special-pentru-ncetarea-noii-epidemii.pdf> (accesat: 20.05.2021).

²³ *Viața și pătimitura Sfintei Mucenițe Varvara (4 decembrie)*, în „Viețile Sfinților”, vol. IV (decembrie), Editura Episcopiei Romanului și Hușilor, 1998, p. 29, în: <https://static1.squarespace.com/static/5bef36bdf2e6b1fd87034c00/t/5ccf6a2f652deaddf2e729fb/1557097013491/Vietile+Sfintilor+-+Vol.IV+%28decembrie%29.pdf> (accesat: 06.05.2021).

²⁴ Eusebius din Cezareea / Caesarea (260/265-339) este apreciat pe bună dreptate drept părintele istoriografiei bisericești, autor care a introdus spiritul de sinteză în literatura creștină, originar din Palestina, și-a făcut studiile la Ierusalim și Antiohia, cunoștea limbile greacă, ebraică și latină. A fost un ucenic demn a lui Pamfil, cu care se pare că a colaborat la o lucrare despre Origen. Ambii au fost persecutați în perioada de domnie a împăratului Dioclețian, fiind întemnițați în anul 307. În anul 309 Pamfil a fost executat, iar Eusebius este nevoit să pribegească prin Palestina, Siria, Fenicia și Egipt. Fiind martor ocular la acțiunile de persecutare a creștinilor, Eusebius va descrie aceste evenimente în monumentală sa operă *De palaestinae martyribus*. Domnia lui Constantin cel Mare a însemnat și o schimbare radicală în viața personală a lui Eusebius: în anul 311 el devine episcop al orașului Caesarea și este agreat de împărat, care corespundea cu renumitul teolog. În calitatea sa de episcop a luptat pentru unitatea bisericii și n-a aprobat condamnarea lui Arie. La primul conciliu ecumenic de la Niceea, Eusebius a ocupat un loc de onoare și s-a adresat împăratului cu un omagiu. Ulterior, Eusebius a dedicat lui Constantin I, două lucrări: *Vita Constantini* și *De lauda Constantini*. De fapt, în aceste lucrări Eusebius a abordat problema relațiilor dintre stat și Biserică. Soarta Bisericii creștine și cea a lui Eusebius erau strâns legate de politica promovată de împăratul Constantin cel Mare. Eusebius susținea că Dumnezeu guvernează lumea prin intermediul Cuvântului, iar Cuvântul guvernează oamenii prin intermediul suveranului, respectiv, nu poate exista altă putere în afară de cea care vine de la Dumnezeu (*Nulla potestas sine a Deo*). Cele două lucrări apologetice consacrate împăratului au fost o recunoștință din partea episcopului pentru statutul său privilegiat și autoritatea aflată în ascensiune. Elogierea faptelor lui Constantin, argumentarea de pe poziții teologice a puterii sale prin teza că împăratul ar fi alesul lui Iisus pe Pământ, au contribuit la crearea unei imagini ideale a chipului lui Constantin, fenomen care mai târziu a stat la baza canonizării acestei personalități. În afară de multiplele sale creații cu caracter teologic și hagiografic, Eusebius a scris două lucrări istorice: *Cronica (Istoria universală)* și *Istoria ecleziastică*. În *Cronica* sa, pe baza relatărilor din Biblie, autorul expune istoria omenirii de la facerea lumii până la conciliul ecumenic de la Niceea (325). Începe cu nașterea lui Avraam, cuprinde o succesiune a episcopilor din Alexandria, Roma, Antiohia și Ierusalim, expune istoria evreilor de la Iisus la rebeliunea din timpul lui Hadrian, istoria persecuțiilor de la Nero la Dioclețian. *Cronica* sa, fiind un soi de table cronologice care realizau un sincronism între istoria popoarelor antice – chaldeenii, asirienii, evreii, egiptenii, grecii și romani. Scrierea a fost completată după moartea autorului și continuată până în anul 378, iar ulterior tradusă în latină, de Hieronymus. *Chronographia* sa este scrisă în continuarea celei a lui Sixtus Iulius Africanul, reprezintă o cronologie comparată a tuturor popoarelor cunoscute. Prima parte cuprinde perioada de până la 329, autorul încearcă să stabilească cronologia fiecărui popor după calculele proprii. În partea a doua prin table sinoptice, încearcă o concordanță a sistemelor cronologice antice –

împărați care-și împărțise cârma domniei”²⁵, adică domneau prin sistemul de Tetrarhie²⁶. Sursele hagiografice, dedicate vieții Sfintei Varvara, nu oferă claritate asupra personalității împăratului păgân în timpul căruia s-au desfășurat evenimentele deoarece în aceeași perioadă cronologică sunt atestate două personalități istorice care purtau nume parțial similare: Maximianus (240-310) și Galerius Maximianus (250-311), ultimul fiind consemnat mai des în narațiunile istorice cu numele Galerius. Anumite confuzii în acest sens sunt prezente în lucrarea părintelui istoriografiei eclesiastice Eusebius din Cezareea *Viața împăratului Constantin* prin descrierea faptelor unor împărați fără a le da numele concrete.

În cazul primului suveran numele deplin al împăratului Maximianus este Marcus Aurelius Valerius Maximianus Herculeus (240-310). La sfârșitul anului 285, împăratul Dioclețian l-a asociat la domnie, numindu-l *caesar* pe „un ilir de încredere” și tovarăș de arme Maximianus (286-305). La 1 aprilie 286 Dioclețian l-a promovat pe Maximianus la rangul de *augustus*. La 1 martie 293, Dioclețian a numit doi *caesari* sau „împărați juniori”, pe Galerius și Constanțiu, ambii de origine fiind iliri. Acest sistem de guvernare a imperiului a fost numit Prima Tetrarhie²⁷. Galerius se subordona lui Dioclețian, respectiv Constanțiu ierarhic era în subordinea lui Maximianus. Cei doi *caesari* „au fost adoptați de *augusti*-i lor”. Sistemul de tetrarhie nu a împărțit imperiul, fiecare dintre cei patru împărați având responsabilități specifice. Totodată, fiecare dintre cei patru suverani avea reședința sa imperială: Dioclețian locuia în Nicomedia, Maximianus în Milano (prefera să stea și în palatul său din Aquileia), Galerius în Salonic, Constanțiu în Trier²⁸. Dioclețian, numele inițial al căruia era Dioclos („Gloria lui Zeus”), și-a luat numele de Iovius, comparându-se astfel cu Zeus. Lui Maximianus, Dioclețian i-a dat numele Herculeus, comparându-l astfel cu fiul lui Zeus, Hercule²⁹.

În anul 306, fiul său Maxentius devine împărat, respectiv Maximianus revine în viața publică, proclamându-se *augustus* în 307. Pentru a-și consolida puterea, este oficiată căsătoria fiicei sale Fausta, care avea vârsta de 7 ani, cu împăratul Constantin I³⁰. Maximianus a mai abdicat o dată în anul 308 pentru ca numai peste doi ani să se proclame din nou împărat la Arelate (Arles). Pe finalul carierei sale politice Maximianus, în anul 310, a intrat în conflict cu împăratul Constantin cel Mare, fiind înfrânt de acesta și constrâns să se sinucidă³¹.

În cazul celui de-al doilea împărat, numele său deplin este Gaius Galerius Valerius Maximianus (305-311). Lactantius³², în lucrarea sa „Despre morțile persecutorilor”, relevă „despre celălalt

biblice, egiptene, asiriene, grecești și romane. Totuși toate calculele se fac în baza cronologiei biblice. Eusebius este considerat pe bună dreptate fondatorul unui gen aparte – a istoriografiei eclesiastice, și creatorul concepției biblică-creștină a istoriei universale (3.B. Удальцова, *Церковные историки ранней Византии*, în „Византийский Временник” (în continuare: *ВВ*), Том 43 (68), 1982, c. 3-21; Т.В. Попова, *Художественные особенности сочинения Евсевия Кесарийского Vita Constantini*, în *ВВ*, Том 34 (59), 1973, c. 122-129.

²⁵ Eusebius din Cezareea, *Viața împăratului Constantin și alte scrieri*, Ediția a II-a revizuită și adăugită, Studiu introductiv de Emilian Popescu, Traducere din limba greacă și note de Radu Alexandrescu, București, Editura Basilica a Patriarhiei Române, 2012, p. 93.

²⁶ Hans A. Pohlslander, *Împăratul Constantin*, București, Editura Artemis, 2007, p. 18.

²⁷ *Ibidem*.

²⁸ *Ibidem*, p. 19; Bertrand Lançon, *Constantin cel Mare*, București, Editura Corint, 2003, p. 16.

²⁹ Warren Treadgold, *O scurtă istorie a Bizanțului*, București, Artemis, 2003, p. 25, 27.

³⁰ Bertrand Lançon, *op. cit.*, p. 21.

³¹ Hans A. Pohlslander, *op. cit.*, p. 29; Bertrand Lançon, *op. cit.*, p. 22; Horia C. Matei, *Lumea antică: Mic dicționar biografic*, Chișinău, Universitas, 1993, p. 165-166.

³² Lucius Caelius Firmianus Lactantius, născut probabil în Africa în a doua jumătate a secolului al III-lea, a murit în anul 325. A studiat cu Arnobius, iar mai târziu a fost chemat la Nicomedia de către împăratul Dioclețian ca profesor de limbă latină. S-a convertit la creștinism la o vârstă înaintată. L-a instruit pe Crispus, fiul lui Constantin cel Mare, la Trier în Galia, unde a stat Constantin până în anul 316. Dintre multiplele sale scrieri cea mai valoroasă este *Divinae institutiones libri VII*, în care întreprinde prima încercare de expunere sistematică a creștinismului. Arată temeiurile doctrinei creștine, este axat în special pe latura morală a acestei învățături, arată că toți oamenii, afară de epicurei, admit o providență divină. Lactantius era puțin familiarizat cu probleme filozofice, pe unele le cunoștea destul de superficial. Pentru el, Dumnezeu după ce a creat lumea, a produs un spirit desăvârșit ca dânsul,

Maximian”, adică Galerius, „cu care Dioclețian s-a pricopsit de ginere”³³. Sfântul Teofan Mărturisitorul îl menționează în aceeași postură pe „Maximian Galerius, ginerele lui Dioclețian, soțul fiicei sale, Valeria”³⁴.

Galerius Maximianus a fost „împărat junior”, adică *caesar* în timpul Primei Tetrarii, subordonat lui Dioclețian și responsabil de guvernarea provinciilor dunărene. Anume Galerius Maximianus a fost „un înverșunat dușman al creștinilor”³⁵. Teofan Mărturisitorul relevă că Maximian Galerius a fost convins „să pornească prigoana împotriva creștinilor” de către vrăjitorul Theoteknos, urmând ca toți în imperiu „să jertfească demonilor și să primească oracole”³⁶.

În cadrul Primei Tetrarii Dioclețian a promovat o politică îndreptată împotriva creștinilor, deși se spunea că soția sa, Prisca, și fiica, Valeria, erau procreștine. Politica de interzicere a creștinismului și de transformare a lui în crimă își are originile la sfârșitul secolului I³⁷, atingându-și apogeul său pe timpul lui Dioclețian – „sprijinitorul cel mai zelos al politicii anticreștine”³⁸. Prima acțiune împotriva creștinilor a fost dărâmarea bisericii din Nicomedia (23 februarie 303) după care, Dioclețian a emis un șir de edicte anticreștine care prevedeau următoarele: îndepărtarea creștinilor din serviciul imperial și armată; distrugerea bisericilor creștine; predarea de către creștini către autorități a *Scripturilor* pentru a fi arse; arestarea episcopilor creștini; obligarea creștinilor întemnițați „să aducă jertfe și apoi să fie eliberați”, eliberarea lor fiind admisă probabil din cauza că „închisorile erau deja pline”³⁹. Prin edictul din 304 toți creștinii erau obligați să aducă jertfe, în caz contrar erau executați. Este semnificativ faptul că edictele emise de Dioclețian au fost aplicate în mod inegal în imperiu, cea mai severă implementare fiind atestată în Est, iar în teritoriile guvernate de Constanțiu măsurile anticreștine au fost superficiale⁴⁰.

Dioclețian și Maximianus sunt etichetați de către Eusebius din Cezareea „prigonitorii” principali ai creștinilor⁴¹. Galerius Maximianus a fost un părtaș aprig al politicii anticreștine, promovate de Dioclețian, dar, cu câteva zile înainte de moarte sa (30 aprilie 311), a emis un edict de toleranță față de creștini, prin aceasta, scrie Eusebius din Cezareea, „ispășindu-și fapta printr-o moarte îngrozitoare. Și numaidecât – și pretutindeni – i-au fost acestuia nimicite, ca unui spurcat și nemernic ce se dovedise, inscripțiile de laudă, statuile și celelalte lucruri de acest fel care-i fuseseră dedicate spre cinstitură”⁴².

Eusebius din Cezareea scrie că, pe finalul vieții sale, „cel care stărnise prigoana”, adică Maximianus, a ajuns „cu trupul roșu de puroaie și mâncat de viermi”⁴³. Sfârșitul împăratului Maximianus Galerius a fost pe măsura atrocităților comise față de creștini. Eusebius relevă că, pe împărat l-a ajuns „pedeapsa lui Dumnezeu”⁴⁴: „în adâncul celor mai intime părți ale trupului i s-a iscat

pe Fiul. Apoi a mai creat un spirit, bun la început, dar care s-a transformat în rău pe parcurs (diavolul). Cel de-al doilea spirit îl învinuia pe Fiul, devine dușman al lui Dumnezeu și cauză a răului, un fel de *antitheus* (*contra* Dumnezeu). Datorită culturii clasice întinse și stilului elegant, Lactantius a primit de la Pico della Mirandola (1494) epitetul de „Cicero al creștinilor” și a fost considerat unul dintre autorii bisericești importanți.

³³ Lactantius, *De mortibus persecutorum* (*Despre morțile persecutorilor*), Traducere, studiu introductiv, note și comentarii de Claudiu T. Arieșan, Timișoara, Editura Amarcord, 2000, p. 97.

³⁴ Sfântul Teofan Mărturisitorul, *Cronografia*, Traducere din limba greacă, studiu introductiv și note de Mihai Țipău, București, Editura Basilica a Patriarhiei Române, 2012, p. 29.

³⁵ Hans A. Pohlsander, *op. cit.*, p. 26.

³⁶ Sfântul Teofan Mărturisitorul, *op. cit.*, p. 33.

³⁷ Marie-Françoise Baslez, *Biblie și Istorie: Iudaism, Elenism, Creștinism*, București, Editura Artemis, 2009, p. 398.

³⁸ Horia C. Matei, *op. cit.*, p. 119.

³⁹ Hans A. Pohlsander, *op. cit.*, p. 21.

⁴⁰ *Ibidem*, p. 22.

⁴¹ Eusebius din Cezareea, *op. cit.*, p. 123.

⁴² *Ibidem*, p. 112; Horia C. Matei, *op. cit.*, p. 119.

⁴³ Eusebius din Cezareea, *op. cit.*, p. 84.

⁴⁴ Eusebius în „Istoria ecleziastică” afirmă că, Dumnezeu, prin persecuțiile dezlănțuite în imperiu, „a vrut să-i pedepsească pe creștini pentru disensiunile din rândurile lor”. Nuanțăm că scrierea sa „Istoria ecleziastică” reprezintă o lucrare fundamentală în cadrul istoriografiei creștine. Ea este structurată în 10 cărți și cuprinde

mai întâi un abces, care mai apoi s-a prefăcut într-o rană adâncă, în chip de fistulă; amândouă îi măcinau necurmat măruntaiele, împlându-l de viermi și răspândind în jur o duhoare ca de cadavru. Întreaga povară a cărnurilor lui ajunsese, de prea multa lui lăcomie, un uriaș morman de grăsime, pe care [puroaiele] acelea o făceau să putrezească, oferind – după câte se pare – persoanelor care se apropiau de el o priveliște greu de îndurat și cutremurătoare”⁴⁵. Eusebius descrie că Maximianus a conștientizat greșeala de a ataca Biserica, s-a mărturisit în fața lui Dumnezeu, a poruncit de a înceta prigoana creștinilor, „îndemnând prin legi și edicte împărătești la grabnica refacere a bisericilor și îndemnându-i [pe credincioși] să-și reia datinile și să înalțe rugăciuni pentru el”⁴⁶.

Dimensiunea hagiografică. Relatările despre martiri au fost redactate începând cu secolul al V-lea când a fost dezvoltat cultul martirilor. În aceste lucrări era în mare parte exclus cadrul istoric, fiind totodată privilegiate „dimensiunile epică și taumaturgică”⁴⁷. O realitate a hagiografiei bizantine este faptul că ea „e plină de invenții”, în majoritatea textelor nefiind „furnizată nici o dată”, la fel și „reconstituirea geografică este extrem de vagă”. În scrierile hagiografice, ca regulă, protagonistul este lipsit de o caracterizare amplă, fizică și morală, „unicul element definitoriu al personalității sale e chiar sfințenia sa”, iar sfințenia sa „era un dar de la Dumnezeu”⁴⁸.

Scrierile hagiografice oferă informații generale și destul de fragmentare despre viața Sfintei Mucenițe Varvara. Conform tradiției creștine, Varvara s-a născut în „părțile răsăritului”, în orașul Iliopoli, într-o familie păgână, mama ei murind când fiica era la o vârstă fragedă. În textele dedicate vieții Sfintei Varvara, informațiile cu referire la localitatea de naștere a muceniței sunt contradictorii și incomplete. Cel mai des în scrierile hagiografice este menționat faptul că, Sfânta Varvara era originară din Heliopolis⁴⁹, dar, în perioada respectivă, au existat trei orașe cu această denumire în Asia Mică, Egipt

perioada de la apariția creștinismului până în anul 324. Eusebius a scris-o cu scopul de a demonstra triumful creștinismului. Concepțiile sale filozofice și teologice s-au bazat pe operele lui Filon din Alexandria, Origene și Platon. În viziunea lui Eusebius, scopul major al procesului istoric era restabilirea dominației inițiale absolute a lui Dumnezeu – Logos pe pământ. În acest context biserica creștină este prezentată drept moștenitoarea apostolilor. Creștinii sunt „poporul lui Dumnezeu”, cu toate că sunt un popor nou dar în același timp și cel mai numeros, evlavios și nu poate fi învins de nimeni deoarece este ajutat de Dumnezeu. Respectiv, și învățătura creștină nu este nouă și neînțeleasă, dar este inițială, unică și adevărată. Inițial, din cauza persecutării creștinilor, autorul avea o atitudine negativă față de Imperiul Roman, dar odată cu recunoașterea oficială a creștinismului Eusebius fundamentează ideea că din momentul nașterii lui Iisus, Imperiul Roman traversează o perioadă de purificare și de renovare. Elaborează și conceptul simfoniei, care presupunea existența unor raporturi armonioase între Biserică și Împăratul creștin. Un alt concept, argumentat de Eusebius a fost cel al „poporului ales”, sau al „poporului lui Dumnezeu”. În tagma acestui popor intrau toți creștinii indiferent de apartenența rasială, culoarea pielii, specificul vieții sociale și etnice. Spre deosebire de antichitate unde poporul ales îl constituiau numai iudeii, Eusebius considera că toți oamenii care acceptă creștinismul căpătă acces în tagma poporului ales de Dumnezeu. Anume această teorie a modificat radical concepția istorică, astfel, pe viitor autorii nu se vor limita la scrierea unor istorii locale cu accentuarea rolului excepțional pe care-l joacă romanii și bizantinii, dar vor tinde spre crearea unor istorii universale a mai multor țări și popoare creștine. Respectiv, și principiul de rivalitate nu va fi între romani și barbari, dar între creștini și necredincioși. Conform concepției istorice a lui Eusebius, toată istoria omenirii a fost o pregătire generală pentru a percepe doctrina creștină. Războaiele și calamitățile naturale erau trimise de Dumnezeu oamenilor pentru comiterea păcatelor și neînțelegerea voinței Divine. Soarta popoarelor, inclusiv a iudeilor și păgânilor, era dirijată de Dumnezeu prin intermediul apostolilor (Hans A. Pohlslander, *op. cit.*, p. 22; И.В. Кривушин, *Ранневизантийская церковная историография*, Санкт-Петербург, Издательство „Алетейя”, 1998, 255 с.; А. П. Лебедев, *Церковная историография в главных ее представителях с IV века по XX.*, Санкт-Петербург, Издание книгопродавца И.Л. Тузова, 1903, с. 11-110).

⁴⁵ Eusebius din Cezareea, *op. cit.*, p. 118-119.

⁴⁶ *Ibidem*, p. 119.

⁴⁷ Marie-Françoise Baslez, *op. cit.*, p. 345.

⁴⁸ Cyril Mango, *Sfântul*, în Guglielmo Cavallo, *Omul bizantin*, Iași, Editura Polirom, 2000, p. 298, 300, 309.

⁴⁹ *Sfânta mare muceniță Varvara din Heliopolis (sau Barbara) (4 decembrie)*, 274 p.; în: https://archive.org/details/sf.-varvara_202012 (accesat: 08.05.2021).

și Fenicia. În unul dintre texte este specificat că tatăl său, Dioscor, era „locuitor în Nicomedia (Bithinia)”⁵⁰.

Tatăl ei, Dioscor, a rămas cu unica sa alinare, cu micuța Varvara care-i era dragă „ca ochii din cap”⁵¹. Fiica a crescut, fiind înconjurată de dragostea și grija părintelui. Varvara creștea nespuse de frumoasă, atrăgând privirile celor din jur. Dioscor a edificat un turn care se aseamăna mai mult cu un castel în incinta căruia a ascuns-o pe Varvara de ochii lumii, în special de ochii prostimii care nu merita să savureze frumusețea divină a chipului fiicei sale. Izolarea Varvarei în castel a fost determinată și de multiplele sale acțiuni de caritate și de ajutorare a celor bolnavi și nevoiași, faptele sale fiind detestate de Dioscor. Varvara ajută oamenii suferinzi, cerând sprijin și din partea tatălui său. Fecioară neprihănită îngrijea oamenii bolnavi în pofida pericolului de contaminare cu molime contagioase. Aflând despre boala gravă a unui om, Varvara și-a vândut toate bijuteriile, iar banii căpătați i-a donat sub anonim familiei suferindului⁵². Fiind încă păgână, fecioara a pătruns cu dragoste și evlavie la creștinii întemnițați, ducându-le hrană și vești de la membrii familiilor lor. Încercând să-i salveze pe creștini, Varvara apela la ajutorul tatălui său și al oamenilor influenți din anturajul lui. Dioscor era vizibil deranjat și chiar iritat de acțiunile fiicei sale pe care a decis s-o îngrădească de lume în castelul deja menționat⁵³.

Aflându-se în izolare, Varvara se dedă completamente cunoașterii lumii înconjurătoare, polemizând în problemele existențialiste cu educatoarele care încercau să o convingă că zeii păgâni au creat lumea și tot ceea ce ne înconjoară. Varvara pune la îndoială faptul că zeii, materializați în figurine de idoli în palatul tatălui său, ar fi fost în stare să creeze frumusețile lumii înconjurătoare. Acești zei cu chipuri de idoli, fiind confecționați din metal, fier și piatră sunt rezultatul muncii oamenilor, al pietrarului, al lemnarului, al argintarului, al aurarului⁵⁴. Este imposibil ca acești idoli, aceste figuri statice să fi creat frumusețile cerului și ale pământului.

Este semnificativ faptul că aceste argumente aduse împotriva zeilor păgâni, formulate de Sfânta Varvara, vor fi invocate și în alte scrieri hagiografice de mai târziu. Cel mai relevant exemplu în acest sens este oferit de Gregoire Florentinus de Tours (538/540-594), considerat adeseori ca „părintele istoriografiei france” și „Herodot al istoriografiei medievale”⁵⁵. Gregoire de Tours aduce mai multe

⁵⁰ *Sf. Martira Varvara*, în „Dumineca. Organul Vicariatului Episcopal gr. cat. român din Maramureș”, Anul III, nr. 48, 28 noiembrie, 1926, p. 3.

⁵¹ *Святая великомученица Варвара*, Издание второе, Москва, Типо-Литография I. И. Пашкова, 1896, с. 5.

⁵² *Ibidem*, p. 6-7.

⁵³ *Ibidem*, p. 12-13.

⁵⁴ *Ibidem*, p. 14.

⁵⁵ Gregoire de Tours a scris *Istoria ecleziastică a francilor*, lucrarea fiind structurată în zece cărți (*Historiae Francorum libri decem*). Autorul s-a născut la Clermont Ferrand într-o ilustră familie galo-romană. A primit o distinsă educație religioasă și literară. Un rol aparte în narațiunea sa îi oferă Sfântului Martin, apostolul Galiei. În scrierea sa, Gregoire de Tours a urmărit în mod special „să facă istoricul reședinței episcopale al cărei titular este”. A urmărit în afară de evenimentele de ordin religios, autorul oferă importante informații asupra curții regale și vieții nobilimii, asupra moravurilor epocii. Gregoire de Tours ne relatează că pe parcursul vieții sale a scris „zece cărți de Istorie, șapte cărți despre minuni, o carte despre viețile sfinților, a comentat un tractat despre psalmi și despre cariera bisericească”. Scrierile sale hagiografice reprezintă un interes deosebit chiar dacă abundă de descrieri fantastice. Multiplele legende și minuni descrise de Gregoire reflectă într-o măsură anumită și viața cotidiană a epocii, relațiile din cadrul familiei, în special cele de ordin sentimental dintre părinți și copii. Descrierea multiplilor sfinți locali care s-au contopit cu sanctuarele lor (râuri, platouri, izvoare, copaci, stânci etc) nu este lipsită și de unele povești pentru cititori, multe dintre care au un caracter ambiguu. În acest context, amintim episodul unui om șchiop care-și câștiga existența din cerșit. Într-o zi anume a aflat că din districtul vecin urmau să fie aduse moaștele unui mare sfânt, care cu siguranță îi puteau vindeca handicapul. Reacția bolnavului nu a fost adecvată, el a încercat să fugă de „pericolul” care-l păștea, dar moaștele au sosit în cadrul districtului mai înainte și șchiopul prin minune a fost vindecat: fapt pentru care nu s-a bucurat deloc deoarece pierdu-se sursa de existență (Charles-Olivier Carbonell, *Istoriografia*, București, Grafoart, 2006, p. 45-46; Vasile Cristian, *Istoriografie generală*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1979, p. 70; Григорий Турский, *Книга о чудесах блаженного апостола Андрея*, în: http://www.vostlit.info/Texts/rus/Greg_Tour/frame1text.htm (accesat: 04.05.2021).

argumente, formulate de regina Hrodehilda (Clotilde), în favoarea creștinării în anul 496 a regelui franc Clovis (Chlodovech / Chlodwig). Astfel, Hrodehilda, afirmă că zeii păgâni nu au în ei nimic sacru, nefiind în stare „să se ajute nici pe ei, nici pe alții, deoarece sunt făcuți din piatră, pământ și careva metal”⁵⁶.

În încercările sale de a cunoaște natura adevărată a lucrurilor, Varvara a fost luminată de grația Divină, cunoscându-l pe Creatorul a tot ceea ce ne înconjoară. Din cauza izolării sale în castel, Varvara nu s-a bucurat de prezența unui dascăl care ar fi călăuzit-o spre cunoașterea creației lui Dumnezeu. Fecioara neprihănită nu era atrasă de podoabe de aur sau straie scumpe, nu admitea opțiunea de a se căsători, fiind marcată doar de dragostea față de Dumnezeu. Când a împlinit vârsta căsătoriei, Varvara a refuzat orice ofertă în acest sens din partea unor tineri nobili și înstăriți, declarându-i tatălui său, că dacă va fi impusă să se logodească, își va pune capăt zilelor⁵⁷. Dioscor a renunțat la tentativele sale de a o căsători, pornind într-o călătorie îndelungată. Înainte de a pleca, Dioscor a dispus ca în curtea casei sale să fie construită o baie (scăldătoare) cu două ferestre orientate spre sud, permițându-i totodată Varvarei să iasă când va dori ea din castel. Ieșind în curte, Varvara a făcut cunoștință cu tinerele creștine care i-au mărturisit despre Hristos și învățătura sa. În taină, Varvara a primit botezul, insistând ca la baia aflată în construcție să fie adăugată a treia fereastră, în cinstea Sfintei Treimi⁵⁸. Când s-a întors din călătorie Dioscor, Varvara i-a explicat că cele trei ferestre „înseamnă pre Tatăl, Fiul și pre Spiritul Sfânt, cari luminează toată făptura”, fapt care l-a infuriat și mai tare pe tatăl său care a încercat să o taie cu sabia⁵⁹. Varvara a fugit, ascunzându-se după o stâncă, care, după tradiția teologică, i s-a deschis, iar după intrarea ei, stâncă iarăși s-a închis. După ieșirea de partea cealaltă de stâncă, Varvara s-a ascuns o vreme într-o peșteră, dar a fost trădată de un cioban care-și păstra turma prin preajmă. Tânăra a fost prinsă de tatăl său care a tras-o de păr, a lovit-o cu pumnii, închizând-o într-o casă din apropiere, chinuind-o cu foame și sete⁶⁰. Dioscor a dus-o pe Varvara în fața „locuitorului Marcian” care inițial a încercat s-o înduplece prin vorbe dulci. Fecioara neprihănită a refuzat să se închine idolilor păgâni, fiind bătută cu vene de bou până ce au curs râuri de sânge după care a fost întemnițată. Rugându-se lui Dumnezeu, rănilor sângerânde ale Varvarei au fost vindecate de „o lumină cerească și Isus Hristos” care s-a arătat virginei⁶¹. Fiind din nou adusă în fața lui Marcian, Varvara a refuzat să se închine zeilor păgâni, fapt pentru care a fost atârnată de un copac și torturată prin smulgerea cărnii „de pre trupul sfântei cu clește” și prin arderea cu făclii. Dioscor l-a rugat pe Marcian să-i permită s-o execute pe Varvara pentru a se răzbuna „desăvârșit asupra fiicei sale”. Sfânta Varvara era la vârsta de 20 de ani, mergând cu „fața veselă” la „locul menit”. Fecioara neprihănită a fost executată cu sabia de către Dioscor, capul sfintei căzând „la picioarele [lui] taică-său”⁶². În tradiția creștină acest epizod tragic de ucidere a Marii Mucenițe Varvara de tatăl său este datat cu anul 306 d. H.⁶³

⁵⁶ Григорий Турский, *История франков (Historia Francorum)*, Москва, Наука, 1987, с. 49-50; Григорий Турский, *О крещении первого их сына и о его смерти в крестильной одежде*, Глава 29, în *История франков (Historia Francorum)*, în: http://www.vostlit.info/Texts/rus/Greg_Tour/frameset2.htm (accesat: 04.05.2021); Pavel Cocârlă, *De la Clovis la Richelieu (Istoria Franței din cele mai vechi timpuri până la mijlocul secolului al XVII-lea)*, vol. I, Chișinău, CEP USM, 2007, p. 60-62.

⁵⁷ În Biserica primară viața curată și fecioria „erau la mare respect”, pentru creștini „viața de castitate fiind aleasă de bunăvoie de către bărbați și femei deopotrivă”. Fecioara Varvara întruchipează concepția creștină despre castitate, păstrându-și atât viața cât și gândurile curate, în armonie cu învățătura Mântuitorului Hristos (Marius Țepelea, *Aspecte ale vieții sociale în Biserica primară*, Deva, Editura Emia, 2004, p. 121-126).

⁵⁸ *Житие и страдания святой великомученицы Варвары (4/17 декабря)*. Изложено по руководству Четырех-Миней Святителя Дмитрия Ростовского, Ответственный редактор: игумен Владимир Зорин, Москва, „Скиния”, 1995, с. 2-10.

⁵⁹ *Sf. Martira Varvara*, p. 3.

⁶⁰ *Святая великомученица Варвара*, с. 29.

⁶¹ *Sf. Martira Varvara*, p. 4.

⁶² *Ibidem*.

⁶³ *Sinaxar ortodox general. Dicționar aghiografic*, îngrijit de arhimandritul Ioanichie Bălan, Editura Episcopiei Romanului, 1998, p. 70.

Jertfa Sfintei Varvara întru credința lui Hristos a încurajat-o pe tânăra Iuliana să declare public că este și ea creștină. Pentru mărturia sa, Marcian a poruncit să fie prinsă, legată, bătută și decapitată. În unele texte ale vieții Sfintei Varvara este prezentată versiunea că ambele fecioare au fost torturate concomitent, fiind atârinate de copac după care, fără a avea haine pe ele, au fost duse pe străzile orașului pentru a fi batjocorite și luate în derâdere de public⁶⁴. Aceste narațiuni ale chinurilor la care erau supuse martirele Varvara și Iuliana făceau parte din realitatea sumbră din vremea Tetrarhiei, generatoare a Marii Persecuții, când „tortura a fost cea care a înlocuit spectacolele din amfiteatru”⁶⁵.

Dioscor, răzbunându-se pe unica sa fiică, în drum spre casă, a fost lovit de fulger, căzând mort la pământ. El a devenit ucigașul trupului fiicei sale dar nicidecum al sufletului ei curat și înălțat la Ceruri. Este și o învățătură pentru acei părinți „care cu viața lor păcătoasăucid sufletele pruncilor săi și îi duc în perire”, anume, astfel de părinți, vor ajunge să sufere în infern, iar moartea îi va ajunge „fără mărturisirea păcatelor”⁶⁶.

Crima comisă de Dioscor era absolut antiumană de pe pozițiile moralei creștine, dar, totodată era o acțiune absolut firească pentru societatea romană în cadrul căreia capul familiei, tatăl, dispunea de puterea supremă asupra membrilor familiei sale, inclusiv, avea dreptul de a-și omorî proprii copii fără a purta vreo răspundere penală pentru fapta comisă. Acest drept a fost suprimat de către împăratul Constantin cel Mare care a emis o lege prin care părinții nu aveau voie să-și ucidă copiii. În spiritul valorilor creștine, Constantin cel Mare a acordat o atenție deosebită dreptului familial și relațiilor dintre membrii unei familii⁶⁷.

Puterile terapeutice. Sfânta Varvara face parte dintre „sfinții canonizați de-a lungul timpului și impuși ca atare, în linii mari, de către toate popoarele creștine”⁶⁸, fiind patroana „celor muribunzi și a celor ce sunt în pericolul tempestăților”⁶⁹. Sfânta Varvara / Barbara este considerată „una dintre cele patru mari martire fecioare ale creștinismului” și una dintre cele „douăsprezece sfinte fecioare”⁷⁰. Pentru curajul său și faptele sale de mare omenie, Dumnezeu i-a dat harul de a vindeca de patimile trupești și sufletești, ea însăși vindecându-se de „toate ranele trupului” său „prin însuși Domnul”. Sfânta Varvara s-a arătat credincioșilor ca un pahar „care varsă dulceață de minunate vindecări”, ca un „vas de mir

⁶⁴ *Святая великомученица Варвара*, c. 31-32.

⁶⁵ Marie-Françoise Baslez, *op. cit.*, p. 349.

⁶⁶ *Sf. Martira Varvara*, p. 4.

⁶⁷ Împăratul Constantin I Flavius Valerius Constantinus Magnus (313-337) a fost un inovator în domeniul legislației, el le recomanda judecătorilor să-i asculte în mod egal și pe cei săraci și pe cei bogați. În domeniul dreptului familiei suveranul recomanda cumpătarea sexuală și condamna adulterul, considerat o crimă publică. Violul era pedepsit cu moartea. În cazul când o doică mijlocea răpirea unei fecioare, i se turna plumb topit în gură. Complicii unei răpiri erau pedepsiți prin arderea de vii. Dacă fata răpită nu țipa după ajutor, ea era alungată. În cazul când un senator răpea o fecioară sau încălca ogorul cuiva, putea fi judecat și condamnat pe loc. Divorțul era acceptat numai în cazurile în care bărbatul era vinovat de crimă, sau femeia se făcuse vinovată de adulter. Familiile sărace cu mulți copii trebuiau să fie ajutate din partea statului. Paricidul se pedepsea aspru: vinovatul era cusut într-un sac cu șerpi și aruncat într-o apă curgătoare sau mare. Foarte sever era condamnată și delatiunea. Legislația lui Constantin cel Mare manifesta și un anumit grad de toleranță, astfel prizonierii, privați de libertate, puteau fi scoși la muncă, dar nu lăsați să moară. Legislația penală a lui Constantin cel Mare limita pedeapsa cu moartea la cazurile de adulter, omucidere și practica vrăjitoriei; suprima supliciul crucificării și interzicea însemnarea cu fier roșu a condamnaților la munca în mine. Răstignirea a fost anulată deoarece crucea a devenit simbolul noii credințe. Mutilarea și însemnarea la față au fost interzise din considerentul că chipul omului este făcut după chipul lui Dumnezeu. Unele decrete imperiale purtau un caracter progresist, dar nu erau respectate cu strictețe. Astfel, în anul 325 au fost interzise luptele de gladiatori, dar dispoziția suveranului nu era întotdeauna respectată (Bertrand Lançon, *op. cit.*, p. 71-97; Hans A. Pohlslander, *op. cit.*, p. 94, 105).

⁶⁸ Camelia Burghel, *op. cit.*, p. 276.

⁶⁹ *Sf. Martira Varvara*, p. 4.

⁷⁰ Episcopul Sălajului Petroniu Florea numește cele douăsprezece sfinte fecioare după cum urmează: Varvara, Ecaterina, Tecla, Marina, Irina, Eupraxia, Pelaghia, Dorotea, Macrima, Iustina, Iuliana și Anisia (Petroniu Florea, *Casnicii lui Dumnezeu*, Zalău, Editura Episcopiei Sălajului „Credință și viață în Hristos”, 2017, p. 25; Cristian Ionescu, *Dicționar de onomastică*, Ediția a II-a, București, Editura Elion, 2008, p. 62.

neîmpușinat de vindecări”⁷¹. Păzitoarea lumii de Antihrist, Sfânta Varvara, prin vindecările sale minunate, este considerată izbăvitoare de bube, de otrăvă⁷². Forța ei tămăduitoare este invocată în „Acatistul Sfintei Marii Mucenițe Varvara” – „mireasa lui Hristos cea prea înțeleaptă” și „Mireasa Sa cea fără prihană”: Dumnezeu dăruindu-i „Dar de sus”, de „a tămădui toate neputințele și boalele”; prin sfântă se însănătoșează de toate boalele cei ce o cheamă prin credință; prea buna fecioară Varvara asigură „vindecarea cea bună a celor răniți”, fiind și „vindecătoarea neputințelor noastre trupești și sufletești”, a patimilor celor trupești; sfânta îi păzește pe oameni „de boale năprasnice, și de moarte grabnică”⁷³; iubindu-l „pe cerescul Mire”, Varvara prea slăvită a gonit „boala vătămătoare”, pe credincioși tămăduindu-i „cu lucrarea Duhului”⁷⁴.

În Rusia credincioșii se adresează Sfintei Varvara pentru a fi feriți de moarte accidentală, de moarte grabnică (Sfânta rugându-se pentru mântuirea sufletelor celor care se împărtășeau rar pe parcursul vieții și a celor care au murit subit, fără a primi în ajun Împărtășania), de boli ivite pe neprins de veste, de boli grave. Femeile îi cer sfintei să fie protejate pe perioada sarcinii, să fie ferite de „boli femeiești”. Sfânta Varvara este cea care-i ajută și sprijină pe copii. Fecioara muceniță îi păzește pe oameni de suferințele sufletești, de tristețe și de stres⁷⁵.

Puterile terapeutice ale Sfintei Varvara sunt transpuse oamenilor prin rugăciune și prin atingerea sfințelor moaște, părțile ale căroră sunt păstrate cu pietate în bisericile ortodoxe din mai multe țări. De la „cinstitele sale moaște” izvorăsc „bogăție de vindecări” pentru cei ce vin cu credință și o cinstesc pe sfântă⁷⁶. Conform unei legende, moaștele Sfintei Varvara se păstrau în Constantinopol de unde au fost aduse la Kiev de către principesa bizantină Varvara Comnena care s-a căsătorit cu cneazul Sviatopolk. În realitate, împăratul bizantin Alexios I Comnenul nu a avut o fiică cu numele Varvara, fiicele sale fiind Ana, Maria, Eudochia și Teodora, iar presupusa soție a lui Sviatopolk (Mihail) Izeaslavici (a. n. 1050; mare cneaz al Kievului în anii 1093-1113) ar fi fost o principesă cehă, fiică a lui Spytihněv al II-lea (1031-1061), cneaz al Moraviei (1049-1054) și cneaz al Cehiei (1055-1061). Astfel, presupusa fiică a lui Alexios I Comnenul pe nume Varvara este un personaj inventat, inexistent în întreaga istorie a dinastiei Comnenilor. Cu certitudine, în „Alexiada” sa, fiica lui Alexios I, Ana Comnena⁷⁷ nu

⁷¹ *Acatistul Sfintei Marii Mucenițe Varvara*, F. a., S. n., p. 44, 50, 62. în: <https://ortodoxie2016.files.wordpress.com/2017/01/acatistul-sfintei-varvara.pdf> (accesat: 04.05.2021).

⁷² Iuliana Băncescu, *Magia sărbătorilor de iarnă la români – obiceiuri și tradiții*, în „România Rurală. Rețeaua Națională de Dezvoltare Rurală”, nr. 13, Anul II (decembrie), 2014, p. 8.

⁷³ Puterea Sfintei Varvara de ai proteja pe oameni de moarte grabnică este relevantă în special pentru cei care practicau meserii primejdioase, fiind adresată în acest sens „Rugăciunea pentru bunul sfârșit al vieții: Doamne, Iisuse Hristoase, Cel ce vrei ca toți oamenii să se mântuiască și nimeni să nu piară și Căruia totdeauna cu nădejde de îndurare ne rugăm. Cel ce Însuși cu glasul Tău cel dumnezeiesc ai zis: „Orice veți cere de la Tatăl, în numele Meu, va fi vouă”, cu inimă umilă și cu lacrimi fierbinți căzând înaintea ta, mă rog ca, și pentru numele Tău cel sfânt, în ceasul sfârșitului vieții mele să-mi dai minte întreagă, cunoștință adevărată, muștrarea cugetului pentru păcatele vieții mele cu care Te-am mâniat și dăruiește-mi, Dumnezeuule, credință, nădejde și iubire neschimbată, ca, astfel, cu inima curată să pot grăi către Tine: „Doamne, în mâinile Tale îmi dau sufletul”, Cel ce ești binecuvântat în veci. Amin” (Eugen Drăgoi, *op. cit.*, p. 167-168).

⁷⁴ *Acatistul Sfintei Marii Mucenițe Varvara*, p. 9, 43, 45, 64, 66, 76, 79.

⁷⁵ В. Карпухина, *Вам поможет святая Варвара*, Издательство „АСТ”, 2011, с. 7, 14.

⁷⁶ *Acatistul Sfintei Marii Mucenițe Varvara*, p. 7.

⁷⁷ Ana Comnena (1083-1153) este fiica împăratului Alexios I Comnenul (1081-1118), căsătorită cu Nicefor Bryennios. Fiind singura femeie-istoric a Bizanțului, a fost o fire cultivată, cunoștea bine cultura antică. A tins să redea din punct de vedere obiectiv evenimentele. În *Alexiada* Ana Comnena previne o posibilă acuzare de părtinire prin expresia: „Îmi iubesc tatăl, dar iubesc mai mult adevărul”. *Alexiada* a fost scrisă în anul 1138 la mănăstirea Maica Domnului, unde autoarea a fost exilată de fratele său Ioan. Ana Comnena împlinise la acel moment 55 de ani, iar tatăl ei decedea cu douăzeci de ani în urmă. Putem presupune că autoarea a scris în baza unor materialele acumulate pe parcursul vieții sale tulburate, inspirându-se și din informațiile martorilor oculari, iar uneori și de la descendenții acestora. Ana Comnena evocă un cald lirism când descrie părinții, expune circumstanțele începutului primei cruciade, oglindește scena pedepsirii bogomililor, oferă un portret concis și perfect al normandului Bohemond. Descrie un spital din Constantinopol care era atât de mare încât pentru a-l vizita era necesară o zi

menționează deloc faptul că ar fi avut o „soră” nici chiar o rudă cu numele Varvara, cu atât mai mult fiind dată în căsătorie cneazului Sveatopolk⁷⁸.

Ulterior, conforma tradiției hagiografice, părțile din moaștele sfintei au fost întoarse pe Muntele Athos. În lăcașele Sfântului Ioan Ostașul (Iakimanka) și ale Apostolilor Petru și Pavel (Iasenevo) din Moscova sunt păstrate părțile din moaștele Sfintei Varvara⁷⁹.

Izbăvitoare de ciumă. În scrierile teologice este invocat rolul Sfintei Varvara, în combaterea ciumei. În *Condacul* sfintei credincioșii o cinstesc după vrednicie ca izbăvitoare „de toată boala ciumei”, de cutremure, de supărare, de scârbă, „de întinăciunea cea de suflet pierzătoare”. Sfânta Varvara este vindecătoarea „celor în nevoi”, izbăvitoare a tot omului „de boala ciumei”. Sfânta este mântuitoarea oamenilor „de boala ciumei”⁸⁰.

În literatura teologică din spațiul slav este accentuat rolul Sfintei Varvara ca protectoare de ciumă. Aceste minuni, întru salvarea oamenilor de nemiloasa molimă, sunt atribuite moaștelor Sfintei Mucenițe Varvara, păstrate mult timp într-o raclă, în biserica Mănăstirii Sfântului Mihail din Kiev. La origini, racla a fost confecționată din lemn de chiparos, ulterior hatmanul Ivan Mazepa (1639-1709) a îmbrăcat-o în argint, iar în anul 1847, relicva a fost plasată într-un cavou, ornamentat și împodobit cu multă dăruire, grație stăruințelor contesei A.A. Orlova-Cesmenskaia. Enoriașii cred că datorită rugăciunilor adresate Sfintei Varvara, Mănăstirea Sfântului Mihail a fost ferită de ciumă și holeră în anii 1710, 1770, 1830, 1853 și 1855. În Kiev, în anii menționați, aceste două molime au secerat cu nemiluita o mulțime de vieți omenești. De exemplu, în 1710 ciuma a bântuit orașul și împrejurimile timp de zece luni, contemporanii atribuindu-i Sfintei Varvara puterea de protectoare a Mănăstirii Sfântului Mihail în care nu a murit de pestă niciun călugăr în pofida faptului că, porțile lăcașului au fost mereu deschise pentru toți enoriașii. În anii '30 ai secolului XX, moaștele Sfintei Varvara au fost transferate la Muzeul de la Lavra Pecerska din Kiev, martorii oculari relevând că, în raclă lipsea capul și ambele palme ale sfintei. Actualmente, sfintele moaște sunt păstrate în catedrala Sfântului Vladimir din Kiev⁸¹.

Cele cinci Noi mucenițe Varvara. Cultul Sfintei Mare Mucenițe Varvara din Heliopolis (Iliopoli) protectoare de boli, în special de vărsat și de ciumă, este cunoscut din epoca antică târzie. Enoriașii i se adresau Sfintei Varvara pentru a fi feriți de molimă în timpul epidemiilor de ciumă biologică. Dar, odată cu instalarea dictaturii bolșevice în Rusia (1917), creștinii au cunoscut noi persecuții pe fundalul cărora și-au sacrificat viața întru credința în Hristos cinci martire cu prenumele Varvara care au fost torturate și omorâte de călăii regimului bolșevic (comunist), etichetat drept „ciumă roșie” de către propagandistul german Fritz Reinhardt⁸². „Ciuma roșie” s-a dovedit a fi mult mai devastatoare în comparație cu ciuma

întreagă. Lucrarea nu este lipsită de subiectivitate, împăratul este prezentat în calitate de personalitate care-și domină epoca sa în toate domeniile. Ana Comnena a descris și unele înfrângeri suferite de tatăl său, dar în linii generale, într-un stil savant și agreabil, a fost preocupată mai mult de descrierea impresiilor produse de Alexios Comnenul și împărăteasa Irena Ducas asupra anturajului. Scrierea conține și inexactități, desfășurările largi aduc a retorică, tendința spre purism este îmbinată cu folosirea unor termeni populari. Cu toate acestea, *Alexiada* reprezintă unul dintre izvoarele narrative importante ale istoriei Comnenilor și una dintre operele remarcabile pe care le-a produs civilizația bizantină (Анна Комнина, *Сокращенное сказание о делах царя Алексея Комнина (1081-1118)*, Часть первая, *Краткое сведение об Анне Комниной и ее истории*, în: http://www.vostlit.info/Texts/rus17/Anna_Komnina_2/pred.phtml?id=12471 (accesat: 11.05.2021).

⁷⁸ Ana Comnena, *Alexiada*, vol. I, traducere de Marina Marinescu, Tabel cronologic și note de Nicolae-Șerban Tanașoca, București, Editura Minerva, 1977, 301 p.; Ana Comnena, *Alexiada*, vol. II, traducere de Marina Marinescu, Note de Nicolae-Șerban Tanașoca, București, Editura Minerva, 1977, 360 p.

⁷⁹ В. Карпухина, *op. cit.*, p. 9-10.

⁸⁰ *Sfânta mare muceniță Varvara din Heliopolis (sau Barbara) (4 decembrie)*, p. 21-22, 37, în: https://archive.org/details/sf.-varvara_202012 (accesat: 08.05.2021).

⁸¹ *Святые великомученицы Екатерина и Варвара*, Составитель: А. А. Маркова, Москва, Благовест, 2013, с. 120-121, 161.

⁸² Fritz Reinhardt, *Die rote Pest*, Herrsching am Ammersee: Fr. Reinhardt, 1930, 48 s.; Gheorghe Buzatu, Stela Cheptea (Editori), *Pace și război (1940-1944). Jurnalul mareșalului Ion Antonescu (Comentarii, anexe, cronologie)*, I, *Preludii. Explozia. Revanșa (4.IX.1940-31.XII.1941)*, Iași, Casa Editorială Demiurg, 2008, p. 8;

biologică, lovind înverșunat și nemilos în Biserică și în creștini. Politica represiunilor față de credincioși a condiționat apariția de noi martiri și martire care au înfruntat atrocitățile „ciumei roșii”. Cele cinci martire cu prenumele Varvara au fost canonizate de către Biserica Ortodoxă din Rusia abia după destrămarea „imperiului răului”. La fel s-a întâmplat și cu cei 135 de noi mucenici și noi mucenițe din regiunea Reazan⁸³ și din alte regiuni ale Rusiei unde numărul *Noilor sfinți și mărturisitori ai secolului al XX-lea* era de 1701 în anul 2006, adăugându-li-se cu timpul și alte nume pentru ca în anul 2011 cifra lor să ajungă la 1776⁸⁴.

Prezentăm în continuare câteva informații succinte despre viața celor cinci noi sfințe care au purtat prenumele Varvara:

I. Mucenița Varvara (Dereveaghina) (1908-1942). S-a născut într-o familie de țărani în satul Burminca, gubernia Reazan. La naștere, purta numele Varvara Nazina. După absolvirea școlii din localitate, Varvara s-a măritat în 1926 cu Dmitrii Dereveaghin cu care au avut un copil. Soțul său era lipsit de evlavie și Varvara revine în casa părintească, dedicându-și viața slujirii lui Hristos în biserica Acoperemântul Domnului din Burminca. În 1937, biserica a fost închisă, enoriașii fiind nevoiți să se adune prin casele credincioșilor pentru a se ruga sau a merge în pelerinaje la Skopin și Reazan. La 7 iunie 1940, a fost arestat un grup „de credincioși activi” printre care era și Varvara cu tatăl său Dmitrii Nazin. Membrii grupului au fost deținuți în închisoarea din orașul Reajsk. Pe perioada anchetei Varvara a refuzat să răspundă la întrebări și să semneze procesul verbal. La judecată, Varvara Dereveaghina a declarat următoarele: „Nu-mi recunosc vina, niciodată nu am făcut parte din colhoz... Sunt o persoană credincioasă, voi crede în Dumnezeu și mă voi ruga”. Varvara a fost condamnată la 8 ani de muncă corecțională în lagăr, iar tatăl său la pedeapsa capitală care ulterior a fost înlocuită cu 10 ani de muncă corecțională în lagăr. Varvara Dereveaghina și-a început ispășirea pedepsei în lagărul din Karaganda – „Karlag”⁸⁵. La 11 iulie 1941, Varvara Dereveaghina împreună cu alte credincioase din lagăr, au fost arestate pentru că nu au ieșit la lucru. În capetele de acuzare, înaintate grupului de credincioase, li se incriminau următoarele: inculpatele, având scopuri contrarevoluționare, refuzau să muncească în lagăr; „manifestau sabotaj contrarevoluționar”; promovau „propaganda antisovietică, folosind în acest scop prejudecățile religioase”. În timpul interogatoriului inculpatele au declarat că sunt credincioase și nu se prezintă la lucru deoarece consideră că puterea sovietică este îndreptată împotriva lui Hristos și că ele nu vor munci pentru o astfel de putere. La 29 septembrie 1941, toate persoanele învinuite de sabotaj au fost condamnate la moarte. Varvara Dereveaghina împreună cu celelalte condamnate au fost executate prin împușcare la 11 ianuarie 1942, fiind înmormântate într-o groapă comună. Varvara Dereveaghina a fost reabilitată în anii 1992 și 1998, în anul 2000 a fost inclusă printre noii mucenici⁸⁶.

II. Preacuvioasa Mucenița Varvara (Konkina) (1868-1938). Este născută în satul Suški din gubernia Reazan. Începând cu anul 1887, Varvara (Konkina) și-a desfășurat activitatea în cadrul mănăstirii Sfântului Nikon din localitatea Suški. În anii Primului Război Mondial ea a activat în calitate de soră de caritate, serviciile sale fiind complementare misiunii Crucii Roșii. La 2 ianuarie 1920, bolșevicii au închis mănăstirea Sf. Nikon. Varvara (Konkina) a trecut cu traiul în satul Sledovo din regiunea Moscova. Mergea la Biserica Sf. Ilie în satul vecin Mamontovo. În anul 1937 toți slujitorii

Ernst Nolte, *Războiul civil european. 1917-1945. Național-socialism și bolșevism*, București, Editura Runa, 2005, 519 p.

⁸³ *Новомученики и исповедники земли рязанской*, în „Моя жизнь – Христос, и смерть – приобретение. Новомученики и исповедники земли Рязанской. XX век. Патерик”, Рязань, „Рязань. Мир”, 2012, с. 9-12.

⁸⁴ *Русская Голгофа. Бутово. Месяцеслов-Синодик*, Москва, Храм Святых Новомучеников и Исповедников, 2005, 192 с.

⁸⁵ „KARLAG” – Карлаг (*Карагандинский исправительно-трудовой лагерь* – Lagărul de corecțiune prin muncă din Karaganda). Lagărul a funcționat în anii 1930-1959 (Ф. Ратавин, *Архивлаг Карлаг*, în „Собеседник”, 1989, Nr. 25, с. 16-17.

⁸⁶ *Мученица Варвара (Деревагина)*, în „Моя жизнь – Христос, и смерть – приобретение. Новомученики и исповедники земли Рязанской. XX век. Патерик”, Рязань, „Рязань. Мир”, 2012, с. 514-515.

acestei biserici au fost arestați, fiindu-le incriminată constituirea unui „grup religios contrarevoluționar” în frunte cu Alexandr Korinfski. Arestarea a fost efectuată fără decizia procurorului și fără a fi efectuată ancheta necesară. Varvara (Konkina), fiind la vârsta de 69 de ani, a fost arestată și deținută în închisorile din Noghinsk și Moscova. Spre deosebire de ceilalți membri ai „grupului religios contrarevoluționar”, care, în urma aplicării bătăilor și torturii, și-au recunoscut vina total sau parțial, Varvara (Konkina) a refuzat să-și recunoască vina. La 21 februarie 1938, ea a fost condamnată la moarte prin împușcare. La 5 aprilie 1938 Varvara (Konkina) a fost împușcată pe poligonul din satul Butovo, regiunea Moscova. În aceea zi, aici au fost executați 274 de oameni, fiind înmormântați într-o groapă comună. La 26 decembrie 2006, la solicitarea eparhiei din Reazan, Varvara (Konkina) a fost inclusă în rândul sfinților, ziua ei (23 martie / 5 aprilie) fiind prăznuită de rând cu toți noii mucenici și mărturisitori ai secolului al XX-lea⁸⁷.

III. Precuvioasa Muceniță Varvara (Iakovleva) (1850-1918). Datele despre viața sa sunt fragmentare, în anul 1906 a fost decorată cu medalia Crucii Roșii, respectiv, se presupune că în perioada anilor 1904-1905 a îngrijit de soldații răniți în războiul ruso-nipon. Începând cu anul 1910, Varvara (Iakovleva) a fost soră de caritate pe lângă locașul Sfințelor Marfa și Maria, instituție fondată și patronată de către Marea Ducesă Elisaveta Feodorovna, căsătorită cu marele cneaz Serghei Alexandrovici, frate cu împăratul rus Alexandru al III-lea. În cadrul instituției erau două biserici, un spital, o farmacie, un orfelinat și o școală pentru copii. În afara locașului a fost instituit un spital destinat femeilor bolnave de tuberculoză. La 7 mai 1918, Elisaveta Feodorovna a fost arestată, iar Varvara (Iakovleva), deși nu era obligată, a urmat-o până la capăt. La 17 iulie 1918, o parte a familiei imperiale a fost executată în apropiere de orașul Alapaevsk, majoritatea fiind aruncați de vii în puțul (săpat și fortificat pe interior cu bârne) unei mine cu adâncimea de 60 de metri. Printre persoanele omorâte a fost și Varvara (Iakovleva) care în 1981 a fost declarată sfântă nouă muceniță de către Biserica Rusă aflată în Străinătate, același fapt fiind consemnat în 1992 și de Sfântul Sinod al Patriarhiei Ruse. Spre deosebire de alte noi mucenițe, ale căror morminte sunt necunoscute, rămășițele pământești ale Varvarei (Iakovleva) împreună cu cele ale unor membri ai familiei imperiale ruse au parcurs un itinerariu funebru îndelungat, fiind duse prin Irkutsk, Cita, Pekin, Port Said ca să-și găsească odihna de veci în Biserica Maria Magdalena din Ierusalim⁸⁸.

IV. Mucenița Varvara (Cernășeva) [Chernysheva] (1888-1918). Este fiica preotului Nicolai Cernășev, a studiat în orașul Kazan, devenind profesoară la gimnaziul de fete din orașul Votkinsk. Fiind o fire evlavioasă, a decis să-și păstreze castitatea. În august 1918, locuitorii orașului Votkinsk s-au răsculat împotriva bolșevicilor, preotul Nicolai Cernășev susținând rebeliunea, iar Varvara acordându-le asistență medicală în calitate de soră de caritate. Rebeliunea din Votkinsk a fost înecată în sânge de bolșevici, fiind măcelăriți peste cinci mii de oameni. La 13 decembrie 1918, Varvara Cernășeva împreună cu tatăl său au fost arestați, iar la 2 ianuarie 1919 au fost executați prin împușcare pentru „participare la susținerea Armatei Populare din Votkinsk”. În timpul execuției, Varvara și-a îmbrățișat strâns părintele, fiind împușcați în această ipostază. În aprilie 1919, trupurile arhierelui Nicolai și al fiicei sale au fost dezgropate din groapa comună și transferate la Catedrala Bunei Vestiri, ulterior fiind înhimate la cimitirul Nagornâi. Varvara (Cernășeva) și tatăl său Nicolai au fost declarați noi mucenici și mărturisitori la 7 martie 2018⁸⁹.

⁸⁷ *Преподобномученица Варвара (Конкина)*, în „Моя жизнь – Христос, и смерть – приобретение. Новомученики и исповедники земли Рязанской. XX век. Патерик”, Рязань, „Рязань. Мир”, 2012, с. 135-137; *Русская Голгофа. Бутово. Месяцеслов-Синодик*, с. 22, 132.

⁸⁸ Н. А. Соколов, *Убийство царской семьи*, Москва, Издательство „Советский писатель”, 1990, с. 318-329.

⁸⁹ О. Ю. Ларионова, *Священнослужители Чернышевы*, în „Journal of International Network Center for Fundamental and Applied Research”, 2020, 7 (1), с. 11-12, în <http://ejournal36.com/journalsn/1607958101.pdf> (accesat: 20.05.2021); *Подвижницы XX века. Православный календарь на 2020. Жития и наставления*, Санкт-Петербург, „Диалог”, 2019, с. 10.

V. Mucenița Varvara (Loseva) (1894-1938). Descinde dintr-o familie de mic-burghezi, a făcut studii medii, lucrând o perioadă scurtă în calitate de învățătoare. În 1915 a întemeiat o familie cu preotul Serghei Losev, asistându-l în activitatea sa. În 1937 soțul său a fost arestat, iar peste un an a fost arestată și Varvara (Loseva), fiind învinuită de „agitație contrarevoluționară”. La 7 martie 1938, Varvara (Loseva) a fost executată prin împușcare pe poligonul Butovo din apropiere de Moscova. A fost înmormântată într-o groapă comună. La 7 mai 2003 a fost inclusă printre noii mucenici și mărturisitori ai secolului al XX-lea⁹⁰.

Viețile celor cinci noi mucenițe Varvara, spre deosebire de viața Sfintei Mare Mucenițe Varvara din Heliopolis, sunt descrise în baza unor biografii cu date cronologice⁹¹. În pofida faptului că informațiile sunt fragmentare iar unele date cronologice sunt contradictorii, *viețile* noilor sfinte Varvara sunt diferite de postulatele clasice ale genului hagiografic.

În dosarele de anchetă, intentate și instrumentate de securiștii bolșevici, s-au păstrat fotografiile cu chipul Varvarei (Konkina)⁹². Ca regulă, multe dintre persoanele deținute în lagăre sau închisori erau fotografiate cu puțin timp înainte de a fi executate. O valoare informațională aparte o au dosarele în care sunt păstrate fotografiile efectuate la etape cronologice diferite de întemnițare, prin aceste imagini pot fi sesizate vizual modificările fiziologice ale feței omului, parvenite în mare parte în urma condițiilor inumane de detenție, a bățăilor și torturilor aplicate. Din punct de vedere imagologic, contrastul este evident. Astfel, Sfânta Mare Mucenițe Varvara din Heliopolis este cunoscută pentru frumusețea sa rară, reflectată pe larg în iconografie. Imaginea noilor mucenițe este reflectată în fotografii. Astfel, în anul 1906, *poslušnița* Varvara (Konkina) apare în chip de fecioară, smerită și neprihănită, iar în fotografia din 21 februarie 1938 ea apare în ipostază de călugăriță, înveșmântată în robă de deținută. Varvara are înfățișarea unei femei chinuite și obosite, fața fiindu-i marcată de riduri și cicatrici. Privirea-i este senină și blajină, ochii ei emanând lumină și binecuvântare. În pofida ținutei statice, părul de pe capul mironosiței arată de parcă ar fi agitat de vânt sau de curenții de aer. Prin chipul său smerit, Varvara (Konkina) pare a fi resemnată cu răul care i se întâmplă, dar, totodată, insuflă multă liniște, împăcare, grație și har dumnezeiesc (Fig. 1, 2).

Fig 1. Varvara (Konkina), *poslušniță* la Mănăstirea Sfântul Nikon (1906)

⁹⁰ *Русская Голгофа. Бутово. Месяцеслов-Синодик*, с. 16, 69, 148.

⁹¹ În materialele dosarelor intentate de către NKVD sunt prezentate datele biografice informații cu privire la fiecare caz instrumentat de securiști. Dosarele sunt păstrate în arhiva Direcției Serviciului Federal de Securitate (УФСБ), Arhiva de Stat a regiunii Reazan (ГАРО).

⁹² *Преподобномученица Варвара (Конкина)*, с. 136-137.

Datele biografice ale noilor sfinte sunt în mare parte exacte, deși lipsesc informații amănunțite despre formarea lor ca personalitate, despre viața lor laică și de mir, despre suferințele prin care au trecut, relevate de martori sau de însăși mucenițe. Varvara (Dereveaghina) și Varvara (Konkina) au preferat să tacă în timpul anchetei securiste, lipsind astfel informații mai detaliate ale percepțiilor lor, totodată, mironosițele erau convinse că puterea sovietică este satanică și îndreptată împotriva lui Hristos. Marea Persecuție din Imperiul Roman (303-311) a generat o rezistență nonviolentă din partea creștinilor și a cauzat apariția a mii de mucenici care, fiind supuși chinurilor și torturii, au preferat să-și sfârșescă calea pământească prin moarte de martir întru credința lui Hristos. Cele cinci noi mucenițe cu prenumele Varvara au rezistat în fața represiunilor bolșevice (comuniste), fiind imune la „ciuma roșie” pe care o considerau o emanație a răului, îndreptată împotriva lui Hristos. Pe parcursul istoriei au fost diferite doar metodele de persecuție și represiune, aplicate de călăi și torționari față de mironosițe. Astfel, Sfânta Mare Muceniță Varvara din Heliopolis, după ce a fost bătută și torturată a fost decapitată, iar cele cinci

Fig. 2. Varvara (Konkina), fotografie realizată în închisoare la 21 februarie 1938

noi mucenițe cu prenumele Varvara au fost bătute, torturate, internate în lagăre, supuse muncilor corecționale și executate prin împușcare. În cazul Muceniței Varvara (Iakovleva) torționarii bolșevici au ales o metodă diabolică de execuție prin aruncarea ei, împreună cu alți arestați, în puțul unei mine. La o distanță cronologică de 16 secole de la Marea Persecuție (303-311), instigată și realizată de împărații Dioclețian și Galerius, călăii bolșevici s-au dovedit a fi cu mult mai feroce, mai cruzi și inumani cu creștinii. Și dacă persecuția creștinilor în Imperiul Roman a dus la apariția cultului unei singure martire Varvara, atunci represiunile bolșevice au generat apariția a cel puțin cinci noi mucenițe cu prenumele Varvara.

Concluzii. În percepția creștină, Sfânta Mare Muceniță Varvara, protectoare și vindecătoare de boli, a avut o viață marcată de suferință, evlavie și har dumnezeiesc. Fecioara neprihănită a cunoscut învățătura lui Hristos pentru care și-a jertfit viața, devenind martiră. Prin jertfa sa, Sfânta

Varvara i-a determinat și pe alții să-și declare deschis credința în Hristos, cel mai relevant în această privință fiind exemplul Sfintei Iuliana. În majoritatea scrierilor hagiografice, viața Sfintei Varvara este prezentată în conformitate cu canoanele acestui gen de narațiuni teologice. Totodată, cadrul istoric al vieții sale este marcat de Marea Persecuție (303-311) a creștinilor, inițiată și dezlănțuită de către împărații Dioclețian și Galerius. Viața și chiar moartea Sfintei Varvara sunt pline de învățăminte pentru oameni. Pe parcursul scurtei sale vieți, Sfânta Varvara a cultivat bunătate, milostenie, evlavie, caritate și dragoste, iar moartea ei, răzbunată prin dreptatea divină, a devenit o învățătură pentru acei părinți care-și omorau copiii fără a fi pedepsiți de justiția romană. Pildele din viața sfintei sunt edificatoare, înălțătoare și demne de urmat pentru toți acei care sunt conduși de grația divină. Sfânta Varvara era nespus de frumoasă la chip, dar și mai frumoasă era la suflet: prin faptele sale, prin vorbele pline cu har dumnezeiesc, prin vindecările miraculoase din timpul vieții pământești, și după, prin moaștele sale sfinte, tămăduitoare și protectoare de molime contagioase, păzitoare de moarte grabnică.

Sfânta Mare Muceniță Varvara este sărbătorită în întreaga lume creștină, atât de ortodocși cât și de catolici, recunoscându-i-se puterile terapeutice în tratarea bolilor vărsatului la copii. În lumea slavă Sfânta Varvara este considerată și protectoare de ciumă, fiindu-i atribuite multiple salvări miraculoase de această molimă.

Represiunile politice ale bolșevicilor au vizat în mod direct Biserica, clerul și credincioșii ortodocși din Imperiul Sovietic. Drept consecință, mii de credincioși au fost întemnițați, maltratați, torturați și executați. După prăbușirea Imperiului Răului, jertfa acestor martiri a fost consemnată de Biserica Ortodoxă din Rusia și de Biserica Rusă de peste hotare, prin includerea lor în categoria *noilor sfinți și mărturisitori ai secolului XX*. În acest context, au fost declarate *noi mucenițe* cinci mironosițe cu prenumele Varvara. Relevant este faptul că, noile mucenițe și-au desfășurat activitatea în conformitate cu tradițiile moștenite de la Sfânta Mare Muceniță Varvara din Heliopolis, asistând bolnavii în calitate de surori de caritate, ajutându-i suferinții și nevoiașii, împărțind și răspândind valorile și spiritualitatea creștină.

*THE HOLY GREAT MARTYR VARVARA - PROTECTOR OF
POX DISEASES AND PLAGUE DISEASES (HISTORICAL, HAGIOGRAPHICAL,
MARTIROLOGICAL, MEDICAL AND ETHNOLOGICAL ASPECTS)*

(Abstract)

The Holy Great Martyr Varvara, protector and healer of diseases, guardian of sudden death, had an enormous impact on the ecclesiastical history, on the Romanian spirituality and popular traditions. The historical framework of the life of Saint Varvara is marked by the Great Persecution (303-311) of Christians, initiated and unleashed by the emperors Diocletian and Galerius. In these sinister circumstances for Christians, the righteous virgin was beaten and tortured, strongly resisting the executioners. Varvara of Heliopolis was executed by her father Dioscor (306), thus becoming a martyr and a saint, revered by both Orthodox and Catholics. Its holiness is manifested by its therapeutic powers in treating pox diseases in children. In the Slavic world, Saint Varvara is also considered a protector of the plague. During her short life, Saint Varvara cultivated kindness, mercy, piety, charity and love, and her death was avenged by divine justice. In the twentieth century, the political repression of the Bolsheviks / Communists hit Christians mercilessly, killing hundreds of thousands and even millions of parishioners, ordinary clergy and high hierarchs of the Orthodox Church. In Soviet Russia, five little women named Varvara became victims of "red terror." After the fall of communism, the five martyrs named Varvara were declared new martyrs and witnesses of the twentieth century.

**SOCIETATE, RELIGIE ȘI MITOLOGIE LA MUNTELE CEHLĂU ÎN EVUL
MEDIU ȘI ÎNCEPUTUL EPOCII MODERNE.
STUDIUL DE CAZ: MĂNĂSTIREA PIONUL ȘI PALATUL CNEJILOR**

Daniel DIEACONU¹, Mirela TOPOLICEANU², Cristian VATAMANU³

Cuvinte cheie: boieri, palat, călugăr, mitologie, prinț

Keywords: boyards, palace, the monk, mythology, prince

Acest studiu se concentrează asupra regiunii montane a vechiului ținut a Neamțului, acordând o atenție specială mănăstirilor și în special Mănăstirii Pionul sau Schitul Hangul. Este istoria unor vechi lăcașuri monastice din munții Neamțului și, totodată, a unei familii boierești, Cantacuzino, care a deținut aici domeniul și care s-a implicat în viața politică, socială, religioasă și culturală a zonei. Istoria acestor locuri se împletește cu legenda, căci sunt puține regiuni ale țării care să aibă o așa bogată mitologie. Pentru acest studiu am cercetat vechile monografii ale regiunii, colecțiile de documente medievale, cronicile, studiile de istorie dedicate ținutului și cele, e drept, într-un număr mic, concentrate pe tema propusă. De mare interes sunt studiile realizate de fii de seamă ai locului și amintim pe părintele-arheolog Constantin Matasă sau arhiviștii Gheorghe Ungureanu și Constantin Turcu. De asemenea, am utilizat documente din arhivele nemțene și ieșene, pentru întregirea unei fresce a unei lumi vechi și puțin cunoscute.

Muntele Ceahlău este situat în mijlocul Carpaților Orientali, fiind secole de-a rândul „de strajă țării noastre pus”, după cum scria poetul George Coșbuc, veghind o nedreaptă graniță între moldoveni și ardeleni. Preotul Constantin Matasă, pe care-l considerăm cea mai importantă personalitate a acestor locuri care înconjoară muntele în partea sa moldoveană, a numit această regiune „Muntenia Neamțului”, iar regretatul Teoctist Galinescu, învățător din Hangu, un cărturar al locului, o numea „Țara Hangului”, considerând că, pe bună dreptate, dar pătruns de patriotism „hângănesc”, prima denumire dată unui loc devenea numele întregii regiuni pentru o mare parte a Evului Mediu⁴. Încă de pe vremea în care cărturarul francez J.A. Vaillant ajungea pe aceste locuri (la jumătatea veacului al XIX-lea), numele de Valea Muntelui, se referea la zona de pe valea Bistriței de la Poiana Largului până la Broșteni (care aparținea județului Neamț de atunci). Astăzi, orașenii din Bicz și Piatra-Neamț folosesc această denumire pentru întreaga zonă montană a județului Neamț, de la Bicz și până la Borca, cuprinzând aici și „Valea Hangului”, așa cum o numea Marco Bandini în jumătatea secolului al XVII-lea. Ba mai mult, chiar și valea Biczului este astăzi parte a Văii Muntelui. Sunt, așa cum ne place să le numim, satele Ceahlăului, iar locuitorii lor sunt „muntenii Neamțului”.

În zilele noastre, această regiune s-a modificat profund. A apărut Lacul de Acumulare Izvorul Muntelui și Bistrița nu mai trece prin „șesul Hangului” să ducă spre schela de la Piatra mii de plute. Dacă căpcaunul din Muntele Grințieșului sau Scaraoțchi ajutat de Noureanu, Strâmbă-Lemne și Sfarmă-Piatră n-au putut să „iezească” Bistrița și să-nece satele, a reușit chiar omul, mai târziu. Astăzi, când cineva ajunge la poale de Ceahlău venind de la Piatra-Neamț, se minunează de colosul de beton, își face poze pe baraj, își plimbă privirea peste undele „mării dintre munți”, plecând cu o impresie de maiestuozitate. Dar nu știe câtă suferință a provocat lacul și barajul pentru locuitorii care au fost siliți să-și părăsească casele și gospodăriile sau pentru deținuții politici ai regimului comunist trimiși aici într-

¹ Centrul de cercetare pentru dezvoltare regională și integrare europeană al Universității din București.

² Universitatea „Babeș Bolyai”, Cluj Napoca.

³ Liceul „Ion Creangă”, Pipirig, Neamț.

⁴ Vezi revista intitulată sugestiv „Țara Hangului”, deosebită realizare a învățătorului Teoctist Galinescu și a unui grup de hangani inimoși, închinată cercetării istoriei și etnografiei acestei regiuni.

un cumplit lagăr concentraționar de muncă, parte a „arhipelagului terorii”. Au dispărut sate întregi, cu biserici și case: Răpciuni, Lețești, Rețeș, altele au fost strămutate pe colinele din jur. Muntele Ceahlău și Bistrița defăneau din punct de vedere geografic această regiune până la apariția barajului și a lacului dintre munți. Astăzi Bistrița și-a pierdut din putere în fața omului, dar muntele Ceahlău se înalță trufaș și de neatins, deși și aici omul a intervenit, parcă prea mult, răpind-i din naturala frumusețe. Dar să părăsim pe cele de astăzi și să coborâm în trecut, căutând să le aflăm istoria și totodată să prezentăm o „icoană din țară”, așa cum cerea Alecu Russo, unul dintre marii oameni de cultură ai veacului al XIX-lea, care a cunoscut bine aceste locuri⁵.

După cum am remarcat în rândurile precedente, regiunea este una eminentă montană, dominată de muntele Ceahlău (care are două vârfuri ce depășesc 1900 m) și munții Bistriței, cu altitudini maxime ce depășesc 1800 m. În văi (ale Bistriței, Bistricioarei, Schitului) altitudinile variază de la 3-400 m până la 8-900 m. Deși este o zonă de munte, considerată mai puțin prielnică locuirii, vestigiile arheologice arată o continuitate a viețuirii pe aceste meleaguri din epoca pietrei și până în Evul Mediu. Munții n-au reprezentat din vechime o atracție pentru oameni, mai mult, îi priveau cu teamă, erau locurile unde sălășluiau duhurile, zmeii, căpcăunii, zeii cei nemuritori. Eroii care au sfidat teama și superstițiile au plătit cu viața îndrăzneala lor. Mari generali ai antichității și-au purtat armatele prin munți, urmând strategii și idealuri mărețe, și munții și-au oprit tribut însemnat de vieți omenești din trupele neînfricate ale lui Alexandru Macedon în Munții Taurus, ale lui Hanibal și Cezar în Alpi și Pirinei, sau, peste secole, Napoleon I sau generalul Suvurov, ultimul, învingător al „Punții Diavolului” din Munții Alpi. Muntele Ceahlău, deși a generat o adevărată mitologie, o lume populată de zei, zâne, căpcăuni, draci nu a fost un loc „tabu”. O demonstrează mărturiile arheologice, dovezi ale prezenței omului pe aceste locuri, la poalele sale, dar și pe colinele și pe platoul din vârful său. Cercetătorii „Șantierului Arheologic Bicaz” au efectuat sondaje și săpături în mai multe locuri din comunele Poiana Teiului, Hangu, Ceahlău, Grințieș, care au confirmat existența omului purtător al culturilor paleolitice și neolitice⁶. Constantin Matasă credea că județul Neamț a fost locuit în perioada dacică de puternicul neam al costobocilor⁷ care, după cucerirea Daciei, s-au dovedit timp de aproape un secol cei mai temuți și mai înverșunați dușmani ai romanilor la Dunărea de Jos. Istoricul Gheorghe Bichir, care a dedicat mai multe studii „culturii carpice”, în lumina izvoarelor istorice și a cercetărilor arheologice, a arătat că ținutul Neamțului a fost locuit în vechime de carpi, o seminiție dacică ce ar fi dat și numele munților Carpați. Ei au preferat zona de podiș, văile Moldovei și Siretului, Subcarpații, dar au fost și locuitori ai zonei montane, la Hangu, conform materialului arheozoologic descoperit, a fost prezentă o comunitate de vânători și crescători de animale⁸. Alți autori au considerat că pe această vale a Bistriței, pe cursul ei

⁵ Alecu Russo, *Piatra Teiului*, în *Călători români pașoptiști*, Editura Sport-Turism, București, 1989, p. 172. Alecu Russo, care în anul 1839, tânăr magistrat fiind în Piatra-Neamț, a lăsat forfota orașului și a plecat să străbată munții Neamțului, să cunoască oamenii, locurile, faptele, legendele, spunea: „Ce-mi pasă mie moldovan ruginit de scenele voastre din Italia, de serile voastre pariziene, de amintirile voastre din străinătate, de fantomele voastre nemțești, de comediile voastre traduse și imitate! Zugerăviți-mi mai curând o icoană din țară, povestiți-mi o scenă de la noi, pipărată sau plină de poezie, o mică scenă improvizată, căci bunul și răul, simplul și emfaticul, adevărul și ridicolul se întâlnesc la fiecare pas”.

⁶ Constantin S. Nicolăescu Plopșor și colab., *Șantierul arheologic Bicaz*, în *MCA*, 1959, V, p. 59-79. La Tulgheș s-a descoperit de către preotul Vasile Șuteu o lance aparținând unor războinici din epoca bronzului.

⁷ Constantin Matasă, *Călăuza județului Neamț*, Editura Cartea Românească, București, 1929, p. 23. C. Matasă, prelucrând date provenind de la Strabon, Ptolomeu, reflecțiile lui Vasile Pârvan și descoperirile de la Piatra-Neamț și împrejurimi, considera că județul Neamț era locuit de o ramură getică, costobocii, în nord, și caucoensii, în sud, iar antică Petrodava ar fi fost la Băta Doamnei. În locul numit „Cetățica”, la Hangu, s-au aflat urme ale unei locuiri din perioada dacică.

⁸ Gheorghe Bichir, *Cultura carpică*, Editura Academiei, București, 1976, pp. 18-19.

mijlociu și apoi pe valea Bistricioarei, prin trecătoarea Prisecani s-a desfășurat exodul populațiilor scitice spre Câmpia Panonică, timp de aproape trei secole⁹.

Un argument important în sprijinul ipotezei că această zonă, ce are ca punct dominant muntele Ceahlău, a fost locuită de către daci este toponimia și numeroasele legende ce au ca protagoniști pe supușii lui Decebal. Și nici toponimele și nici legendele nu sunt puține și ele au atras atenția unor mari oameni de cultură: Dimitrie Cantemir, Gheorghe Asachi, Lazăr Șăineanu, Nicolae Densușianu, Mihail Sadoveanu, Romulus Vulcănescu¹⁰. Muntele Ceahlău a fost considerat de către unii autori ca fiind unul dintre munții sacri ai geților alături de Șureanu (din Parâng) și Găina (din Apuseni), ba mai mult s-a emis ipoteza că ar fi fost chiar Kogaionon-ul amintit de geograful grec Strabon, muntele marelui zeu Zamolxis și al preotului Deceneu. Strabon îi dădea acest nume grecesc ce înseamnă scoică, carpace, preluat de la negustorii greci ce ar fi ajuns și pe aceste locuri. Spunea că acest munte este zărit din mari depărtări și poalele sale erau udate de o apă „îndelung călătoare”¹¹. Dimitrie Cantemir și Gheorghe Asachi menționau faptul că Ceahlăul se individualiza între ceilalți munți ai Moldovei și era zărit chiar de la Cetatea Albă și era ca un „far călăuzitor” pentru păstorii tranșumaniți numiți țuțuieni. De asemenea, Bistrița era un râu care a fost din vechime o cale lesnicioasă pentru plutele ce coborau din munți către Petrodava sau pe Siret spre Dunăre și Marea Neagră. Mihai Eminescu, care se pare că a fost pe aceste locuri și a urcat pe muntele Ceahlău, în poezia *Strigoii* și-a aflat izvor de inspirație în această tradiție, Deceneu, marele preot, își afla odihna într-o peșteră a muntelui și, la rugămintea prințului Arald, face apel la ajutorul lui Zalmoxis. Spun bătrânii că dacii urcau pe platoul din vârful muntelui de unde trăgeau cu săgeți în norii care umbreau chipul zeului cerului, Gebeleizis, sperând astfel să-i alunge. Amintim și numeroasele legende care au ca eroi pe dacii lui Decebal și care își află sfârșitul pe acest munte invocând sprijinul lui Zalmoxis. Unele toponime par să se alătore ipotezei enunțate anterior: Stânca Dochiei, Stânca lui Cobal, Vulturul lui Traian, Masa Dacică, Pavilionul Dacic, Jițul Zeilor. Legenda și istoria par să se împletească¹². Și din perioada cuceririi romane s-au aflat vestigii materiale: ceramică, unelte, arme, monede.

Zorii Evului Mediu oferă puține informații despre români. Despre locuitorii unui ținut montan, din mijlocul Carpaților, cu atât mai puțin. Dar se știe că românii, în fața migrațiilor barbare, și-au aflat scăpare și adăpost în munți. Când vremurile au devenit mai sigure, s-au întors în locurile unde puteau face agricultură. În munți au rămas păstorii ce aflau aici pășunile și fâneațurile necesare. Atunci când Mușatinii au făcut din Moldova o țară independentă de „la munte până la marea cea mare”, documentele de cancelarie menționează vechi toponime pe care oamenii locului le-au creat și transmis din generație în generație.

Cu Petru Vodă Mușat începe epopoea marilor voievozi Mușatini și el a fost primul domn care a acordat atenție sporită apărării granițelor Moldovei și la 1387, într-un omagiu adresat regelui polon, sunt amintite „cetățile Moldovei” și anume Șcheia, Suceava, Neamțul. Tradiția îi amintește pe germanici (nemți), care au zidit cetatea din Târgul-Neamțului pentru apărarea graniței transilvănene și a trecătorii. Nu se poate ocoli aportul germanicilor – „nemți” (cum îi numeau slavii pe vecinii lor de dincolo de Vistula, cărora nu le înțelegeau graiul, „neamț” în slavonă însemnând „mut”), Nicolae Iorga, cu opinia sa de mare autoritate, consideră că teutonii veniți în Ardeal pe la 1211 au primit de la autoritatea regală maghiară privilegiul să se întindă spre vadurile moldovenești și să le apere. Astfel, pe vechea cale a

⁹ Marcel Drăgotescu, *Considerații asupra civilizației geto-dace din județul Neamț*, în „Memoria Antiquitatis”, XX, Piatra-Neamț, 2003, p. 291.

¹⁰ Daniel Dieaconu, Iulian Săndulache, *Ceahlăul, realitatea unui mit*, Editura Cetatea Doamnei, Piatra-Neamț, 2008, p. 34.

¹¹ Gheorghe Iacomî, *Din trecutul vieții monahale și creștinești din zona Ceahlău*, Editura Trinitas, Iași, 1998, p. 16.

¹² vezi *Legendele muntelui Ceahlău*, antologie de D. Dieaconu, Editura Cetatea Doamnei, Piatra-Neamț, 2007; D. Dieaconu, Iulian Săndulache, *Ceahlăul, realitatea unui mit*, p. 34-35.

Tulgheșului, au zidit cetatea Altanul, în zona Hangului, și urme ale fostei cetăți sunt vizibile și astăzi la locul ce și-a păstrat numele. La fel și numele -Altan- pare germanic (altan = platformă), fiind mai ușor de acceptat decât cel turcic (altân = aur), cu toate că oamenii locului au săpat aici în căutare de comori. Un sprijin pentru această ipoteză este faptul că în regiune s-au păstrat topice precum Sasca sau Piciorul Sasului, care amintesc de prezența nemților în aceste locuri¹³. O tradiție păstrată în zona Hangului încearcă să explice originea numelui acestei vechi localități, arătând că în anul 1241, când ceambururile tătarești se scurgeau prin vadurile moldovenești spre Transilvania, într-o luptă cu localnicii ar fi murit răpus de o săgeată un mare *han Gulai*¹⁴. Este o tradiție frumoasă, dar puțin plauzibilă și nesusținută documentar.

Prima mențiune documentară referitoare la regiune aparține vremurilor tulburi ale Moldovei lui Ștefan I Mușat, domnitor orientat spre o politică filo-polonă, care a stârnit astfel mânia celui mai important monarh din sud-estul Europei, Sigismund de Luxemburg, regele maghiar. Acesta, în iarna lui 1395, a încercat să aducă Moldova pe orbita intereselor sale. Expediția sa se sfârșește dezastruos, tot în ținutul Neamțului, la Hindău (Ghindăuanii de astăzi) în februarie 1395, când, după asediul nereușit al Cetății Neamțului, este învins de trupele domnești și alege calea unei rușinoase retrageri pe drumul cel mai scurt, mai greu și mai puțin umblat, trecând de pe valea Cracăului în valea Hangului și apoi pe valea Bistricioarei spre Tulgheș în Transilvania¹⁵.

Constantin Turcu, un alt mare fiu la locului (originar din satul Izvorul Alb, nu departe de Stânca Dochiei și de bătrânele schituri Sahastru și Cerebuc, a căror istorie a cercetat-o), scria în anul 1939, dând glas „preocupărilor de cultură regională”: „Județul Neamț e pomenit cu acest nume în istoria țării din anul 939, într-o cronică rusă a lui Nestor, apoi după întemeierea Moldovei, și în documentele lui Alexandru cel Bun, din 1428. Domnul pomenește de circa 20 de așezări și biserici pe care le face danie ctitoriei sale, Mănăstirea Bistrița, ceea ce însemna că este vorba de o stăpânire nouă peste o veche așezare de populație băștinașă care-și ducea viața ei neștiută de nimeni, în codrii seculari și *merei* de pe malurile ascunse ale Bistriței”¹⁶.

A.D. Xenopol scria în 1896 că „ținuturile sunt mai vechi decât întemeierea țărilor însăși”¹⁷. Într-un document din 7 ianuarie 1403, din timpul lui Alexandru cel Bun este pomenit ținutul Neamțului într-un act al cancelariei domnești¹⁸. Același Constantin Turcu menționa, referindu-se la ținutul său natal (folosim termenul de ținut care a fost specific Moldovei, cel de județ fiind folosit în Țara Românească, abia în timpul lui Cuza, Neamțul primește titlul de județ, n.n.): „Așezat în creerii munților, străbătut de ape cristaline și înveșmântat în codrii seculari și de nepătruns, ținutul acesta a oferit locuitorilor lui o mare ușurință de viață și o mare siguranță împotriva tuturor primejdiilor care s-au abătut asupra sa”¹⁹.

„Muntenia Neamțului” era situată la granița de apus a Moldovei și pe aici treceau drumurile ce legau cele două provincii istorice românești. Aici în munți, hotarele erau mai puțin cunoscute (tradiția arată că erau la „cumpăna apelor”), iar locuitorii treceau ușor de o parte și de alta a țării pe poteci numai de ei știute. Alecu Russo, care i-a cunoscut bine pe muntenii Ceahlăului, îi descria ca fiind mai greu de stăpânit, chiar „zurbagii” și acest fapt se datora apropierea de graniță²⁰. De altfel, pe aceste meleaguri și-au avut sălașele mulți dintre haiducii vestiți ai Moldovei: Vasile cel Mare, Constantin Codreanu, Ștefan Bujor, Ion cel Mare, Ion Pietraru, Ion Florea, Pantelimon Toader, Lucan, Gafița, frații Baltă și alții.

¹³ Radu Popa, *Cetatea Neamțului*, Editura Meridiane, București, 1968, p. 11; C. Matasă, *Călăuza județului Neamț*, Editura Cartea românească, București, 1929, p. 67.

¹⁴ Grigore Ungureanu, *Monografia Școlii Ceahlău*, 1976, mss, p. 51.

¹⁵ Ilie Minea, *Principatele române și politica orientală a împăratului Sigismund de Luxemburg*, București, 1919, p. 54.

¹⁶ Constantin Turcu, *Preocupări de cultură regională*, I, Tipografia Asachi, Piatra-Neamț, 1939, p. 11.

¹⁷ A.D. Xenopol, *Istoria românilor din Dacia Traiană*, VII, Editura Șaraga, Iași, 1896, p. 254.

¹⁸ V. Andrei, *Evoluția teritorială a vechiului ținut Neamț*, în *ALPR*, 1934-1935, p. 50.

¹⁹ Constantin Turcu, *op. cit.*, p. 11.

²⁰ Alecu Russo, *Piatra Teiului*, p. 180.

Iscușința locuitorilor în meseria armelor s-a datorat și faptului că mulți dintre ei erau străjerii, plăieșii și iscoadele domnului. Pentru aceste servicii aveau unele privilegii și scutiri și locuiau în domeniul ce la început era domnesc, ridicându-și case în poieni și curături făcute de dâșșii. La începutul secolului al XVII-lea, într-un document al cancelariei domnești se spunea că obligațiile locuitorilor erau numai față de domnitor și constau în apărarea graniței²¹. Dar mănăstirile și boierii au făcut ca marele domeniu domnesc al Hangului să devină al lor, prin daniile domnitorilor sau prin rășluiri, astfel, în veacul al XVIII-lea, proprietatea domnească în zonă dispăruse, fiind înlocuită de cea boierească și mănăstirească, angrenate într-o acerbă luptă pentru pământuri.

Pe domeniul domnesc se stabileau din vechime și românii veniți de peste munți. Se spunea că „ciobanii lăzuiiau cu securea poiene pentru pășunat, cum făceau și cei câmpulungeni, călugării deschideau curături pentru arătură prin tăiere sau, mai simplu, dădeau foc, creând arsuri pentru pășunat, procedeu folosit până-n epoca modernă”²². P. Gheorgeasa, un învățator de pe valea Bistriței, scria în anul 1906, referindu-se la oamenii locului în perioada de început a Moldovei medievale: „Târle și stâni se găseau ici-colo, cercetate în sălbăticia lor de către călugări sau preoți rățacitori, care le făceau serviciile divine necesare”²³.

Monahismul a fost adus la nord de Dunăre de către călugări athoniți și primele mănăstiri au fost cele din Țara Românească, ale lui Nicodim și ale ucenicilor săi, Vodița și Tismana. În Moldova, se consideră că la începutul secolului al XIV-lea se ridică primele schituri. Călugării erau adepții unei vieți ascetice și căutau locuri aflate departe de freamătul lumii, în pustietate. Moldova acelor timpuri era destul de puțin populată, iar regiunile de munte și mai puțin. La 1627, deci cu câteva veacuri mai târziu, voievodul Miron Barnovschi Movilă spunea în hrisovul de ctitorire a Mănăstirii Hangu că a zidit un sfânt lăcaș în „locul de mare pustie, în apusul îndepărtat, care se cheamă Hangu”²⁴. Nu e de mirare că monahii sosiți în Moldova au ales aceste locuri pentru sihăstriile lor. Urcând pe drumul Siretului, spre Baia și Suceava, Piatra lui Crăciun sau Târgu-Neamț, au zărit în depărtări culmile Ceahlăului. Era cel mai înalt munte al Moldovei și călugării au făcut din el un al doilea munte sfânt al ortodoxiei. Dacă Ceahlăul a fost „Kogaiononul” sacru al dacilor nu putem afirma cu certitudine, ne simțim însă îndrituiți a afirma că a fost muntele sfânt al românilor. I-a dăruit sfințenie pustniciei ce s-au nevoit în grotlele-mici și uscate sau în codrii săi de nepătruns, călugării care au făcut schituri și sihăstiri la poalele sale și care au împărțit credință creștină muntenilor sau pelerinilor.

La sfârșitul secolului al XIV-lea sunt construite primele mănăstiri ale Moldovei: Neamțul și Bistrița, ctitorii ale lui Petru Mușat și Alexandru cel Bun. Tradiția spune că ele au fost ridicate pe la începutul veacului al XIV-lea de către niște monahi autohtoni sosiți de la muntele Athos și au fost îmbogățite de Petru Mușat (1374-1391). Alexandru cel Bun a făcut din Sihăstria Bistrița o biserică voievodală și o mănăstire înzestrată cu moșii, braniști, heleșteie, robi țigani și cu stăpânirea asupra altor schituri și biserici din întreaga Moldovă. Unul dintre documentele cancelariei lui Alexandru cel Bun arată că mănăstirea Bistrița avea în stăpânire o poiană de la poale de Ceahlău²⁵. Iar la 30 iulie 1604, domnul Ieremia Movilă scrie slugii sale Apostolache, fost comis, să „dea zi la domnie în pricina dintre călugării de la Hangu și cei de la Bistrița pentru o poiană de sub Ceahlău, pe care Mănăstirea Bistrița o stăpânește cu urice de la Alexandru cel Bun”²⁶. Și Mănăstirea Neamțului a devenit o importantă proprietară de moșii, întinzându-și hotarele până la granița de vest a Moldovei. Într-un document de la Ilie Vodă Mușat din anul 1437, se menționează hotarele moșiei mănăstirii și printre ele se află vârful

²¹ DIR, A. Moldova, XVII/5, p. 129.

²² Ion Nistor, *Emigrările de peste munți*, în AARMSI, seria II, tom XXXVII, București, 1915, p. 57.

²³ P. Gheorgheasa, *Monografia școalelor și bisericilor de pe moșia regală Broșteni*, București, 1906, p. 89.

²⁴ Gheorghe Ghibănescu, *Surete și izvoade*, V, Iași, 1908, p. 191-192.

²⁵ Constantin Turcu, *op. cit.*, p. 16.

²⁶ DIR, A. Moldova, XVII/1, p. 174.

Vârstatului, vârful Hurduga, Obârșia Dreptului²⁷. Sunt toponime pe care le aflăm și astăzi pe Valea Muntelui, dincolo de apa Bistriței, lângă hotarele Transilvaniei. Putem să ne dăm seama de mărimea domeniului celor două mănăstiri, care, prin daniile domnești și prin „împresurări”, au ajuns să stăpânească mare parte din valea Bistriței nemțene. Și într-un document al domnului Alexandru al III-lea Mușat din 1455, printre hotarele Mănăstirii Neamțului se află vârful Vârstatului, Hurduga, Bușmeiul, Dreptul, Hălăuca²⁸.

Ștefan cel Mare dă primul hrisov care face referire la această regiune în al doilea an de domnie, în 1458. Domnul întărește Mănăstirea Bistrița hotarele asupra braniștii ei celei vechi și îi dăruie două noi poieni și Baicul de sub Ceahlău. Este amintit și toponimul Pârâul Alb (astăzi Izvorul Alb n.n.)²⁹. Sunt documente interesante prin faptul că sunt menționate vechi toponime, care s-au păstrat până astăzi. Deci, cel puțin în 1437, la poale de Ceahlău erau oameni care au dat nume acestor locuri și le-au transmis din generație în generație. Să mai remarcăm faptul că în documentele de danie sau de întărire a hotarelor sunt menționate interdicții pentru vânat, pescuit sau cosit fânul pe moșiile mănăstirești, deci erau oameni acolo. Deși nu în număr mare, ei trăiau pe aceste locuri. Dar, cea mai importantă mențiune documentară a anului 1458, datează din 13 februarie, când domnia îi întărește Mănăstirii Neamțului: „... satul Băloșeștii de la Neamț și Mănăstirea Hangu pe vechiul hotar și doi tătari”³⁰. Un lăcaș monahal este menționat într-un document sigur (nu planează asupra sa suspiciunea unui fals așa cum este cazul celor anterioare) și aflăm din el că este o mănăstire ce ține de una mai mare – Neamțul și că hotarele Mănăstirii Hangului sunt mai vechi decât anul 1458. Dar hrisovul nu ne lămurește asupra situației sale. Toponimul Hangu apare acum pentru prima dată într-un document de cancelarie domnească, dar a devenit în scurt timp definitiv pentru întreaga regiune și Hangul se întindea astfel de la Bicaz până la Farcașa și de la Largu până la Tulgheș. Este greu a preciza unde și care a fost această mănăstire; considerăm că a fost doar un mic schit ce depindea de Mănăstirea Neamț și unde veneau călugării ce doreau un trai în singurătate sau unde erau trimiși călugării sau frații de mănăstire ce păzeau turmele de oi sau cirezile de vite. Cei ce au scris despre istoria acestei părți de Moldovă au emis mai multe ipoteze, cu mai multă sau mai puțină acoperire științifică. Vechea tradiție cerea ca un schit care era părăsit să fie lăsat să se risipească singur și dacă se construia un altul acesta trebuia să se afle undeva în apropiere. Cercetările arheologice efectuate la Mănăstirea Hangu-Buhalnița și la Mănăstirea Pionul n-au arătat vestigii materiale datând din secolul al XV-lea, ci doar din prima jumătate a secolului al XVII-lea³¹. Cea mai plauzibilă pare ipoteza lui Constantin Matasă, ce consideră că vechea mănăstirea Hangu ar fi putut fi Mănăstirea Poienile, care a apărut în documente de la sfârșitul secolului al XVI-lea³². Să mai amintim un document din 1462 al aceluiași domnitor, care dăruie „o poiană sub Ceahlău mănăstirii noastre de la Piatra”³³.

Anul 1467 a fost unul crucial pentru istoria Moldovei lui Ștefan cel Mare, care în preajma Crăciunului, la Baia, repurtează o strălucitoare victorie, învingând oastea trufașului rege maghiar Matei Corvin, care petrecea în târgul ce luase foc din patru părți. Regele, înfrânt și rănit de un vârf de arbaletă, își află scăparea în defecțiunea călărimii moldovene (condusă de vornicul Isaia, cumnatul domnului, care nu taie calea de retragere a ungarilor) și alege calea mai scurtă spre Transilvania, peste „Calea Mare”, pe drum anevoios. Mai mult, pe drumul de retragere, spune cronica, localnicii au ripostat din palânci și au blocat drumul cu arbori, silind pe rege să renunțe la care, bagajele grele și la 500 de tunuri, îngropate pentru a nu intra în posesia moldovenilor. Regele, transportat pe o targă, scapă pe drumul

²⁷ CDM, I, p. 24.

²⁸ *Ibidem*, p. 37.

²⁹ DRH, A, II, p. 204-205.

³⁰ DRH, A, I, p. 418.

³¹ Constantin S. Nicolăescu Plopșor și colab., *op. cit.*, p. 60-67.

³² Constantin Matasă, *op. cit.*, p. 93.

³³ DRH, A, II, p. 204.

Tulgheșului în Giurgeu. Ștefan îi va pedepsi exemplar pe trădători, tăindu-le capetele chiar în ziua de Crăciun, începând chiar cu cumnatul său³⁴. Acțiunea lui Matei Corvin, cerută și sprijinită de Petru Aron, se sfârșește cu un eșec, dar fostul domn perseverează în încercările sale și, peste trei ani, la 1470, strângând trupe de mercenari, urmează același drum, mizând pe surpriză. Dar, prudentul voievod Ștefan cel Mare, înțelegând importanța supravegherii și apărării trecătorii, realizează un eficient sistem de iscoade și plăieși, astfel că atu-ul numit surpriză este pierdut și Petru Aron este înfrânt la Orbic, lângă Buhuși. Ba mai mult, el este prins și încapă pe mâna călăului, fiind decapitat³⁵.

Hotarul vestic devenise sigur, Ștefan împăcându-se prin tratate cu regele maghiar, dar nu urmează politica de închinare către turci a predecesorului său, Petru Aron, care, cu boierii acceptaseră răscumpărarea păcii-tributul. Neplata tributului duce la o campanie mai neobișnuită a turcilor, și anume o campanie pe timp de iarnă, sub conducerea lui Soliman Hadâmbul. Acesta este înfrânt la Vaslui în ianuarie 1475. Astfel, Mehmet Fatih, cuceritorul Bizanțului, purcede la o nouă expediție de luptă, îndelung pregătită, sprijinită de flotă și în plus ordonând și un atac al hoardelor tătare. Rămas fără grosul țărânimii, plecată să-și apere gospodăriile de urdiile tătare, cu trupele de „viteji”, domnul Moldovei încearcă să facă față turcilor întărind o tabără la Valea-Albă, tot în ținutul Neamțului, vizând o retragere spre hotarul Transilvaniei în caz că cetățile nu ar fi rezistat. La Valea-Albă, care acum se numește Războieni, toată floarea vitejimei moldave cade în luptă, cum glăsuiește, cu vorbe simple și pline de durere, pisania bisericii ridicate pe mormântul comun. Tradiția spune că voievodul, hăituit de spahii, s-ar fi adăpostit în zona Hangului, în poiana Cobilița, până când „i-a sărit țara în ajutor”. Cum și cetățile rezistaseră și izbucnise ciuma, Ștefan transformă înfrângerea în victorie³⁶. Dar Ștefan cel Mare și Sfânt își lua rămas bun de la Țara Moldovei, pe care-o cârmuise cu iscusință mai jumătate de veac, în iulie al lui 1504, lăsând Moldova îndurerată, dar liberă între hotarele ei.

Urmașii săi, Bogdan și Ștefăniță, mânați de ambiții mărunte macină din puterea țării și doar Petru Rareș părea a se ridica la înălțimea ilustrului său tată, dar năzuințele sale sunt nemăsurate, mai ales în privința Transilvaniei. Drumurile sale transilvane îl poartă și pe la poalele Ceahlăului pe la 1527-1528, cunoscând regiunea și cărările ei. Astfel, la 1538, amenințat de un pericol întreit - turcii lui Soliman Kanuni, leșii, ungurii, trădat de marii boieri, alege calea pribegiei și fuge pe la Piatra, pe la mănăstirea Bistrița, unde scapă între zidurile-i puternice și apoi ajunge la Largu unde, ajutat de pescarii de pe Bistrița, îmbrăcat în haine simple de măjar, de care mai purtase înainte de-a fi domn, trece spre Rarău și apoi la Bistrița, de unde cu încrâncenare promite: „Vom fi ce-am fost și mai mult decât ce am fost!”. Și să nu uităm două toponime care s-au născut din evenimentele zbuciumatelor timpuri ale începutului de secol XVI, când, la 1538, Elena Rareș, doamna Moldovei, pleacă în bejenie pe urmele soțului ei străbătând „Calea Mare” și „Dealul Doamnei”. Acest toponim și-a păstrat numele în amintirea ei, așa precum dealul peste care a trecut Petru Rareș poartă numele de „Petru-Vodă”³⁷.

În vremurile lui Alexandru Lăpușeanul, un oarecare Ștefan, numit Mâzgă, la 1566, pretinzând că este os domnesc și cerând drept la domnie, strânge oaste „de strânsură”, lefegii, ciobani, haiduci și intră dinspre Tulgheș, mizând pe surpriză. Dar plăieșii și iscoadele Lăpușeanului îi dau de știre, și oștenii domnești îi înving cu ușurință pe „haiducii” lui Mâzgă, care ajunge sub securea călăului³⁸.

Miron Barnovschi-Movilă, în scurta sa domnie, și-a pus amprenta asupra vieții religioase și culturale moldovenești. Printre ctitoriile sale, alături de Mănăstirea Dragomirna, Aron-Vodă, Hârlău, se

³⁴ Grigore Ureche, *Letopisețul Țării Moldovei*, ediție P.P. Panaitescu, București, 1958, p. 106.

³⁵ Constantin Cihodaru, *Observații pe marginea izvoarelor privind unele evenimente din istoria Moldovei între anii 1467-1474*, în *SCS*, Iași, VIII, 1957, 1, p. 14-15.

³⁶ G.T. Kirileanu, *Amintiri ale poporului despre Ștefan cel Mare*, București, 1904, p. 65-67. Vezi și legenda *Ștefan cel mare în ținutul Neamțului* din antologia care încheie acest studiu.

³⁷ Constantin Cihodaru, *Evl mediu și începutul epocii moderne*, în *Cercetări arheologice și istorice din zona Lacului de acumulare Bicaz*, p. 154.

³⁸ Grigore Ureche, *op. cit.*, p. 192.

adugă Mănăstirea Hangu-Buhalnița, ridicată la 1627 într-un loc „de mare pustie”, cum glăsuiește hrisovul de întemeiere, este o construcție de „iznoavă”, deci nu este mănăstirea din documentul lui Ștefan cel Mare din 1458³⁹. Remarcăm în hrisovul oferit mănăstirii interdicția de a primi în soborul călugăresc pe „ungureni”. Deci și în această regiune imigrările românești din Transilvania s-au petrecut din vechime, granițele din munți neputându-i despărți pe români, ba dimpotrivă, fiind un factor polarizator pentru românime. „Vama cucului” sau „vama ursului”, cum au fost numite, au fost martore făcute ale unor „neconținute treceri” de o parte și de alta a graniței.

Schitul Hangu a fost zidit de către paharnicul Gheorghe Lupu-Coci, fratele domnului Vasile Lupu, într-un loc ce oferea o priveliște mirifică asupra Ceahlăului, îmbogățind cu ziduri de piatră o mai veche construcție a cvasi-legendarului călugăr Silvestru, cu origini, se pare, transilvane. În 1639 este întemeiat noul lăcaș (nu trebuie confundat cu Mănăstirea Hangu, situată în șesul Hangului), iar Vasile Lupu dăruiește ctitoriei fratelui său moșii „rupând” din cele ale mănăstirilor mai vechi sau din domeniul domnesc (care în secolul al XVIII-lea nu mai deținea proprietăți în regiune)⁴⁰.

La cererea turcilor, Alexandru Lăpușeanu distruge puterea cetăților Moldovei. Suferă și Suceava și Neamțul, Hotinul. Mănăstirile, însă, se fortifică, ridicându-și ziduri de apărare, cu turnuri și crenele, adevărate cetăți devenind Putna, Bistrița, Neamț, Secu, Hangu-Buhalnița. Schitul Pionul devine dintr-o firavă construcție un adevărat bastion prin contribuția lui Alexandru Antonie Russet, ginerele lui Gh. Lupu, și domn al Moldovei, și Toderașcu Cantacuzino, mare dregător, văzut de cronicarul Ion Neculce drept: „alfa și omega în Țara Moldovei”⁴¹. La 1673 este ridicat turnul rotund mare numit „al lui Toderașcu” și poarta împodobită cu stema Moldovei și o pisanie sculptată în piatră. Beneficiind de o poziție strategică, de terenul accidentat din jur, de codrul situat în apropiere, fortificația va deveni una de mare importanță într-o istorie a Moldovei zbuciumată, cu dese războaie, lupte pentru tron, năvăliri străine și vremelnice domnii. Să nu uităm faptul că se afla aproape de granița cu Ardealul și, în caz de pericol, pe poteci ferite se putea trece dincolo de hotar. Gheorghe Lupu, ctitorul mănăstirii îi dăruiește moșii, dar cea pe care s-a construit biserica rămâne proprietatea sa, trece în posesia Pătrașcu Șoldan, apoi la Coste Bucioc și la sfârșit în stăpânirea boierilor Cantacuzini. Ultimii pomeniți făceau parte dintr-o ramură moldoveană a marii familii de dregători, care avea rădăcini până în perioada de glorie a Imperiului Bizantin⁴². Din rândul lor s-au ridicat și mari dregători ai Moldovei, precum Toma, Iordache, Ilie, Toderașcu. Cunoscând nestatornicia vremurilor și a boierilor, ei au acordat o atenție deosebită curții de la poale de Ceahlău ca un loc de refugiu, de adăpost sau chiar rezistență în fața unui asediu. A devenit curte boierească, iar călugării au fost fugăriți din propria lor biserică. Ei au ridicat groaznic blestem împotriva asupritorilor. Anatema călugărilor a urmărit istoria palatului în secolele următoare.

Constantin Matasă scria: „Ori de câte ori se tulburau lucrurile în țară prin dese schimbări de domnie sau prin încălcări de oști străine, spun cronicarii că boierii eșeau la munte, la Hangu”. Într-adevăr, mulți dintre mai marii țării și-au aflat scăparea la Hangu. Printre ei s-a aflat și viitorul domn al Țării Românești, pe atunci, spătar, Șerban Cantacuzino, urmărit de prigonirea lui Grigore Ghica, sau Neculai Racoviță și Toderașcu Cantacuzino, de frica lui Duca-Vodă, întors de la asediul Vienei din 1683, care „fug la Hangu și apoi în țara ungurească”⁴³. Mănăstirea a adăpostit între zidurile sale și pe boierii Cantacuzini din Țara Românească, pe care „îi urgisea” domnul Grigore Ghica. Printre ei se afla și spătarul Șerban Cantacuzino, viitorul domn. *Letopiseșul Cantacuzinesc* spunea: „De aici Șerban înțelegând de aceasta, aciași lasă acea cale și se învârteji pre altă cale, pribegind în țeara Moldovei,

³⁹ *Partea administrativă, dezbateri și comunicări în Ioan Neculce. Buletinul Muzeului Municipal din Iași, Iași, 1925, p. 313.*

⁴⁰ Constantin Matasă, *Palatul Cnejilor*, Cartea Românească, București, 1938, p. 9; *DIR*, A, XVII/3, p. 62.

⁴¹ Ion Neculce, *Letopiseșul Țării Moldovei*, ed. I. Iordan, București, 1955, p. 170.

⁴² Marcel Drăgotescu, *Palatul Cnezilor și Mănăstirea Durău*, Editura Meridiane, București, 1970, p. 11.

⁴³ Constantin Matasă, *op. cit.*, p. 16; Ion Neculce, *Letopiseșul Țării Moldovei*, p. 262.

locuind la Hangu, în munții Ceahlăului⁴⁴. Cu știrea domnului Gheorghe Duca, un adversar al lui Grigore Ghica, Ilie Cantacuzino îi adăpostește la Hangu. Voievodul Țării Românești a trimis soli și iscoade în Moldova spre a afla unde se ascunde spătarul, dar aceștia nu l-au descoperit și atunci când Duca este mazilit și pe tron ajunge Ștefan Petriceicu, Șerban Cantacuzino fugе la Giurgiu și de aici la Poartă, unde obține eliberarea pentru boierii arestați de Ghica Vodă⁴⁵. De bună seamă că locul în care a fost „tăinuit” Șerban Cantacuzino a fost Mănăstirea Pionul, unde aveau stăpâniri rudele sale și nu la Mănăstirea Hangu, ctitorie a Movileștilor.

În anul 1683, turcii au asediat Viena și Gheorghe Duca a însoțit oștile turcești. Marii boieri au sperat că acesta nu se va mai întoarce, iar când au văzut că revine pe tronul Moldovei au apucat calea pribegiei. Toader Cantacuzino și Neculai Racoviță, care uneltiseră împotriva domnului în timpul absenței sale, s-au refugiat la Hangu. De la Domnești, din fostul ținut al Putnei, „Duca Vodă scrie la caimacami, la Neculai Racoviță, vel-logofătul și la Toderășcu, vel-vistiernicul și la altă boierime, să iasă din Hangu din bejenie să meargă la dânsul la Domnești, să nu se teamă că leșii sunt niște tâlhari. Iară boierii cum a vădzut cartea, îndată au făcut pățăști și au fugit pe potică în Țara Ungurească, în Giurgedu (Gheorghieni, n.n.), cu toate casele lor, ca să nu mai dea între ochi cu Duca Vodă”, scria Ion Neculce⁴⁶.

După asediul Vienei, polonii duc mai multe războaie cu turcii pe teritoriul Moldovei (1683, 1686, 1691) și nordul Moldovei și în special regiunile montane s-au aflat sub ocupația lor timp de opt ani. Podgheazurile polone jefuiau țara „de nu rămânea loc neprădat și nestricat”. Leșii lui Ioan al III-lea Sobiescki au ocupat cetățile și mănăstirile întărite în care au lăsat garnizoane puternice (la Agapia, la Secu, la Câmpulung, la Hangu). În anul 1685, domnul Constantin Cantemir a trimis „oaste de țară” și armată tătară ca să-i scoată pe joimiri (lefeșii poloni, n.n.) din mănăstiri și cetăți. Mănăstirile erau bine întărite și oștile moldo-tătare n-au avut succes, iar tătarii n-au putut fi ținuți în frâu de boierii moldoveni. Spune cu tristețe cronicarul că „au prădat și au ars și nu i-au putut scoate, iar duium de robi au luat mulți tătarii”⁴⁷. Cronicarul ne spune că Hangu era așa de bine întărit încât joimirii leși n-au putut fi scoși decât de hatmanul Antiohie Jora în timpul lui Constantin Duca: „Apoi oastea lui Antiohie Jora s-au sămețit și s-au dus la mănăstirea Agapia și la Secu și la Schit s-au luptat și au scos pe joimiri și pe dragoni de pen mănăstiri”⁴⁸.

Constantin Duca, în prima sa domnie, trimite în surghiun la Schitul Pionul pe soțiile boierilor „neprieteni”, Iordache Ruset și Bogdan hatmanul, ce fugiseră peste hotare. Jupânesele au fost urcate în căruțe țărănești, cu cai slabi și au fost purtate pe un drum cu mare înconjur, ca să le fie cât mai greu⁴⁹. O asemenea plimbare nu era tocmai plăcută pe drumurile de atunci, mai ales pe cele din munte.

În timpul domniei lui Antioh Cantemir a fost o relativă liniște pentru boierii țării, dar se acutizează conflictul dintre Cantemirești și Brâncoveni. În anul 1700, Antioh Cantemir este mazilit, iar domnia este dată din nou lui Constantin Duca. Atunci, Bogdan hatmanul, ginerele lui Constantin Cantemir, favorizat de un buluc-bașa de le curte a reușit să scape și să fugă împreună cu vistiernicul Lupu Costachie, îmbrăcați în „haine proaste” la Hangu, de aici în Ardeal și apoi în Polonia. Iordache Ruset, fost mare vistiernic și „chivernisitorul” averii Cantemireștilor, se simțea și el amenințat, dar era prea bătrân ca să fugă călare. A cerut sprijinul lui Ilie Cantacuzino, care l-a primit în casa sa din Iași. Acesta l-a ascuns într-o „cuhnie” și apoi, prefăcându-se că pleacă la „țară”, a fugit cu el la Hangu și apoi l-a trecut în Ardeal și Polonia⁵⁰. O altă cronică spune că hatmanul Bogdan și Iordache Ruset vistiernicul

⁴⁴ *Letopisețul Cantacuzinesc*, Buzău, 1942, p. 188.

⁴⁵ *Cronica Ghiculeștilor*, Editura Academiei, București, 1965, p. 249.

⁴⁶ Ion Neculce, *op. cit.*, p. 157.

⁴⁷ *Ibidem*, p. 169.

⁴⁸ *Ibidem*, p. 170.

⁴⁹ Mihail Kogălniceanu, *Cronicile României sau Letopisețele Moldaviei și Valahiei*, III, Imprimeria Națională C.N. Rădulescu, București, 1874, p. 92.

⁵⁰ Ion Neculce, *op. cit.*, p. 157.

au putut scăpa de mânia lui Duca Vodă, fiindcă Ilie Cantacuzino i-a îmbrăcat în cojoace mari muntenesi, strecurându-i printre străjerii curții, de unde i-a trimis la moșia sa de la Hangu”⁵¹.

În 1705, în timpul domniei lui Mihail Racoviță și-a aflat scăparea la Hangu și boierul muntean Toma Cantacuzino. Acesta se afla ca sol la Iași, când a venit veste de la Istanbul că domnia a fost luată din nou de Antioh Cantemir. Știut fiind faptul că familia Cantemir dușmănea de moarte familia Brâncoveanu, iar Toma Cantacuzino era unul dintre dregătorii apropiați ai lui Constantin Brâncoveanu, spătarul fuge împreună cu hatmanul Neculai Costin (care-și simțea și el viața amenințată) la ruda sa Ilie Cantacuzino, la Hangu. Cu sprijinul vornicului Bogdan, cumnat lui Antioh Cantemir, boierii s-au putut întoarce la casele lor din Iași, iar Toma Cantacuzino s-a întors în Muntenia⁵². Din timpul domniei lui Antioh Cantemir, într-un document din 1696, apare pentru Mănăstirea Pionul numele de Schitul Hangu (o carte domnească de întărire asupra vecinilor)⁵³. De la această dată, mănăstirea apare când cu numele de Schitul Pionul, când cu numele de Schitul Hangu. Este Mănăstirea Pionul, care se afla pe domeniul Hangu, dar este nevoie de o delimitare de Mănăstirea Hangu, care din veacul al XVIII-lea se va numi Hangu-Buhalnița, dată fiind situarea ei mai jos pe Bistrița, aproape de gura Buhalniței.

În timpul domniei lui Neculai Mavrocordat în Țara Românească, o parte dintre boierii munteni vinovați de intrigi împotriva domnului au fugit în Moldova lui Mihail Racoviță. Ca să fie în siguranță, s-au îndreptat spre moșiile Cantacuzinilor de la poale de Ceahlău, aproape de granița cu Ardealul. Domnul fanariot, cheltuind mai multe pungi de galbeni, a obținut firman de la marele vizir prin care boierii munteni trebuiau duși la Istanbul. Dar aceștia au trecut în grabă munții în Ardeal și de acolo în Polonia, scăpând de „urgia domnească”. Mihail Racoviță a încercat să-i ademenească printr-un vicleșug, trimițând răspuns că le-a obținut iertarea și pe ascuns a trimis 100 de seimeni. „Dar fără nici o ispravă s-au întors seimenii”⁵⁴.

Nicolae Mavrocordat, fostul dragoman fanariot, a devenit domn al Moldovei în anul 1711, deschizând un lung șir de scurte domnii cu grea aspirare pentru „talpa țării”. Dar, în aceste vremelnice domnii, nici pentru boieri n-au fost timpuri de pace și de liniște. Puterea polonilor s-a măcinat în războaiele cu turcii, suedezii, rușii austriei, regatul polonez fiind destrămat de imperiile țarist și habsburgic și puternicul regat prusac. În locul ocupațiilor polone, pământul Moldovei a ajuns câmp de manevră și de luptă pentru marile imperii rus, austriac și otoman, ce-și disputau și stăpânirea asupra țărilor române. Ilie Cantacuzino a fost în timpul primei domnii a lui Neculai Mavrocordat cel mai de seamă dregător al Moldovei. Se spunea că „numai cu dânsul grăia Nicolae Vodă din toți boierii ce era. Că pentru voia lui, ce pentru voia Brâncoveanului, domnul muntenesc, făcea acea cinste”⁵⁵. Una dintre fiicele sale era căsătorită cu un fiu al lui Constantin Brâncoveanu. Ilie Cantacuzino, care fusese numit „cerbul cu carnea cele boure”, nu apucă să se bucure prea mult de poziția sa, căci la începutul celei de-a doua domnii a lui Nicolae Mavrocordat a murit lăsându-și soția văduvă cu trei copii minori. Nicolae Mavrocordat dorea să lichideze domeniul Cantacuzinilor din Munții Nemțului, să suprimă acest loc de refugiu al boierilor nemulțumiți. Călugării de la Mănăstirea Hangu-Buhalnița deschid proces văduvei Maria Cantacuzino pentru satele Mânjești și Bălțătești și a moșiilor lor, pe baza uricelor lui Miron Barnovschi⁵⁶. La 20 iulie 1715, în Divanul domnesc s-a judecat procesul dintre Mănăstirea Hangu-Buhalnița și Maria Cantacuzino. Văduva n-a putut aduce actele care dovedeau stăpânirea asupra a satelor, întrucât se pierduseră la Constantinopol, odată cu arestarea ginerelei ei, Ștefan, fiul lui

⁵¹ M. Kogălniceanu, *op. cit.*, p. 92.

⁵² Ion Neculce, *op. cit.*, p. 235.

⁵³ Gheorghe Ungureanu, *Mănăstirea Pionul sau Schitul Hangu*, p. 119.

⁵⁴ Ion Neculce, *op. cit.*, p. 336.

⁵⁵ Mihail Kogălniceanu, *op. cit.*, p. 40.

⁵⁶ Constantin Cihodaru, *op. cit.*, p. 167.

Constantin Brâncoveanu. Cu sprijinul patriarhului Samuil al Alexandriei, Nicolae Mavrocordat a făcut presiuni asupra dregătorilor, care au dat dreptate călugărilor⁵⁷.

Grecul Nicolae Mavrocordat nu pentru călugării de la Hangu a luptat, ci pentru compatrioții săi, căci în vara aceleiași an, mănăstirea a fost închinată Patriarhiei din Alexandria. Patriarhul Samuil se afla în Moldova „pentru milostenie”, căci scaunul patriarhal era „împovărat de grele datorii”⁵⁸. Astfel, una dintre bogatele mănăstiri a intrat sub stăpânire grecească și pentru țărani de pe moșiile ei au urmat multe decenii de asuprire și abuzuri din partea egumenilor și vătafilor greci. Abia în timpul lui Alexandru Ioan Cuza mănăstirea și moșiile ei au redevenit românești.

Locuitorii regiunii sunt amintiți de cronici cu numele de „hangani”, remarcându-se prin destoinicia lor militară, menționându-se măiestria lor în mânuirea „topoarelor lungi în coadă” – baltagele și sânețele, fapt datorat vechimii lor ca străjeri ai graniței și a deselor năvăliri străine, în special tătare. La sfârșitul secolului al XVII-lea, localnicii au avut de suferit de urma „joimirilor”, soldați poloni cantonați în mănăstirile întărite ale Moldovei la 1683, rămânând opt ani în Câmpulung, Agapia, Secu, Buhalnița. Constantin Cantemir, domnul Moldovei, a încercat să-i scoată din mănăstiri, apelând chiar și la ajutorul tătarilor: „a trimis o samă de tătari și moldovenii lefegii la Hangu și Câmpulung de-au prădat și-au ars ca să-i scoată pe joimiri și nu i-au putut scoate. Și duium de robi au luat tătarii”. Insuccesul expediției lui Constantin Cantemir s-a datorat puterii fortificației, abia C. Duca reușind să-i scoată prin hatmanul A. Jora „cu mare mulțime de oaste”⁵⁹.

În timpul celei de-a treia domnii a acestui voievod, asupra locurilor și oamenilor de la poalele Ceahlăului s-a abătut o mare nenorocire. O seamă de boieri în frunte cu Vasile Ceaurul s-au răzvrătit împotriva domnului și au luat în stăpânire Cetatea Neamțului (care la acea vreme nu mai era așa de puternică) și mănăstirea fortificată de la Hangu, în care s-au cantonat „cătane nemțești”, conduse de căpitanul Ernau Ferentz (căpitanul Franț, cum i-au zis românii, impresionați de vitejia sa). Mihail Racoviță a adus în sprijinul lefegiilor domnești și „o samă de tătari”, cărora le-a promis mai multe pungi de aur. După ce i-au scos pe răsculați din Cetatea Neamțului, domnul a trimis pe tătari împreună cu doi boieri ca să pună mâna și pe cetățuia de pe pârâul Schit. Boierii nu „i-au putut înfrâna pe tătari de la samavolniciile cu care erau îndăținați”. Cronicarul însemna cu amărăciune: „Robit-au tătarii pe câți au găsit moldoveni; robit-au atunci și pe giupâneasa lui Ilie Cantacuzino, vistiernicul, fiind bejenită în Hangu și pe altă giupâneasă, fata lui Iordache Cantacuzino, stolnicul și le-au scos Mihai Vodă din robie, oblicindu-se”⁶⁰. O altă cronică spune că însuși domnul Mihail Racoviță, neavând cu ce plăti urdiile le-a dat învoire să prade cincii zile dincolo de Siret, până în munte și „s-au întins ceambururile și pe malul Bistriței până la hotarele Transilvaniei și duium de robi mulți au luat tătarii și au dus în Buceag”⁶¹. Constantin Matasă a aflat despre aceste întâmplări de la bunicii săi și de la alți bătrâni din satul Răpciune: „Despre trecerea tătarilor prin această parte de loc se mai păstrează amintirea în popor. Așa spun oamenii mai bătrâni, că venind tătarii au ars palatul și biserica adunând din sat călți de cânepă, cu care au dat foc lemnului puse anume în încăperi”⁶². Tot preotul Matasă spunea: „Alții povestesc cum oblicindu-se odată că iarăși intră tătarii în munte, un bătrân pe nume Lazăr, cu cei șapte feciori ai săi, moldoveni din Basarabia așezați aici, nu i-au lăsat pe oameni să fugă, ci cunoscându-le felul de a lupta al tătarilor, că de pe cai nu se dădeau jos, i-au învățat pe săteni cum să le ațină calea și să-i lovească. I-au așteptat și izbit moldovenii într-un loc în fundul Hangului, tocmai pe unde trecea drumul cel vechi, pe Dealul Doamnei. Moldovenii, după planul lui moș Lazăr, au zăgăzuit drumul dinspre munte cu brazi bătrâni, înțînându-i numai atât cât să nu se răstoarne singuri. Când a intrat hoarda în pădure și au dat de

⁵⁷ *Ibidem*, p. 168.

⁵⁸ *Cronica Ghiculeștilor*, p. 187.

⁵⁹ Ion Neculce, *op. cit.*, p. 218.

⁶⁰ Mihail Kogălniceanu, *op. cit.*, p. 64.

⁶¹ Ion Neculce, *op. cit.*, p. 336.

⁶² Constantin Matasă, *op. cit.*, p. 17.

închisoarea făcută de-a curmezișul drumului, la semnalul buciurilor s-au năruit un rând de brazi, care căzând de amândouă părțile, unii peste alții, i-au prins pe păgâni într-o capcană de n-a scăpat decât unul, pe care un pușcaș l-a ucis tocmai sus, la Călugăreni”⁶³. Constantin Matasă povestea cu mândrie această întâmplare, căci Lăzărenii au fost printre strămoșii săi⁶⁴. Tot de atunci s-a păstrat și o întâmplare anecdotică:

„Cică în timpul năvălirii tătare localnicii s-au vestit unii pe alții prin focuri aprinse pe culmi sau prin sunet de buciuri sau de clopot, și și-au strâns bruma de avere fiecare și a luat calea codrului. O nevestă tânără preocupată de a strânge cât mai multe de prin casă este surprinsă de un nogai care văzând-o frumoasă o cetluiește cu arcanul. Acesta o luă, plăcându-i, ca roabă. Pe culme sătenii îngroziți află trista veste. Unul strigă și către soțul femeii aflat cu ei:

– Ioane, un tătar ți-a luat femeia!

Acesta, după o clipă de gândire răspunde:

– Sărăcul de el!”⁶⁵

Tot în aceste vremuri cu dese năvăliri barbare, se spune că au prădat tătarii și în satul Lețești. La o familie numită Crețu era cumătrie, când a apărut urdia. De abia au putut fugi petrecăreții spre codru. Baba Crețoaie nu apucă decât să se ascundă în păpușoi. Tătarii au intrat în casă și au aflat masa plină: rachiu de prune, carne și o covată de plăcinte. S-au apucat de mâncat și de băut. Baba, văzând că veselie e în toi, s-a apropiat tiptil și a înhățat o desagă a unui tătar lăsată pe prispă. Se spune că de atunci se trage bogăția Crețenilor, căci desagi erau plini cu aur⁶⁶.

Populația și așa rară a regiunii rămânea văduvită de locuitorii ei. Domnii și boierii îi primeau atunci pentru a popula țara și moșiile pe imigranții ardeleni, îndeobște numiți „ungureni” (adică din „Țara Ungurească” – Transilvania), care își părăseau meleagurile natale din pricina deznaționalizării și a catolicizării impuse de regimul habsburgic, și care aflau aici în Moldova unele înlesniri și loc de a-și ridica case. Cataografiile de la sfârșitul secolului al XVIII-lea (primele realizate în Moldova) confirmă rolul „ungurenilor” în procesul de impopulare a regiunii, ei fiind amintiți cu nume sau poreclă, care le arată originea: ungurean (din Transilvania), ciucan (din Ciuc), gheorghian, gheorghiu (din Gheorghieni, depresiunea Giurgeului), bârsan (din Țara Bârsei), sălăjan sau sălăgeanu (din Sălaj), almășan (din Almaș), dornean (din Țara Dornelor). Cantacuzinii aduceau și meșteri pentru curtea lor din alte părți cunoscători ai unor meșteșuguri neștiute în regiune, în special, fierari, unii dintre ei fiind și armurieri. Amintim pe cei din neamul Lăcătușu din satul Răpciuni, care spuneau că se trag din strămoși sași care au fost aduși de cneji ca și armurieri, meșteri în fabricarea puștilor și a pistoalelor. Locuitorii foloseau baltagele, dar și sânețele. Mihai Racoviță, când a trecut pe aici ca să prade în țara Ungurească, „a luat și hangani cu sânețe”. În timpul lui Dumitrașcu Cantacuzino, când „se încuibaseră în Ceatarea Neamțului oști străine cei din cetate prădau satele dinprejur până la mari depărtări și numai singurii, hanganii cu sânețe și baltage îi puneau pe fugă și-i sileau să intre în cetate”. Să remarcăm faptul că „hanganii” erau „pușcași”, un privilegiu pe care-l aveau străjerii ai graniței și slujitorii ai curții boierești a Cantacuzinilor⁶⁷.

Sfârșitul secolului al XVIII-lea face și din această regiune una pe care armatele ruse, austriece, turcești le folosește ca spațiu de luptă și de manevre. Războiul ruso-turc purtat de ambițioasa țarină Ecaterina a II-a, ce visa la îndeplinirea „planului grecesc”, aduce o nouă ocupație în Moldova, iar moșierul de la Palat, Matei Cantacuzino, își exprimă de la început adevărată dorință pentru expediția rusă, acționând vădit în interesul armatei țariste, aducându-i numeroase servicii. Dar năzuințele țarinei la un stat „Dacia” sub obediența sa sunt spulberate și armatele ruse se retrag și iau cu ei și pe Matei Cantacuzino și familia lui, amenințați de mânia turcilor. Pentru credința sa, boierul este bine primit în

⁶³ *Ibidem*, p. 18.

⁶⁴ Gheorghe Dumitroaia, *In Memoriam – Constantin Matasă*, Editura C. Matasă, Piatra-Neamț, 2003, p. 16-17.

⁶⁵ Marcel Drăgotescu, *Palatul Cnezilor și Mănăstirea Durău*, p. 10; Gheorghe Dumitroaia, *op. cit.*, p. 17.

⁶⁶ Gheorghe Dumitroaia, *op. cit.*, p. 18.

⁶⁷ Gheorghe Ungureanu, *Mănăstirea Hangu-Buhalnița*, Institutul de arte Grafice Pressa Bună, Iași, 1933, p. 11.

Rusia, este numit consilier și primește titlul de cneaz. Departe de țară, Matei nu mai apucă să-și revadă pământurile, murind între străini, și doar urmașii săi, fiii săi Gheorghe și Alexandru se întorc acasă, purtând și ei titlul de cneji, la 1809⁶⁸.

Gheorghe Cantacuzino, cneazul întors la Palat, îi alungă pe călugări, câștigând procesele, și biserica mănăstirii, părăsită, devine o simplă capelă a curții, care este cunoscută de acum ca „Palatul Cnejilor”. Gheorghe se dovedește un bun administrator și se părea că vor fi vremuri bune și liniștite pentru oamenii Ceahlăului, mulțumiți de osârdia și spiritul gospodăresc al cneazului. Dar soarta istoriei se învâрте și tăvălugul războiului mai calcă odată pe năpăstuitul pământ al Moldovei și după speranțele înșelate de ruși sau austrieci, renasc pentru cauza eteristă⁶⁹.

Cneazul Gheorghe Cantacuzino, polcovnic în armata rusă, a aderat la Eterie, societate secretă greacă îndreptată împotriva turcilor pentru eliberarea grecilor. Atunci când trupele conduse de generalul Alexandru Ipsilanti au intrat în Moldova, cneazul a acționat pentru recrutarea a peste 2.000 de moldoveni și îndeplinea funcția de general-aghiotant al eforului Eteriei⁷⁰. În Iași, cartierul general al Eteriei s-a instalat în casele mamei sale, Ralu Cantacuzino. Eteria spera la sprijinul Rusiei, dar țarul dezavuează mișcarea la Laibach. Gheorghe Cantacuzino este trimis de către Ipsilanti în Moldova pentru a pregăti aici o mișcare de rezistență, înțelegând situația nou creată și iminența unui atac puternic al turcilor. Cneazul sosit la Iași la 5 mai 1821 (se strecurase prin munții Vrancei și apoi prin Bacău) dă o proclamație adresată locuitorilor Moldovei semnând cu numele de „cneaz Gheorghe Cantacuzino-Deleanu”. Moldovenii, sătui de „zavera” lui Penedeca (guvernatorul Moldovei în numele lui Ipsilanti), nu se alătură Eteriei. Gheorghe Cantacuzino îi acuză pe boieri de lipsă de patriotism⁷¹. Cneazul uitase, pesemne, că participase alături de armata rusă la răpirea Basarabiei. Se pare că se simțea mai întâi rus, apoi grec și abia la sfârșit român.

După înfrângerea mavroforilor și pandurilor la Drăgășani, rămași fără conducătorul lor care a fugit în Transilvania, mai multe cete de eteriști s-au retras în Moldova, fugărite îndeaproape de turci. Una dintre ele, condusă de căpitanii Farmachi și Iordache Olimpiotul a fost înconjurată de turci la Mănăstirea Secu, în ținutul Neamțului și refuzând să se predea au găsit aici o moarte eroică. Câțiva dintre ei au reușit să scape și au fost măcelăriți în zona satului Moligelu, pe stânga Bistriței, în apropiere de Poiana Largului⁷². O altă ceată a fost nimicită, după o scurtă rezistență, la Palatul Cnejilor. Atunci a ars biserica de aici, de curând restaurată⁷³. Tradiția spune că turcii au adunat călți de cânepă și lemne din sat și au dat foc zidurilor, turnurilor, bisericii. Tot atunci, turcii au ars și un alt schit situat deasupra satului Chirițeni de astăzi. Acel schit avea și un rol de supraveghere, comunica printr-un sistem de semnale cu Palatul Cnejilor, anunțând primejdiile. A fost pus foc și la biserica din Gura Hangului⁷⁴. Cneazul Gheorghe a încercat să atragă spre cauza eteristă și pe cât mai mulți dintre „hanganii” de pe moșia sa, care se arătasera de atâtea ori iscusiți în războaie. Dar muntenii de la Hangu au înțeles că „Zavera” nu e lupta lor. Să remarcăm totuși, pe poșlușnicul Cujbă de pe moșiile Mănăstirii Buhalnița, care a fost stegar în armata lui Ipsilanti⁷⁵.

Gheorghe Matfievici Cantacuzino se căsătorise cu cneaghina Elena Gorciacoff și a avut mai mulți copii: Grigore, Leon, Gheorghe, Mihail și Neculai și fetele Aspasia și Olga. Aspasia a devenit soția prusacului Wilhelm de Kotzebue, iar Olga s-a măritat cu diplomatul rus, Nicolae de Giers. Gheorghe s-a însurat cu Elena, fiica marelui boier Anastase Bașotă. Constatăm că boierii Cantacuzini

⁶⁸ Constantin Cihodaru, *Evul mediu și începutul epocii moderne, în Cercetări arheologice și istorice din zona Lacului de acumulare Bicaz*, p. 186-187.

⁶⁹ Gheorghe Ungureanu, *op. cit.*, p. 17.

⁷⁰ Constantin Sion, *Arhondologia Moldovei*, p. 120.

⁷¹ Th. Codrescu, *Uricariul*, V, p. 77-78.

⁷² *Ibidem*, p. 79.

⁷³ Constantin Cihodaru, *op. cit.*, p. 201.

⁷⁴ Gh. Drugă, *Istoria Hangului*, Editura Cetatea Doamnei, 2007, p. 68.

⁷⁵ Constantin Cihodaru, *op. cit.*, p. 202.

se înrudeau cu mari familii ale nobilimii ruse, prusace, românești. Mihail se căsătorise cu Eliza Donici, Grigore cu cneaghina rusă Maria Krupenski, iar Leon s-a căsătorit cu Emilia Kuskul. Sora acesteia, Molly era soția consulului rus la Iași, prusacul Karl de Kotezebue, una dintre cele mai influente, dar și controversate personalități ale Moldovei acelor timpuri⁷⁶. Gheorghe Cantacuzino, pe care îl vom numi bătrânul, spre a-l deosebi de fiul său cu același nume, era stăpânul moșiei Hangu, cu toate satele și cătunele sale, multe rașluite de la Mănăstirea Hangu și Pionul, deținea de asemenea satele Mânjești și Bălțătești, tot din ținutul Neamțului, Mărcăuții, Tribcăuții, Bolboca (din Basarabia), moșiile Răspopinții și Buzovița, case din Atena, case la Piatra-Neamț și Fălticeni⁷⁷. Se pare că Gheorghe Cantacuzino era mult mai legat de moșia Hangu, unde petrecea mare parte din timpul său, alături de fiica sa preferată, Aspasia. În 1838, a cerut domniei aprobare pentru înființarea unui târg pe moșia Hangului, motivând prin faptul că moșia era mare, avea peste 500 de locuitori și întâmpinau mari greutăți în procurarea celor necesare, fiind departe de târgurile ținutului, iar drumurile erau prea puțin practicabile. Târgul s-a numit Aspasiinii (după numele fiicei sale) și a avut și patru iarmaroace anuale⁷⁸. Gheorghe Ungureanu spune că acest târg n-a avut o existență lungă și „astăzi (1931, n.n.) nici cel mai bătrân om de pe acele locuri nu-și aduce aminte de acest târg, Aspasiinii”⁷⁹.

Alec Russo, în *Piatra Teiului*, din anul 1839, descrie cu frumoase cuvinte această regiune: „O frumoasă și sălbatică înfățișare are șesul lung care pornește de la Buhalnița și se pierde dincolo de satul Hangu, mărginit de doi munți între care curge Bistrița (...) șesul larg al Hangului se desfășoară cu ogoare bogate, cu livezi verzi, cu sate pitorești, tăiat ici și colo de ațe subțiri de ape subțiri de apă cu dulce murmur”⁸⁰. Portretul făcut „hanganului” folosește culori frumoase: „Printre toți țărani de la munte, locuitorii de la Hangu se deosebesc prin bogăția, cinstea și liniștea lor. (...) Hanganul, cu deosebire de ceilalți frați ai lui, e liniștit, cumpănit, domol la vorbă și cu temei în ce spune. Aceasta se mulțumește oblăduirii cumiți a prințului Cantacuzino. (...) Când întrebi pe un țăran: „Al cui ești dumneata? El îți răspunde cu oarecare fudulie: - A cneazului. – Și de unde ești, voinicule? – De la Hangu – îți răspunde. Prințul Cantacuzino e un fel de zeu tutelar al Ceahlăului. Cuvântul cneaz e rostit ca ceva sfânt dintr-un capăt la celălalt al muntelui. E patriarhul Ceahlăului”⁸¹. Chiar dacă Alec Russo ar fi exagerat, se pare că locuitorii au trăit o scurtă perioadă de relativă prosperitate. W. de Kotzebue, diplomat și om de litere german, un „prieten al poporului român”, a fost și el strâns legat de ținutul Neamțului, nu numai prin călătoriile numeroase care le-a făcut ci și prin înrudirea cu boieri Cantacuzini de la Hangu. El a sosit în Moldova înaintea anului 1840, în luna iulie ajungând și pe muntele Ceahlău. Vede Schitul Durău, ajunge și la „Hangul cneazului Cantacuzin, așezat la poalele muntelui Ceahlău”. Mai participă și la o vânătoare în munții Grințieșului, descrie oamenii și locurile, dar nu și Palatul Cnejilor, ci doar curtea boierească din Răpciuni, unde a fost găzduit⁸².

Printre călătorii de seamă ce au străbătut aceste locuri s-a aflat și domnul Moldovei, Mihail Sturdza, care urcă Ceahlăul însoțit de mitropolit, alți ierarhi, boieri – în anul 1835. A poposit la Schitul Hangul, unde i s-a pregătit „un ospăț strașnic”, care îl cam încurcă din drumul său⁸³.

A urmat un deceniu de viață intensă la Palatul Cnejilor. Printre cei care au poposit la curtea cnejilor (la palatul de pe pârâul Schit sau la conacul din Răpciuni) au fost și mari personalități ale vremii: Karl și Wilhelm de Kotzebue, Vasile Alecsandri, Nicolae de Giers, Alexandre Dumas. Gheorghe Ungureanu nota: „Cneji Cantacuzini, restaurând încăperile din acest schit l-au transformat într-o mică

⁷⁶ Constantin Turcu, *W. de Kotzebue, un călător german prin județul Neamț acum un veac*, p. 82.

⁷⁷ Gheorghe Ungureanu, *op. cit.*, p. 30.

⁷⁸ SJAN Iași, Fond Isprăvnicia Neamțului, Tr. 1764. dos. 1015, *passim*.

⁷⁹ Gheorghe Ungureanu, *op. cit.*, p. 30.

⁸⁰ Aleco Russo, *Piatra Teiului*, p. 172.

⁸¹ *Ibidem*, p. 174.

⁸² Constantin Turcu, *W. de Kotzebue, un călător german prin județul Neamț acum un veac*, p. 82; W. de Kotzebue, *Din Moldova*, Ed. Inst. de arte grafice A. Gheorghiu, Iași, 1944, pp. 25-29.

⁸³ Gheorghe Ungureanu, *Din trecutul județului Neamț*, p. 135-137.

cetățuie. Despre viața lor în acest loc se povestesc lucruri demne e adevărate basme. Unele întâmplări de aici au stat, desigur, la baza frumoasei povestiri a lui Dumas, *Strigoii Carpaților*⁸⁴. Citind povestea, descrierile lui Alexandre Dumas îl arată ca fiind unul care a cunoscut aceste locuri, n-a aflat despre ele de la alții⁸⁵. Se prea poate ca și Mihai Eminescu să fi fost oaspete al acestor locuri în drumul său spre Transilvania și să fi aflat legendele din gura vreunui bătrân, primind inspirație pentru poeziile „Strigoii”, „Mușatin și codrul”, „Povestea magului călător prin stele”. Constantin Matasă își amintește și el spusele unor bătrâni din satul Schit, care îi ziceau că „au văzut noaptea, spre zile mari, pâlând în răstimpuri focuri cu pară albastră pe comori ascunse vii, în pământ, de vechii stăpâni ai curții sau de boierii fugari”⁸⁶. Arheologii ce-au săpat la palat n-au aflat aceste comori, iar boieri Cantacuzini nu aveau ce să ascundă, când au avut bani i-au cheltuit, iar când n-au mai avut, au părăsit aceste locuri. Preotul Matasă continua astfel: „Se vede, îmi povestea deunăzi moș Ciucanu, că aici n-a fost lucru curat; doar își amintește cum îi spunea bunicu-său că unul dintre cneji a pus când se zideau curțile să măsoare umbra câtorva robi, așezând apoi șfara la temelia zidurilor. N-a apucat să apună soarele și viața bieților oameni s-a stins pe vecie. Umbrele puse pe ziduri sunt stafiele care se ivesc câteodată, în miez de noapte, stăpâne pe aceste ruini”⁸⁷.

Constantin Tănase-Teiu, un poet popular din Coroiu, sat aflat nu departe de palat, scria în *Plutașii pe Bistrița*, din anul 1938:

„Colo în vale jos în sat,
Este-al Cnejilor Palat,
C-o mică bisericuță
Rămasă de la măicuță,
Cu zid greu de apărare,
Turnuri mari de închisoare,
Unde robii cei greșiți
Mureau în ardei prăjiți.
Și în bolta-ntunecoasă
Sorbeau fum de piele arsă!
Sub palatul cu fiori
Au rămas multe comori,
Zăvorâte sub lăcate,
Cine poate să le cate?!”⁸⁸

Mișcarea revoluționară de la 1848 a avut printre protagoniști și pe apropiații cnejilor: Vasile Alecsandri, Mihail Kogălniceanu, Alecu Russo și alții. Vasile Alecsandri, ca unul care cunoștea aceste locuri, după reprimarea revoltei de la Iași din martie 1848, a scăpat cu câțiva tovarăși și s-a îndreptat spre Transilvania. A poposit și la Palatul Cnejilor. Deși cetățuia nu mai era puternică ca odinioară, tinerii revoluționari au încercat să organizeze o rezistență în spatele zidurilor, mizând și pe sprijin din partea localnicilor. Dar domnul a trimis trupe de lefegii, numeroase și credincioase, pe urmele fugarilor și conștienți de inutilitatea unei rezistențe, revoluționarii au trecut munții în Ardeal. Se spune că atunci ar fi scris V. Alecsandri frumoasa poezie „Adio Modovei”⁸⁹. Cu emoționante versuri, Alecsandri părăsea Moldova:

„Eu te las, țară iubită,
De-al tău cer mă depărtez,

⁸⁴ Idem, *Mănăstirea Pionul sau Schitul Hangu*, p. 127.

⁸⁵ Al. Dumas – tatăl, *Strigoii Carpaților*, Ed. Cartea Românească, București, 1938, *passim*.

⁸⁶ Constantin Matasă, *Palatul Cnejilor*, p. 4-5.

⁸⁷ *Ibidem*, p. 5.

⁸⁸ *Plutașii pe Bistrița*, antologie de T. Galinescu, p. 103-104.

⁸⁹ Constantin Matasă, *Prin Moldova de sub munte*, p. 79 și idem, *Palatul Cnejilor*, p. 24.

Dar cu inima cernită,
Plâng amar, amar oftez!”⁹⁰.

În vara anului 1848, considerând contextul politic favorabil (în Țara Românească era o mare feroare revoluționară, iar în Ungaria și Transilvania revoluționarii puseseră mâna pe putere), Cantacuzinii au încercat să organizeze o mișcare prin care să-l detroneze pe Mihail Sturdza. La Borzești aduna trupe Dimtrie Cantacuzino, conducător al batalionului de mavrofori de la Drăgășani la 1821, iar în ținutul Neamțului, Gheorghe Cantacuzino, cu fiii săi și ginerele W. de Kotzebue înarmau cete de nemulțumiți⁹¹.

Raportul comisarului domnesc din Târgu-Neamț către ispravnicul de Piatra, Dimitrie Stan, arăta că în cadrul acestor „mișcări îngrijorătoare” s-au procurat arme și chiar „tunuri, lucrute pe aceste moșii”. Cu sprijinul unor unități țariste, mișcarea a fost cu ușurință înfrântă, cnejii neavând sprijinul maselor largi⁹². Leon Cantacuzino a fost arestat la Răpciune, iar Gheorghe la Bălțătești, fiind eliberați la scurt timp. În anul 1849, Gheorghe Cantacuzino, bătrânul, obosit de complicata sa viață politică, împarte averea fiilor săi majori, cerând o „rentă anuală din care să poată sta la băi”⁹³. A lăsat averea lui Leon, Gheorghe și Grigore, cu obligația de a-i crește pe frații lor minori. Principala cauză a fost, după cum spune chiar el, „sănătatea nu mă lasă a șidea mai mult în Moldova”⁹⁴. Fiii săi restaurează cetățuia, îi ridică metereze, mozaicuri, corp de gardă și un paraclis⁹⁵. Au pornit noi procese cu vecini. Au desființat Schitul Cerebuc și blestemelor călugărilor de la Pionul s-au adăugat și cele ale călugărilor de la Cerebuc, alungați din propria lor biserică și de pe pământul lor. Spuneau oamenii că sfârșitul cnejilor s-a datorat anatemei călugărilor. Constantin Matasă are o altă părere: „Ca și alți mulți dintre boierii moldoveni din acea vreme, tot așa și frații Cantacuzini de la Hangu, din pricina traiului lor luxos, din pricina cheltuielilor pe care le făceau cu luptele politice, cum și mai cu seamă din pricina patimii jocului de cărți, împrumutată de la ofițerii ruși, care au stat cu armatele lor aici în țară de la 1828 și până la 1834, s-au ruinat complect”⁹⁶. Având nevoie de tot mai mulți bani pentru a-și putea să-și susțină curțile și să nu renunțe la fastul nobiliar deprins în Rusia, cnejii au vândut dintre moșii și au împrumutat bani, girând cu moșiile care le-au mai rămas. Unul dintre creditorii a fost hatmanul Grigore Ghica, ce a împrumutat pe cneji cu importanta sumă de 10.000 de galbeni în anul 1846, luând drept gaj moșia Hangu. Creditorii, temându-se să nu piardă banii, au cerut scoaterea la licitație a moșiilor, care mai rămăseseră, iar domnul Grigore Ghica, și el creditor, a grăbit licitația. O nouă lovitură pentru cneji a fost și divorțul intentat de Elena Bașotă, soția lui Gheorghe Cantacuzino, care a revendicat zestrea ei. La licitație, moșia Bălțătești a fost cumpărată de Alexandru Callimachi, iar moșia Hangu de Smaranda Sturdza și fiul ei, beizadeaua Mihail Sturdza, cu prețul de 142.000 de galbeni austrieci și olandezi, actul de cumpărare fiind autentificat la 13 iunie 1852⁹⁷.

Rămânând fără nici o moșie și modul silit în care s-a făcut această deposedare, i-a împins pe cei trei frați Gheorghe, Leon și Grigore, la nesupunere. Domnul, interesat ca noua stăpână să-și între în drepturi, a trimis o ceată de lefegii ca să-i scoată pe cnejii ce se cantonasera în cetățuie. Țăranii de pe moșie nu au putut fi strânși datorită repeziciunii sosirii cetei și cu puțini slujitori, cnejii au rezistat până ce lefegii au făcut precum tătarii sau turcii la 1821: au strâns câlți, smoală și lemne de foc, pe care le-au îngrămădit în jurul zidurilor și apoi a bisericii, unde s-au retras în cele din urmă. Focul și fumul înecăcios

⁹⁰ Vasile Alecsandri, *Doine. Lăcrămioare. Suvenire. Mărgăritărele*, Editura Minerva, București, 1984, p. 122-123.

⁹¹ D. Dieaconu, A. Fabian, V. Nicolau, *Mănăstirea Pionul și Palatul Cnejilor Cantacuzini de la poalele Ceahlăului*, Editura Cetatea Doamnei, Piatra-Neamț, 2009, p. 87-88.

⁹² V. Popovici, *Dezvoltarea mișcării revoluționare din Moldova după evenimentele din martie 1848*, în SCS, Iași, V, 1954, 3-4, p. 40.

⁹³ Constantin Gane, *Trecute vieți de doamne și domnițe*, III, p. 172.

⁹⁴ Gheorghe Ungureanu, *Mănăstirea Hangu-Buhalnița*, p. 30

⁹⁵ Constantin Gane, *op. cit.*, p. 172.

⁹⁶ Constantin Matasă, *Palatul Cnejilor*, p. 23.

⁹⁷ SJAN Iași, *Tribunalul Neamț*, dos. 932, f. 11 și urm.

i-a făcut pe cneji să se predea, după ce Grigore sinucisese. Ceilalți doi frați au fost expatriați, trebuind să suporte un drum umilitor, cu o „căruță desciocalată” (fără obezi)⁹⁸.

În urma cnejilor, palatul a rămas înconjurat de flăcări și fum. Tradiția spune că sătenii au sărit repede să scape de foc biserica. Palatul a fost părăsit, noii stăpâni ai moșiei, Sturdzeștii, s-au mutat în casele din Răpciuni. Pietrele din ziduri au fost folosite de săteni la construirea caselor, iar în biserică se făceau slujbe doar la hramul ei. Astăzi biserica este de enorie, iar „palatul” este în ruine, un monument istoric recunoscut, dar căruia nu i se acordă în continuare respectul cuvenit valorii sale istorice și arhitectonice.

SOCIETY, RELIGION AND MYTHOLOGY AT CEAHLAU MOUNTAIN IN THE MIDDLE AGE AND THE BEGGINIG OF THE MODERN AGE. CASE STUDY: THE PION MONASTERY AND THE KNYAZS PALACE

(Abstract)

This study is focused on the history of a region – mountains of Neamț – paying special attention to the Monastery of Pion and to the Palace of the Cantacuzin Knyazi, located at the foot of Ceahlău. The region in the midst of the Eastern Carpathians is located at the former border of Moldavia and is threaded with passes which provided a link with Transylvania. Sketes and ascetic places were built at the foot of Ceahlău since the very beginning of the Middle Ages and, at the beginning of the 17th Century, the first monasteries were erected by boyars or lords. The monastery Pionul was founded by Gheorghe, brother of Vasile Lupu, and the church was surrounded by walls and towers, such as a fortress, by the Cantacuzin boyars. Being an important historical monument, the old church of the monastery and the ruins of the fortress, have a history intermingled with the legend, presented with the support of the documents in the archive of old monographs, or collections of medieval documents. It represents the history of a great monastery, as well as the saga of a boyar family, drawing its roots deep in Byzantium.

⁹⁸ Gheorghe Ungureanu, *Mănăstirea Hangu-Buhalnița*, p. 31.

DESPRE O PIATRĂ FUNERARĂ AȘEZATĂ DE NESTOR URECHE

Mihai GICOVEANU¹

Cuvinte cheie: Nestor Ureche, piatră funerară, mănăstirea Secu, mănăstirea Bistrița, biserică
Keywords: Nestor Ureche, tombstone, Secu monastery, Bistrița monastery, church

În 1885, episcopul Melchisedec-Ștefănescu realiza o prezentare a mănăstirii Bistrița, în volumul dedicat trecutului unor monumente istorice și de artă din Moldova (**Fig. 1**). În acest context, el semnala existența în partea de nord-est a pronaosului bisericii a unei lespezi de mormânt pe care se desfășura următorul text slavon: **сын гроб(ъ) ѳстроен и сѣтворен повелѣнием пана Уреке Нестор велика дворника долѣни земли**, în traducere: „Acest mormânt s-a săpat și s-a făcut din porunca dumisale boierului Nestor Ureche, marele vornic al Țării de Jos”².

Prezența pietrei a fost amintită cu patru ani mai înainte și de arhitectul Pantazi Ghica, la acea vreme expert al Comisiei pentru evaluarea stării monumentelor din România. După ce a citit traducerea însemnării funerare, el se întreba: „Dar pentru cine a fost săpat acel mormânt, cine este îngropat acolo, nu se zice absolut nimic. Acela nu poate fi mormântul chiar a lui Nestor Ureche, pentru că nu numai inscripțiunea nu spune aceasta, dar presupunerea ar fi că el a fost înmormântat la una din bisericile fondate de dânsul dotate bogat și întreținute de el, cum este de exemplu la Secu, unde tradiția spune că a și locuit cu Mitrofana”³.

Întrebări în legătură cu beneficiarul pietrei funerare a exprimat mai târziu și Nicolae Iorga. Istoricul sugera ca posibil moment al amplasării lespezii un interval de 6 ani, între 1595-1601⁴, unde prima dată însemna anul consemnării lui Nestor Ureche ca mare vornic al Țării de Jos, iar al doilea an semnifica momentul finalizării ctitoriei nemțene a acestuia. Însă, în același volum, savantul indica alt an al terminării bisericii de la Mănăstirea Secu: 1602⁵!

Ambii cercetători ai trecutului aveau dreptate. Marele dregător moldovean și soția lui își dorm somnul de veci la Secu, după cum o adevăresc și pietrele de mormânt înnoite, deci nu aveau cum să fie înmormântați în mănăstirea de lângă Piatra-Neamț. Iar după anul 1602, urecheștii puteau utiliza în caz de necesitate, cripta familială, conform uzanțelor vremii, căreia, în preajma lui 1610, i s-a adăugat amenajarea de la Sfânta Vineri, Iași⁶.

Cu excepția numelui comanditarului și a calității acestuia, inscripția de piatră funerară de la mănăstirea Bistrița, așa cum a fost popularizată, nu ne oferă alte date. Faptul că astăzi această lespede nu mai este la vedere, fiind acoperită de pardoseala nouă, realizată din plăci de marmoră, face imposibilă studierea sa fizică (**Fig. 2**). O cercetare atentă a acesteia ar fi putut oferi amănunte valoroase, care ar fi putut întregi ceea ce se cunoaște astăzi, poate ar fi adus anumite clarificări, aparent insesizabile.

Întrucât despre lespedeza funerară amintită nu s-au consemnat detalii referitoare la dimensiuni, ornamentație, starea ei de conservare în momentul când a fost văzută și citită, nu știm dacă a acoperit un mormânt al unui copil sau al unui matur și nici, dacă inscripția dăltuită pe suprafața sa a fost de la început doar atât cât a ajuns până la noi. Este posibil ca textul ei să fi fost mai amplu, și ca urmare a

¹ Liceul tehnologic „Ștefan cel Mare și Sfânt” Vorona, jud. Botoșani.

² Melchisedec, Episcopul Romanului, *Notițe istorice și arheologice adunate de pe la 48 mănăstiri și biserici antice*, București, 1885, p. 63. Vizita episcopului la monumentele descrise se efectuase cu aproximativ un deceniu în urmă.

³ Pantazi Ghica, *Monumente istorice. Mănăstiri și biserici ortodoxe*, București, 1881, p. 130.

⁴ N. Iorga, *Studii și documente cu privire la istoria românilor*, București, 1905, XV/1, p. 40.

⁵ *Ibidem*, p. 30.

⁶ Biserica exista la 21 decembrie 1610 (*DIR*, A, XVII/2, București, Editura Academiei, 1953, p. 336, nr. 450). Despre acest monument a se vedea: Maria Magdalena Szekely, *Note despre bisericile Sf. Vineri și Tăierea Capului Sf. Ioan Botezătorul din Iași*, în *SMIM*, XIX, 2001, p. 31-38; N.A. Bogdan, *Orașul Iași*, Iași, 1904, p. 92-93; Aurica Ichim, *Cum a fost dărâmat un monument istoric: Mănăstirea Sfânta Vineri din Iași* (http://www.simpara.ro/ara4/a4_02_09.htm).

călcării repetate a pietrei de către enoriași, sau poate chiar datorită dislocării sale din locul originar și utilizarea ei ca prag, o parte din însemnări să se fi șters.

S-a sugerat cu temei că piatra în discuție a fost așezată cel mai devreme în anul 1595⁷, când Nestor Ureche a revenit din Polonia, în suita domnului Ieremia Movilă, și a ocupat demnitatea boierească prin care s-a consacrat în timp⁸. Având în vedere că tatăl cronicarului Grigore Ureche este menționat pentru prima oară ca vornic în august 1595, când depunea omagiu împreună cu alți boieri regelui polon Sigismund al III-lea⁹, putem restrânge posibilitatea ca lespedea să fi fost comandată de el înaintea acestui moment; mai sigur, a fost realizată după 1 ianuarie 1596.

Limita superioară a intervalului propus de Nicolae Iorga, ca posibilă dată a așezării pietrei funerare, anul 1602, a fost stabilită luând ca reper momentul edificării ctitoriei urecheștilor de la Secu, dată după care marele vornic dispunea de un spațiu familial propriu pentru a-i înmormânta pe cei apropiați. Dar, se pare, intențiile familiei s-au schimbat: doar Nestor Ureche și soția sa, Mitrofana, au fost depuși în cripta din acest loc¹⁰. În preajma anului 1610, boierul în discuție a edificat în capitala Moldovei biserica mănăstirii Sfânta Vineri¹¹, care s-a constituit într-o alternativă preferată la locul de veci din mănăstirea nemțeană.

În timpul domniei lui Ieremia Movilă (1595-1606), Nestor Ureche a cunoscut culmea puterii sale politice¹². Aflat la vârsta deplinei maturități¹³, cu o experiență de viață complexă, acumulată în momente bune dar și nefaste pentru persoana sa, cu o înțelepciune pe care a transformat-o într-o diplomatie fină, marele vornic moldovean s-a impus adesea în Sfatul domnesc iar vorbele sale au devenit hotărâtoare în adoptarea deciziilor de stat. Relația cu puterea centrală a fost una stabilă și de încredere reciprocă. În acest context, averea personală i-a sporit de la un an la altul iar poziția sa din societate i-a adus siguranță și liniște. Doar așa a putut ctitori două biserici din zid, după placul său¹⁴. Cu excepția vreunei boli, nimic nu putea afecta în timp scurt familia sa.

În practica vremii, o lespede de mormânt se realiza de către familie pentru membrii săi decedați (părinți, copii, frați) ori pentru persoane apropiate, și presupunea un efort financiar însemnat. De asemenea, acțiunea de sculptare solicita un anumit timp. Piatra funerară era comandată rareori înainte de moartea cuiva. Când se întâmpla acest lucru, data morții lipsea sau era incompletă și cuprindea una sau două cifre din an.. Ori, lespedei de la mănăstirea Bistrița îi lipsește finalul, care ar fi trebuit să conțină numele celui așezat în mormânt, dar și data decesului.

În intervalul 1595-1602, piatra ar fi putut fi realizată de către Nestor Ureche, în primul rând pentru un membru al familiei lui, părinți și copii. Tatăl marelui vornic, Maxim Ureche și mama sa, Dumitra, s-au aflat un timp în Țara Românească, spre jumătatea veacului al XVI-lea. În 1560-1561, Maxim Ureche era mare stolnic la curtea voievodului Petru cel Tânăr¹⁵. Disparația lui din sfatul boieresc muntean, după 3 iulie 1561¹⁶, a fost pusă pe seama decesului¹⁷. La o dată apropiată a murit și soția stolnicului; ambii au fost înhumați în țara de la sud de Carpați¹⁸.

⁷ N. Iorga, *loc cit.*

⁸ Maria Magdalena Szekely, *O carieră de dregător moldovean, Nestor Ureche*, în *AMM*, XII-XIV, 1990-1992, p. 135.

⁹ *Documente privitoare la istoria românilor, culese din arhivele polone*. Volum coordonat, adnotat și publicat de Ioan Bogdan, Supliment II, vol. I (1510-1600), București, 1893, p. 345-346, nr. CLXXVI.

¹⁰ Constantin Șt. Bilciurescu, *Mănăstirile și bisericile din România*, București, 1890, p. 174.

¹¹ V. supra, nota 5.

¹² Despre cariera lui Nestor Ureche, a se vedea: Maria Magdalena Szekely, *O carieră de dregător moldovean, Nestor Ureche*, p. 129-154; Eadem, *Neamul lui Nestor Ureche*, în *AIIX*, XXX, 1993, p. 653-670.

¹³ Se născuse pe la 1550 (Ștefan S. Gorovei, *Înrudirile cronicarului Grigore Ureche*, în *ALIL*, tomul XXIV, 1973, p. 110; Maria Magdalena Szekely, *op. cit.*, p. 659.).

¹⁴ Bisericile mănăstirilor Secu și „Sfânta Vineri” din Iași

¹⁵ *DRH*, B, vol. V. Întocmit de Damaschin Mioc și Marieta Adam-Chiper, București, Editura Academiei, 1983, p. 241, nr. 222.

¹⁶ *Ibidem*, p. 178, nr. 164 și p. 248, nr. 228.

¹⁷ Maria Magdalena Szekely, *op. cit.*, p. 656.

¹⁸ *Ibidem*, p. 658.

Două inscripții de la mănăstirea Secu ni-i arată ca și copii ai lui Nestor Ureche pe Vasile, Grigore, Nastasia și Maria¹⁹. Aceștia erau în viață în 1602 și în 1606²⁰, deci se exclude posibilitatea ca vreunul dintre ei să fi fost depus spre odihnă veșnică la Bistrița. Un pomelnic muntean și altul moldovean ne prezintă și alte nume ale unor odrasle ale lui Nestor și Mitrofanaei Ureche: Ion, Anghelina și Constantin²¹. Primii sunt înscrși într-un manuscris de la mănăstirea Argeș²², împreună cu bunicii săi paterni, fără a fi individualizați în mod special prin atributul „fii” sau „copii”. De aceea, ei nu au fost incluși cu certitudine printre urmașii marelui vornic.

În pomelnicul vechi al mănăstirii Bistrița, pe a doua filă rezervată boierilor din secolul al XV-lea a fost inserată și familia lui Nestor Ureche. Așezarea marelui demnitar „mai în față” s-a datorat unui adaos ulterior. Pentru a crea spațiu pe pagina ocupată deja, copistul a răzuit nume ce se refereau la boierul Toader Vascan²³. Împreună cu Nestor și Mitrofana sunt amintiți părinții săi, dar și un fiu, Constantin²⁴, asupra căruia nu s-a insistat. Textul slav consemnează: **НѢСТОРЪ И КНИГИНИКЪ ЕГО МИТРОФАНА/ОУРЪКЕ ВЕЛИКЪИ ДВОРНѢКЪ <ПАНА>/И СЫНЪ ЕГО КОСТАТИНЪ/И ПОДРОУЖИА ЕГО/МАЖИНИКЪ УРЪКЕ, ДУМИТРА** (Nestor și cniaghina lui, Mitrofana/Ureche marele vornic/al panului/și fiului său Constantin/și al soției lui/Maxim Ureche, Dumitra)²⁵.

Comparativ cu celălalt manuscris, care nu precizează calitățile membrilor familiei Ureche, pomelnicul nemțean îl prezintă clar pe Constantin ca fiu al marelui vornic²⁶. Menționarea sa individuală, fără ceilalți patru frați, împreună cu bunicii paterni, ce erau, morți la acea dată, ne determină să credem că în acel moment acest vlăstar boieresc nu mai era în viață. Includerea sa pe o poziție ce nu respectă ordinea cronologică firească din scriere, într-un text existent deja, ne arată o intenție deliberată a copistului, la comandă. Modificarea manuscrisului s-a realizat pentru a-i aduce pe urechești în prima jumătate a pomelnicului, poate pentru a fi siguri că partea ce-i interesa va fi citită cu siguranță!

Probabil că includerea lui Constantin Ureche în pomelnicul mănăstirii Bistrița s-a realizat între anii 1595-1602, după moartea lui, la insistența părintelui său, Nestor, care la acea vreme ocupa o poziție importantă în statul de la răsărit de Carpați. Acțiunea urma îngropării acestui fiu al marelui vornic în pronaosul bisericii așezământului monastic de lângă Piatra, într-un moment în care nu dispunea de o amenajare proprie cu caracter funerar. Suntem siguri că după înmormântarea fiului său, marele domnitar moldovean a făcut și o donație semnificativă în favoarea călugărilor bistrițeni; din păcate, până în acest moment, nu există nicio știre care să evidențieze natura și mărimea acestui gest.

Înhumarea unui vlăstar boieresc într-o biserică domnească, în care erau înmormântați chiar fondatorii lăcașului de cult, nu trebuie să ne surprindă. Încă din timpul vieții ctitorilor, în majoritatea edificiilor religioase voievodale, au fost îngropați boieri și membri ai clerului, cu legături mai apropiate sau mai îndepărtate cu familiile domnitoare²⁷. În secolele XVI-XVIII, acest fenomen s-a intensificat, situație care a dus la deranjarea sau chiar la distrugerea mormintelor inițiale.

¹⁹ N. Iorga, *loc. cit.*, p. 30-31.

²⁰ Aceeași stare o menționează și un act din 1604 (*DIR*, A, XVII/1, p. 181, nr. 258)

²¹ V. *infra*, nota 25.

²² Aurelian Sacerdoțeanu, *Pomelnicul mănăstirii Argeșului*, în *BOR*, LXXXIII, 1965, nr. 3-4, p. 314. Credem că înscrierea în acest pomelnic a membrilor familiei lui Ieremia Movilă s-a realizat în anii 1601-1602, când acest boier este menționat ca ban al Craiovei (*DIR*, B, veacul XVII/1, p. 3, nr. 3 și p. 44, nr. 54); Maria Magdalena Szekely, *O carieră de dregător moldovean, Nestor Ureche*, p. 137-138.

²³ Damian P. Bogdan, *Pomelnicul mănăstirii Bistrița*, București, 1941, p. 11.

²⁴ *Ibidem*, p. 11 n. 5, 35, 61 și 98.

²⁵ *Ibidem*, p. 61.

²⁶ *Ibidem*, p. 35 și 98. Constantin este înscris și în pomelnicele mănăstirii Secu, în următoarea ordine: **Maxim, Dumitra, Ioan, Maria, Grigorie, Dimitrie, Anastasia, Vasile, Ioan, Constantin, Maria...** (Cosmin Niță, *Două pomelnice ale Mănăstirii Secu din secolul XIX*, în „Buletin informativ al Simpozionului Național Rolul Mănăstirii Secu în viața spirituală a Țării Moldovei”, III, 2017, Piatra-Neamț, Editura „Cetatea Doamnei”, 2017, p. 189; Costin Clit, *Pomelnicul Mănăstirii Secu din 1845*, în „Buletin informativ al Simpozionului Național Rolul Mănăstirii Secu în viața spirituală a Țării Moldovei”, III, 2017, Piatra-Neamț, Editura „Cetatea Doamnei”, 2017, p. 205).

²⁷ Spre exemplificare, amintim că în biserica lui Ștefan cel Mare de la Mănăstirea Neamț sunt îngropați și egumenul Hariton și boierul Micotă (G. Balș, *Bisericile lui Ștefan cel Mare*, Ediție îngrijită de Tereza Singalia și Paraschiva-Victoria Batariuc, ed. a II-a, revizuită, Suceava, Editura „Karl A. Romstorfer”, 2012, p. 228-229); în biserica

În pronaosul mănăstirii Bistrița (județul Neamț), un carton înrămat transmite privitorului faptul că în acel loc s-ar afla mormântul vestitului cronicar Grigore Ureche, mort în anul 1647²⁸. Cine și când a realizat această identificare nu se știe²⁹. Dacă ar fi adevărată această asociere, ar fi surprinzătoare alegerea Bistriței de către urmașii defunctului, în condițiile în care, la Secu și în Iași, existau cripte deja amenajate³⁰. Probabil că, după ce o parte a inscripției lespezii funerare s-a șters, memoria colectivă a locului a inversat prenumele a doi copii ai marelui vornic Nestor Ureche: Constantin cu Grigore. Ecourile despre cel din urmă erau destul de puternice în mediul monahal, datorită activității lui scriitoricești.

Fig. 1. Mănăstirea Bistrița la 1900
(Apud Al. Antoniu, *Album general al României*, I, București, 1901)

voievodală de la la Putna își doarme somnul de veci Iuga, vistiernic al lui Ștefan cel Mare (*Sfânta Mănăstire Putna, 1466-2016, 550 de ani de la punerea temeliei*. Lucrare apărută cu binecuvântarea Înaltpreasfințitului Pimen, Arhiepiscop al Rădăuților. Ediția a II-a, revizuită și completată, Mănăstirea Putna, Editura „Mitropolit Iacov Putneanul”, 2016, p. 467). Iar la mănăstirea Bistrița nemțeană a fost înmormântat boierul muntean Ivașcu (Episcopul Romanului Melchisedec, *op. cit.*, p. 62-63).

²⁸ Maria Magdalena Szekely, *Neamul lui Nestor Ureche*, p. 662.

²⁹ În 1929, lespedeza de la Bistrița era într-o stare asemănătoare ca la sfârșitul veacului al XIX-lea. Preotul Constantin Matasă scria despre ea: „În pronaos, la stânga, se vede o piatră pusă de Nestor Ureche pe mormântul unui necunoscut, deoarece inscripția nu e terminată” (Preot C. Matasă, *Călăuza județului Neamț*, București, 1929, p. 74).

³⁰ Despre discuțiile referitoare la locul în care a fost îngropat Grigore Ureche, a se vedea la Ștefan S. Gorovei, *Recenzie la Dumitru Velciu, Grigore Ureche*, București, Editura Minerva, 1979, în *AIIAI*, XVII, 1980, p. 740

Fig. 2. Mănăstirea Bistrița. Presupusul mormânt al lui Grigore Ureche
(Foto Ștefan Cojocaru)

Fig. 3. Mănăstirea Secu la 1900
(Apud Al. Antoniu, *Album general al României*, I, București, 1901)

Fig. 4. Biserica Mănăstirii Sf. Vineri din Iași

(Apud Aurica Ichim, *Cum a fost dărâmat un monument istoric: Mănăstirea Sf. Vineri din Iași*
(http://www.simpara.ro/ara4/a4_02_09.htm)

ABOUT A FUNERAL STONE SET BY NESTOR URECHE

(Abstract)

At the end of the 19th century, at the Bistrița monastery (Neamț county), there was a tombstone that had been made with the support of the great Moldavian boyar Nestor Ureche. Unfortunately, some data on the inscription were erased, and the tomb was attributed to Grigore Ureche. However, in a manuscript from the Bistrita monastery, is recorded a son of the Ureche family, named Constantin. It is possible that he was the one buried in the Piatra-Neamț monastery and not his brother, Grigore.

MAHALAUA MUNTENIMII DIN IAȘI ȘI BISERICILE SALE

Ioan GRĂMADĂ¹

Cuvinte cheie: Iași, Mahalaua Muntenimii, biserici, ctitori, comunitate

Keywords: Iași, Suburb Muntenimii, churches, founders, community

Viața urbană din perioada medievală și premodernă reprezintă un subiect ce conține încă, multe necunoscute pentru istoriografia românească, cu toate că, în orașele importante din principatele medievale, se mai păstrează și astăzi, acel element central, esențial pentru viața oricărei comunități, indiferent de naționalitate, religie, îndeletnicire sau statul social, și anume, lăcașul de cult.

În orașul Iași, fiecare comunitate nou venită sau nou formată, în special cea organizată într-o mahală, a avut în centrul acesteia un locaș de cult – o biserică sau, dacă ne referim la comunitatea evreiască, o sinagogă. Biserica a reprezentat centrul comunității, locul de adunare și de socializare al orășenilor iar multe dintre aceste edificii au rezistat până în prezent, suferind unele modificări totuși. Oricine ia la pas străzile orașului, va întâlni în drumul său biserici care, deși nu sunt ctitorii ale vreunui mare domn, sunt recunoscute totuși ca monumente istorice, evidențiind prin numele lor apartenența la un anumit grup, așa cum este cazul Bisericii Talpalari sau Biserica Curelari. Din păcate însă, multe dintre ele, cu precădere cele din fosta mahală formată la nord de Bulevardul Independenței, nici măcar numele nu l-au mai păstrat dar, încorporează în istoria lor, multe amintiri ale comunității. Mahalaua, care astăzi deține un sens mai mult peiorativ, a reprezentat pentru spațiul geografic aflat sub influența otomană, o formă de organizare care permitea comunității respective gradul cel mai înalt de guvernare.

Termenul provine din turcescul *mahalle* și reprezintă o formă de organizare urbană asemănătoare cartierelor sau suburbiilor², având lăcașul de cult în centrul orașului. Mahalaua reunea o populație destul de amestecată, atât în privința statutului social și al averii cât și în privința religiei³. Această formă de organizare era supusă unor modificări în funcție de influențele locului⁴. Mahalaua era percepută, întâi de toate, ca o formă de solidarizare care avea ca scop siguranța familiilor celor care o compuneau. Tocmai acest scop dădea naștere la sentimente durabile de identitate locală fiind prezent în toate tipurile de mahală, fie ea arabă, evreiască sau balcanică. Mai mult decât atât, din a doua jumătate a secolului XVI, majoritatea mahalagiilor se identificau direct cu mahalaua. Mahalalele din spațiul otoman primeau uneori, același nume ca al ctitorului lăcașului de cult, altele preluau numele celor care erau considerați fondatorii mahalale, iar uneori împrumutau chiar numele de la originea geografică a primilor locuitori⁵.

În spațiul otoman, mahalalele reprezentau principala formă de organizare a spațiului urban din orașele arabe, anatoliene sau balcanice⁶. Deși nu se poate spune cu exactitate cum a pătruns aceasta formă de organizare în spațiul românesc, se prea poate să fi avut loc odată cu exapansiunea Imperiului Otoman la sud de Dunăre, în secolul XV. Nicolae Iorga, în lucrarea sa dedicată istoriei orașului București, ridică întrebarea dacă mahalaua românească s-a format de la sine împrumutând doar denumirea turcească sau dacă domnia, influențată de sistemul otoman, a impus acest mod de organizare⁷.

¹ Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” Iași, Facultatea de Istorie.

² *Dicționarul Limbii Române*, Editura Alfa, Iași, 2005.

³ Marius Chelcu, *Ulițe și mahalale: sensuri urbanistice*, în *AII*X, tom XLIX, 2012, p. 71.

⁴ *Ibidem*, p. 2.

⁵ *Ibidem*, p. 3.

⁶ Iuliana Brătescu, *Mahalaua Muntenimii. Iașii de la jumătatea secolului al XVII-lea până la 1831*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, Iași, 2019, p. 38.

⁷ Nicolae Iorga, *Istoria Bucureștilor*, Editura Municipiului București, București, 1939, p. 81.

Din punct de vedere semantic, cuvântul *mahala* a pătruns în vocabularul românesc odată cu venirea populațiilor de la sud de Dunăre ca mai apoi, în unele cazuri, să devină un sinonim al cuvântului *popor* sau *parohie*.

Cuvântul *popor* desemna populația afiliată unei biserici, și astfel, dacă într-o mahala elementul central îl reprezintă biserica, nu a fost greu ca acestea două să devină în timp sinonime⁸. De asemenea, acest termen s-a suprapus și peste cuvântul *uliță*, în cazul de față desemnând un areal mult mai întins decât o stradă, în care locuia o comunitate, care se identifica cu biserica locului. Cuvântul *popor* sau *parohie* vine pe filieră bizantină și desemnează arealul geografic ocupat de locuitorii afiliați unei parohii⁹. Cuvântul *uliță* provine din spațiul slav și are sensul de arteră de circulație¹⁰. Cei trei termeni sunt întâlniți, uneori chiar suprapunându-se, în actele vremii, în Țara Moldovei.

Mahalaua este menționată prima dată în Moldova, fiind întâlnită la Suceava, în prima jumătate a secolului XV¹¹, iar la Iași în secolul XVII¹². Termenul se suprapune vechilor moduri de organizare ale orașelor cum ar fi *ulițele* și *parohiile* iar din secolul XVIII reprezintă principala structură urbană a orașelor din Moldova¹³. Dacă se urmărește teoria unei preluări organice de către populație și nu vreo inițiativă a domniei, trecerea la acest nou sistem de organizare s-a efectuat pentru că mahalaua oferă comunității un cadru fizic pentru manifestarea activităților cotidiene, consolidând securitatea și controlul social, apartenența identitară și relațiile de vecinătate. Totodată, ea constituia și un cadru de manifestare a colectivităților și solidarităților urbane în vederea soluționării problemelor de ordin edilitar. Locuitorii se identificau cu mahalaua iar lăcașul de cult îndeplinea pe lângă rolul său primordial, acela de reper topografic și elementul de coagulare socială. Principalele elemente constitutive ale mahalalei sunt: comunitatea religioasă, grupurile familiale și vecinătățile¹⁴.

În orașul Iași, mahalale au apărut fie în interiorul orașului, în arealul vechilor *ulițe meșteșugărești* sau *negustorești*, fie la marginea orașului dintr-un sat sau dintr-un aflus de populație nou venită în oraș. În primul caz, avem ca exemple mahalale *Talparilor* sau *Ciubotarilor*, iar în cel de-al doilea, mahalale *Tătărași*, *Păcurari* și *Muntenimea*. Mahalale exterioare, odată cu extinderea treptată a orașului, au format linii de legătură cu orașul, apoi, cu trecerea timpului, au fost absorbite în oraș. Acesta este și cazul mahalalei *Muntenimii* care se remarcă printre celelalte mahalale, prin dezvoltarea extrem de rapidă. Ea s-a format, cel mai probabil, dintr-o comunitate aflată în afara orașului, fie dintr-o populație venită sau un vechi sat¹⁵. De altfel, deși este atestată abia în a doua jumătate a secolului XVI, cu siguranță începuturile ei pot fi așezate cu două, trei decenii înainte, sau chiar și mai multe. Acest lucru ar putea fi susținut și de rezultatele obținute în urma cercetărilor arheologice, întreprinse la Biserica „Sfinții Atanasie și Chiril”, de pe dealul Sărării. S-a scos la iveală faptul că, în timp, au fost realizate mai multe reconstruiri ale bisericii actuale, dar toate pe un cimitir precedent, probabil al unei biserici aflate în imediata apropiere¹⁶. De asemenea, s-au găsit urme care atestă locuirea acelei zone, anterior cimitirului, fiind descoperit și chiar un cuptor. Inițial, aceasta pare să se fi format ca o așezare independentă de oraș, dar fără vreo legătură cu satul *Munteni*, deoarece, atât *Muntenimea* cât și satul *Munteni* apar în documente în același timp, ca entități diferite¹⁷.

⁸ Iuliana Brătescu, *Mahalaua în Țările Române. Date privind originea și evoluția ei în secolele XVI–XVIII*, în *HU*, tom XXV, Editura Academiei Române, 2017, p. 161.

⁹ *Ibidem*, p. 81.

¹⁰ Marius Chelcu, *op. cit.*, p. 77.

¹¹ *DIR*, A, Moldova, veacul XIV–XV, Vol. I, p. 241–242, nr. 287.

¹² Ioan Caproșu, Petronel Zahariuc, *Documente privitoare la istoria orașului Iași*, vol. I, p. 238, nr. 301.

¹³ Iuliana Brătescu, *op. cit.*, 2019, p. 25.

¹⁴ *Ibidem*, p. 59.

¹⁵ *Ibidem*, p. 64.

¹⁶ Costică Asăvoaie, Adriana Miron, Cosmin Niță, *Cercetare arheologică preventivă la biserica „Sfinții Atanasie și Chiril” din Iași* publicat în *IN*, 2017 p. 261.

¹⁷ Iuliana Brătescu, *op. cit.*, Iași, 2019, p. 66.

Toponimul *mahalaua Muntenimii* poate proveni de la o populație venită dintr-o zonă de munte sau din Țara Românească. Toponime asemănătoare sunt întâlnite atât în zone ale Moldovei, cât și în Țara Românească, unde populația venită sau chiar adusă de domnie pe un loc nou, preiau denumirea de: Munteni, Muntenilor, chiar cu mărturii documentare¹⁸.

Dezvoltarea rapidă de care s-a bucurat această mahală poate fi pusă pe seama poziției geografice care îi conferea flexibilitatea necesară unui spațiu de extindere, în vremea când tendința orașului era de a se dezvolta spre nord, spre zona de platou, formându-se noi artere comerciale, cum ar fi Târgul de Sus¹⁹. Pe lângă asta, loturile de pământ oferite de domnie în secolul XVIII au contribuit la stabilirea aici a unui număr mare de boieri. Această tendință va duce la o reconfigurare totală a zonei orașului în secolul XVII. De exemplu mănăstirea Golia care, cu un secol în urmă, se afla la periferie²⁰, acum este menționată în mijlocul orașului²¹. Deci, amplasată într-o zonă favorabilă, dar și într-o vreme în care tot mai mulți boieri, târgoveți și chiar și domni aleg să se stabilească tot mai mult spre nord. Mahalaua Muntenimii se va extinde mult din zona inițială, amplasată în jurul bisericilor „Nicolae cel Sărac”, „Sfinții Atanasie și Chiril” și „Sfinții Teodori”. Dacă în secolul XVII, în documente apare doar denumirea de Muntenime, până prin în a doua jumătate a secolul XVIII, datorită gradului ridicat de dezvoltare, mahalaua va fi divizată în trei mahalale: Muntenimea de mijloc (1742)²², Muntenimea de sus (1749)²³ și Muntenimea de jos (1760)²⁴. Dar acestea nu reprezintă delimitări fixe ale unei zone din Muntenime. Chiar în unele documente ale vremii, apare o confuzie cu privire la zona geografică indicată. Cele mai importante repere care ajută la o aproximare a zonei mahalalei sunt bisericile construite, cele două târguri noi (târgul Boilor și Târgul Făinii) și metecul turcesc amplasat spre pârâul Cacaina.

Muntenimea de mijloc reprezenta arealul cuprins de la jumătatea uliței Hagioaei dinspre Copou, mergând spre Sărărie, cu terenurile din zona Vechii Universități, înglobând bisericile „Sfinți Atanasie și Chiril” și „Vulpe”, continuând spre zona din jurul Bisericilor „Sfântul Nicolae de sus” și „Prapadoamna” la poalele Copoului, unde, spre sfârșit de secol, avea să fie deschis drumul numit *Podul Verde* această zonă, în secolul XIX, a luat numele de mahalaua Podul Verde²⁵, o arteră deschisă prin cimitirul unit al celor două biserici, care urca spre Muntenimea de Sus²⁶. În timp, s-a extins înspre marginea opusă a Târgului de Sus, dincolo de târgul Făinii, formând de la Golia, cu o latură de-a lungul Sărăriei spre mormintele turcilor, o alta pe ulița Hagioaei și până în zona care se întâlnea cu Muntenimea de Mijloc, zona denumită Muntenimea de Jos. De la poalele Copoului, dincolo de biserica „Sfântul Nicolae cel Sărac”, urcând mai târziu spre locurile domnești pe care Vasile Roset va construi Biserica „Sfinți 40 de Mucenici”, pe drumul Botoșanilor, și în partea opusă bisericii, coborând spre Păcurari, de la biserica Toma Cozma, formând Muntenimea de Sus²⁷.

Mahalaua, la fel ca orașul, însumează o populație destul de mixtă, atât din punct de vedere etnic și profesional dar și din punct de vedere al statutului social. Cele mai mari grupuri de străini prezenți în mahală erau: greci, ruși și turci. Aceștia erau în mare parte negustori și erau așezați în mahală în funcție de specificul activităților și în funcție de drumurile comerciale. Minoritățile întâlnite în mahală erau de origine evreiască, germană sau ungurească. Din punctul de vedere al activităților întreprinse de mahalagii, pe lângă negustori, dregători sau slujbași, se numără și un număr mare de meșteșugari. Acest

¹⁸ Iorgu Iordan, *Toponimie românească*, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1963, p. 298.

¹⁹ Iuliana Stavarache, *Considerații cu privire la cercetare structurilor socio-spațiale din orașul Iași. Mahalaua Muntenimii până la 1800. Timp și spațiu*, în ASUI, LX, Iași, 2014, p. 312.

²⁰ Constantin Cihodaru, Gheorghe Platon, *Istoria orașului Iași*, Editura Junimea, Iași 1980, p. 53.

²¹ Dan Bădărău, Ioan Caproșu, *Iași vechilor zidiri*, Editura Junimea, Iași, 1974, p. 88.

²² Ioan Caproșu, *Documente privitoare la istoria orașului Iași*, vol. V, p. 170, nr. 310.

²³ *Ibidem*, p. 386-387, nr. 610.

²⁴ *Ibidem*, vol. VII, p. 224, nr. 261.

²⁵ Ion Mitican, *Urcând Copoul cu gândul la Podul Verde*, Editura Tehnopress, Iași, 2006, p. 17.

²⁶ Iuliana Stavarache, *op. cit.*, p. 313.

²⁷ *Ibidem*, p. 313.

lucru poate fi datorat așezării la marginea orașului, a unor îndeletniciri care puteau provoca daune orașului sau meșteșugari și negustori veniți din alte părți ale țării, ori de peste granițe²⁸. Numărul mare de comercianți și meșteri prezenți în zonă poate fi pus și pe seama amplasării Târgului Nou și mai târziu a Târgului boilor în acea zonă, aceștia fiind atrași de un loc care putea facilita mai repede vânzarea și cumpărarea de mărfuri.

Mahalaua Muntenimii prezenta mai multe trepte sociale, în vârf fiind boierul, urmat de preotul biserici, omul de rând și văduvele sau săraci care erau așezați de obicei la marginea mahalalei. Printre mahalagii se numără și foarte mulți boieri de rang înalt care dețineau proprietăți în această zonă, unii dintre ei, ctitori la bisericile din mahala. Mare parte dintre aceste proprietăți erau așezate în Muntenimea de sus și Muntenimea de mijloc, acest loc devenind aproape o mahala boierească între a doua jumătate a secolului XVIII și prima jumătate a secolului XIX. Printre primii mari proprietari din Muntenime se numără clucerul Ștefan Petriceicu, fiul logofătului Toader Petriceicu care avea să devină din 1672 domn după moartea lui Gheorghe Duca. Acesta deținea proprietăți în Muntenimea de Mijloc, în spatele mănăstirii „Sfântul Spiridon” și până în zona bisericii „Sfinții Atanasie și Chiril”²⁹, biserică, la care, cel puțin din memoria colectivă, se păstrează ideea că ar fi sprijinit construcția ei. Dintr-un ispisoc, scris după moartea domnului³⁰, se arată că acesta ar fi vândut locul din Muntenime cumnatului său, Andrei Catargiu, încă dinainte de a urca pe tron³¹. Cel de-al doilea mare proprietar din mahala, din primele sale veacuri, este Dediu, fost medelnicer și spătar, care cumpără de la Misailă cizmar, mai multe locuri de casă, în deal de podul Hagioarei, cu mult timp înainte de anul 1692³². Din secolul următor, foarte multe familii boierești, vechi sau de origine grecească, dețineau proprietăți în Muntenime. Dintre acestea se pot aminti familiile: Sturza, Gheuca, Râșcanu, Cuza, Cantacuzino, Ghica, Roset, Conachi, Greceanu, Tăutu și mai târziu, Balș³³. Locuințele acestor boieri predominau în mahala, aceștia reprezentând vârful ierarhiei sociale din acea zonă și mari proprietari. Aceștia nu și-au pus amprenta doar în mahala, prin locuințele impunătoare, ce vor ajuta comunitatea la ridicarea sau rezidirea bisericilor din Muntenimi sau vor ocupa rolul de epitropi pentru acestea.

Boierii erau urmați de preoți pe scara ierarhiei sociale. În cazul mahalalei, viața omului era dictată de apartenența individului la una dintre bisericile din jur și la comunitatea formată în jurul ei. Preotul, pe lângă rolul de îndrumător spiritual, îndeplinea și rolul de „notar” întocmind acte. De asemenea, preotul participa la judecarea problemelor dintre mahalagii și era, de regulă, primul martor chemat de vornici de poartă. Avea și rolul de a supraveghea respectarea ordinii și siguranței mahalalei³⁴. De regulă, la bisericile din zona studiată, erau unul sau doi preoți, un diacon și un dascăl, acest lucru păstrându-se, ca o tradiție, până astăzi, de exemplu la bisericile „Sfântul Haralambie” sau la „Sfânta Parascheva”. Preotul era, de cele mai multe ori, din rândul membrilor parohiei, locuind printre aceștia, făcând parte direct din comunitate. Astfel, legătura dintre preot și enoriași era extrem de strânsă. Făcând o comparație cu viața din satele românești din prezent, în care încă se mai păstrează unele elemente vechi ale vieții de parohie, preotul reprezintă prima persoană la care apelau mahalagii, iar biserica reprezintă locul care unea comunitatea, unde se adunau și se discutau toate chestiunile de organizare și administrare a mahalalei, iar problemele bisericii erau problemele mahalalei. Lăcașul de cult era ridicat și susținut prin efort colectiv, din partea comunității de mahalagii.

²⁸ Iuliana Brătescu, *op. cit.*, p. 215-260.

²⁹ Dan Bădărău, Ioan Caproșu, *op.cit.*, p. 269.

³⁰ Deși documentul este datat după 1672, în acesta se începe cu „...Ispisoc al răposatului domn Ștefan Petru voievod...”.

³¹ Ioan Caproșu, *Documente privitoare la istoria orașului Iași*, vol. II, p. 350, nr. 379.

³² *Ibidem*, vol. III, p. 27-28, nr. 31.

³³ Iuliana Brătescu, *op. cit.*, p. 215-219.

³⁴ *Ibidem*, p. 206.

Primele biserici din Muntenime au fost de lemn în primele veacuri fiind zidite spre sfârșitul secolului al XVIII-lea. De altfel, cu excepția bisericilor „Sfinții 40 de Mucenici” ridicată de Vasile Roset și „Sfântul Haralambie” ridicată de un mercenar grec, toate construcțiile actuale au fost precedate o biserică mai veche, de lemn, distrusă în urma unui incendiu sau a unei alte calamități, iar informațiile păstrate, de cele mai multe ori, datează din timpului lăcașului de zid. Lângă fiecare lăcaș de cult se aflau mai multe locuințe care deserveau angajaților bisericii. Tot de la mahalagii, bisericile au adunat de-a lungul timpului foarte multe dani, atât în bani cât și proprietăți, obiecte bisericești, acestea contribuind la susținerea fiecărei biserici.

Mahalaua a fost înlocuită odată cu introducerea *Regulamentelor Organice* cu cartierele moderne. Astfel, Muntenimea a fost absorbită în timp de oraș, singura amintire a acestei părți a Iașilor fiind cele 9 edificii religioase ridicate în partea de nord a Iașilor.

Bisericile din Muntenime

Elementul central al Muntenimii, ca în cazul oricărei mahalale, este edificiul religios. Evoluția spectaculoasă a acestei mahalale, de la prima sa atestare în 1669 și până la adoptarea *Regulamentelor Organice*, este dovedită, în primul rând de numărul mare de biserici construite de mahalagii și boierii care au făcut parte din comunitate. Cu excepția bisericii „Sfântul Nicolae cel Sărac”, s-au păstrat opt biserici până în prezent, ca o fereastră către trecutul regiunii de nord a orașului Iași. Bisericile, în mare parte, respectă tiparul bisericilor moldovenești mici, cu elemente simple. Dar, printre acestea, se remarcă și câteva, care ies din acest tipar, fiind produsul influențelor venite atât din spațiul otoman cât și din cel rusesc³⁵. Construcțiile din piatră, în toate cazurile, au precedat o biserică de lemn, fapt care îngreunează datarea exactă a primelor parohii, zona fiind și puțin cercetată din punct de vedere arheologic. Semnalăm, de asemenea, faptul că, într-o catagrafie din 1844, este menționată și Biserica „Sfântul Ștefan” din Muntenime. Aceasta există și astăzi, dar dată fiind distanța la care se află și lipsa de informații din secolele XVII-XVIII, este puțin probabil ca aceasta să fi făcut cu adevărat parte din Muntenime³⁶. De altfel, mahalaua, în general, este un subiect puțin cercetat cercetat în România. Chiar și cu un volum dedicat Muntenimii de către Iuliana Brătescu, încă mai rămân multe întrebări despre această comunitate.

Ceea ce se știe, deocamdată, este faptul că, nucleul acestei mahalale a pornit din jurul bisericilor „Nicolae cel Sărac”, „Sfinții Atanasie și Chiril” și „Sfinții Teodori”, în zona care va purta, odată cu extinderea orașului, numele de Muntenimea de Mijloc. Cu ocazia extinderii acestei suburbii, apar și celelalte biserici. Sursele și cercetările privind bisericile din mahalala sunt destul de reduse, puțini oameni fiind interesați de acest subiect.

Biserica „Sfântul Nicolae cel Sărac”

Biserica denumită și „Nicolae cel mic” sau „Nicolae din deal”, și care, din păcate, nu s-a păstrat, era printre primele biserici de la începutul mahalalei Muntenimii (**Fig. 1**). Aceasta era situată la intersecția actualelor străzi Păcurari, Vasile Conta și Lăpușeanu, în apropierea sau poate chiar pe locul unde se află astăzi Casa de Cultură a Studenților. Hramul Sfântului Ierarh Nicolae nu a fost ales la întâmplare, dacă „Sfântul Nicolae” domnesc era biserica de frunte a orașului, unde se adunau cei mai bogați oameni, boieri de rang înalt, domni, înalți prelați, în timp ce mahalagii și boieri de rang inferior

³⁵ Grigore Ionescu, *Istoria Arhitecturii în România*, vol. II, București, 1965, p. 204.

³⁶ Sorin Grigoruță, Silviu Văcaru, *Catagrafia Bisericilor din Iași la 1844*, în „Monumentul”, XII, partea a doua, Iași, 2011, p. 380.

se adunau la „Sfântul Nicolae cel Nou”, în marginea orașului. De asemenea, prin sintagma „cel nou” se indică extinderea orașului, aceasta nemaifiind o zonă mărginașă, o mulțime de boieri construind în secolul XVIII case în apropiere de Podul Verde, pe dealul Copoului. Alegerea numelui arată gradul de dezvoltare la care ajunsese această zonă. Ulița Mare începea de la „Sfântul Nicolae Domnesc” și se încheia la „Sfântul Nicolae cel Sărac”.

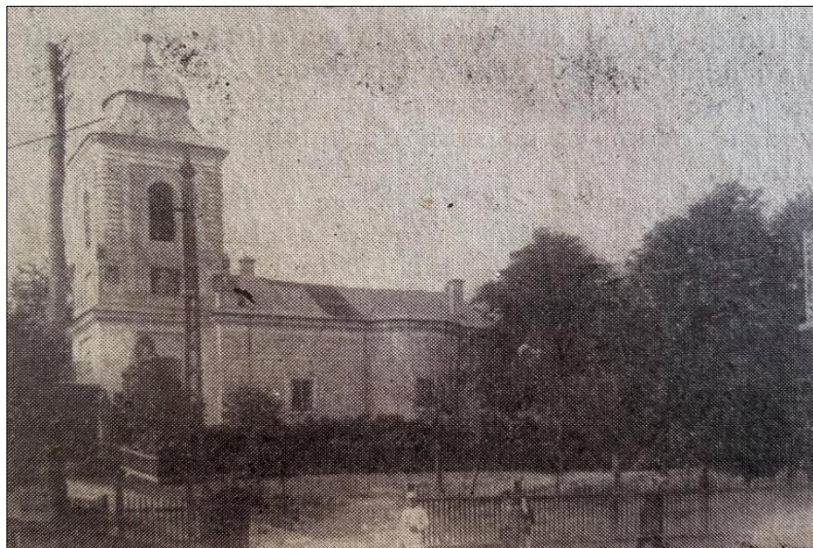

Fig. 1. Biserica „Sfântul Nicolae cel sărac”, la începutul secolului XX

Biserica era construită cel mai probabil, într-un stil simplu, al bisericilor moldovenești, iar în fața acesteia se afla o cișmea publică având pe ea fața unui emérit, conform lui Manolache Drăghici³⁷, dar a fost distrusă în 1821, în timpul războaielor³⁸. Este posibil, dată fiind apropierea bisericii față de râpa Muntenimii, ca această cișmea să fie cea denumită „cișmeaua lui Butuc”, despre care nu se știe unde era exact localizată³⁹. În 1839 este refăcută și, după ce, mult timp, a stat în paragină, bisericii i s-a adăugat o clopotniță, odată cu reconstruirea ei⁴⁰. Prima sa atestare este consemnată într-un document, de la 1 iunie 1690, de unde aflăm că, Gheorghe Fuștașul și soția lui, Damaschina, a dăruit bisericii „Sfântul Nicolae <cel sărac>” un loc de casă pe Ulița din Afară⁴¹. În acest document se specifică faptul că biserica a fost construită de Luca, pârcaș de Chișinău⁴², fiul preotului Istrati din Cristești și al Călinei, nepotul Hărăbor Postelnicul, fără să se specifice și anul construirii. A fost zidită, cel mai probabil, înainte de 1670, în a doua domnie a lui Gheorghe Duca⁴³, edificiul construit fiind din lemn. Breasla negustorilor a contribuit la construirea primei biserici, aceștia avându-l ca protector pe „Sfântul Ierarh Nicolae”⁴⁴.

Pe tot parcursul secolului XVIII biserica „Sfântul Neculai cel Sărac” a reprezentat o componentă activă din viața comunității de mahalagii, lucru dovedit de numărul mare de preoți, consemnați în actele vremii, ca luând parte la vânzări de locuințe sau redactând actele de vânzare. Tot în acest timp, a adunat câteva danii însemnate fie de la ctitori fie de la oamenii locului. Astfel, biserica se putea susține din venituri proprii⁴⁵.

Într-un act din 1804, care vorbește și despre o construcție precedentă de lemn, mai este consemnat faptul că aceasta a fost zidită în piatră de către Manolache Balș, episcop al acestei biserici în

³⁷ Manolachi Drăghici, *Istoria Moldovei pe timp de 500 de ani până în zilele noastre*, București, Editura Gruparea Cultura Europa, București, 1998, p. 87.

³⁸ N. A. Bogdan, *op. cit.*, p. 230.

³⁹ Laurențiu Rădvan, *O cișmea și începuturile mahalalei Păcurari din Iași*, în *ASUI*, tom LXII, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2016, p. 101.

⁴⁰ Nicolae Stoicescu, *Repertoriul bibliografic al localităților și monumentelor medievale din Moldova*, Direcția Patrimoniului Cultural Național, Biblioteca Monumentelor Istorice din România, București, 1974, p. 470.

⁴¹ Ioan Caproșu, *Documente privitoare la istoria orașului Iași*, vol. II, p. 585, nr. 665.

⁴² Constantin Turcu, *O biserică din Iași dispărută: Sf. Nicolae cel Sărac din Muntenime în Iași de altă dată*, în *MMS*, nr. 1-2, 1966, p. 99.

⁴³ *Ibidem*, p. 97.

⁴⁴ Iuliana Stavarache, *Biserica Sf. Nicolae cel Sărac din Muntenimea Iașilor* în *ASUI*, tom LIX, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, p. 203.

⁴⁵ *Ibidem*, p. 204.

1786, fapt neagreat de către N. A. Bogdan⁴⁶. Ar putea fi vorba de o rezidire din urma unui incendiu sau calamitate, biserica având foarte mult de suferit în întreaga sa existență de pe urma cutremurelor și a incendiilor care făceau des ravagii în oraș. Acest lucru este susținut și de faptul că, în urma cutremurului la 1803, biserica ajunge în ruine, fiind reconstruită până la 1805 cu ajutorul aceluiași Manolache Balș. De asemenea, cu un an înainte, acesta cere acordul Mitropoliei de a zidi alături, pe terenul bisericii, „o casă temeinică”, de piatră. Tot pe același teren, episcopul deținuse anterior o crâșmă și o băcălie din piatră⁴⁷. În anul 1814, biserica devine refugiu pentru mitropolitul Serafim din Enesa. Avea să îi servească drept locuință și venit din dughenele care îi aparțineau la acea vreme⁴⁸. Încredințarea bisericii unui fost mitropolit nu va putea feri biserica de declin.

Biserica are mult de suferit până în a doua jumătate a secolului al XIX-lea. În 1898, deja nu se mai slujea în acest lăcaș de cult, iar până la începutul secolului XX ajungând doar o ruină⁴⁹. Inițial, s-a decis demantelarea ei spre a fi rezidită⁵⁰. Însă, în 1906, datorită stării în care se afla, s-a realizat un raport pentru demolarea ei, până în 1913 procesul de înlăturare al bisericii fiind complet⁵¹. Un an mai târziu, primăria Iași face câteva demersuri pentru ridicarea unui nou lăcaș de cult dar totul a rămas doar în stadiu de proiect⁵².

O parte dintre obiectele de cult se mai păstrează și astăzi la biserica filială, aceasta purtând astăzi în memoria edificiului dărâmat, și hramul „Sfântul Nicolae”. Ruinele acestei bisericii sunt redescoperite cu prilejul săpăturilor din 1960, împreună cu trei oale de rezonanță de formă cilindrică și cu gâtul subțire și alungit⁵³.

Biserica „Sfânta Parascheva”

Nu foarte departe de locul unde se afla „Sfântul Nicolae cel Sărac”, spre Păcurari, în spatele Bibliotecii Universitare „Mihai Eminescu” din Iași, se află biserica „Sfânta Parascheva”, care i-a fost filială bisericii dintâi (**Fig. 2**). Localizată pe strada Păcurari nr. 6, aceasta a avut o soartă mai norocoasă, păstrându-se până în prezent, fiind inclusă în Lista Monumentelor Istorice, având atribut codul LMI IS-II-m-B-03965, datată la 1852⁵⁴.

După însemnările lui N. A. Bogdan, înainte exista o biserică mică de lemn cu Hramul Sfinții Voievozi, iar această biserică ar fi existat încă din 1730, lucru susținut și de prezența, în exterior, în partea sudică a actualei bisericii, a unei plăci de piatră având pe ea gravată o cruce fixată pe un postament din piatră pe care este trecut anul 1730, marcând locul unde ar fi fost altarul bisericii⁵⁵. Însă, într-o copie a unui zăpis din anul 1724, redactată la 17 mai 1807, se amintește de biserica „Prapadoamna Parascheva cea nouă”, împreună cu biserica „Sfântul Neculai de sus”⁵⁶. Astfel, se poate deduce că biserica de lemn a fost ridicată undeva în jurul anului 1720 și purta de la început hramul „Sfânta Parascheva”.

În timpul lucrărilor de restaurare din ultimii ani pe locul bisericii actuale, s-au descoperit urmele unei alte biserici de lemn, datată în prima jumătate a secolului al XVII-lea. Între anii 1852-1858, s-a

⁴⁶ Constantin Turcu, *op. cit.*, p. 97.

⁴⁷ Sorin Iftimi, Mădălin Cornel Văleanu, *Piața Mihai Eminescu din Iași*, Editura Palatului Culturii, Iași, 2015, p. 14.

⁴⁸ Nicolae Iorga, *Documente privitoare la familia Callimachi*, vol. I, Editura Minerva, București, 1902, p. 509, nr. 204.

⁴⁹ Constantin Turcu, *op. cit.*, p. 98.

⁵⁰ Sorin Iftimi, Mădălin-Cornel Văleanu, *op. cit.*, p. 14.

⁵¹ Constantin Turcu, *op. cit.*, p. 99.

⁵² Iuliana Stavarachi, *op. cit.*, p. 208.

⁵³ Constantin Turcu, *op. cit.*, p. 102.

⁵⁴ *Lista monumentelor istorice (LMI)*, Județul Iași, 2015, nr. 1152.

⁵⁵ Viorel Erhan, *Mănăstiri și biserici din orașul Iași și împrejurimi*, Editura Tehnopres, Iași, 2003, p. 206.

⁵⁶ Iacob Episcopul Hușilor, *Documente în „Ioan Neculce. Buletinul Muzeului Municipal din Iași”*, fascicula 5, 1925, p. 123, nr. III.

construit, în apropiere, biserica Cuvioasa Parascheva⁵⁷, inițial atribuindu-se boierului Costachi Conachi care avea câteva proprietăți în apropiere⁵⁸. Acesta a trăit între anii 1778-1849, murind cu 3 ani înaintea începerii construcției. A fost construită cu efortul preotului Constantin Păvelescu și al episcopului Dumitru Burduja⁵⁹ și contribuția lui Alexandru Hulubei și al unui fiu din neamul Tăutu, enoriași ai acestei biserici⁶⁰.

În stilul bisericilor parohiale, construită din cărămidă, cu o temelie de piatră, cu acoperișul din tablă, biserica are formă de navă dreptunghiulară cu absida altarului semicirculară, atât în interior cât și în exterior. Are o singură turlă care servește pe post de clopotniță, de formă tetragonală cu patru ferestre amplasată deasupra pridvorului⁶¹. Pereții exteriori ai bisericii au un brâu de cărămidă sub geamuri și o cornișă sub streșini, model des întâlnit la marea majoritate a bisericilor din Moldova.

Despărțirea dintre altar și naos se face prin catapeteasma din lemn sculptat și acoperit cu bronz, cu icoane cuprinse în șase registre, reprezentând figuri de sfinți grupați individual sau poziționați în scenele biblice specifice⁶². Catapeteasma este cea originală, ridicată odată cu biserica, în 1858, și păstrează inscripția cu litere chirilice:

„Această Sfântă catapeteasmă și alte lucruri sfinte, precum Sfântul Pristol, masa de proscomidie, amvonul, strana arhierescă și alte lucruri mici, s-au făcut de noi cu toată cheltuiala Dumisale Alexandru von Hulubei și Tăutulesc pe care Dumnezeu îl cunoaște. Costul mai sus arătatelor lucrări alcătuiesc suma de 16732 <lei>”⁶³.

Pridvorul, de mici dimensiuni, este închis, are două camere pe lateralele acestuia: una în stânga, care duce printr-o scară spiralată spre cafas și apoi spre clopotniță, iar cea din dreapta este dedicată pentru praznice. Trecerea atât în pronaos cât și în naos și altar se face prin mai multe arcade, bine definite. Naosul și pronaosul sunt înfrumusețate cu o boltă sferică, între arcele de cerc. Interiorul este pictat în tehnica frescă, în stilul clasic al bisericilor moldovenești.

Fig. 2. Biserica „Cuvioasa Paraschiva”, în anul 2021

Biserica încă mai deține obiecte liturgice cu importanță

istorică, cele mai importante fiind două Evanghelii, tipărite la mănăstirea Neamț, în 1821. Această biserică se întreține din veniturile obținute pe urma închirierilor unor imobile. Pe lângă mahalagii veneau să se închine la ea și cei din breasla calicilor.

⁵⁷ Denumire care vine din limba slavonă de la Prea Cuvioasa.

⁵⁸ N. A. Bogdan, *op. cit.*, p. 237.

⁵⁹ Viorel Erhan, *op.cit.*, p. 206.

⁶⁰ N. A. Bogdan, *Orașul Iași, monografie istorică și social ilustrată*, Iași. 1913, p. 237.

⁶¹ Viorel Erhan, *op.cit.*, p. 206.

⁶² *Ibidem.*

⁶³ *Ibidem.*

Biserica „Sfinții Atanasie și Chiril”

Printre bisericile de la începutul Muntenimii și apoi făcând parte din Muntenimea de mijloc, se numără și biserica Sfinți Atanasie și Chiril. Este amplasată pe coasta dealului Sărăriei, în spatele Universității de Medicină și Farmacie „Gr. T. Popa”, pe actuala stradă Sf. Atanasie, nr 20. Hramul este cel care dă și numele bisericii, cel al Sfinților Atanasie și Chiril, arhiepiscopii Alexandriei, sărbătorit în fiecare an pe 18 ianuarie. Biserica apare pe Lista monumentelor istorice, ca fiind datată la 1638 și refăcută la 1702, având atribuit codul IS-II-m-B-04041⁶⁴.

Construirea acestei biserici este învăluită în mister, nepăstrându-se o pisanie sau un document care să menționeze anul sau ctitorul acestei biserici. Există mai multe ipoteze, prima ar fi fost construită de Atanasie, un fost patriarh al Ierusalimului, care se ocupa de administrarea averilor mănăstirești deținute de călugării greci, în timpul lui Vasile Lupu⁶⁵. A doua ipoteză este cea că a fost construită cu sprijinul domnului Ștefan

Fig. 3. Biserica „Sfinții Atanasie și Chiril”, în anul 2017

Petriceicu (1672-1674), teorie lansată prima dată de Gh. Ghibănescu⁶⁶. Desigur, biserica a fost precedată, probabil, de o construcție de lemn, fapt confirmat și de cercetările arheologice⁶⁷.

Cercetările arheologice din 2017 au scos la iveală faptul că biserica actuală este construită pe un fost cimitir datat cel târziu în secolul XVI, care la rândul lui, a fost precedat de urme de locuire, fapt confirmat de rămășițele unui cuptor, găsit în straturile anterioare cimitirului⁶⁸, fapt de demonstrează că zona a fost locuită anterior.

La sfârșitul secolului XVIII, domnul Alexandru Calimah a cumpărat o clădire în apropierea bisericii „Sfinții Atanasie și Chiril” și o transformă în reședință domnească iar pentru scurtă vreme, biserica va servi drept paraclis domnesc⁶⁹. După revenirea curții domnești la locul inițial, prin construirea palatului lui Alexandru Moruzi, biserica a decăzut. În 1813, datorită problemelor financiare, domnia a oferit ajutor lunar, câte 15 lei din vămi⁷⁰. După înlocuirea mahalalei cu alte forme de organizare și după introducerea Regulamentelor Organice, biserica va rămâne una de parohie, de mici dimensiuni.

Bisericii a avut mult de suferit, biserica fiind reparată de mai multe ori. A fost distrusă în anii 1822 și 1844 de incendiile destul numeroase la acea vreme. În 1941 și 1944 a avut de suferit pe urma bombardamentelor iar ultima ei reparație a fost efectuată după cutremurul din 4 martie 1977.

Biserica „Sfinții Atanasie și Chiril” este o construcție de piatră și cărămidă, cu acoperiș de tablă, materiale folosite la toate bisericile din mahală. Are planul triconc, de formă dreptunghiulară, cu abside

⁶⁴ LMI, Județul Iași, 2010, nr. 1233. Datarea este eronată deoarece s-a făcut o confuzie între Mănăstirea „Sfinții Atanasie și Chiril” din Copou, ridicată la 1638 și biserica „Sfinții Atanasie și Chiril” din mahalaua Muntenimii.

⁶⁵ N. A. Bogdan, *op. cit.*, p. 229.

⁶⁶ Nicolae Stoicescu, *op.cit.*, p. 461.

⁶⁷ *Ibidem.*

⁶⁸ Costică Asăvoaie, Adriana Miron, Cosmin Niță, *op. cit.*, p. 257-267.

⁶⁹ Nicolae Iorga, *op. cit.*, p. 500, nr. 190.

⁷⁰ *Ibidem*, p. 500, nr. 190.

semicirculare în exterior și interior ferestre arcuite în partea superioară. Are o singură turlă tetragonală, care servește și drept clopotniță. Este decorată cu câte doi pilaștri pe fiecare muchie, ocnite pe fiecare față și, cu excepția laturii estice, are câte o fereastră în formă de arc de cerc, pe fiecare latură. În clopotniță se află cinci clopote. Exteriorul este decorat cu ocnite de diferite dimensiuni, un brâu rotunjit situat deasupra ferestrelor, și altul adâncit în zid, aflat între ocnite și streșina împodobită cu console, ambele brâuri înconjurând edificiul. Ușa de intrare, cu o fereastră deasupra aflată în partea sudică, este frumos decorată cu un ancadrament atât al ușii cât și al ferestrei în acoladă, sculptat cu modele vegetale, în relief⁷¹. Biserica este împărțită în pridvor, pronaos, naos și altar, cu pereți simpli, nepictați. În interior, singurul lucru impresionant este catapeteasma, care datează din prima jumătate a secolului XIX.

Cimitirul a fost desființat din 1946, iar în perioada 1972-1997 biserica a fost închisă, slujbele fiind mutate la biserica filială, Vulpe. Aceasta avea să mai rămână biserică de parohie de la redeschidere până în anul 2000, când devine paraclis pentru Societatea Ortodoxă Națională a femeilor din România, filiala Iași și pentru spitalul Clinic de Pneumofiziologie. Printre obiectele de valoare se numără catapeteasma, o icoană a Maicii Domnului argintată, de la 1845, o icoană a sfântului Sava din 1845⁷² și o colecție de cărți în scrise cu slovă chirilică.

Această biserică, la prima vedere, nu iese din comun, însă, odată cu noile cercetări istorice sau arheologice, povestea bisericii se schimbă, tot mai multe dovezi indicând că, în jurul bisericilor „Sfântul Nicolae cel sărac”, „Sfinții Atanasie și Chiril” și filiala Vulpe, ar fi nucleul de început al mahalalei. Biserica în prezent se află într-un proces de restaurare iar în viitor, poate că noile săpături arheologice vor scoate la iveală și alte elemente noi din istoria acestui edificiu și al zonei.

Biserica „Adormirea Maici Domnului” – Vulpe

Fostă filie a bisericii „Sfinții Atanasie și Chiril” aflată nu la mare depărtare, pe strada Sărării nr 40, numită biserica „Adormirea Maici Domnului”, a servit pentru mulți ani comunitatea de târgoveți, de pe partea dreaptă a dealului Sărării (**Fig. 4**). Are două hramuri, hramul „Adormirea Maici Domnului” (15 august) și al „Sfântului Antonie cel Mare” (17 Ianuarie). Este inclusă în Lista monumentelor istorice, ca monument clasa B, cod IS-II-m-B-04025, datată la 1844⁷³.

Denumirea bisericii, Vulpe, vine de la misteriosul ctitor al acestei biserici. Una dintre ipoteze arată că, cel care a ridicat prima biserică, ar fi fost un boier pe nume Vulpe⁷⁴. O altă ipoteză indică că aceasta a fost construită de breasla blănarilor și de aici, provenind și numele. Este posibil de asemenea, să fie o combinație între cele două ipoteze. Prima biserică de lemn a fost construită undeva între anii 1630-1633 și ulterior fiind refăcută, la fel ca în cazul bisericii „Sfinții Atanasie și Chiril” de mai multe ori, din cauza incendiilor sau cutremurelor. Construcția actuală, din piatră, este făcută după anul 1826, cu sprijinul vornicului Teodor Burada⁷⁵ și a lui Anton Cobălcescu, staroste al breslei blănarilor, tot cu această ocazie biserica primește și cel de al doilea hram, al „Sfântului Antonie cel Mare”⁷⁶.

Este o biserică în stil clasic moldovenesc, construită din piatră și cu acoperiș de tablă, decorată foarte simplist în plan treflat, cu abside semicirculare, cu arcade longitudinale și transversale în interior, pe care se sprijină plafonul boltit și cupolele semisferice ale naosului. Are o singură turlă care servește

⁷¹ Viorel Erhan, *op. cit.*, p. 165.

⁷² *Ibidem*, p. 16.

⁷³ *LMI*, Județul Iași, 2010, nr. 1216.

⁷⁴ N. V. Hodoroabă, *Monografia bisericii Sf. Atanasie și Kiril din Iași cu biserica filială „Vulpe”*, Tipografie concesionară Alexandru Țerek, Mărzescu, Iași, 1934, p. 108.

⁷⁵ N. A Bogdan, *op. cit.*, p. 232.

⁷⁶ *Ibidem*, p. 108.

drept clopotniță, tetragonală, cu câte o fereastră pe fiecare latură și acoperișul sub formă de dom. În clopotniță se află trei clopote, cel mai vechi fiind din 1845⁷⁷. Din vechiul cimitir nu se mai păstrează nici o piatră de mormânt.

La interior, este o biserică împărțită în pronaos, naos și altar. Pronaosul este dreptunghiular cu o turla pătrată care servește drept clopotniță, fără o separație clară între acesta și naos. Catapeteasma altarului este pictată în stil renescentist⁷⁸, pe lemn de stejar și poleită cu aur, iar pictura bisericii, este în frescă, în stilul bisericilor

Fig. 4. Biserica „Adormirea Maicii Domnului”, în anul 2021

moldovenești. Obiectele cu valoare istorică ale bisericii sunt puține, cum ar fi o cruce donată de Regele Carol I în 1868, câteva icoane de secol XIX, o Evanghelie de la Râmnic din 1794, o Psaltire tipărită la Brașov în 1810, Octih grecesc, din Veneția, 1823 și un Triod din Iași de la 1747⁷⁹.

Biserica Adormirea Maicii Domnului este o biserică simplă, cu o parohie de mici dimensiuni, dar cu o istorie bogată, care se intersectează istoric cu biserica „Sfinții Atanasie și Chiril”. A servit pentru multă vreme comunitatea de mahalagii și pe cea a breslei blănarilor.

Biserica „Buna Vestire”

Tot în Muntenimea de Mijloc, spre partea de vest a dealului Sărăriei, aproape de Liceul „Mihai Eminescu”, se află biserica „Buna Vestire”, pe strada cu același nume (**Fig. 5**). Hramul bisericii este sărbătorit în fiecare an, pe 25 martie. Această biserică este înscrisă în Lista Monumentelor Istorice, având atribuit codul IS-II-m-B-04061, fiind datată la 1818⁸⁰.

Precede o construcție mai veche, din lemn, care purta același hram, prima atestare este din 8 iulie 1707, într-un act de vânzare, redactat de un preot, Ion de la Blagovestenie (Buna Vestire)⁸¹. Același preot mai redactează și un alt un document, la 10 ianuarie 1709. Printre marile familii boierești care ar fi putut fi enoriași la această biserică, se pot aminti familiile Mavrocordat⁸² și Balș⁸³ care aveau proprietăți în acea zonă. Potrivit cercetărilor mai noi, în anul 1821, în timpul războaielor, lăcașul de lemn a fost distrus⁸⁴. În prezent, din vechea biserică, se mai păstrează doar o piatră cu slove chirilice, care amintește de acest eveniment. După anul 1821 vornicul Ioan Tăutu și soția sa, Ecaterina, ridică un edificiu din piatră, care continuă istoria acestei parohii, păstrând hramul de „Buna Vestire”.

Această biserică are câteva elemente în comun cu biserica Sfânta Parascheva din Păcurari, ea fiind construită la exterior în formă de navă, cu interiorul în plan treflat, fiind un edificiu în stilul

⁷⁷ N. V. Hodoroabă, *op. cit.*, p. 108.

⁷⁸ Viorel Erhan, *op.cit.*, p. 156.

⁷⁹ *Ibidem*, p. 156.

⁸⁰ *LMI*, Județul Iași, 2010, nr. 1254.

⁸¹ Ioan Caproșu, *Documente privitoare la istoria orașului Iași*, vol. III, p. 287, nr. 316.

⁸² *Ibidem*, vol. X, Iași, Editura „Dosoftei”, 1999, p. 219, nr. 237.

⁸³ *Ibidem*, p. 225, nr. 243.

⁸⁴ Sorin Iftimi, *Cercetări privind istoria bisericilor Ieșene*, Editura Doxologia, Iași, 2014, p. 129.

bisericilor moldovenești, simple ca aspect exterior, construite din piatră, cărămidă și acoperite cu tablă. Este împărțită în altar, naos, pronaos, cu două pridvoare închise așezate la intrare. Pridvorul mai mic duce spre clopotniță, printr-o scară spiralată iar celălalt pridvor, un pic mai mare, prevăzut cu două ferestre și un pridvor legat în exterior, asigură accesul enoriașilor în biserică. În interior, pardoseala bisericii este din marmură albă. Pictura bisericii, realizată în 1829, este în tehnica frescă, refăcută ulterior.

Fig. 5. Biserica „Buna Vestire”, în anul 2021

Altarul este prevăzut cu două firide în partea de N (Proscomidia) și de S (Veșmântăria). Proscomidia, pictată cu icoane de sfinți muceniți, are gravată pe o placă de marmură, un pomelnic cu toți ctitorii actualei biserici. Separarea dintre altar și naos este realizată printr-o catapeteasmă din lemn de stejar și poleită cu aur, decorată cu diverse motive florale și două rânduri de pilaștrii cu capiteli corintice, în dreptul ușilor împărătești. Absida altarului are formă semicirculară și o boltă în formă de calotă sferică. Naosul este prevăzut cu două abside, semicirculare, aflate în partea de nord și de sud. Bolta este sub forma unei calote sferice, cu imaginea lui Iisus Pantocratorul, înconjurată de cei 12 apostoli iar mai jos, sunt pictate cele șapte sinoade ecumenice⁸⁵. Separarea dintre pronaos și naos se face printr-o arcadă sprijinită pe coloane. Aici, găsim pe cafasul semisferic, o reprezentare panoramică a unei părți din orașul Iași din secolul XVIII-lea comandată de Ana Tăutu, sora ctitorului. Pe peretele nordic este pictat Mitropolitul Teoctist precum și inscripția adăugată recent, care spune că, biserica este ctitoria lui Ioan Tăutu și a altor „miluitori” din anii 1818-1820. Pe peretele din partea opusă se află tabloul votiv al ctitorului și a celei de a doua soții, Măriuța, ținând în mâini chivotul bisericii.

Reprezentarea acestor două personaje face referire la vechile influențe provenite din spațiul otoman și la influențele occidentale, care prind rădăcini tot mai adânci încă din prima jumătate a secolului XIX. Astfel, vornicul Ioan Tăutu este îmbrăcat cu un anteriu cu un brâu roșu, asortat la o giubea cu gulere de blană de culoare albastră. Îmbrăcămintea în stil oriental, este completată de un ișlic în formă de balon, specific boierilor de rang înalt din acea vreme. Iar soția sa, Maria, este prezentată într-o rochie specifică spațiului occidental, la care sunt asortate bijuterii în stilul vremii.

Vornicul Ioan Tăutu, fiul vornicului Simion Tăutu și al Catrinei, este descendent dintr-o veche familie boierească, cu rădăcini în prima jumătate a secolului XIV⁸⁶, cel mai de seamă reprezentat a fost logofătul Ioan Tăutu din timpul lui Ștefan cel Mare, amintit și în *Letopisețul Țării Moldovei* scris de Grigore Ureche⁸⁷. Această familie deținea importante proprietăți în ținutul Sucevei și Botoșani. Ioan Tăutu, de-a lungul timpului, a ocupat mai multe dregătorii, pornind de la cea de cămăraș de taină urmând apoi a fi sluger, stolnic, paharnic, ban, după 1821 a fost ridicat la rangul de vornic. Primele sale danii la „Blagoslovenia” sunt încă de pe timpul vechii construcții de lemn, în anul 1820, oferind bisericii un

⁸⁵ Viorel Erhan, *op. cit.*, p. 220.

⁸⁶ Ștefan S. Gorovei, *Ioan Tăutu Logofătul*, în „Magazin Istoric”, nr. 9, București, 1983, p. 49.

⁸⁷ Grigore Ureche, *Letopisețul Țării Moldovei*, p. 126.

chivot de argint⁸⁸. Apoi, după distrugerea bisericii de lemn, în 1821, ridică construcția care se păstrează până în prezent. Ioan Tăutu s-a îngrijit toată viața de ctitoria sa, înzestrând-o cu mai multe odoare, cum ar fi în 1825, când acesta a dăruit bisericii o tavă argintată, o cruce și o *Evanghelie* tipărită la mănăstirea Neamț, toate cu inscripția „Pomenește Doamne pe robii Tăi, Ioan, Mărioara, Ioan, părinți și și frații” urmată de data în care s-a făcut donația⁸⁹. O parte dintre aceste obiecte se mai păstrează și astăzi la biserica „Buna Vestire”, împreună cu o *Evanghelie* de la București din anul 1750, o icoană de argint a „Fecioarei Maria” și două sfeșnice de alamă din 1866 și 1870⁹⁰.

De la zidire și până astăzi biserica a fost restaurată în mai multe rânduri, în anul 1850 este refăcut acoperișul, în 1860 a fost zugrăvită, în 1868 a fost poleită cu aur catapeteasma, iar în 1875 a fost reparat pridvorul deschis⁹¹. Apoi, în anul 1962-1979, a fost făcute reparații capitale, sub îndrumarea parohului Constantin Barna.

Biserica „Sfântul Apostol Toma” – Toma Cozma

Biserica „Toma Cozma”, situată pe coasta dealului Păcurarilor, localizată în Muntenimea de sus (Mahalaua Păcurarilor), a fost finalizată între anii 1804⁹²-1807⁹³, de către banul Toma Cozma și soția sa, Ecaterina. Poartă hramul “Sfântului Apostol Toma și al sfintei Ecaterina”, conform numelor de botez al ctitorilor. Edificiul este inclus în Lista monumentelor istorice, având atribuit codul IS-II-m-B-04063(.01), cu datarea la 1807⁹⁴.

Nu există informații despre vreun lăcaș de cult care ar fi precedat construcția de astăzi. Totuși, biserica de zid a fost construită cu intenția de a fi o mănăstire închinată Mănăstirii Ivir, de la muntele Athos, având în frunte un egumen, în persoana arhimandritului Melentie Ocneanu de la Mănăstirea Răducănu, din Târgu Ocna⁹⁵. Acest lucru este susținut și de faptul că, Ecaterina, soția ctitorului, construiește în jurul bisericii câteva chilii pentru călugări. După 1828, redevine biserică de mir, aici venind să se închine și cei din breasla olarilor⁹⁶. N. A. Bogdan amintește de asemenea, că, aici veneau și rușii din secta scapeților⁹⁷. Încă din anul 1853, documentele amintesc de faptul că, un număr relativ mic de scapeți, locuiau pe ulița Păcurari. Registrele bisericii Toma Cozma consemnează unele

Fig. 6. Biserica „Sf. Apostol Toma” – Toma Cozma, în anul 2021

⁸⁸ Mihai Mănuță, Matilda Caragiu-Monoțeanu, *Mitricile Bisericii Buna Vestire din Iași (1846-1865)* în *MMS*, 1966, nr. 3-4 (mart.-apr.), p. 227.

⁸⁹ *Ibidem*, p. 230.

⁹⁰ Viorel Erhan, *op. cit.*, p. 220.

⁹¹ *Ibidem*, p. 220.

⁹² N. A. Bogdan, *op. cit.*, p. 235.

⁹³ Sorin Ifțimi, *op. cit.*, p. 144.

⁹⁴ LMI, Județul Iași, 2010, nr. 1256.

⁹⁵ *Ibidem*, p. 154.

⁹⁶ *Ibidem*, p. 145.

⁹⁷ N. A. Bogdan, *op. cit.*, p. 235.

informații privind scapeții care erau enoriași la această biserică⁹⁸. În una din inscripțiile bisericii se specifică faptul că, înainte, a existat o altă construcție de lemn care se afla pe locul cimitirului⁹⁹.

Construită în stilul bisericilor moldovenești, în plan triconc, sub formă de navă simplă, boltită cu absidele în semicerc¹⁰⁰, biserica este împărțită în pronaos, naos și altar iar camerele sunt separate prin arcadele transversale. Pe partea vestică a pronaosului se află cafasul în care se urcă pe o scară metalică, spiralată în turnul clopotniță. Pronaosul este prevăzut cu două ferestre (la nord și sud), cu boltă semicilindrică. În exterior este consolidată de două contraforturi din piatră, unul la nord și altul la sud, în dreptul arcadei interioare care separă pronaosul de naos¹⁰¹.

Inițial, construită în plan trilobat, prevăzută la început cu o turlă, a suferit reparații majore în anul 1847, când s-a extins pronaosul peste care s-a adăugat clopotnița. Pe latura sudică a altarului s-a adăugat veșmântăria, desființată după reparațiile ulterioare¹⁰². Biserica este împrejmuită cu un zid de piatră, cu cheltuiala Mariei Anastasiu Chetreanca¹⁰³. Biserica a suferit de-a lungul timpului numeroase reparații, a pierdut o parte din pronaos în 1924, urmând a fi reconstruită cu un efortul financiar al parohiei, în anii 1931-1932. Tot atunci se adaugă și contrafortii. În timpul războiului, biserica a suferit pe urma bombardamentelor, fiind afectată clopotnița dar și acoperișul bisericii¹⁰⁴. A fost refăcută și consolidată între anii 1950-1954, în timpul păstoririi preotului Nicolae Tocilescu¹⁰⁵.

Cimitirul bisericii a fost dezafectat, însă, în documentele păstrate în arhivă, sunt trecute câteva nume de persoane importante ale vremii, care au fost înhumate în acest lăcaș, cum ar fi paharnicul Costache Sion, la 4 decembrie 1876, fiul lui Gheorghe Asachi, Dimitrie Asachi, pe 16 decembrie 1852, Vasile Bosie, care provine dintr-o familie boierească a cărei istorie este strâns legată de Biserica „Sfântul Spiridon”, și Costache Racoviță, fiul lui Mihai M. Racoviță și al Anastasiei Rosetti, urmaș al voievodului Mihai vodă Racoviță care a construit biserica „Sfântul Lazăr”¹⁰⁶.

Printre obiectele cu valoare istorică, deținute de biserică, se numără diverse obiecte de cult donate de Toma Cozma și soția sa, cea mai importantă fiind Icoana „Sfântului Apostol Toma”, datată la 1804¹⁰⁷. De asemenea, există și o „Cazanie” de la București, din 1792, un „Penticostariu” tipărit Râmnic, la 1800, „Viețile Sfinților” publicată la Iași, în 1807, un „Triod” din 1781, mai multe icoane vechi și câteva relicvarii¹⁰⁸.

Biserica „Toma Cozma” se numără printre ultimele biserici construite în mahalaua Muntenimii de sus, ctitorie a banului Toma Cozma, și care, în prezent, deține o parohie mare, numărând circa 1000 de familii.

Biserica „Sfinții 40 de Mucenici”

Biserica „Sfinții 40 de Mucenici”, localizată pe Strada General Henri Mathias Berthelot, nr. 14, aflată în imediata apropiere a sediului Academiei Române – Filiala Iași și a Universității „Alexandru Ioan Cuza”, reprezintă limita nordică a mahalalei Muntenimii de sus (**Fig. 7**). A fost inclusă pe Lista

⁹⁸ Sorin Iftimi, *op. cit.*, p. 267.

⁹⁹ N. A. Bogdan, *op. cit.*, p. 235.

¹⁰⁰ Viorel Erhan, *op. cit.*, p. 209.

¹⁰¹ *Ibidem*.

¹⁰² *Ibidem*.

¹⁰³ Sorin Iftimi, *op. cit.*, p. 145.

¹⁰⁴ C. Popovici, *Sfințirea bisericii Toma Cozma din Iași*, în *MMS* 1955, serie nouă, nr. 7-8 (iul.-aug.), p. 457.

¹⁰⁵ Sorin Iftimi, *op. cit.*, p. 145.

¹⁰⁶ *Ibidem*, p. 167.

¹⁰⁷ *Ibidem*, p. 174.

¹⁰⁸ Viorel Erhan, *op. cit.*, p. 210.

monumentelor istorice, având atribuit codul IS-II-m-B-03740, este datată la 1760¹⁰⁹. Această biserică deține două hramuri, hramul care poartă numele bisericii și hramul „Duminica tuturor Sfinților Români”.

La 20 august 1760, voievodul din acea vreme, Ioan Theodor Callimachi, a oferit episcopului bisericii, Ioan Gheuca, fost spătar, un loc în vederea construirii bisericii și un alt loc în imediata apropiere¹¹⁰, pentru casă. Biserica a fost construită cu efortul mahalagiilor, episcopului și hatmanul Vasile Roset¹¹¹.

Fig. 7. Biserica „Sfinții 40 de mucenici”, în anul 2020

A fost sfințită în același an (1760) de mitropolitul Gavril Callimachi, fratele domnitorului. După 1764, același Vasile Roset o închină mai întâi Patriarhiei de la Constantinopol cu titlul de stavropihie¹¹² și apoi mitropolitului Daniil al Proilaviei, fiind transmisă mai departe mitropolitului Chiril pentru a-i fi metoh¹¹³, de aici căpătând și porecla de „Mănăstioara”¹¹⁴. După aproape 30 de ani, biserica ajunge într-o stare deplorabilă și este preluată în grija familiei Roset de către Lascarache Roset, vistiernic, care oferă prin hrisev domnesc la 1787, câte 20 de lei lunar din veniturile sale¹¹⁵. Biserica a beneficiat de acest ajutor până în vremea domnitorului Mihail Grigore Șuțu la 1820¹¹⁶. Deși a fost numită *mănăstioara* și a fost închinată mitropoliei Proilaviei, această biserică nu a avut niciodată statutul de mănăstire, menținându-și statutul de biserică de mir.

Edificiul nu precedă nicio construcție, este construită din piatră și cărămidă, cu acoperiș de tablă. Este o biserică de mici dimensiuni, inițial construită fără pronaos și fără turlă, în stilul barocului constantinopolitan. În prezent, exteriorul bisericii este decorat cu 24 de pilaștri cu capiteluri corintice, cu rol de consolidare. Deține o singură turlă tetragonală, adăugată în 1868, frumos decorată, având partea superioară în formă de arc de cerc, doi pilaștri prevăzuți cu capiteluri și o fereastră cu o deschidere circulară deasupra pe fiecare parte¹¹⁷. Interiorul este compartimentat cu pridvor, pronaos, naos și altar, decorat cu mai multe bolți și arcade. Catapeteasma bisericii, decorată cu motive florale și tăieturi în lemn, este cea originală. În anul 1994, biserica a fost restaurată în întregime, zidurile fiind consolidate și adăugându-se pictura interioară în tehnica frescă. Interiorul a fost pictat și în trecut, dar, se mai vedea doar icoana Iisus Pantocrator și Sfinții Evangheliști în medalioane¹¹⁸.

La această biserică a slujit timp trei ani ca diacon, scriitorul Ion Creangă, fiindu-i ridicat un bust, în memoria acestuia. De asemenea, la această biserică, printre enoriași, se număra și cărturarul Gheorghe Asachi, împreună cu familia sa. Acesta a fost inițial îngropat în cimitirul bisericii, ulterior fiindu-i mutate

¹⁰⁹ LMI, Județul Iași, 2010, nr. 884.

¹¹⁰ Ioan Caproșu, *Documente privitoare la istoria orașului Iași*, V, p. 264, nr. 309.

¹¹¹ N.A. Bogdan, *Orașul Iași*, p. 228.

¹¹² Ștefan C. Gheorghiu, *Biserica Sf. 40 de Mucenici din Iași* în *MMS*, 1962, nr. 1-2 (ian.-febr.), p. 43.

¹¹³ Iustin Frățiman, *Studiu contributiv la istoricul Mitropoliei Proilaviei*, Chișinău, 1923, p. 257.

¹¹⁴ Ioan Caproșu, *Documente privitoare la istoria orașului Iași*, vol. VIII, p. 181, n. 133.

¹¹⁵ Ștefan C. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 43.

¹¹⁶ *Ibidem*, p. 44.

¹¹⁷ Viorel Erhan, *op. cit.*, p. 190.

¹¹⁸ Ștefan C. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 44.

osemintele în 1890 și duse în soclul statuii sale din fața școlii „Gheorghe Asachi”, de pe bulevardul „Ștefan cel Mare”¹¹⁹. În cinstea acestor două personalități dar și a altor oameni importanți ai vremii, în curtea bisericii este amplasat un monument funerar, care are la stânga sa, bustul lui Gheorghe Asachi iar la dreapta, pe cel al lui Ion Creangă. Biserica a avut cimitir până în anul 1871 dar, odată cu deschiderea cimitirului „Eternitatea”, primăria Iași decide să oprească înhumările de la „Sfinții 40 de mucenici”¹²⁰.

În prezent, la această biserică se păstrează obiecte cu valoare de patrimoniu cum ar fi: o icoană cu scena „Bunei Vestiri” din anul 1847, hrisovul domnesc oferit în anul 1760, un potir din 1851, o cruce argintată cu picior și inscripție, donată de Alexandru Belcic de la 1820, o icoană pe pânză a Maici Domnului, din 1779, și încă o icoană cu aceeași reprezentare din 1824, donată de Lascarache Sturza și soția sa¹²¹ etc. Icoana cu scena Bunei Vestiri a fost oferită bisericii de către Ioan Vasiliu pentru pomenirea soției sale, Zamfira¹²².

Biserica „Sfinții 40 de Mucenici”, construită la mijlocul secolului XVIII, în stilul barocului constantinopolitan, face parte din perioada de apogeu a mahalalelor din orașul Iași, fiind ridicată cu sprijinul unui boier de rang înalt, marcând contopirea limitei nordice a mahalalei cu dealul Copoului.

Biserica „Sfinții Teodori”

Biserica Sfinții Teodori, se află în prezent, în apropierea Universității de Medicină dar în trecut, era localizată în mahalaua de jos a Muntenimii, la baza dealului Sărărie, pe actuala strada Sf. Teodor nr. 14 (**Fig. 8**). Este una dintre cele mai frumoase și vechi biserici din fosta Muntenime, fiind în prezent inclusă pe Lista monumentelor istorice, fiind datată la 1750-1751, având atribuit codul IS-II-m-B-04054. Această biserică are două hramuri, cel al Sfântului Mare Mucenic Tiron, sărbătorit pe 17 februarie și cel al Sfântului Teodor Stratilat, sărbătorit la 8 februarie.

Biserica actuală a precedat o construcție mai veche, ctitorie a vornicului Țării de sus, Solomon Bârlădeanu¹²³, din timpul lui Istrate Dabija, iar prima sa atestare documentară este la 19 iunie, 1669¹²⁴, când este menționat într-un document popa Gligor, de la „Sfinții Teodori”. De asemenea, este menționată și în 1697, la o vânzare de pe ulița Hagioaei, prin prezența preotului Toader de la Sfântul Teodor¹²⁵.

Fig. 8. Biserica „Sfinții Teodori”, în anul 2020

¹¹⁹ Viorel Erhan, *op. cit.*, p. 190.

¹²⁰ *Ibidem*, p. 47.

¹²¹ *Ibidem*, p. 47

¹²² Nicolae Iorga, *Inscripții din bisericile României*, vol 2, Ateliere grafice Socec & Comp., Societatea Anonimă, București, 1908, p. 118, nr. 313.

¹²³ Nu există nici o dovadă că acest boier a susținut ridicarea bisericii, cu excepția celor menționate de N.A Bogdan. Istoricii cum ar fi Sorin Iftimi sau Iuliana Brătescu contestă acest fapt.

¹²⁴ Dan Bădărău, Ioan Caproșu, *Iașii vechilor zidiri, ediția a II-a*, Editura Casa Editorială Demiurg, Iași, 2007, p 375

¹²⁵ Ioan Caproșu, *Documente privitoare la istoria orașului Iași*, vol. VI, p. 110, nr. 129.

Biserica a fost distrusă atât în 1735 cât și în 1760, fiind reconstruită de comunitatea mahalalei printre care se număra și călugărița Sofia (Catrina Tuduri), fosta soție a boierului Ioniță Tuduri¹²⁶, de la care se păstrează actul în care se menționează despre reconstruirea bisericii¹²⁷. La ridicarea noii biserici, alături de familia Tuduri, îi întâlnim și pe cei din familia Roset, în persoana hatmanului Vasile Roset, ctitor și al bisericii „Sfinții 40 de mucenici”, lucru dovedit de clopotul bisericii cu următoarea inscripție publicată de N.A. Bogdan: „Vasile Rusăt hatman l-am afierosit la biserica sfântului Mare Mucenic Teodor și s-au lucrat de Mihail ierodiacon ot Putna v(â)leat 1767¹²⁸”.

Noua biserică a fost construită după un tipar rar întâlnit în orașul Iași și care a servit drept model pentru bisericile: „Sfântul Gheorghe” (Mitropolia Veche), „Pogorârea Sfântului Duh” - Curelari, construită în 1761, Doljești, ținutul Roman, construită la 1774 precum și pentru altele¹²⁹. Este construită într-un stil înrudit cu barocul constantinopolitan și cel clasic moldovenesc, dar prezintă unele particularități. Biserica este zidită din piatră, cărămidă, are acoperișul din tablă, în plan triconc, cu abside în semicerc și două turlă. La interior, are pridvor închis, pronaos despărțit de naos prin arce în acolade frânte, susținute de două coloane libere și de două coloane angajate la ambele extremități, cu foarte multe elemente arhitecturale care decorează biserica¹³⁰.

Exteriorul bisericii reprezintă o combinație între stilul moldovenesc și elemente provenite din Țara Românească, orientale și occidentale. În loc de brâu are o linie simplă, în formă de tor, care se desfășoară la nivelul recăderii bolților și taie la partea superioară capitellurile și pilaștrii bisericii¹³¹. Sub streșină se află un rând de console de piatră profilată, iar imediat sub acestea, se află mai multe scobituri regulate, sub formă de acolada frântă, care se continuă cu capitelluri de la pilaștrii sau între aceștia¹³². În fiecare interval rămas liber între aceste lezene, este dispus, în partea superioară, câte un panou decorativ în adâncitura peretelui; profilat de jur împrejur, panoul comportă la partea superioară un arc în acoladă frântă iar la partea inferioară o cornișă în două trepte, câmpul fiecărui panou fiind ornat de un gablu triunghiular având baza pe cornișă. Pe zidul semicilindric al absidelor laterale, pilaștrii lasă în mijlocul lor fereastra ce dă în naos și se îngrămădesc de o parte și de alta a ferestrei¹³³.

La interior, pridvorul dreptunghiular cu boltă, care prezintă mai multe penetrațiuni semicilindrice, comunică printr-o scară spiralată cu prima turlă care conține camera tezaurului și clopotnița¹³⁴. Turla clopotniță este de formă dreptunghiulară, cu colțurile rotunjite și cu câte o fereastră pe cele patru laturi. Pronaosul, tot dreptunghiular, cu latura mai lungă în sensul axului transversal, prezintă o boltă asemănătoare celei din pridvor și are două ferestre în apropierea intersecției cu naosul¹³⁵.

Naosul, pătrat, cu două abside prevăzute cu câte o fereastră cu partea superioară în acoladă și care sunt foarte bine armonizate cu celelalte elemente, are deasupra lui, cea de-a doua turlă. Tranziția de la naos la turlă se face după procedeele curențe moldovenești. Turla naosului este elevată pe un tambur format din două baze, una pătrată și una stelată, element preluat de la biserica „Trei Ierarhi”. Prima este mai puțin decorată decât cea de la clopotniță, prevăzută cu patru ferestre deschise și patru oarbe. Despărțirea dintre altar și naos se face printr-o catapeteasmă din lemn sculptată. Altarul bisericii este semicircular, cu o singură fereastră în partea de est, cu acolade frânte și cornișă ornamentală¹³⁶.

¹²⁶ *Ibidem*, p. 375.

¹²⁷ *Ibidem*, p. 279-280, nr. 325.

¹²⁸ N. A. Bogdan, *op. cit.*, p. 231.

¹²⁹ *Monumente istorice bisericesti din Mitropolia Moldovei si Sucevei*, prefața Vasile Drăguț și Corina Niculescu, Editura Mitropoliei Moldovei și Sucevei, Iași, 1974, p. 333.

¹³⁰ *Ibidem*.

¹³¹ Dan Bădărău, Ioan Caproșu, *op. cit.*, p. 375.

¹³² *Ibidem*, p. 376.

¹³³ *Ibidem*.

¹³⁴ *Ibidem*, p. 374.

¹³⁵ *Ibidem*, p. 375.

¹³⁶ Viorel Erhan, *op. cit.*, p. 171.

Arcul altarului și arcul dinspre pronaos reproduc un model întâlnit la biserica „Dragomirna” și la biserica „Trei Ierarhi”, arcul se sprijină pe pilaștri angajați în zid așezați pe câte o consolă poleită, cu diferite figuri de păsări heraldice¹³⁷. Biserica este înfrumusețată la interior de coloanele cu capiteli în stil corintic și laturile decorate cu heruvimi.

Printre obiectele cu valoare istorică aflate la această biserică se numără patru icoane din anul 1665, aflate în catapeteasmă, un Triod tipărit la Râmnic în anul 1731, o Evanghelie din 1742, un Ohtoih tipărit la Iași, în 1749, o cruce de lemn, îmbrăcată în argint, din anul 1860 și o Evanghelie tipărită la Neamț, în 1845¹³⁸. Tot aici, se păstrează și diverse cărți de cult, cu multe însemnări. Printre inscripțiile de pe cărți se consemnează sosirea țarului Petru cel Mare la Iași, mazilirea lui Grigore Alexandru Ghica precum și alte evenimente, fenomene naturale, etc¹³⁹. Aceste cărți relatează evenimente cuprinse între anii 1696-1810.

Biserica „Sfinții Teodori” reprezintă atât un model al devotamentului mahalagiilor față de lăcașul de cult cât și o inovație, în domeniul decorațiilor, păstrând totuși canoanele privind modul de construire al bisericilor moldovenești.

Biserica „Sfântul Haralambie”

Biserica sfântul Haralambie, construită în fostul târg al boilor din Muntenimea de Mijloc, localizată, în prezent, pe strada Octav Botez, nr. 4, este o biserică care nu respectă tiparul bisericilor clasice moldovenești, a fost construită între anii 1797-1804, de către Gheorghe Tufecchi-bașa, fiul lui Leontarios, după cum se menționează în însemnările de pe obiectele de cult din biserică precum și pe o inscripție¹⁴⁰ (Fig. 9). În primii ani de existență, biserica purta numele „Biserica Tufecchi-bașa”, cu hramul „Sfântului mucenic Haralambie”, sărbătorit pe 10 februarie. Biserica este înscrisă în Lista monumentelor istorice, având atribuit codul IS-II-m-B-03750, fiind datată la 1805¹⁴¹.

Pe lângă aspectul neobișnuit al bisericii, povestea ctitoririi acesteia biserici este la fel de neobișnuită. Această poveste a fost prima dată transmisă de Manolache Drăghici¹⁴², apoi a fost preluată și de N. A. Bogdan, în monografia sa despre orașul Iași. Se spune că Gheorghe Tufecchi, căpitan de arnăuți l-ar fi ucis pe fratele său Haralamb, devenit haiduc, la ordinul domnitorului Alexandru Ipsilanti. Deși acesta va fi

Fig. 9. Biserica „Sfântul Haralambie”, în anul 2020

¹³⁷ *Ibidem*, p. 375.

¹³⁸ Viorel Erhan, *op. cit.*, p. 171.

¹³⁹ Gheorghe Agapie, *Note și însemnări culese de pe cărțile de cult de la Biserica Sf. Teodori din Iași*, Iași, în *MMS*, 1968, p. 315- 325.

¹⁴⁰ Nicolae Iorga, *Inscripții din bisericile României*, vol. 2, Ateliere grafice socec & Comp., Societate Anonimă, București, 1908, p. 119-121, nr. 315-318.

¹⁴¹ *LMI*, Județul Iași, 2010, nr. 894.

¹⁴² N.A. Bogdan, *op. cit.*, p. 236.

răsplătit pe măsură, primind o moșie pe Sărărie în Muntenimea de Mijloc, acesta și-a regretat fapta toată viața, și din acest motiv, ridică pe această moșie o biserică, cu hramul „Sfântului mucenic Haralambie”. Gheorghe Tufecchi Leondari, își doarme astăzi somnul de veci, în interiorul bisericii, de pe inscripția pietrei de mormânt putem trage concluzia că acesta era cel mai probabil de origine grecească, textul începând cu „Sub această piatră zace un fiu al Epirului...”¹⁴³. În primii ani ai existenței sale, biserica a fost frecventată de breasla armurierilor. Aspectul neobișnuit al bisericii se aseamănă doar cu biserica din Lețcani. Conform istoricului Ioan Caproșu, stilul arhitectonic al bisericii este inspirat de catedrala Nașterii Maicii Domnului din Kozelți, Ucraina de astăzi¹⁴⁴.

Biserica este construită din piatră fasonată și acoperită cu tablă, făcută atât pe exterior cât și pe interior, după planul circular al bisericilor din Rusia, de la sfârșitul secolului XVIII. Cele trei turlă marețe oferă un aspect ieșit din comun acestei biserici. Ele sunt așezate în linie, pe un singur postament ornat cu un rând de firide. Turla din mijloc, pentru a obține elevația, prezintă încă o bază circulară deasupra postamentului, îmbrăcată în baluștri clasicizați¹⁴⁵. Fiecare turlă este decorată cu câte o cruce romană în vârful. Exteriorul bisericii este împărțit în panouri, cu ferestre împodobite, caracteristice zonei occidentale¹⁴⁶.

La interior, biserica este compartimentată cu un singur pridvor închis, pronaos, naos circular, cu o boltă foarte înaltă datorită turlei mijlocii și altar. Pridvorul este de mici dimensiuni, prevăzut cu două intrări în partea de E și partea de S, o fereastră în partea vestică, care are pictată, în partea dreaptă, icoana Sfintei Parascheva, iar la stânga pe Sfântul Mucenic Haralambie. Pe partea de est, sunt amplasate două plăci comemorative, una cu anul zidirii (1799) și cealaltă cu anul în care a fost restaurată semnificativ (1897), în timpul primarului Nicolae Gane. Pe tavanul pridvorului este reprezentarea Sfântului Ioan Botezătorul. Intrarea în pronaos se face printr-o ușă decorată cu două coloane sculptate cu motive florale.

Pronaosul dreptunghiular are tavanul în formă de boltă alungită cu icoana Sfintei Treimi. Pe pereți sunt zugrăvite mai multe scene biblice, arhanghelii Mihail și Gavril și Mitropolitul Moldovei Daniel și patriarhul Teoctist. Iar în apropiere de naos sunt așezate cele două străni.

Naosul, puțin nonconvențional, are formă circulară, cu bolta în calotă imensă, sprijinită pe arcade longitudinale și transversale, cu cei patru evangheliști zugrăviți în triunghiurile formate de intersecția acestora. Pe restul bolții este reprezentată scena Învierii, diverse motive vegetale și icoana Sfinților împărați Constantin și Elena. Naosul este despărțit de altar printr-o catapeteasmă decorată cu modele florale și geometrice. Are trei registre și un rând de icoane în medalioane deasupra ușilor împărătești, iar în dreptul ușilor¹⁴⁷ are un alt un registru și un rând de icoane în medalioane. Altarul este construit în semicerc, în jurul naosului, cu o fereastră în centru. Cupola acestuia este eclectică, iar pe pereți regăsim aceleași motive florale prezente și în celelalte încăperi pe lângă icoanele specifice oricărei biserici. Forma încăperilor, neîntâlnită în bisericile clasice moldovenești, creează iluzia de volum, biserica pare de dimensiuni mult mai mari decât în realitate.

Biserica a fost restaurată major, în 1897 și ulterior între 1997-1998. În prezent, biserica nu mai are cimitir, majoritatea mormintelor fiind mutate odată cu înființarea cimitirului Eternitatea. Osemintele ctitorului au fost mutate în pronaos, la care s-a adăugat o tăbliță comemorativă cu traducerea inscripției originale de pe piatra de mormânt. În anul 1934, se înființează lângă biserică, Ateneul Sfântul Haralambie, cu sprijinul preotului Gheorghe Nicule. Clădirea a fost distrusă în timpul celui de-al doilea război mondial, în locul lui fiind construită o clădire în care funcționează o cantină socială.

¹⁴³ Nicolae Iorga, *op. cit.*, p. 119-121, nr. 316.

¹⁴⁴ Dan Bădărău, Ioan Caproșu, *op. cit.*, p. 383.

¹⁴⁵ *Ibidem*, p. 383.

¹⁴⁶ Viorel Erhan, *op. cit.*, p. 205.

¹⁴⁷ *Ibidem*, p. 205.

Printre obiectele cu valoare istorică care se regăsesc la această biserică, se numără: o Evanghelic din 1794 și o cruce, donate de ctitor, ce au însemnări ce în pomenesc pe ctitor. Se mai păstrează și un clopot din anul 1804, inscripționat de asemenea, cu numele ctitorului.

Biserica „Sfântul Haralambie”, o apariție neașteptată în rândul bisericilor de mahala, având un stil asemănător celor din Rusia, marchează pătrunderea influențelor Imperiului țarist, în orașul Iași.

THE MUNTENIMII SUBURB OF IAȘI AND HIS CHURCHES

(Abstract)

In the 17th century, the city of Iași expanded, especially in the NW area, which was named Mahalaua Muntenimii, being documented in the second half of the century. In this article, we tried to study the evolution of some very important buildings for the social life of the community, namely the churches. In the area of Iași, nine well-known places of worship which are still preserved, have been developed. From the study of their evolution, it can be observed that some of them were preceded by wooden churches. In the case of the church „Saints Athanasius and Cyril” it was discovered, following archaeological research, that the area was inhabited since the XV-XVI centuries, long before the documentary attestation of the place of worship. The study of the churches in the Muntenimii suburb represents an important landmark for the study of the territorial development of Iași and of the communities that were served by these places of worship.

CRUCE DE MÂNĂ AFLATĂ ÎN PATRIMONIUL MĂNĂSTIRII SECU

Elena GHERMAN¹

Cuvinte cheie: cruce, ferecătură, biserică, atelier, mănăstirea Secu, năstrapă

Keywords: Cross, church, church, workshop, Secu monastery, chalice

Ansamblul mănăstirii Secu este format din mai multe clădiri care sunt amplasate în jurul bisericii, pornind de la turnul-clopotniță pe toată desfășurarea zidului de incintă, folosite drept chilii, trapeză, reședința stăreției, muzeu și paraclise. În prezent, biserica mănăstirii și complexul de clădiri este în restaurare. Ca urmare, având în vedere că mănăstirea Secu este un depozitar de obiecte de patrimoniu de o deosebită valoare, s-a pus problema evacuării lor în condițiile respectării normelor de protecție și conservare. Pentru această acțiune a fost organizată o echipă formată din personalul de la Centrul de restaurare al Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, *Resurrectio* și a Muzeului Mitropolitan. Pe lângă cele peste patru sute de icoane inventariate s-au găsit și obiecte de cult din metal. Este vorba de două cruce de mână, sculptate din lemn cu ferecătura din argint și argint aurit.

Una dintre aceste cruce, la o simplă analiză, ne-a atras atenția în mod deosebit datorită inscripției de pe fațetele laterale ale ferecăturii, fapt pentru care am hotărât să o studiem în amănunțime. Astfel, am aflat că provine de la parohia din satul Ceahlău și era înregistrată cu numărul de inventar 10. În Registrul de inventar al mănăstirii Secu este trecută la poziția 413, având rubricile completate cu observațiile consemnate de Ileana Marina Sabados, expert în istoria artei medievale, în perioada când a lucrat la Oficiul Patrimoniului Cultural Național al județului Neamț.

Fig. 2. Crucea de mână: Scena *Botezului Mântuitorului*

Fig. 1. Crucea de mână.

Crucea propriu-zisă este din lemn, cu ferecătură din argint și se prelungeste cu un picior, tot din același metal prețios, decorat cu trei sfere, una imediat sub cruce, următoarea la mijlocul piciorului;

¹ Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Facultatea de Istorie.

aceste două sfere sunt ușor aplatizate și fațetate latitudinal. Sfera de la bază este fațetată, având câte patru triunghiuri și patru romburi, fiind soluția dată de meșter pentru o mai bună prindere. Ferecătura este îmbinată prin nituri care sunt mascate de rozete cu câte opt petale fiecare iar la exteriorul îmbinărilor există o ranforsare decorată în formă de zig-zag fragmentată, pe suprafața ei, în cinci casete, una mai mare, centrală și patru mai mici dispuse la extremitățile brațelor ce marchează scenele religioase sculptate pe crucea propriu-zisă. Partajarea casetelor s-a făcut prin mici coloane decorate cu motivul torsadei iar marginile marcate printr-un decor șnuruit. Această ferecătură a fost realizată prin tehnica ciocănirii, a traforării și inciziei iar lemnul din care a fost realizată crucea este sculptat în basorelief. Întregul aspect al crucii ne determină să afirmăm că a fost lucrată de un meșter local, copiind un model care provenea dintr-un atelier consacrat. Facem și precizarea că se observă intervenții ulterioare în scopul reparării ei care nu au fost de bună calitate, imprimând lucrăturii din argint un aspect mai puțin elegant. Dimensiunile sunt caracteristice unei cruci de mână și anume, înălțimea totală este de 19,8 centimetri, lățimea de 7,8 centimetri, înălțimea piciorului este de 8,8 centimetri și crucea cu tot cu ferecătură măsoară 11 centimetri.

Crucea este confecționată din lemn-sculptat pe ambele fețe și prezintă scene religioase, redată cu multă expresivitate și totodată cu minuțiozitate, observându-se cu fidelitate toate detaliile pe care artistul le-a marcat pentru a întregi tabloul casetelor. Un exemplu în acest sens care sporește valoarea acestei sculpturi este modul de realizare a vestimentației, fiind puse în evidență, cu multă acuratețe, inclusiv drapajele fiecărui element constitutiv al îmbrăcăminte. Trebuie să remarcăm o apetență pentru decorul arhitectural care punctează fundalul scenelor unde este reprezentat un castel cu etaj, având câte trei turnuri, marcate la fiecare câte două ferestre sau câte una, în funcție de mărimea lor. Singura scenă cu decor natural este cea a Botezului Mântuitorului, și remarcăm și aici modul ingenios de redare a valurilor apei Iordanului. Întregirea fiecărui registru s-a făcut prin inserarea unei inscripții, în grafie slavonă, care redă semnificația fiecărei scene sculptate.

Așa cum am precizat în rândurile anterioare, în fiecare casetă este ilustrată câte o scenă religioasă inspirată din viața Mântuitorului.

Pe una dintre fațete, scena centrală o reprezintă Botezul lui Isus Hristos; personajele principale, Isus Hristos și Sfântul Ioan Botezătorul sunt asistate de doi îngeri, dintre care unul are în mână un ștergar. Este singura scenă cu decor vegetal și cu reprezentarea impresionant de realistă a detaliilor. Tot central, dar în registrul superior, este reprezentată scena Închinării Magilor iar în caseta din registrul inferior Soborul celor doisprezece Apostoli. Se remarcă modul în care sculptorul a reușit să încadreze într-un spațiu mic un număr mare de personaje, găsind o soluție ingenioasă prin amplasarea Sfinților Apostoli pe trei șiruri, grupați câte patru. Pe aceeași fațetă, pe laturile extreme ale brațului orizontal al crucii sunt redați, așezați pe un jilt, Sfinții Evangheliști Luca și Marcu.

Pe cealaltă parte a crucii, în caseta centrală este redată scena Răstignirii Domnului,

Fig. 3. Crucea de mână: Scena *Răstignirii*

la bază fiind redată Maica Domnului și Maria Magdalena, personaje apropiate Mântuitorului. În caseta de deasupra acestei scene este reprezentată Buna Vestire iar în cea de la bază este redată scena Coborârii în Iad cu figurarea ancestorilor omenirii, Adam și Eva. Extremitățile brațului lateral sunt marcate de chipurile Sfinților Evangheliști Ioan și Matei, prezentați la fel ca pe cealaltă față, șezând pe un jilț.

Se impune să arătăm că felul în care autorul sculpturii a grupat aceste scene este oarecum la întâmplare, fără să respecte succesiunea evenimentelor din viața Mântuitorului, un exemplu fiind amplasarea scenei Bunei Vestire alături de scena Răstignirii iar Soborul Apostolilor alături de Botez. Considerăm că acest aspect este încă un argument referitor la faptul că această cruce a fost făcută în zona chiar de unde era și biserica, de un meșter local.

Așa cum precizăm în rândurile anterioare elementul care ne-a atras atenția de la început, a fost inscripția de pe cruce. Pe laturile ferecăturii, pe fiecare porțiune a brațelor crucii, sunt înserate litere chirilice care alcătuiesc un text în limba slavonă, pe care îl redăm mai jos, însoțit de traducere²:

† СІА КР(Ъ)СІ)ТЬ СЪТВОРИ <И> КОНЪШ ВЪ Л(Ъ)ТО [А] *АХЪЕ АСПАШКО КОТЪ..И ТОДЕРАШКО.

Această cruce a făcut-o <și> (dichisit-o) în anul 1665 Lupașco Toderășco

După cum a sugerat și traducătorul acestui text, o parte din litere sunt greșit ștanțate, fapt pentru care nu s-au putut desluși toate cuvintele. Avem totuși două informații importante și anume anul când a fost făcută crucea, 1665 și numele, Lupașco Toderășco. Între cele două nume există cuvântul **КОТОРЪЛИВЪ**, scris probabil greșit, iar prin traducerea lui am fi aflat ocupația celui care a făcut și donat respectiva cruce.

Referitor la modul în care este realizată inscripția putem face o paralelă cu un alt obiect la care s-a folosit aceeași tehnică de inscripționare. Este vorba de o cană – năstrapă, confecționată tot din argint și care este tot un obiect de danie. Acesta se află în colecția Muzeului de Istorie a Moldovei, inv. 1870, din cadrul Complexului Muzeal „Moldova” din Iași, datată la începutul secolului al XVII-lea.

Pe ambele obiecte s-a trasat o bandă pe care s-au incizat linii fine, dispuse paralel, peste care s-au imprimat literele care alcătuiesc textul propriu-zis. În ambele cazuri literele sunt în relief și realizate tot prin incizie. Acest tip de scriere și ne referim aici la forma literelor, este asemănător cu cel de pe pietrele funerare datate tot în secolul al XVII-lea și reprezintă, prin modul în care este realizat, un decor în sine.

Fig. 4. Năstrapa datată 1590-1605

² Aducem mulțumiri domnului cercetător Arcadie Bodale, de la Arhivele Naționale, filiala Iași, pentru transcrierea și traducerea inscripției.

Fig. 5. Detaliu inscripție de pe năstrapă

Fig. 6. Detaliu inscripție de pe cruce

Crucea de pomenire care a făcut obiectul acestui studiu face parte din categoria obiectelor de cult specifice secolului al XVII-lea. Ferecătura, așa cum se poate observa, este realizată într-un atelier local, dar meșterul a avut un model mai elevat drept sursă de inspirație. Este posibil ca sculptura în lemn și ferecătura să fi fost realizate de meșteri diferiți și o altă posibilă interpretare ar fi aceea că ferecătura este posibil să fi înlocuit una mai veche care a slujit de model celei prezentate de noi. Este și o dovadă a existenței atelierelor, probabil în cadrul comunităților sătești și cu siguranță în cel al mănăstirilor unde se produceau și obiecte liturgice. Marele talent este relevat de meșterul care a sculptat lemnul; este semnificativă tehnica de prelucrare a lemnului iar redarea cu fidelitate a detaliilor face din crucea propriu-zisă o valoare în sine.

Deși nu este un obiect care să intre în categoria unei opere de artă aparte, crucea este valoroasă atât prin vechimea ei, prin informația care ne este transmisă și prin importanța pe care o are în viața liturgică prin cele trei semnificații și anume „obiect sfânt, semn de închinare și cale de urmat”³.

HAND CROSS IN THE HERITAGE OF THE SECU MONASTERY

(Abstract)

In officiating the Christian cult, a liturgical object of great importance, is the cross. The hand cross is of several types, depending on how it is used. Thus we have the Holy Cross for the Table of the Altar, the Holy Blessing Cross and the Holy Cross for the procession. In this article we refer to a Blessing cross, found in the heritage collection of the Secu Monastery Museum, small in size, made of wood and silver and dating from 1665.

³ Vasile Gordon, *Sfânta Cruce și semnificațiile ei*, în „Lumina”, 07.09.2012.

LEGĂTURI SPIRITUALE ÎNTRE MĂNĂSTIRILE SECU-NEAMȚ ȘI VORONA-BOTOȘANI

Dorina GICOVEANU¹, Mihai GICOVEANU²

Cuvinte cheie: Mănăstirea Secu, mănăstirea Vorona, Paisie Velicovschi, legături spirituale, călugări

Keywords: Secu Monastery, Vorona Monastery, Paisie Velicovschi, spiritual connections, monks

Schimbările produse în interiorul bisericii ruse din a doua jumătate a secolului al XVII-lea, în timpul patriarhului Nikon, au produs o scindare puternică a credincioșilor în două grupuri mari: cei de rit vechi – adepți ai păstrării normelor canonice tradiționale – și cei de rit nou-promotori ai principiilor dezvoltate de biserica greacă.

Având în vedere că modificările produse au fost susținute mai ales de către țari, cei care se opuneau înnoirii cultului au fost supuși persecuțiilor, iar unii dintre liderii lor și-au pierdut viața³.

O parte a călugărilor staroveri (cum erau numiți cei de rit vechi) s-au refugiat pe teritoriul Țărilor Române, unde au întemeiat cu acordul domniei lăcașuri de cult noi sau au revigorat viața monahală din anumite așezăminte eclesiastice existente. Într-un astfel de context, în prima jumătate a veacului al XVIII-lea, într-o poiană a fost organizat schitul Vorona, care a împrumutat numele pârâului din apropiere (**Fig. 1**). În 1803, în vremea mitropolitului Veniamin Costachi, așezământul a primit rangul de mănăstire și s-a transformat într-un reper spiritual important în zona de tranziție de la ținutul Suceava, la ținutul Botoșani⁴.

Între așezămintele religioase de la Secu și Vorona s-au dezvoltat legături religioase și culturale încă din perioada de organizare a lăcașului de cult botoșănean. O parte dintre monahii care au contribuit la fondarea schitului Vorona proveneau din grupul care a întemeiat și schiturile Poiana Mărului și Cârnuț. Alții s-au aflat în preajma lui Paisie Velicovschi, atât în perioada șederii sale la Muntele Athos, cât și la Mănăstirile Dragomirna, Secu și Neamț. De asemenea, azi este clar că Paisie Velicovschi a petrecut un timp și în sihăstria de la Vorona, în preajma anului 1750⁵.

Fig. 1. Mănăstirea Vorona, Biserica „Adormirea Maicii Domnului”

Correspondența care s-a păstrat evidențiază o puternică legătură sufletească între Paisie și frații săi de credință, care slujeau în locurile depărtate de așezările omenești. Din perioada șederii sale la Mănăstirea Secu, între 1775-1779, datează o scrisoare care confirmă prietenia și compasiunea lui Paisie

¹ Liceul tehnologic „Ștefan cel Mare și Sfânt” Vorona, jud. Botoșani.

² Liceul tehnologic „Ștefan cel Mare și Sfânt” Vorona, jud. Botoșani.

³ Alexandr Varona, *Tragedia schismei ruse. Reforma patriarhului Nikon și începuturile staroverilor*, București, Editura Kriterion, 2002, p. 81-157.

⁴ Mihai Gicoveanu, *Un izvor genealogic și prosopografic: Pomelnicul Mănăstirii Vorona*, în *AMS*, XVII, 2018, p. 321-323.

⁵ Protoereul Serghie Cetvericov, *Paisie. Starețul Mănăstirii Neamțului. Învățătura și influența lui asupra Bisericii Ortodoxe*, Mănăstirea Neamț, 1933, p. 12

Velicovschi pentru călugării care trăiau la Vorona. Documentul se afla în 1933 în colecția Mănăstirii Secu⁶. După ce regreta că nu-i mai are în preajmă, ca la Dragomirna, și aprecia că la Secu „locul acesta este strâmt și nelesinos, însă liniștit și sihaștrilor mai mult decât cuviincios”⁷, starețul scria: „Despre necazul vostru, părinte Nicolae, Dumnezeu știe cât vă compățimesc din inimă și aș fi bucuros, dacă nu ar fi nu numai depărtarea mare, dar și strâmtorarea noastră, să vă aducem pe voi pentru lecuire deplină. Dar numai Preamilostivul Dumnezeu cu bunătatea sa poate să vă întărească și să vă refacă după o așa boală grea. I-am poruncit fratelui Onorie, ca să vă trimită medicamentele potrivite ce se pot procura acum la noi. Vă rog, dar pe voi, sfinți părinți, să ne ajutați cu sfintele voastre rugăciuni în aceste năpăstuite pentru noi vremi, ca Preabunul Dumnezeu să dăruiască obștii noastre despărțite și tulburate să ajungem, încă la așezarea cea dintâi”⁸.

Informațiile culese de editorii operei paisiene arată că cei doi monahi la care se face referire mai sus, făceau parte din grupul de apropiați ai lui Paisie Velicovschi, încă din perioada în care acesta se afla la Dragomirna. Și Nicolae, și Onufrie au primit sfânta schimă în postul Paștelui din 1774⁹. O însemnare de pe o carte de cult arată că manuscrisul a fost tradus „în limba slavă rusească de preacinstitul stareț al lăcașului (...), ieroschimonahul Paisie, cu care pentru binecuvântarea sa, preacinstitul a trăit în pustia pădurii de pe pârâul Voronei, nevrednicul sfințit monah Nicolae, care a transcris din cuvânt în cuvânt totul întocmai, în anul de la facerea lumii 7284, iar de la Nașterea Domnului 1776”¹⁰. Între 2 martie și 14 aprilie 1779, același Nicolae a copiat o carte dedicată lui Calist Catafighiot, „după traducerea domnului părinte ieroschimonah Paisie, cinstitul stareț al lăcașului de la Secul din Moldova”¹¹.

Onufrie a fost la rândul său un caligraf cunoscut, care și-a dedicat o parte din viața monahală copierii de cărți religioase. Fost înalt funcționar în Rusia țaristă¹², acesta a îmbrăcat haina monahală, și după o trecere scurtă pe la Secu, și-a desăvârșit misiunea pământească la Vorona; a plecat la cele veșnice la 29 martie 1787¹³. În urmă cu câțiva ani, ca un prinos al recunoștinței față de efortul său în afirmarea ortodoxiei, Sfântul Sinod al BOR a aprobat sanctificarea și așezarea sa în calendar, în ziua de 9 septembrie.

Grija pentru așezământul monastic de la Vorona n-a încetat nici după ce Paisie Velicovschi s-a mutat cu soborul său la Neamț. Având în vedere că în 1793 monahul Theopempt din obștea de la Vorona dezvoltase o erezie, prin care combătea rolul Sfinților Părinți în mișcarea de dezvoltare a ortodoxiei, și pentru că egumenul de acolo, Agaton, îi solicitase sprijinul în combaterea „hulitorilor lui Isus”, starețul mănăstirilor Neamț și Secu a redactat o scrisoare- răspuns în care, după o analiză profundă a situației, lansa mai multe îndemnuri: „Voi, însă credincioși și adevărați fii ai pravoslavniciei bisericii dumnezeiești, care vă țineți de adevăr, sunteți întemeiați pe piatra neclintită a credinței, având despre facerea adevărată a poruncilor lui Hristos și despre a tot existența acestei rugăciuni, mare mulțime de martori cuvioși și purtători de Dumnezeu părinți ai noștri, a căror nume pe lângă această vi-l comunic.

De aceea, urmați cu toată stăruința, sfânta lor învățătură, trudindu-vă cu tot sufletul și trupul la fiecare faptă bună și plăcută lui Dumnezeu după puterile voastre, și cu ajutorul darului lui Dumnezeu ce vă însoțește, iar cu hutitorul acesta dacă nu va vrea să se pocăiască, rog și implor, să nu aveți cu dânsul nici o comunicare și dacă este posibil, cu dragoste în depărtați-l de la voi ca să fie traiul vostru în liniște

⁶ *Ibidem*, p. 12

⁷ Sfântul Paisie de la Neamț, *Cuvinte și scrisori duhovnicești*, I. Selectate și traduse în limba română de Valentina Pelin. Cu o prefață de Virgil Căndea, Chișinău, Editura „Tipografia Centrală”, 1998, p. 33.

⁸ *Ibidem*.

⁹ Petre P. Panaitescu, Zamfira Mihail, *Catalogul manuscriselor slavo-române și slave din Biblioteca Academiei Române*, II, București, Editura Academiei, 2003, p. 194.

¹⁰ *Însemnări de pe manuscrise și cărți din Țara Moldovei*. Un corpus editat de I. Caproșu și E. Chiaburu, II(1751-1795), Iași, Casa Editorială „Demiurg”, 2008, p. 251.

¹¹ *Ibidem*, p. 302.

¹² *Cuvinte și scrisori duhovnicești*, I, p. 32.

¹³ P.P. Panaitescu, *Catalogul manuscriselor slavo-române și slave din Biblioteca Academiei Române*, II. Ediție îngrijită de Dalila-Lucia Aramă și revizuită de G. Mihăilă. Cu o prefață de Gabriel Ștrempel, București, Editura Academiei, 2003, p. 423.

și pace, fără nici o tulburare în slava lui Dumnezeu și pentru mântuirea sufletelor voastre și tuturor fraților voastre în Hristos, prea zelos doritor de bine, în oarecare fapta săvârșită”¹⁴.

Prezența unor monahi de la Vorona în Mănăstirea Secu este semnalată și la începutul veacului al XIX-lea. O adnotare de pe o carte de cult precizează în acest sens: „Această carte, prețuită cincizeci de lei, care să se dea neschimbată scriitorului pentru munca sa, a rămas să se plătească părintelui Irineu de la Mănăstirea Vorona, oricine ar fi egumen, căci viața lui s-a curmat cu moartea violentă în vremea răzmeriței volintirilor cu turcii, în anul 1821. A fost tăiat de sabie turcească în Mănăstirea Secu și în acest chip a rămas această carte pe datorie. Pentru care suntem martori că s-au luat ca să se împlinescă banii arătați mai sus, căci s-au luat de la dânsul două cărți, prima Leastvița, a doua, aceasta, a Studitului”¹⁵.

În 1775-1776, după instalarea soborului paisian la mănăstirea Dragomirna, unii dintre călugări vechii din acest loc au plecat și s-au instalat la schitul Vorona. Printre aceștia s-a aflat și fostul egumen Eftimie Canano care, la sfârșitul secolului al XVIII-lea și în primii ani ai veacului următor a condus obștea din așezământul monahal botoșănean¹⁶.

Pomelnicul Mănăstirii Vorona, realizat în 1849, consemnează și „niamul sfinției sale Mercurie shimonah din Secu”¹⁷.

Schimburile frățești dintre cele două mănăstiri sunt atestate până spre jumătatea veacului al XIX-lea. Decăderea vieții monahale, amplificată de măsurile adoptate în 1863, a condus la întreruperea unei colaborări de aproape un secol.

SPIRITUAL CONNECTIONS BETWEEN SECU-NEAMT MONASTERIES AND VORONA-BOTOȘANI

(Abstract)

The documents show an important collaboration between the monasteries Secu (Neamț county) and Vorona (Botoșani county). In the 18th and 19th centuries, books were copied and written in the two religious centers that contributed to the renewal movement of Orthodoxy. Some of Paisie Velicovschi's disciples and relatives worked in Secu and Vorona.

¹⁴ Paul Mihail, *Starețul Paisie Velicovschi și erezia de la Mănăstirea Poiana Voronei din Moldova*, în *AB*, X, 1938, p.79.

¹⁵ P.P. Panaitescu, Zamfira Mihail, *op. cit.*, , p. 464.

¹⁶ Despre el a se vedea la Mihai Gicoveanu, *Egumenul Eftimie Canano*, în, *AMS*, XVII, 2018, p. 292-302.

¹⁷ Idem, *Un izvor genealogic și prosopografic: Pomelnicul Mănăstirii Vorona*, în *AMS*, XVII, 2018, p. 321-322.

MITROPOLIA MOLDOVEI ȘI UNIREA PRINCIPATELOR ROMÂNE

Aurel - Florin ȚUSCANU¹

Cuvinte cheie: Unirea Principatelor Române, Mitropolia Moldovei, Episcopia Romanului, Episcopia Hușilor, preoți, scrisori

Keywords: Unification of the Romanian Principalities, Moldavian metropolitan, Episcopacy of Roman, Episcopacy of Husi, priests, letters

Cu fiecare an ce trece, cu fiecare treaptă spre viitor, aniversările și comemorările istorice împreună cu lumina și învățămintele lor, se înscriu adânc în viața gândirea și conștiința poporului nostru. Anul 2018 a fost dedicat Centenarului Marii Uniri a românilor de pretutindeni. Aceste aniversări la nivel național sunt zile ale recunoștinței, momente de aducere aminte, tainice legături cu izvoarele neamului nostru, cu strămoșii, pentru ca, văzând lumina pe care ei au lăsat-o în istorie, să ne luminăm și noi spre bună rodire.

Dacă vrem să vorbim despre făuritorii Unirii Principatelor, trebuie să ne coborâm ochii sufletului cu pietate până la jumătatea secolului al XIX-lea și vom descoperi chipuri ca de legendă ale patrioților înflăcărați de sentimente curate, de unitate și dreptate, de credință și libertate, cu conștiință de neam, de limbă și de cultură, cei care au rostuit românilor o viață unitară.

Ca din fridele unei biserici apar astăzi chipurile făuritorilor unirii, fie ei oameni politici, oameni ai bisericii sau simpli doritori de unitate, chipuri care ne privesc și ni se dezvăluie nouă, prin faptele lor, prin slujba lor în realizarea acestui măreț ideal - Unirea.

Pe acest tablou imaginar auzim parcă nemuritoare hora a Unirii, în care bardul din Mircești proslăvind unirea, ne cheamă să ne prindem în hora frăției. Frumusețile sufletești ale poporului, creațiile sale, bucuriile și durerile lui au fost de o ființă cu cele ale Bisericii. Aici își are izvorul și unitatea de limbă românească păstrată cu sfințenie de toată seminția românească, prin cărțile de cult care circulau în toate provinciile românești (prin slujbele oficiate în limba română). Cu această strălucită zestre a intrat Biserica Ortodoxă Română, cu slujitorii și credincioșii săi în „*pridvorul Unirii Principatelor*”².

Cronica anilor ce a precedat mărețul act de la 5 ianuarie 1859 în Iașul marilor împliniri și la 24 ianuarie 1859 pe Dealul Mitropoliei din București, menționează nume de ierarhi, calugări și preoți, patrioți și luptători pentru unire. Clerul a fost dintotdeauna, cu rare excepții, alături de popor, i-a simțit nevoile, bucuriile și necazurile, l-a sprijinit să-și împlinească dorințele și aspirațiile.

În acea perioadă de redeșteptare națională din secolul al XIX-lea, clerul ortodox și-a adus o substanțială contribuție alături de oamenii luminați ai vremii, la constituirea statului național modern. Conștiința unității naționale a prins rădăcini adânci nu numai în sufletul poporului dreptcredincios, ci și în rândurile păstorilor duhovnicești. Contribuția clerului moldovean la înfăptuirea Unirii Principatelor, ce face subiectul acestei comunicări, se poate circumscrie în trei faze: I) anul 1856; II) iulie 1856-iulie 1857; III) iulie 1857- ianuarie 1859.

I. Contribuții ale clerului pentru unire în anul 1856

În atmosfera statornicită în ambele Principate prin Tratatul încheiat la Paris în martie 1856, arhimandritul Neofit Scriban, profesor și rector la Seminarul de la Socola-Iași, a publicat o broșură

¹ Arhiepiscopia Romanului și Bacăului.

² Teoctist, Arhiepiscop al Iașilor și Mitropolit al Moldovei și Sucevei, *În pridvorul mării noastre Uniri naționale, în „Mitropolia Moldovei și Sucevei”* (în continuare *MMS*), anul LV, nr. 1-2, 1979, p. 5-11; N. Grigoraș, *24 ianuarie 1859, Unirea Moldovei și Țării Românești și formarea statului național România*, în *MMS*, nr. 1-2, 1959, p. 6-32; Scarlat Porcescu, *Preoți ortodocși din Moldova luptători pentru unirea Țărilor Române*, în *MMS*, nr. 1-2, 1959, p. 37-48; Mircea Păcurariu, *Atitudinea slujitorilor Bisericii Ortodoxe Române față de actul Unirii Principatelor*, în „Biserica Ortodoxă Română” (în continuare *BOR*), nr.1-2, 1967, p. 73-94.

intitulată: „Unirea și neunirea Principatelor Române”³, în care arăta foloasele bisericești, politice, administrative și economice pe care le-ar aduce Unirea; broșură care s-a răspândit repede în toată Moldova, contribuind la întărirea sentimentului patriotic și a simțămintelor unioniste. Iată un pasaj evocator în acest sens: „Țările Române, trăind multă vreme despărțite au avut mult de suferit. Totdeauna au fost jucăria furtunilor. Corabia nației nu avea o cârmă, o busolă, care să-i dea o direcție știută și hotărâtă... Prin unire lucrurile mici cresc, iar prin neunire se dărapănă...națiile care s-au unit au crescut și s-au fericit! (...) Iată-ne de față de a ne alege, sau ceea ce au dorit cei mai mari domnitori și eroi ai românilor, Ștefan cel Mare și Mihai Viteazul, sau aceea ce neputând izbuti, ne-au lăsat de a fi jucăria întâmplărilor și a soartelor decretate de providență pentru toate acele popoare și pentru toți acei oameni, care abătuți de la principiul demnității și armoniei ce întărește și mântuiește, se insuflă și se biruiesc de duhul dezbinării și al vrajbei și de demonul întunericii. Patriotule Român! Fiule al creștinătății! Tu până astăzi ai fost uitat de cealaltă parte a lumii, de către celelalte națiuni: Providența s-a milostivit și astăzi îți trimite. O întrebare de viață și de moarte. Europa te întreabă, și ca pe Român și ca pe creștin; voiești tu moarte sau viață? Răspunde! Răspunde ca Român, ca să cunoască lumea că în vinele tale curge același sânge strălucit care a fost fala lumii întregi; răspunde ca și creștinca să cunoască lumea că tu esti creștin”⁴.

Un alt distins și erudit cleric moldovean, arhimandritul Melchisedec Ștefănescu, profesor și rector la Seminarul din Huși, a rostit cu ocazia hramului catedralei episcopale din Huși (Sfinții Apostoli Petru și Pavel), la 29 iunie 1856, o cuvântare înflăcărată, prin care scotea în relief ideea că Biserica dorește și se roagă „pentru unirea tuturor”⁵. Era o ofrandă din adâncul sufletului său pentru împlinirea marelui ideal și nu fără semnificație, această predică a fost tipărită și numită de el „Jetfă pentru Unirea Principatelor”⁶.

În concepția predicatorului, actul revoluționar și hotărâtor al unirii moldovenilor cu muntenii urma să apară ca un rezultat firesc al dezvoltării treptate a conștiinței unității de origine, de limbă și de credință a românilor. Perspectivele unirii, înfățișate strălucit, deschideau pentru toți orizonturi noi, luminoase și prospere: „Cel ce fuge de unire îndeosebi merge contra ideii generale a omenirii, în contra progresului, în contra învățăturii lui Hristos, voiește a se ține departe de sfera ființelor morale. Deci dacă pentru Românii din Principate a sosit o epocă, care îi cheamă la Unire, este o dovadă că și ei sunt pe calea progresului universal al omenirii; că ei sunt chemați a se sui pe scara acestui progres veșnic, care este acea tainică scară, pe care a văzut Iacob, că una cerul cu pământul...”

Dezbinarea, slăbindu-ne, ne-a făcut batjocură și râs celor de prin prejur, am ajuns ca și când numele nostru s-ar fi șters din cartea nemurilor, acoperiți atâta timp de un întuneric neștrăbătut, rămânând ca niște unelte înjosite pentru străini, care au știut să ne întrebuițeze în folosul lor și spre răsplătire să ne pună în obezi, și mai tare să îndese asupra noastră întunericul veacului...

De aceea, iată o nouă epocă sosi pentru unirea românilor; ea nu este decât o nouă repetare a glasului lui Dumnezeu...La acest glas dumnezeesc națiunile civilizate, care ne uitaseră cu totul, deodată și-au adus aminte de noi, ne iubesc, voiesc norocirea noastră, strigă tocmai de la marginile Europei: Voim izbăvirea Românilor, voim unirea lor! ...

Strămoșii noștri și-au vărsat sângele de multe ori, și-au pus sufletele, pentru ca să ne păstreze nouă Patria aceasta. Oare ce ar zice ei când ar vedea că strănepoții lor sunt așa de mici la suflet încât nu voiesc a jetfi pentru viitorul ferice al nației nici măcar o deșartă ambiție, un netrebnic egoism, un orb interes, mai ales când chiar aceasta numai în părere este jetfă? Ce ar zice Ștefan cel Mare și Mihai Viteazul și alții, care cu sute de ani au cunoscut că mântuirea Patriei noastre este în unire, și o au căutat

³ Scarlat Porcescu, *op. cit.*, p. 13-14.

⁴ *Ibidem*, p.14.

⁵ Nicolae Grosu, *Clerici moldoveni care au luptat pentru unire. Episcopul Melchisedec al Romanului*, în *MMS*, anul XLV, 1969, nr. 1-2, p. 6-7.

⁶ Scarlat Porcescu, *op. cit.*, p. 14.

cu jertfe mari; ce ar zice când ne-ar vedea pe noi că, având ocazie de unire, fugim de ea, ne temem de ea, când ea chiar ni se propune? Eroii cei mari ai nației noastre au dorit să vadă zilele pe care noi le-am ajuns și nu s-au învrednicit de dânsule. Noi, care am ajuns asemenea zile, să ne folosim de ele! Să ne jertfim niște pagube părute pentru niște folosuri reale și glorioase pentru viitorul nostru. Să ne lăsăm un nume de laudă pentru urmași, care să se poată mândri că au avut niște predecesori vrednici...”⁷.

Atât broșura lui Neofit Scriban, cât și predica lui Melchisedec (publicată între timp), exprimau ideile și sentimentele unioniștilor, susținute de majoritatea clericilor din Moldova.

În ziua de 11 iunie 1856 s-a constituit la Iași un Comitet al Unirii, care avea să exprime dorința și aspirațiile moldovenilor⁸. Actul de constituire a fost trimis tuturor districtelor Moldovei, unde a fost primit cu mult entuziasm, găsind pretutindeni un larg ecou. Astfel, în capitala fiecărui district s-au constituit comitete unioniste, care au trimis adeziuni Comitetului din capitală⁹.

Între cei care au semnat adeziunile, mărturisind că sunt partizani ai unirii, au fost mari proprietari, boiernași de diferite trepte, intelectuali, meșteșugari, comercianți și țărani, precum și mulți slujitori ai altarelor.

Actul de adeziune înaintat de româșcani spre exemplu, a fost semnat de Locotenentul de episcop Nectarie Hermeziu, arhimandritul Vartolomeu, protopopul Dimitrie Matcaș, iconomul Ștefan Tobolcă, iconomul Ioan, iconomul Eftimie¹⁰.

Mitropolitul Moldovei Sofronie Miclescu avea în această etapă unele rezerve în legătură cu Unirea Principatelor, deoarece el credea că după înfăptuirea unirii, Mitropolia Moldovei, al cărei Întâistătător era, va fi umbrită de Mitropolia Ungro-Vlahiei. După ce a primit asigurări din partea unor reprezentanți ai puterilor europene, care doreau și sprijineau unirea, că importanța Mitropoliei Moldovei nu va fi cu nimic știrbită, mitropolitul Sofronie a aderat cu toată hotărârea la programul și acțiunile unioniștilor (evenimentele ce vor urma pun în lumină stăruința și patriotismul acestuia)¹¹.

II. Contribuții ale clerului pentru unire în perioada iulie 1856- iulie 1857

În ziua de 3 iunie 1856, domnitorul Grigore Alexandru Ghica (unionist convins), s-a retras din scaunul domnesc. În locul acestuia a fost numit caimacan al Moldovei vornicul Teodor Balș, care, fiind separatist, a îndepărtat din administrație pe toți cei care activau pentru unire. După moartea acestuia, survenită la 1 martie 1857, a fost ales caimacan un alt antiunionist, Nicolae Vogoride, care, spre a asigura victoria separatiștilor, a luat fel de fel de măsuri drastice împotriva unirii¹².

La 21 aprilie 1857, câțiva unioniști din Roman, printre care însuși arhiepiscopul Nectarie, însoțit de câțiva clerici, au fost primiți de comisarul sultanului, Savfet Effendi, care, în drumul său spre Iași, a făcut un popas la Roman, prilej cu care a luat cunoștință de doleanțele unioniștilor din localitate¹³.

După această dată, atitudinea Locotenentului de episcop Nectarie s-a schimbat radical, și sub influența fratelui său Grigore Hermeziu, președinte al tribunalului Roman, a luat o serie de măsuri dure împotriva clericilor unioniști:

⁷ *Ibidem*, p. 14.

⁸ Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. 3, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1994. p. 353.

⁹ Ioachim Vasluiianul, Arhiepiscop Vicar, *Contribuții ale clerului și credincioșilor eparhiei Romanului și Hușilor la Unirea Principatelor Române*, în „Cronica Episcopiei Romanului și Hușilor”, vol. I, 1989, p. 13-17.

¹⁰ *Ibidem*, p. 13-14.

¹¹ Scarlat Porcescu, *op. cit.*, p. 15.

¹² Ghenadie Petrescu, D. A. Sturdza, D. C. Sturdza, *Acte și documente relative la istoria renașterii României*, București, 1889, vol. III, p. 552.

¹³ *Ibidem*, vol. IV, București, 1889, p. 379.

- ✓ În aprilie 1857 el va solicita ministrului de Interne C. Catargiu, înlăturarea din funcție a directorului Cancelariei episcopale, pe motiv ca era unionist¹⁴;
- ✓ La 23 aprilie 1857, în ziua de Sf. Gheorghe, a destituit din funcție pe protopopul de Tecuci, iconomul Gheorghe Dimitriu (tatăl scriitorului Calistrat Hogaș), pe motiv că vorbea „*fără respect și cu mare slobozenie, urmare care trage după sine împerechieri*”¹⁵;
- ✓ La 26 iunie 1857, într-o adresă semnată de mai mulți preoți unioniști româșcani, adresată Comitetului Central al unirii din Iași, se menționează faptul că, locotenentul de episcop Nectarie a interzis preoților „*intrarea în casa Comitetului Unirii*” din Roman, amenințându-i cu înlăturarea din funcții pe toți cei care ar subscrie protestului împotriva procedeelelor adoptate de autoritățile bisericești (antiunioniste)¹⁶;
- ✓ La 29 iunie și 4 iulie 1857, alte două adrese ale aceluiași Comitet româșcan al unirii, arătau faptul că, locotenentul de episcop Nectarie, a adresat „*cele mai neiertate cuvinte*”, iconomului Iorgu Stamatin, catehet în Roman, „*oprindu-l să iscălească în protestația colectivă*”, iar pe alți preoți i-a chemat pe rând la sine și i-a speriat, muștrându-i pentru că au iscălit „*protestația colectivă*”¹⁷;
- ✓ La 7 iulie 1857, prin ordinul nr. 423 a destituit din funcția de protopop al districtului Roman pe iconomul Dimitrie Matcaș, pentru că a îndemnat pe preoți să nu voteze candidatul cleric propus de antiunioniști¹⁸;
- ✓ La 8 iulie 1857, prin ordinul nr.431, a demis pe iconomul Vasile Brăiescu din funcția de membru al Consistoriului Spiritual Eparhial¹⁹;
- ✓ În aceeași zi, 8 iulie 1857, preoții unioniști româșcani au înaintat un raport către Mitropolia Moldovei, precum și o scrisoare adresată „*Comisiunii europene pentru organizarea Principatelor*”, documente din care rezultă că cei doi frați, Nectarie și Grigore Hermeziu de la Roman, au constrâns prin diferite metode preoțimea româșcană unionistă, ca să voteze candidatul cleric impus de antiunioniști²⁰.

Fiind expresia unor presiuni și a unor procedee oneroase, alegerile de deputați pentru Divanul ad-hoc al Moldovei din 7 iulie 1857, la protestele moldovenilor care doreau cu orice preț Unirea Principatelor, au fost anulate, organizându-se noi alegeri²¹.

Pentru alegerile din 7 iulie 1857, lista preoților cu drept de vot cuprindea un număr de 27 de clerici româșcani, cu vârste între 24 și 77 de ani, iar cu vechimea între un an și 43 de ani de slujire la altar. Cităm în continuare numele acestora în ordinea rangurilor bisericești²²: **Diaconii:** Ioan Răileanu și Gheorghe Sofrăcescu; **Iconomii:** Neculai Pascu, Andrei Nistor, Vasile Popovici, Ioan Mavrodin, Ștefan Cucu, Vasile Brăiescu, Gheorghe Teodor, Dimitrie Matcaș, Teodor Gheorghiu, Gheorghe Stamatin (catehet), Constantin Banimărunți, Gheorghe Dragan, Andrei Berescu, Ștefan Tobolcă, Scarlat Onu, Ioan Sofronescu, Costachi Berescu; **Sachelarii:** Neculai Dornescu, Vasile Nicolau, Costachi Sârbuleț, Ioniță Tobolcă, Constantin Teodor, Costachi Iliescu.

Cel mai înaintat în vârstă dintre aceștia era Iconomul Constantin Banimărunți, iar cel mai tânăr era diaconul Gh. Sofrăcescu de la episcopie.

¹⁴ *Ibidem*, p. 268; deși nu apare numele directorului cancelariei eparhiale în acest document, credem că este vorba de Vasile Stepleano, numit în funcție cu câteva luni înainte.

¹⁵ *Ibidem*, p. 397.

¹⁶ *Ibidem*, p. 978.

¹⁷ *Ibidem*, p. 1007.

¹⁸ *Ibidem*, vol. V, București, 1890, p. 163.

¹⁹ *Ibidem*, p. 181.

²⁰ *Ibidem*, p. 195, 191-192.

²¹ D. A. Sturdza, C. Colescu Vartic, *Acte și documente relative la istoria renașterii României*, București, 1896, vol. VI, partea I, p.4.

²² Dan Emilian Nicolau, *Un slujitor al altarului care a activat pentru Unire: preotul Dimitrie Matcaș*, în *MMS*, anul LIV, 1978, nr.1-2, Anexa 11, p. 18-19.

Acțiunile de intimidare din preajma alegerilor au fost comentate în tot districtul Romanului. După mai multe demiteri, s-a trecut la pedepse disciplinare, cum a fost cazul preotului Costache Sârbuleț care a fost purtat pe uliță cu soldați și obligat să slujească în satul Uncești, unde nu era preot; sau cazul ieromonahului Andrei Nistor silit să voteze pentru iconomul Teodor Gheorghiu, candidatul impus de antiunioniști²³.

III. Contribuția clerului la triumful unioniștilor (iulie 1857- ianuarie 1859)

La alegerile din 7 iulie 1857 au votat doar 4 preoți din Roman, alți 17 clerici întocmind un memoriu, în care arătau că au fost împiedicați în exprimarea votului, argumentând că alegerile s-au desfășurat ilegal, fapt constatat ulterior de cei în drept, pentru care s-a decis anularea acestora. Activitatea electorală a început din nou, de această dată într-un cadru legal și a dus în cele din urmă la anihilarea acțiunilor separatiștilor²⁴.

Ziua de 29 august 1857 a ~~zua~~ noilor alegeri, a însemnat pentru toți unioniștii victoria biruinței și triumfului. Cu prilejul noilor alegeri la Roman a fost desemnat deputat în Divanul ad-hoc al Moldovei iconomul Dimitrie Matcaș cu 24 de voturi din cele 30 exprimate²⁵.

În lucrările Divanului la Iași, pe 7 octombrie 1857, punându-se la vot problema Unirii Principatelor Române, 81 de membri au votat pentru, iar 2 membri împotriva (locotenentul de episcop Nectarie Hermeziu și marele latifundiar Alecu Balș), atitudinea lor fiind criticată cu asprime de Mihail Kogălniceanu²⁶.

Înțegând ulterior binefacerile unirii Principatelor, locțiitorul de episcop al Romanului, Nectarie Hermeziu și-a schimbat din nou atitudinea. Într-o vibrantă „*depeșă telegrafică*” din 24 ianuarie 1863, semnată de dânsul precum și de alți fruntași romășcani, se adresează domnitorului Alexandru I. Cuza astfel: „*Cu cât 24 ianuarie serbându-se se repetă, România saltă de bucurie văzând realizându-se principiul pentru care Providența a voit să-l prezidați și v-au chemat să-l consolidați. Cetățenii din Roman, parte din România, plini de bucurie și respect vin a va zice: Să trăiți măria Ta zile multe și ferice pe tronul României una și nedespărțită!*”²⁷

Convenția de la Paris a luat act de doleanțele românilor exprimate în Divanurile ad-hoc de la Iași și București, iar în luna august 1858, a încuviințat unirea celor două Principate române, stabilind și câteva condiții: să aibă doi domni, două capitale, autorități centrale la Focșani ș.a. Lucrurile însă, după cum se știe au evoluat altfel²⁸.

Între timp mitropolitul Moldovei Sofronie Miclescu a întocmit o ectenie (rugăciune specială), care s-a tipărit și a fost trimisă tuturor preoților la parohii, să fie rostită la slujbe, în ziua când se deschideau lucrările Divanului ad-hoc²⁹. În acea zi de 7 octombrie 1857, deputații adunați la Iași, au mers mai întâi la biserica Sfântul Nicolae Domnesc, unde mitropolitul Sofronie a oficiat slujba de Te Deum, iar arhimandritul Neofit Scriban a rostit un înflăcărat discurs, referindu-se la misiunea și înalta răspundere pe care o are Divanul în fața istoriei³⁰.

Apoi, deputații au mers în sala de ședințe a palatului domnesc, unde mitropolitul Sofronie, în calitate de președinte, a rostit un cuvânt de deschidere, arătând între altele: „*Români de astăzi sunt toți*

²³ Ioachim Vasluiuanul, Arhiereu Vicar, *op. cit.*, p. 13-15.

²⁴ *Ibidem*, p. 14.

²⁵ *Ibidem*, p. 14-15.

²⁶ D. A. Sturdza, C. Colescu Vartic, *Acte și documente relative la istoria renașterii României*, București, 1896, vol. VI, p. 80.

²⁷ „Monitorul Oficial al Principatelor Unite Române”, nr. 20 din 28 ianuarie 1863 și nr. 21 din 29 ianuarie 1863.

²⁸ D. A. Sturdza și C. Colescu Vartic, *op. cit.*, p. 80.

²⁹ Scarlat Porcescu, *op. cit.*, p. 22.

³⁰ *Ibidem*, p. 21-22.

*tot una, ei au o origină comună, un sânge, o Patrie, o istorie, o credință, un Dumnezeu. Să ne silim dară să fim așa, ca să fim vii și ca să vieze întru noi iubita noastră Patrie*³¹.

În ședința din 14 octombrie 1857, Mihail Kogălniceanu a citit propunerea semnată printre alții de locotenentul de episcop Ghenadie Șendrea Tripoleos de la Huși, arhimandriții Neofit și Melchisedec și iconomul Dimitrie Matcaș de la Roman, în legătură cu viitoarea organizare a țării, precum și problema unirii Principatelor într-un singur stat, sub numele Româniea³².

Subscriind procesul verbal, mitropolitul Sofronie a adăugat cuvintele: „*Unde-i turma, acolo-i și păstorul!*”³³. În timp ce vota, preotul Dimitrie Matcaș a declarat că alegătorii săi și tot clerul romașcan l-au rugat cu lacrimi în ochi ca să voteze pentru unirea Principatelor Române³⁴.

În ședințele care au urmat s-au adoptat măsuri privind libertatea cultelor, înființarea unei autorități sinodale, recunoașterea autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române, reorganizarea învățământului teologic, buna desfășurare a vieții monahale, ș.a.³⁵.

Propunerile Divanului ad-hoc au fost discutate la Conferința de la Paris, în vara anului 1858, concluziile fiind cuprinse în așa numita *Convenție de la Paris*, în care se prevedea că Țările române se vor numi: „*Principatele Unite ale Moldovei și Valahiei*”, având doi domni, două capitale, două guverne³⁶.

Legea electorală anexată Convenției, în vederea alegerilor pentru Adunarea electivă, care avea să aleagă domnii, dădea puterea în mâinile marilor boieri, negustorilor și industriașilor. În Moldova, alegerile pentru Adunarea electivă au avut loc în zilele de 26, 28, 29 și 30 decembrie. Pretutindeni în biserici s-au oficiat slujbe de Te-deum la îndrumarea mitropolitului Sofronie și s-au rostit cuvântări ocazionale. S-au păstrat cuvântările arhimandriților Neofit Scriban de la Iași și Melchisedec Ștefănescu de la Huși, ambele axate pe ideea de Unire a Principatelor³⁷.

Convocată pentru ziua de 5 ianuarie 1859, sub președenția mitropolitului Moldovei Sofronie Miclescu, *Adunarea electivă* de la Iași, a procedat la alegerea noului domn al țării. Mai întâi, s-a oficiat îndătinata slujbă de Te-Deum, la biserica „Sf. Nicolae” Domnesc, unde arhimandritul Neofit Scriban a rostit din nou un înflăcărat cuvânt ocazional, din care spicuiem: „*Stindardul sub care stați este stindardul națiunii române; pe acest stindard este scris cu litere mari ; credința română Unirea... Credința nației române nu a fost, nu este și nu va fi decât a mântuirii sale, singurul port în care poate scăpa corabia sa de furtuna valurilor ce o împresoară*”³⁸. Mitropolitul Sofronie, cu vadită emoție a asemănat această zi cu o sărbătoare pascală a românilor: „*Aceasta este ziua pe care a făcut-o Domnul să ne bucurăm și să ne veselim întru dânsa... .. și precum am zis anul trecut unde este turma va fi și păstorul, iarăși mai repet același cuvânt și împreună cu toată Adunarea, votez și subscriu pentru Domnul colonel Alexandru Ioan Cuza, pentru Domnul stăpânitor al Moldovei*”³⁹.

Alegerea domnitorului Alexandru Ioan Cuza în ambele Principate a fost o soluție inteligentă și curajoasă a românilor, care a surprins diplomația europeană. Putem considera acest moment *actul de naștere* al României moderne.

În încheiere amintim cuvintele emoționante rostite la 8 februarie 1859, cu ocazia întâmpinării lui Alexandru Ioan Cuza la București, de către Mitropolitul Ungrovlahiei Nifon, care în calitate de președinte al Adunării Elective din Muntenia, cu lacrimi în ochi, a rostit următoarele :

³¹ *Ibidem*, p. 22.

³² *Ibidem*.

³³ D. A Sturdza, C. Colescu Vartic, *op. cit.*, p. 80.

³⁴ Ioachim Vasluiianul, Arhiereu Vicar, *op. cit.*, p. 13-15.

³⁵ Scarlat Porcescu, *op. cit.*, p. 22.

³⁶ *Ibidem*.

³⁷ *Ibidem*, p. 23.

³⁸ *Ibidem*, p. 23-24.

³⁹ Teoctist, Arhiepiscop al Iașilor și Mitropolit al Moldovei și Sucevei, *op. cit.*, , p. 9.

„Sunt secole de când acest popor, care te înconjoară și te îmbrățișează cu lacrimi de bucurie nu încetează strigând către Cel atotputernic și chemând luarea lui aminte la suferințele și durerile sale... Acest popor Maria Ta, la adâncul suspinelor sale, așteptând după credința și speranța sa, nu se îndoiește că Măria Ta este cel trimis de providență, ca să-i pui sfârșit suferințelor și durerilor lui...

Întinde-ți dreapta Ta și îl condu pe câmpiile cele pline de flori nevestejite, că numai acolo poate el să-și redobândească cununa gloriei și a virtuții cu care se încunără odată nemuritorii noștri strămoși, ca să lași mai multe pagini de fapte strălucite în istoria dulcii noastre patrii”⁴⁰.

În loc de concluzii:

Am găsit potrivit să fac această evocare legată de contribuția clerului la înfăptuirea acestui măreț ideal al românilor – UNIREA - amintind numele câtorva slujitori ai Bisericii care s-au remarcat în acele momente de mare încărcătură pentru neam, dovedind spirit patriotic și curaj, inspirație și intuiție în momente tulburi, iar chipurile lor, peste care s-a așternut uitarea, ne apar astăzi în fața ochilor minții, asemeni chipurilor sfinte zugrăvite în icoane. Lupta lor a fost pentru neam și pentru Cruce, pentru a trăi sub același stindard și în aceeași credință.

Idealul Unirii Principatelor a deschis orizontul celorlalte împliniri istorice. Ecoul pe care l-a avut în celelalte provincii românești, avea să încălzească inimile tuturor românilor pentru înfăptuirea „Marii Uniri” de la 1 decembrie 1918⁴¹.

În semn de omagiu și de prețuire, ne plecăm fruntea cu evlavie creștină și le cinștim memoria, aducându-i acum „în lumina făcliilor de pomenire, înaintea unora care nu au auzit de dânșii, sau a altora care i-au uitat”⁴².

Iată un tablou sugestiv, o adevărată icoană a Unirii Principatelor Române realizată de Gheorghe Tattarescu. Sfânta Treime binecuvintează înfrățirea celor două tinere surori, care își dau mâna sub protecția Arhanghelului Mihail - îngerul dreptății divine, iar din cer, îngerii vestesc în glas de trâmbiță bucuria în toate zările pământului, la toate neamurile.

Fig. 1. Gh. Tattarescu, *Unirea Principatelor Române*

⁴⁰ Grigore N. Popescu, *Din trecutul Seminarului Nifon Mitropolitul din București*, București, 1943, p. 50.

⁴¹ Teoctist, Arhiepiscop al Iașilor și Mitropolit al Moldovei și Sucevei, *op. cit.*, p.10.

⁴² Nicolae Iorga, *Oameni care au fost*, Chișinău, 1990, p. 86.

METROPOLITAN CHURCH OF MOLDOVA AND UNION OF ROMANIAN PRINCIPALITIES

(Abstract)

Unification of the Romanian principalities gave us the opportunity to evoke the clergy's contribution in attaining this glorious ideal of the Romanian people. If we were to talk about the founders of the unification of the Romanian principalities, we would have to examine the first half of the 19th century. We will discover legend-like figures, people who were driven by pure feelings of unity, justice, faith, freedom and love towards their nation, language and culture. The chronicle that preceded the grand act that took place on the 5th of January 1859 in Iassy and on the 24th of January in Bucharest, also mentions the names of hierarchs, monks and priests that fought bravely for the union. With very few exceptions, the clergy has always been close to the people, empathizing with their needs, feeling happy for them in joyful times and even being there for them in their moments of disappointment. But more than that, the clergy helped the people in achieve their ideals. While the 19th century brought times of national revival, the Orthodox clergy, along with other enlightened men, had a substantial contribution to the formation of the modern state.

PAISIE VELICIKOVSKI ÎN LUCRAREA LUI ANDRONIC POPOVICI „ISTORIA SFINTELOR MĂNĂSTIRI NEAMȚ ȘI SECU”*

Ion GUMENĂ¹

Cuvinte cheie: *Paisie Velicikovski, Andronic Popovici, istoriografie, istorie, Mănăstirea Neamț, Muntele Athos.*

Keywords: *Paisie Velicikovski, Andronic Popovici, historiography, history, Neamț Monastery, Mount Athos.*

Preafericitul Paisie Velicikovski este cunoscut în primul rând ca un revivalist al vieții monahale, ca un traducător străduitor de texte patristice, dar și ca cel care a promovat insistent viața de obște în orânduiala monahală. Mai puțin cunoscute sunt însă sursele cu referire la viața și opera acestuia, cu precădere cea enunțată de către noi în titlul acestei comunicări. Tocmai acesta a fost motivul pentru care ne îndreptăm atenția spre acest subiect.

Dacă este să ne referim la personalitatea autorului, deci a lui Andronic Popovici, credem că nu exagerăm dacă afirmăm că acesta a fost una dintre cele mai prolifiche fețe bisericești din Basarabia din ultimul sfert al secolului al XIX-lea (arhimandritul a lăsat după sine opere muzicale, religioase, istorice și jurnale de călătorie), cu toate că volumele elaborate de către starețul mănăstirii Noul Neamț, practic majoritar, au rămas în manuscris fie din cauza cenzurii fie din alte varii motive, activitatea și opera sa începând să fie valorificată la sfârșitul secolului XX – începutul secolului XXI.

Pe de altă parte, dacă ne raportăm la cauzele care l-au determinat pe Andronic să se ocupe de istoria mănăstirilor Neamț și Secu în care a încadrat și viața și activitatea lui Paisie Velicikovski, o primă cauză o evidențiază autorul precizând: „Deci auze, cei leneși, și trândavi și carii, pre mântuire pentru lenevirea și nebăgarea de seamă o dau în jafu. Auze, scriitorii de cuvântul lui D(u)mnezeu cu câtă osârdie și nevoie li să cuvine să scrie și mai ales cei ce dăca nu li să dă toată odihna și toată mângâierea nici voiesc a scrie, ci să împiedică cu feluri de ziceri ca să-și acopere pre a lor trufie și moloșire și ori nici cum, ori prea cu lenevire și în treacăt și când le vine cheful atuncea scriu. Auze, aceștia toți și să se rușineze de a să mai numi ucenici ai starețului Paisie, ci, la ceea ce ne stă înainte cuvântul să ne întoarcem”².

O altă cauză care l-a făcut pe Andronic să acorde personalității preacuviosului stareț Paisie trei volume din cele 10 volume a „Istoriei Sfințelor mănăstiri Neamț și Secu” credem că este apropierea sufletească față de eruditul și cărturarul stareț precum și simbolismul vieții călugărești neîntinate, ideal spre care tindea Andronic și pe care îl vedea în Paisie.

Faptul că Preacuviosul Paisie Velicikovski era sau urma să fie figura centrală a lucrării sale, o demonstrează și conceptul lucrării, deoarece volumul I, care are în vizor istoria mănăstirii Neamț, cuprinde segmentul diacronic de la întemeierea acesteia și până la venirea în stăreție a lui Paisie Velicikovski, iar volumul II cu referire la mănăstirea Secu, are aceiași structură.

După cum o arată unii cercetători, Andronic a fost un monah autentic, care era descendent dintr-o familie de clerici, iar vocația monahală a cultivat-o la Mănăstirea Neamț și metocurile sale, unde a fost adus după moartea tatălui său, ucenicind pe lângă bunicul din parte mamei, schimonahul Daniil Badenschi cu cei patru fii ai săi. Dintre aceștia Agapie schimonahul a fost tipicar la Mănăstirea

¹ Conf. univ. dr. hab. Institutul de Istorie din cadrul Ministerul Educației, Culturii și Cercetării – Chișinău.

* Articolul a fost realizat în cadrul Proiectului *Evoluția istorică a Moldovei din antichitate până în epoca modernă în contextul civilizației europene. Basarabia în cadrul Imperiului Rus. Sinteză academică, studii, documente și materiale didactice* (cifru: 20.80009.0807.36).

² Arhiva Națională a Republicii Moldova (în continuare ANRM), Fond 2119, inv. III, d. 64, f. 16v.

Dragomirna și ucenic al Sfântului Paisie. La aceștia se adaugă vărul primar al mamei sale, schimonahul Lavrentie, legătorul de cărți și schimonahul Ioachim, fratele tatălui său.

Trimis în ascultare la bătrânii cărturari de la Neamț și Secu îi vor fi decisive în creșterea sa duhovnicească și în deprinderea și aplicarea în viața de zi cu zi a rânduielilor monahale statornicite de Sfântul Paisie.

Libertinajul și superficialitatea care începuseră să fie specifice unui cerc tot mai extins de monahi nemțeni, câștigați de „duhul” vremii, l-au determinat pe Andronic să se apropie tot mai mult de monahii bătrâni îmbunătățiți care purtau pe chipul și în sufletul lor timpurile bune ale așezământului paisian. La aceștia se adaugă și dorința firească de a cerceta și scrierile Sfinților Părinți din traduceri școlii paisiene. Cu cât erau mai disprețuite și neluate în seamă scrierile și povăuirile lăsate de Sfântul Paisie, de către o bună parte din monahi, cu atât creștea râvna lui de a le aduna, transcrie și păstra atât pentru sine, cât și pentru posteritate³.

Referindu-se la sursele din care s-a inspirat pentru scrierea acestor volume, sau cel puțin a volumelor trei și patru Arhimandritul Andronic arată că, timp de 20 de ani după moartea stareșului Paisie, nimeni nu s-a mai ocupat de punerea pe hârtie a vieții și activității acestuia. „Apoi, unii ca din somn deșteptându-se s-au musturat de știință că au încălzit la D(o)mnul inimile ucenicilor săi celor mai de aproape, moldoveni și ruși ca numai de cât să scrie viața părintelui lor. Și așa, au rugat pe părintele Mitrofan schimonahul, ca să priimească această ascultare. Acest adevărat ascultătoriu, s-au împovărat cu aceasta: și ca cel mai vechiu ucenic, și iscusit în prescrierea cărților și a gramaticii au scris în limba russească. Dar, pentru bătrânețile, și slăbiciunea lui și mai mult pentru a ochilor ne vedere n-au putut să o aducă întru săvârșire: și așa după puțină vreme, s-au mutat către D(o)mnul⁴.

Cât privește argumentarea cu privire la întocmirea de către schimonahul Mitrofan a acestei scrieri Andronic, citându-l pe Isaac dascalul, arată că: „Iar preacuvioșia sa, schimonahul Mitrofan întru acest chip face începutul istorisirii vieții, preafericitului părintelui nostru stareșului Paisie, zicând: „a lăuda adevărat pre îmbunătățirii bărbați și cununi a le împleni lor și vrednicia acestora a o lăuda și a o mări și pre cât ne este puterea a o povesti este lucru folositoriu și de sporire pricinitoriu. Pentru că și d(u)mnezeiasca scriptură ne învață zicând: „lăudându-se dreptul să vor veseli noroadele”⁵.

Revenind la descrierea istoriografică a lui Andronic, acesta arată că, după moartea lui Mitrofan, lucrarea nefiind dusă la bun sfârșit, a continuat-o din propria inițiativă și datorită sfatului dat de soborul călugărilor schimonahul Isaac. O scrie însă în limba moldovenească, cu mici deosebiri față de varianta lui Mitrofan. După scurtă vreme însă acest călugăr a decedat.

Din aceste considerente și nu numai, „... părinții moldoveni: cetind viața cea scrisă de părintele Isaac dascalul: s-au mâhnit pentru atâta prelungire a ei: și au rugat pe un bărbat învățat ierodiacon; anume Grigorie ca să facă mai în scurt viața cea scrisă de părintele Isaac. Iară el, ca un bărbat prea înțelept, știa, că cu cuvinte scurte, nu să poate arăta temeiul faptei bune: însă, biruit fiind de rugămintea au scurtat. Și la început, n-au zis că este viața stareșului: ci au însemnat, numai povestire din viață. Și fiind, că alcătuirea acestui prea înțelept bărbat, sau înfățișat și înaintea înalt prea o sf(i)nițului mitropolit al Moldaviei, kir Veniamin cu a Preaosf(i)niției sale blagoslovenie s-au și tipărit în Mănăstirea Neamțului, în anul 1817 și multe povestiri, s-au lătit pretutindeni”⁶.

După cum se observă, pe lângă varianta manuscrisă a *Vieții* cu contribuția Mitropolitului Veniamin Costache, va apărea în 1817 și varianta tipărită, prima de acest gen. Nici această variantă însă, nu a satisfăcut comunitatea călugărilor de la mănăstirea Neamț deoarece soborul acestui locaș era majoritar compus din monahi moldoveni și ruși. Din aceste considerente s-a luat hotărârea de a întocmi o lucrare în limba română și în limba rusă care să aibă un conținut unic, satisfăcând ambele părți: „Pentru

³ Popovici Andronic, *Istoria Sfințelor mănăstiri Neamț și Secu*, vol. III-IV, Chișinău, Lexon Prim, 2020, p. 11.

⁴ ANRM, Fond 2119, inv. 3, d. 64, f. 1v.

⁵ *Ibidem*, f. 5v.-6.

⁶ *Ibidem*, f. 1v. 2.

aceasta dar părinții cei mai cu osârdie cercetând scrierea istornicilor, sobornicește au găsit de cuviință ca de al doilea să se scrie și în limba moldovenească și în cea rusească viața prea fericitului stareț fără osebite. Și așa, cu ajutorul Milostivului D(u)mnezeu și cu rugăciunile fericitului întru pomenire părintelui nostru starețului Paisie, viața aceasta s-au îndeplinit de către prea cuviosul shimonaș Platon, ce au fost scriitorii starețului mulți ani și au luat sfârșit. Tălmăcindu-se și în limba moldovenească de către ieromonahul Chiriac d(u)hovnicul. Și din porunca înalt Preașfințitului Mitropolit Veniamin s-au și dat în tipărire întru amândouă limbile în anul 1836 în tipografia sf(i)ntei monastiri Neamțului, și după aceasta și în anul 1847 iarăși s-au tipărit în limba rusească la Moscova în tipografia universității, însă cu ceva adăugiri prin sânguința a unor ucenici ai prea fericitului stareț carii eșind din monastirea Neamțului s-au nevoit în Optinoi Pustâni, în Rossia”⁷.

Cât despre inițiativa proprie de a scrie o lucrare cu referire la Paisie, Andronic Popovici precizează: „Apoi acum și eu prostul fiind, unul din cei mai mici frați ai soborului sf(i)ntelor monastiri Neamțu și Secul și prin luminarea a tot săvârșitorului și prea sf(â)ntului D(u)h cu rugăciunile prea fericitului părintelui nostru starețului Paisie și cu blagoslovenia prea cuviosului stareț Gherasim din porunca înalt Preașf(i)nțitului mitropolit Sofronie în anul 1857, apucându-mă de adunat și de scris istorisirile pentru sf(i)ntele noastre monastiri și viind locul de a scrie și pentru începutul vieții de obște, așezate în iale, prin prea fericitul părintele nostru stareț Paisie”⁸. Dar tot recunoaște că: „Aici, eu, cel mult orbit cu păcatele, voind a da la lumină istorisire despre începutul așezământului vieții de obște, cel

⁷ *Ibidem*, f. 2-2v. A.V. Bricica cercetând istoriografia slavă răsăriteană cu referire la Paisie Velickovski, arată că, prima lucrare despre Paisie a fost scrisă de către elevul său, dascălul Vitalie. Andronic nu îl citează pe acesta, dar și A.V. Bricica arată că această lucrare nu a fost cunoscută călugărilor de la mănăstirea Neamț. Apoi, autorul îi enumeră pe Mitrofan, Isaac Dascălul, viitorul Mitropolit al Valahiei Grigorie, Platon, exact în ordinea în care sunt enumerați și de Andronic Popovici. În 1847, I. V.Kireevskii și starețul de la Optina Macarie (Ivanov) publică lucrarea în limba rusă cu alfabet laic, fiind binecuvântați pentru inițiativa publicării acestei lucrări de către Mitropolitul Filaret Drozdov. Respectiva lucrare va fi republicată în anii 1892 și 1902. Andronic Popovici este consemnat în ordine cronologică, subliniindu-se faptul că, acesta, prin lucrarea sa introduce în circuitul științific informații noi.

Preotul M. Hanitski, în lucrările sale despre viață și activitatea lui Paisie, enunță ideea că renașterea monahismului din Imperiul Rus în a doua jumătate a secolului XVIII – începutul secolului XIX, se datorează în mare parte elevilor lui Paisie care s-au întors de la Muntele Athos și din Țara Moldovei. Acesta enumeră lucrările lui Paisie pe care le cunoștea și redă pe scurt *Așezământul* întocmit de stareț precum și epistola trimisă de către Paisie către ieroschimonașul Agaton.

În 1902 rectorul Academiei Teologice din Volyni, Ambrosie, publică lucrarea „Starețul moldovean Paisii Velickovski (1722-1794)”, în care sunt prezentate: o scurtă biografie a starețului scrisă în limba rusă, învățătura lui Paisie despre Rugăciunea inimii și transcrierea acesteia în limba rusă. O perioadă îndelungată această lucrare, după cum afirmă autorul studiului a rămas lucrarea de referință la viața și școala ascetică a lui Paisie.

În 1905, A.I. Iațimirski va publica lucrarea sa cu referire la manuscrisele slave și ruse din bibliotecile românești în care va dedica un capitol aparte operelor manuscrise a lui Paisie. În acesta Iațimirski va publica și autobiografia Preacuviosului stareț, pe care acesta a descoperit-o în Biblioteca imperială a Academiei de Științe. De asemenea, autorul constată că apariția lui Paisie și a comunității sale monahicești în 1763 în Țara Moldovei, a dus la reformarea vieții călugărești din această țară. Referindu-se la activitatea de transcriere și traducere a comunității paisiene, Iațimirschi o compară cu mișcarea religioasă culturală din secolul al XIV din Bizanț și Bulgaria. Patru ani mai târziu, Arhimandritul Nicodim (Kononov), va publica o lucrare cu referire la starețul Paisie și părintele Makarie de la Optina.

În 1911, M.S. Borovcova – Maicova va face o analiză comparativă în studiul său a creației Sfântului Nil Sorskij și a lucrărilor lui Paisie Velickovski. Concluziile la care a ajuns privind influența lui Nil asupra lui Paisie, au fost detestate însă de către cercetătorii și studiile ulterioare.

În sfârșit, până la începutul Primului Război Mondial, în 1912, apar primele studii și materiale a lui Sergie Cetverikov cu referire la Paisie Velickovski. În lucrarea sa «Молдавский старец Паисий Величковский. Его жизнь, учение и влияние на православное монашество», publicată în mai multe ediții, autorul redă viața Sfântului în baza traducerilor unor surse deja cunoscute (Vezi: Бричка А. В. Историография духовной спадщины Паісія Величковського, Література та культура Полісся. Серія : Історичні науки. Вип. 85, 2016, С. 222-233.).

⁸ *Ibidem*, f. 2v.

așezat întru ale noastre sf(i)nte monastiri, mai întâiu, puiu în vedere fiecăruia pre acești temeinice științi”⁹. Autorul arată deci cititorilor că a folosit în scrierea lucrării sale a operele autorilor care s-au ocupat anterior de viața preacuviosului stareț. Mai mult, și în volumul III și în volumul IV, arhimandritul arată și unele pasaje citate sub formă de note, precum „Pre acestea le-am copiat, din viața părintelui nostru, cea tipărită la Moscova, în anul 1847”, „Vezi în cartea a 3 - a acestei istorii și în viața lui cea tipărită în mon(astărea) Neamțul în anul 1836 și în Moscva în anul 1847” sau „Precum istorisesc părinții Isaac dascălul și Grigorie Mitropolitul Valahiei”.

Așadar, Andronic nu neagă folosirea altor surse, ba chiar le indică. Acest lucru nu este tot timpul însă utilizat de către autorii lucrărilor cu caracter religios, exemplu în acest sens fiind chiar lucrarea lui Platon, care folosește ca bază „Viața” scrisă de către Mitrofan, fără cel puțin a indica sursa și a scoate din text numele autorului¹⁰.

Trebuie precizat că, Andronic, în afară de autorii mai sus menționați, a mai folosit o serie de izvoare. În acest sens, ne servește drept exemplu următorul pasaj: „Despre carele, să pomenească și mai înainte, prin Vieța părintelui nostru starețului Paisie cea tipărită, carele sf(ă)nt stareț Vasilie între altele, multe învățături de suflet folositoare au alcătuit încă și o cârtică cuprinzătoare de întrebări și răspunsuri adunate din Sf(i)nțita scriptură pentru depărtarea de bucatele ceale oprite făgăduinței călugărești, ceii de bună voe. Care s-au tipărit cu blagoslovenia Preaof(i)nțitului arhiepiscop și mitropolit al Moldaviei Kirio Veniamin în tipografia Sf(i)nteii noastre monastiri Neamțul purtând cărma stareției preacuvioșia sa arhimandritul kir Silvestru ieroshimonahul în anul 1816 martie 10, întru care să zice așa: Înainte cuvântare că adecă pentru care pricină s-au adunat din Sf(i)nțita scriptură aceste întrebări și răspunsuri, pentru dezlegarea și depărtarea de bucatele ceale oprite făgăduinței călugărești ceii de bună voe”¹¹.

În același sens poate fi interpretat și următorul pasaj: „Fiindcă eu sânt prost și neînvățat și nu înțeleg bine ce înseamnă viața de obște și în ce chip trebuiașe ca să se cuprindă ea în socoteala minții noastre. De aceea am găsit de cuviință ca să pun aici față în copie o arătare a această privire pre care o am luat întocma dintru o carte ce să numească *Iconion sau închipuire a evagghiliceștii monahiceștii vieți de obște adunată în scurt de la Sf(i) nții părinți*, care s-au tipărit în limba salvenească în Vilna în anul 1618”¹².

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ În lucrarea scrisă de către Platon vom întâlni pasajul: „Deci eu Mitrofan, am învățat la dânsul, adică ucenic al lui am fost. Și nu vreme puțină, ci treizeci de ani am petrecut cu dânsul și cu dragoste i-am fost rob după duh. Voesc dar – mai mult supuinđu-mă poruncii soborului a istorisi, fraților cari au venit în soborul nostru mai pe urmă și n-au văzut fața lui și n-au auzit învățăturile lui, precum și tuturor celor ce doresc a vedea și a ceti acestea, spre al lor folos.

Cu ochii mei am văzut – cât am fost cu dânsul- și din gura lui am auzit ce am istorisit. Și am mai luat nu puține povestiri scrise de dânsul cu însuși mâna sa. Am luat apoi de la frații nevoitori și de la părinții bătrâni și îmbunătățiți ucenici ai lui cari i-au urmat de aproape, toate povestirile isprăvilor lui, spuse de dânsul cu întărire și cu bucurie. Și mult așa fi vrut ca și limba s-o îmbogățesc ca prin laude să-i plătesc Părintelui cuviincioasa datorie” (Viața fericitului Paisie starețului Sfintelor monastiri Neamț și Secu. Dată acum pe slovă nouă și graiu îndreptat de Gheorghe Racoveanu, București, 1936, p.13-14).

Dacă se compară cu textul lui Mitrofan: „Азь убо учився у него, то есть ученикъ онаго бывъ, и ие малое время пребывъ со онѣмъ, и радостнѣ яко рабъ онаго по духу бывъ: хошу уже братіямъ моимъ послѣде въ соборъ нашъ пришедшимъ, и лица его не видевшимъ, и прочшимъ всѣмъ на пользу прочитающимъ повѣсть сотворити: елика убо съ нимъ бывше очима моима видѣхъ, и отъ усть его слышахъ, елика же отъ посланій его, и отъ повѣствоваша саморучнаго о соборі и о себѣ, отъ юности написаннаго мало возьмъ, елика же отъ братій слышахъ о великихъ его исправленшхъ и зѣло хотѣхъ бы и языкомъ достойнымъ обогатѣти, имже бы возмогъ отцу нашему приличнѣй долгъ похвалами отдати”. (Vezi: Тахиос А-Э., Преподобный Паисий Величковский. Автобиография. Житие, Свято-Троицкая Сергиева Лавра, 206, с. 108-109).

¹¹ ANRM, Fond 2119, inventar III, d. 70, f. 5.

¹² *Ibidem*, f. 29 v.

Ca și predecesorii săi, care au scris despre viața lui Paisie Velicikovski, arhimandritul Andronic a colectat și el o serie de informații de la elevii și ucenicii preacuviosului stareț, precum și din tradiția orală a comunității călugărești.

Astfel, avem o serie de date preluate de la un călugăr care se referă vizita la lui Veniamin Costache la Neamț și relațiile pe care le avea acesta cu preacuviosul Paisie. Arhimandritul înserează în lucrarea sa și fragmentul care ilustrează vizita episcopului de Huși arătând că: „Deci, pornindu-să de la Huși cu toată gătitura cuviincioasă au mers, pre la capitalia Iașii și luând blagoslovenie de la starețul său, adecă, de la Preasf(i)ntitul Mitropolit Kir Iacov, ca să vie aicea la monastire, și încă ca să facă și hirotonie aicea deca va urma trebuința, luând pentru aceasta în scris cum că este volnic a hirotoni din părinții soborului pre câți va voi preacuviosul stareț Paisie. Au venit aici în monastire la 5 zile ale lunii lui octovrie în anul 1794, pre carele ca pre un înger de D(u)mnezeu trimis, l-au priimit Preacuviosul părintele nostru împreună cu tot soborul cu mare bucurie. Și așa după altele multe voroave d(u)hovnicești ce au avut amândoi i-au arătat în scris blagoslovenia ce avea de la Preaf(i)ntitul Mitropolit, Kir Iacov, pentru a săvârși hirotonii și cu voia Preacuviosului părintelui nostru s-au apucat de liturghisit și de făcut hirotonii, de la 7 zile ale lunii lui octovrie și până la 25 de zile octovrie. Și au sf(i)ntit din frații soborului sf(i)ntelor acestora monastiri Neamțul și Secul pre acia pre carii i-au ales Preacuviosul împreună cu părinții d(u)hovnic, vreadnici spre sf(i)ntire, treisprezece ieromonahi și unsprezece ierodiaconi”¹³.

De asemenea, la Andronic Popovici pot fi găsite și o serie de informații cu referire la daniile pe care le-a primit mănăstirea Neamț și Secu de la donatori din Imperiul Rus și pe care nu le-am întâlnit în lucrările citate în descrierea istoriografică a lui Andronic. Acest lucru nu este ieșit din comun, dacă luăm în considerare o serie de factori precum: proveniența lui Paisie, legăturile sale anterioare, pelerinajul făcut la mănăstirea Neamț de către unele persoane înstărite, știută fiind faima pe care o obținuse starețul de la aceste mănăstiri etc. Totuși în fruntea tuturor acestor donatori este Maria Petrovna Protasieva din fruntea comunității de la Arzamas care: „de multe ori au scris către preacuviosul părintele nostru starețul Paisie rugăminți cerându-i povățuire în ce chip să se poată mântui. Și i-au scris Preaferictul niște povățuiri care sânt foarte folositoare fie căruia hristian. Iar ea îndulcindu-să d(u)hovnicește cu sufletul de sfătuirile Sf(â)ntului D(u)h au trimis multe daruri la această sf(â)ntă monastire Neamțul, adecă un sf(â)nt aer, cusut pre catifea roșie, cu litere și flori și alte podoabe din fir de aur, și un sf(â)nt potiriu mare de argint poleit cu aur, lucrat foarte zarif cu tot tacâmul lui. Așijderea și alt potir, mai mic, lucrat zarif cu chipuri zarife tot de argint și poleit cu aur cu tot tacâmul lui. Și dooaă coroane de argint cu feațelele înbrăcate cu mărgăritare și dooaă cruciți de aur înpodobite cu vre o cateva berleanturi pentru Sf(â)nta și făcătoareade minuni Icoană ceamare a Preacuratei Maicii lui D(u)mnezeu și o mie de cămeși cusute gata și șase mii cincisute de pânză și cincisprezece părechi de veșminte preoțești, și o mie cincisute ruble asignații și altele multe lucruri spre a sa veacinică pomenire”¹⁴.

În cele din urmă, Andronic înserează în lucrarea sa și două vise personale în care figura centrală era Părintele stareț de la Secu și Neamț însoțite de o amplă descriere precum și de interpretarea ce rezulta din acestea¹⁵.

Totuși, principalul element introdus de către Arhimandritul Andronic Popovici la Viața Sfântului Paisie, este inserarea informațiilor și redarea documentelor cu referire la situația proprietăților și înmulțirea acestora pentru mănăstirile Dragomirna, Secu și Neamț. Printre acestea se numără: acte de danie, acte de întărire, reîntărire a moșiilor și hotarelor acestora dar și privilegiile acordate de către domnii Țării Moldovei pentru una sau pentru toate mănăstirile și schiturile acestora.

Stabilit în Țara Moldovei împreună cu obștea sa călugărească, la mănăstirea Dragomirna, Paisie va primi în 1763 de la domnul Grigore Ioan voievod pentru stăpânire toate moșiile și averile pe care le

¹³ *Ibidem*, f. 220-220v.

¹⁴ *Ibidem*, f. 215v. - 2016.

¹⁵ *Ibidem*, f. 237v. - 238v.

avea la acel moment mănăstirea Dragomirna. Acestea se vor înmulți la scurt timp datorită daniilor din partea ortodocșilor din această țară. De exemplu, după cum arată Andronic în anul 1765: „... o cocoană de bun neamu, anume Mariia, jicniceroae, fiica marelui vistearnic Grigorie Jora, milostivindu-să prin diiața sa au dăruit pre toate părțile sale de moșie din satul Blagoșeștii de la ținutul Romanului, spre a sa și a tot neamului său veacinică pomenire, Preafericitului Părintelui nostru starețului Paisie și soborului sf(i)nției sale, adecă o sută și unsprezece fealiuri pământ de hrană, fânaș și imaș, și 14 fâlci, huceag, lunci și rărișuri și un heleșteu și o moară cu o piatră. Și cu 40 de docomeante ale acestei moșii, începătoare din 4 zile ale lunii august, anul 7110, și până la 19 zile ale lunii lui martie în anul 1765 pre aceste înlesniri pre toate le făcea Prea bunul D(u)mnezeu” [2, f. 56].

Despre cât de intens era procesul de întărire și reîntărire a moșiilor și hotarelor acestora, se observă și din următorul pasaj redat de către Andronic: „Deci, între toate acestea în anul 1784 la 18 zile ale lunii lui aprilie prin jaloba Preafericitului părintelui nostru starețului Paisie s-au scos o poruncă de la domnitoriul ca numaidecât să se hotărăscă moșiia Vlădenii, a sf(i)nteii monastiri Secului despre megieșitele moșii întocmai după seamnele /arătate prin docomeantele ctitoricești. Și la 14 zile ale lunii lui maiu, iarăși prin așa sânguință s-au scos un domnesc hrisov prin carele binecredinciosul domn Alexandru Constantin voevod au întărit dreptatea stăpânirii sf(i)nteii monastiri Secului asupra unei mori de pre moșiia Brăteștii care s-au fost făcut de un Constantin Ciocoiu”¹⁶.

În lucrarea lui Andronic Popovici sunt de asemenea redate, foarte clar și acele privilegii date de către domn mănăstirilor, în cazul nostru fiind vorba de trei locașuri monahicești concomitent a căror stareț era Paisie Velicikovski. Astfel „...la 20 de zile ale lunii lui februarie tot într-o această an 1780 au mai poruncit ca să se scrie încă și alt hrisov și să se întărească cu înseși iscălitura sa și a altora și cu peceți a Măriei Sale a Preasf(i)nțitului Mitropolit și a divanului într-o carele hrisov arătând cum că au dat pre această sf(ă)ntă monastire Neamțul ca să fie a soborului părintelui starețului Paisie împreună cu monastirile Secul și Dragomirna, apoi, au mai arătat în trânsul încă și milele pre care le-au hărăzit el lor, hotărând adecă: „ca aceste trei monastiri să fie fără de bir în vistierie după cum scriu și celelalte hrisoave, date mai înainte monastirilor Dragomirna și Secul. Și pe tot anul la vremea desetinii aceste trei monastiri să scutească 2500 de stupi de desetină, și la vremea goștinii să scutească 4000 de oi de goștină, și la vremea vădrăritului să scutească tot vinul cât va eși din dreapte viile acestor trei monastiri, cum și vinul ce să va strânge de milostenie, de banii vădrăritului. Și să aibă a lua monastirea Neamțului milă din vistierii g(os)pod pe tot anul la ziua hramului câte 52 de lei pentru ceale trebuincioase de praznic după osebit al domniei sale ce are, și să mai i-a monastirea din vama g(os)pod pe toată luna câte 2 oacă de unt de lemn și 100 dramuri tămâe. Deosebit s-au mai miluit aceste trei monastiri și cu sare din ocna g(os)pod adecă să i-a pe tot anul monastirea Neamțul câte 3000 oacă adecă câte 150 cumpene, și monastirea Secul câte 1600 oacă adică 80 cumpene și monastirea Dragomirna câte 800 oacă adecă 40 cumpene”¹⁷.

Este necesar de subliniat faptul că, Andronic a încadrat toate privilegiile care au fost făcute de către domnii Țării Moldovei către locașurile administrate de către Paisie Velicikovski, astfel încât putem efectua anumite comparații. Spre deosebire de Constantin Moruzi Alexandru Constantin voevod „prin dooă domnești hrisoave ale sale hotărăște ca în veaci să fie întărite toate milele ceale hărăzite de domnii cei mai dinainte sf(i)ntelor monastiri Neamțului și Secului și soborului starețului Paisie după cum arată cealelalte hrisoave mai vechii și mai adaoge încă mai mult pre acestea, adică să i-a monastirea Secul pe fiecarele an la zioa hramului câte 50 de lei, și sare din ocna domnească 4000 de oacă, monastirea Neamțul, adecă 200 de cumpeni, iară monastirea Secul 2000 oacă, adică 100 de cumpeni și schitul Sihla al monastirii Secului unde este hramul Nașterii Sf(ă)ntului Ioann Botezătorului să i să scutească la vremea deseatinii 100 de stupi, și la vremea goștinii 100 oi, și la vremea vădrăritului 100 veadre vin în

¹⁶ *Ibidem*, f. 140 – 141v.

¹⁷ *Ibidem*, f. 122 v.

fieștecarele an din vama cea mare domnească câte 15lei la zioa hramului, și de la ocna domnească 400 ocă sare, adecă 20 cumpene”¹⁸.

Așadar, prin aceste mile și scutiri, pot fi urmărite relațiile stabilite între starețul Paisie și conducerea superioară laică a Țării Moldovei, dar și relațiile stat-biserică pentru această zonă în perioada diacronică cuprinsă de aflarea lui Velicikovski ca stareț la Dragomirna, Secu și Neamț.

Sunt interesante atât concluziile lui Andronic Popovici cu referire la personalitatea Precuciosului Paisie, cât și situația existentă la momentul venirii lui în Țara Moldovei precum și evoluția acesteia. Arhimandritul consemnează: „Deci, așa de îndemânativă cătră faptele bune, văzind zic D(u)mnezeu pre neamul moldoromânesc au binevoit a să milostivi spre dânsul și ai trimite pre un om ca acesta, carele putea să-i arate calea și să-i dea pilde de fapte bune.

Aceasta este cu adevărat Precuciosul părintele nostru starețul Paisie Velicikovskie! Carele dupre cum am mai zis prin iconomie d(u)mnezeiască și descoperire din Sf(ă)ntul Munte al Athonului viind în Moldavia ca un Apostol au deschis prăvălie de fapte bune. Care de când este Moldavia să creadă că poate nu s-au deschis, că acolo pleacă pre mintea omului celui cunosătoriu să crează, căci, lucruri așa ca acestea care în vremea lui și după dânsul până acum s-au lucrat mai nainte în vreamile ceale trecute. Nicăiurea nu să veade că s-au lucrat aicea în pământul acesta, nici scris undeva să găsească. Și văzind pre neamul moldovenesc cu totul lipsit de cuvântul lui D(u)mnezeu carele luminează pre mintea omului, cătră cunoștința de D(u)mnezeu și a voii lui deșteaptă pre suflet și îl pornească cătră lucrarea poruncilor lui și în scurt a zice văzind Prefericitul părintele nostru starețul Paisie cum că fără de cetirea D(u)mnezeștilor Sriptiri a îndrepta fapte bune nu este cu puțință. Deci, știind dupre cuvântul D(o)mnului cum că vela ce face și învață, acela mare să va chiea, și cum că povățuitorului i să cuvine să covârșească pre toți supușii lui cu lucrarea faptelor bune, ca așa să poată a face pre ucenicii săi, următori ai faptelor lui celor bune. Și cum că lucrul mai mult decât cuvântul folosească pre ascultători au început a face și a învăța a talmăci cărți și a îndemna și pre ucenicii săi cari avea știință să talmăcească precum am zis. Dar, însă, și talmăcirea o făcea nu din cărți politicești ci din ceale d(u)hovnicești care sânt învățătoare pentru patimile sufletului, pentru curățirea minții, pentru unirea minții cu D(u)mnezeu. Și pentru altele mai înainte și mai d(u)hovnicești.

Pre carele lucru cunoscându-l și Preasf(i)ntul Mitropolit al Moldaviei și domnul vremii aceea, cum că este spre folosul a tot neamului moldoromânesc i-au dat voe în anul 1792 ca să-și facă tipografie în monastire și să le înmulțească prin tipariu pre ceale talmăcite, ca să nu să prăpădească izvoadele ceale talmăcite și osteneala unui așa sf(ă)nt bărbat să rămâe zădarnică și să se lipsească neamul moldoromânesc de un așa mare și scump folos. Însă pentru multele neînlesniri și cheltuieli ce avea pre atunci monastirea nu s-au putut să se facă în grab tipografie, ci după ducerea cătră D(o)mnul din viața aceasta a părintelui nostru starețului Paisie rămâind izvoadele întru bună păstrare s-au tipărit și încă să tipăresc în vreamile părinților arhimandriți și stareți diadohilor scaunului Sf(i)ntiei sale”¹⁹.

Informațiile expuse mai sus ne permit să ajungem la anumite concluzii. Astfel, Arhimandritul Andronic Popovici se include desăvârșit în succesiunea autorilor care au prezentat viața și activitatea memorabilele personalități a lui Paisie Velicikovski.

Cauzele care i-au atras atenția arhimandritului asupra starețului cunoscutelor centre de la Dragomirna, Secu și Neamț, sunt legate atât de formarea sa ca un membru al comunității monahale, cât și de influențele primite în lăcașurile unde Paisie și-a condus obștea sa și unde înrăuririle activității acestuia au putut fi păstrate și transmise elevilor săi și a noilor călugări dedicați vieții monahale la Secu și Neamț, printre care și Andronic.

¹⁸ *Ibidem*, f. 137 v. -138.

¹⁹ *Ibidem*, f. 234-235.

Arhimandritul a folosit pentru scrierea segmentului dedicat Preacuviosului Paisie atât lucrările predecesorilor săi, care de asemenea s-au dedicat acestui subiect, cât și o serie de alte izvoare, precum și memorii culese de el.

Această metodă o folosește pentru primele două volume din lucrarea „Istorie Sfintelor mănăstiri Neamț și Secu”, urmând ca, în cartea dedicată vieții și activității lui Paisie, să introducă noutatea reflectării precum și noutatea părții economice și administrative prin folosirea informațiilor și documentelor care fac referire la diferite danii, privilegii și întăriri a proprietăților mănăstirilor unde a acesta a fost stareț.

PAISIE VELICIKOVSKI IN THE WORK OF ANDRONIC POPOVICI „THE HISTORY OF THE HOLY MONASTERIES NEAMȚ AND SECU”

(Abstract)

Paisie Velicikovski's personality was the source of interest for several researchers in a wide diachronic segment, including Andronic Popovici. The interest towards his work arouses our interest by the fact that on the one hand the author makes an x-ray of the works with reference to Paisie up to him, on the one hand, and on the other hand presents in turn a work that comes to complete the data. of reference on the personality of the abbot from Neamț and Secu, especially from the point of view of his economic activity.

BISERICĂ ȘI ARMATĂ ÎN TIMPUL RĂZBOIULUI DE ÎNTREGIRE ȘI AL MARI UNIRE. ROLUL MITROPOLITULUI PIMEN GEORGESCU

Corneliu CIUCANU¹

Cuvinte cheie: armată, biserică, idee națională, unire, război, preoți, reforme

Keywords: army, church, national ideal, union, war, priests, reforms

După doi ani de neutralitate, acum 105 ani, la 15 august 1916, în ziua prăznuirii Adormirii Maicii Domnului, prin trecerea ostașilor români peste Carpați pentru dezrobirea Transilvaniei, România a intrat în Primul Război Mondial. Consemnând această zi crucială care, pentru noi români, a însemnat declanșarea Războiului de Întregire Națională, ne-am propus o reevaluare a conlucrării Bisericii străbune cu Armata română și factorii politici ai acelor ani. Această **împreună lucrare** a făcut posibilă realizarea idealului național, a Întregirii, cofigurată legitim prin Hătărârile de Unire de la Chișinău, Cernăuți și Alba Iulia din anul 1918, unul din momentele astrale ale devenirii românești².

În perioada 1916-1918, după abandonarea Bucureștilor și în timpul refugiului din Moldova, când Iași au devenit capitala țării în restricte iar Moldova singurul bastion al statalității românești, Mitropolia Moldovei și Sucevei a rămas singura eparhie liberă a Bisericii Ortodoxe Române. Întâistătător al Mitropoliei Moldovei era Pimen Georgescu iar acest înalt arhieru a corespuns sau, mai bine spus, **a răspuns** cum se cuvine unui moment istoric de supremă încheștare și mare sacrificiu. Societatea românească trăia vremuri dramatice. În anii refugiului, autoritățile au întâmpinat o serie de greutăți ce se cereau depășite și rezolvate. Supra-aglomerarea populației, lipsurile de tot felul, tifosul exantematic, situațiile complicate de ordin geopolitic și geomilitar trebuiau rezolvate de către administrație și de către oamenii politici ai vremii. Politicienii și chiar comandanții militari puteau fi criticați și responsabilizați pentru situațiile dificile cu care populația era obligată să se confrunte, însă Mitropolitul Pimen, prin prestanță și implicare totală, nu putea fi acuzat, blamat, contestat de „cârcotașii” acelor timpuri. Rămăseseră doar câteva personaje care în conștiința românească simbolizau suveranitate națională, cauza înfăptuirii idealului național și, nu în ultimul rând, ideea „rezistenței până la capăt”, care a făcut posibilă epopeea românească din vara anului 1917. Și în acest context, trebuie pomeniți regele Ferdinand, regina Maria, Nicolae Iorga, generalii Prezan și Averescu și, nu în ultimul rând, Pimen Mitropolitul, care erau respectați și – oriunde, oricând – bine primiți, iubiți și urmați.

Cei care privesc de multe ori critic istoria modernă a României spun că nu întotdeauna în momentele de supremă încheștare, pe care soarta ni le-a rezervat și pe care societatea românească le-a parcurs, am fost binecuvântați cu oameni potiviți la locul potrivit, dar personalitatea puternică și activitatea mitropolitului Pimen Georgescu din timpul războiului de întregire contrazic fără putere de tăgadă o astfel de ipoteză, lansată de sceptici sau clevetitori. Cu alte cuvinte „osul și vâna românească țin în momentele de urgie”, după cum avea să se pronunțe peste ani prof. Nae Ionescu într-un articol în care cântărea fapte și conjuncturi din istoria Marelui Război și din evoluțiile interbelice ale societății românești. Prin urmare, trebuie consemnat fără umbră de echivoc că activitatea, comportamentul, atitudinile mitropolitului Pimen au răspuns întotdeauna poziției desemnate și misiunii asumate... Acea de Întâistatator al Mitropoliei Moldovei și Sucevei... Și rolul său în Războiul de Întregire a fost cu atât mai greu cu cât trebuia să facă uitate unele acte „bicisnice” și dezonorante ale altor înalți prelați. Fapte explicabile și, cumva, de înțeles în acel context complicat. Înalți ierarhi ai Bisericii Ortodoxe Române au avut atitudini neconforme cu statutul lor de arhieru români. Au semnat acte reprobabile, au îndemnat

¹ Centrul de Istorie și Civilizație Europeană din cadrul Academiei Române – Filiala Iași.

² Gh. Buzatu, Horia Dumitrescu, coordonatori, „22 Iunie 1916. România și Războiul Mondial”, Iași, Editura Tipo Moldova, 2011, p. 9.

la non-combat sau chiar trădare (spre exemplu *Chemarea Mitropolitului Conon*, care a fost aruncată din aeroplanele nemțești soldaților români ce rezistau în tranșeele de la Mărășești)³. Aflați sub autoritatea inamicului în Transilvania sau sub puterea ocupantului, în cealaltă parte de țară supusă Înaltului Comandament German, în Muntenia, Oltenia și Dobrogea, astfel de atitudini, trebuie să o spunem fără ocolișuri pentru a înțelege dramatismul acelor vremi, au fost adoptate sub imperiul forței, prin insinuări, abuz, șantaj și amenințări ale autorităților de ocupație⁴. Dar trebuie spus, la fel de răspicat, că acele scăderi și compromisuri au existat și puteau genera „sminteală” în popor.... Iar implicarea hotărât patriotică a mitropolitului Pimen în acțiunea de susținere a idealului național, a unirii tuturor românilor, a războiului de întregire și, implicit, a „rezistenței până la capăt” trebuie decriptată și din nevoia Bisericii noastre de a face uitate acele „ispite” și „poticneli” ale unor reprezentanți ai clerului aflați sub ocupație străină. Dacă în perioada 1916-1918 majoritatea eparhiilor erau sub autoritate străină, fără nici o posibilitate de a se manifesta liber și a sluji idealul național, Mitropolia Moldovei și Sucevei, rămasă în zona liberă necontrolată de inamic, a devenit entitatea reprezentativă a ortodoxiei românești luptătoare, asumându-și pe deplin rolul duhovnicesc primordial și misiunea de apărătoare și îndrumătoare a poporului român. Totodată, prin activitatea mitropolitului Pimen, Biserica strămoșescă s-a înscris pe linia unui destin unificator adânc întipărit în mentalul colectiv românesc la început de secol XX, înțelegând că idealul întregirii nu putea fi realizat decât prin acțiunea solidară a Bisericii alături de factorii politici și militari din aceea vreme. Iar această „împreună lucrare” s-a aflat sub semnul jertfei, a datoriei, a dăruinței totale întru binele colectivității românești⁵.

Cel care avea să devină mitropolit al Moldovei s-a născut la Provița de Sus în județul Prahova, la 22 oct. 1953, fiind botezat cu numele de Petre. Tatăl său, Gh. Baicu, fiu de preot, era un om gospodar care se ocupa cu oieritul iar duminica și cu prilejul altor sărbători cânta în corul bisericii. Mama sa era tot fiică de preot ortodox și, prin urmare, Petre s-a simțit de mic atras de haina preoțească.

Școala primară a început-o la în satul natal și apoi a continuat în scolile din Campina și Ploiești. În 1869, sprijinit de tatăl său, Petre s-a înscris la concursul privind obținerea unei burse la Seminarul Central din București, pe care îl va absolvi în 1874. În septembrie 1874 s-a căsătorit cu Paraschiva, fiică de preot, iar în martie 1875 a fost hirotonit diacon la biserica Sf. Vasile din Ploiești. Soția moare tot în acest an la scurt timp după nașterea unui fiu, botezat Ioan.

În 1877 cu susținerea mitropolitului primat Calinic Miclescu a fost numit diacon la Catedrala Mitropolitană din București. În 1880 a fost trimis cu o bursă la Facultatea de Teologie din Cernăuți, absolvită în 1884, iar anul următor își susține lucrarea de doctorat.

Decesul fiului său Ioan (1886) l-a determinat pe arhidiaconul Petre Georgescu să îmbrace haina monahală la Mănăstirea Căldărușani, primind numele de Pimen. A fost preoțit în același an, iar în 1888 a devenit unul din primii profesori ai Facultății de Teologie de la București, unde a predat apologia și teologia dogmatică și simbolică. Activitatea didactică teologică a continuat chiar și după ce a devenit episcop al Argeșului, în februarie 1895.

În 1902, Preasfințitul Pimen Georgescu a fost ales episcop al Dunării de Jos, primind cărja episcopală chiar din mâna regelui Carol I și fiind primul ierarh investit de regele țării. După o rodnică activitate duhovnicească și administrativă și după retragerea din scaunul mitropolitan a Preasfințitului Partenie Clinceni, Marele Colegiu Electoral, compus din reprezentanți ai Sfintului Sinod, ai Senatului și Camerei, a ales, cu o majoritate zdrobitoare (198 din 219) ca mitropolit al Moldovei și Sucevei pe Preasfințitul Pimen Georgescu.

³ Pia Alimănișteanu, *Însemnări din timpul ocupației germane*, București, Imprimeriile Independența, 1929, p. 101-103; Nichifor Crainic, *Fostul Mitropolit Primat*, „Neamul Românesc”, anul XIII, nr. 345 din 24 decembrie 1918, p. 1.

⁴ Nicolae Iorga, *Demisia Mitropolitului Conon*, „Neamul Românesc”, anul XIII, nr. 356, din 39 decembrie 1918, p. 1-2.

⁵ *Biserica Ortodoxă Română și Marea Unire*, vol II, București, Basilicum 2018, p. 120 și urm.

La Iași, mitropolitul Pimen a fost însoțit de ministrul Cultelor și Instrucțiunii Publice, de Spiru Haret și la câteva zile de la întronizare a adresat prima pastorală către clerul din Moldova, care cuprindea un program pastoral detaliat, prin care cerea preoților nu doar oficierea serviciului religios, ci și o implicare directă în treburile comunității și mai ales cerea asumarea deplină a rolului de părinte, sfătuitor și îndrumător pentru enoriași, îndeosebi pentru țărani. Fără a acorda un spațiu special inițiativelor administrative și gospodărești ale Î.P.S.S Pimen, trebuie totuși consemnate anumite hotărâri și întreprinderi care dovedesc spiritul organizatoric al înaltului ierarh. În acest context menționăm înființarea atelierului de țesut covoare de la Văratec, anenajarea de noi corpuri de clădiri de la Mănăstirea Cetățuia, noile construcții de la Seminarul Veniamin Costachi, înființarea Școlii monahale, unde se învăța carte și meserii, interesul hotărât pentru activitatea duhovnicească, educativă și lucrativă a călugărilor și călugărițelor din mănăstirile și schiturile Moldovei.

Din perspectiva titlului propus, demersul nostru trebuie să surprindă implicarea Mitropoliei Moldovei în timpul războiului și aspectele definitorii ale activității arhiepiscopului Pimen Georgescu prin care acesta a fost desemnat în epocă drept „mitropolit al Războiului și al Marii Uniri”. Prin urmare, este necesară o prezentare lămurită a inițiativelor și acțiunilor mitropolitului Pimen din acei ani dramatici ai evoluției României. După izbucnirea primei conflagrații mondiale în vara anului 1914, societatea românească a fost bulversată de dezbaterile referitoare la opțiunea externă a României. Animate de idealul înfăptuirii unității naționale și interesate de recuperarea unor provincii istorice aflate sub stăpânirea imperiilor vecine, cercurile politice și oamenii de cultură au lansat diverse ipoteze ce implicau, inerent, poziționarea noastră față de cele două blocuri politico-militare aflate în conflict. Factorii de decizie și opinia publică a înțeles că neutralitatea armată este o situație tranzitorie care trebuia depășită și, implacabil, România va trebui să intre în război pentru îndeplinirea dezideratelor naționale. Instituție fundamentală a societății românești, Biserica Ortodoxă Română, arhieriei, preoți, diaconi, monahi, monahii, elevi ai seminariilor teologice și studenți în teologie, nu putea lipsi din văltoarea pregătirilor de război. În Mitropolia Moldovei și Sucevei aceste preparative ale intrării armatei române în foc s-au întreprins în mod sistematic sub directa îndumare și cu binecuvântarea mitropolitului Pimen⁶. Încă din vara anului 1915, știut fiind faptul că, inerent, vom intra în război, Pimen a vizitat toate județele eparhiei sale Neamț, Suceava, Botoșani, Iași și Dorohoi, pentru a cerceta conștiința poporenilor în pragul marilor încercări. În acel context s-a scris cartea *Pregătiri sufletești pentru zile mari*⁷ și tot atunci a îndemnat preoții să scrie rapoarte regulate privind starea de spirit a enoriașilor față de intrarea iminentă în război⁸. În momentul intrării noastre în război, mitropolitul Pimen a fost înștiințat printr-o telegramă de I. G. Duca, ministrul Cultelor și Instrucțiunii Publice și în aceeași zi mitropolitul a trimis o circulară în toate protopopiatele și la toți preoții de parohii pentru a pregăti credincioșii de război. Totodată, mitropolitul a ordonat să se tragă clopotele tuturor bisericilor din Moldova pentru a vesti marea încleștare la care era chemată întreaga suflare românească.

Mitropolitul Pimen a căutat să confirme și să întărească legătura dintre Biserică și Armată, simbioza dintre Biserica slujitoare lui Hristos cu Oastea cea iubitoare de Hristos. De numele său se leagă înființarea Serviciului clerului militar în anul 1915. Astfel, în ziua de 16 mai, în ședința Sf. Sinod, mitropolitul Pimen a reglementat activitatea preoților militari care deserveau în armată⁹. Tot el l-a

⁶ Pimen Georgescu, *Jurământul și Cuvinte ostășești*, București, 1914, *passim*.

⁷ Vezi Gabriel Pârvu, *Pregătiri sufletești pentru zile mari*. București, 1916.

⁸ Preot Cicerone Iordăchescu u, *Însemnări din anii 1916-1919 (Din primul an al războiului de Întregire, 1916-1917. Biserica română din Paris în 1917-1919)*, Iași, Tipografia Alexandru Țerek, 1937, *passim*.

⁹ Faptele preoților mobilizați și aflați pe front în Războiul Întregirii Neamului sunt impresionante (vezi Protosinghelul Justin Șerbănescu, distins cu Ordinul Militar „Mihai Viteazul” clasa a III-a). Preoți morți, răniți și dispăruți în Marele Război. Morți: preoții Armășescu N. De la Reg. 2 Vânători; Bârlogeanu D., de la Reg. 51/52 Infanterie. Rătescu I. de la Brigada 11 Roșiori; Corbulescu I., de la Spitalul de evacuare nr. 1; Gibescu C., de la Ambulanța Diviziei I-a. Răniți: preoții Gărlănescu N., de la Brigada 4 Artilerie; Bculescu H., de la Brigada 1 Călărași; Grigorescu I. De la Brigada 8 Artilerie; Dicu P., de la Regimentul 45 Infanterie; Ionescu D., de la Reg.

recomandat în postul de protoiereu al Serviciului clerului militar pe preotul Constantin Nazarie, profesor de Teologie morală la Facultatea de Teologie de la București¹⁰. În august 1916 Serviciul preoților de armată număra 253 de persoane. În arhivele militare și în Arhiva Mitropoliei Moldovei și Bucovinei sunt numeroase cazuri de preoți care și-au făcut datoria pe deplin sub focul inamic, dar mai ales au întreținut duhovnicește și patriotic moralul trupei. La intervenția energică mitropolitului Pimen Georgescu, alesul Sfântului Sinod a fost preotul Constantin Nazarie, care întocmește și *Instrucțiunile asupra atribuțiilor preoților de armată*, care, după ce au trecut prin dezbaterile Sfântului Sinod și ale Marelui Stat Major „au devenit Ordinul 3451 din 28 Octombrie 1915 al Marelui Stat Major și au fost publicate în Revista *Biserica Ortodoxă Română* din noiembrie 1915¹¹. Este de reținut că *Instrucțiunile* elaborate de Nazarie „au stat la baza activității preoților din armată până la înființarea Episcopiei Armatei”¹². Printr-un *Referat* (nr. 473 din 12 Februarie 1917), Nazarie cere și obține asimilarea preoților militari cu locotenenții de rezervă, arătând că această practică era în uz și în armatele altor țări. Urma ca preoții care se vor distinge prin fapte de curaj și bărbăție să fie propuși la înaintarea în grad (avansare), spre a fi asimilați gradului de căpitan, în timp ce ajutorul șefului Serviciului Religios era asimilat gradului de maior, iar șeful Serviciului Religios urma să fie asimilat gradului de colonel. *Instrucțiunile* protopopului Nazarie, din 1915, au avut caracter de lege până la 20 iulie 1921, zi în care, la inițiativa mitropolitului Pimen, s-a promulgat *Legea privitoare la organizarea clerului militar*, iar dirigiuitor absolut al preoților militari de toate confesiunile va fi numit „un episcop militar, care va purta titlul de *Episcop de Alba-Iulia*”, făcând parte din Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române. Pe lângă mitropolitul Pimen, un susținător al promulgării *Legii* a fost generalul Ion Rășcanu, ministrul de război din acel timp, care afirma în fața Parlamentului că „armata nu se poate dispensa de serviciul sufletesc neprețuit al preoțimii”¹³. Această *Lege*, având douăsprezece articole a fost promulgată de către regele Ferdinand I, prin Înaltul Decret Regal Nr. 3378 din 20 iulie 1921 și publicată în Monitorul Oficial nr. 99 din 6 august 1921. *Legea* a fost urmată de *Regulamentul de punere în aplicare a Legii privitoare la organizarea clerului militar*, promulgat prin Decretul Regal nr. 1970 din 18 iunie 1924 și publicat în Monitorul Oficial nr. 115/1924. Acest *Regulament* avea 9 capitole și 48 de articole. Abia instalat în scaunul de episcop al Armatei (20 mai 1925), dr. Ioan Stroia începe să schițeze un nou act normativ, intitulat *Instrucțiuni provizorii asupra serviciului religios în timp de pace și în timp de campanie*. Aceste *Instrucțiuni* care completează *Regulamentul* din 1924 vor fi aprobate de Marele Stat Major și de Ministerul Apărării Naționale în 1931. Ele cuprind detalii referitoare la activitatea religioasă-pastorală a preoților din Armata permanentă, precum și pentru rezerviști, pe timp de pace și de campanie, în toate situațiile (mobilizări, front, retrageri, demobilizări în urma frontului etc.).

Ultimul document legislativ important din istoria bilaterală a celor două instituții – Armată și Biserică – a fost *Legea pentru organizarea Clerului Militar*, publicată în Monitorul Oficial nr. 67 din 22 martie 1937. În fapt, această lege a fost structurată pe principiile *Legii Clerului Militar* din 1921, care a fost ușor rectificată și adaptată funcțional noilor transformări survenite în organizarea armatei. Inițiativa modificării a aparținut Ministerului Apărării Naționale care, la 21 ianuarie 1936, înaintează

28 Infanterie; Mironescu I. De la Regimentul 16 Infanterie. Dispăruți (prizonieri etc.): preoții Florescu I. Dâmbovița, Popescu Belizarie, Dumitrescu Marin, Șerbănescu Justin, Popescu Lazăr (rămas în teritoriul ocupat), Mărculescu Em., Furnică V. N., Stoicescu A., Sadeanu C., Pârligras T., Popescu A., Jugureanu Gh., Popescu D., Ionescu Gh., Ionescu St., Roșoga Ilie, Blănariu Gh., Popa Marin. Doar cercetarea arhivelor va putea clarifica pe deplin situația lor, sub toate aspectele, în timp de război.

¹⁰ Scarlat Porcescu, *Preotul Constantin Nazarie*, în „Mitropolia Moldovei și Sucevei”, Anul XL VIII, 1972, nr. 1-4, pp. 201-216.

¹¹ Vezi Constantin Nazarie, *Activitatea preoților de armată în campania din 1916-1918*, București, 1921.

¹² Idem, *Referat asupra activității preoților de armată, în campania din 1916-1918*, București, 1920, p. 8. Gh. Nicolescu ș.a., *Preoți în Tranșee 1941-1945*, București, 2000, p. VIII.

¹³ Ștefan Păslaru, „23 Aprilie 1921. Legiferarea organizării clerului militar”, în *Revista de Istorie Militară*, nr. 3/1993, p. 38.

Sfântului Sinod *Proiectul de modificare a legii privitoare la Organizarea Clerului Militar*, cu completările și îndreptările de rigoare. În perioada interbelică, Episcopia de Armată a avut cu siguranță conducători destoinici, buni organizatori, care prezentau reale aptitudini pentru viața militară. Totodată, trebuie consemnat faptul că Episcopia Armatei avea să fie desființată în 1948, în contextul comunizării și stalinizării României

În timpul războiului, tot sub îndrumarea mitropolitului Pimen, protopopul C. Nazarie a scris rugăciuni speciale pentru izbandă și câteva cărți adresate soldaților pe front, pentru ridicarea spiritului combativ¹⁴. De asemenea, mitropolitul Pimen a făcut intervenții oficiale la Ministerul de Război și MCG pentru a putea vizita și ține cuvântări de îmbărbătare soldaților. Urmăre, evident, contactul nemijlocit cu ostașii și menținerea moralului trupelor, mai cu seamă în contextul anarhiei bolșevice care afecta armata rusă aliată. Răspunsul Ministerului de Război și a M.C.G. este mai mult decât lămuritor: „*S-a luat cu o deosebită mulțumire sufletească act de adresa Î.P.Voastre nr. 128 din 19 Ianuarie a.c. (1917) și aceasta cu atât mai mult, cu cât corespunde întocmai cu vederile și apoi cu dorința noastră, a tuturor.*

Cultivarea în rândurile armatei noastre a sentimentului religios este, mai ales în zilele ce le trăim, adânc resimțită și cât se poate de binevenită, fiind absolut trebuincioasă atât în ce privește înălțarea și întărirea noastră sufletească, cât și în vederea pregătirii și întăririi noastre naționale; ea a fost, este și trebuie să fie preocuparea fundamentală a oricărui bun Român și creștin. La fel cu ale Î.P. Voastre sunt în această privință și vederile Marelui Cartier General.

Ca urmare deci la adresa Î.P. Sfinției Voastre, am onoarea a vă aduce la cunoștință, că Marele Cartier General prn adresa nr. 17369 din 16 l.c., în acord cu Ministerul de Războiu, v-a satisfăcut în totul cererea, dându-vă autorizația de a lua contact cu trupele în refacere, ori de câte ori ați avea această dorință. Această autorizație a fost acordată deopotrivă și P.S. Episcopi.

*Pentru a Î.P. Sfinției Voastre știință se înaintează aci alăturat copie atât de pe menționata adresă a Marelui Cartier General, cât și instrucțiunile date Comandamentelor cu privire la modul cum urmează a fi primiți P.S. Chiriarhi în cazul în care ar dori să viziteze trupele”¹⁵. Odată cu izbucnirea frământărilor politice și sociale din Rusia, mai cu seamă după revoluția bolșevică, era foarte important ca cei reponsabili să ferească trupele române de microbul anarhiei, instaurată deja în rândurile armatei ruse, și de a menține disciplina trupelor. Mitropolitul Pimen a sesizat pericolul și a întreprins, împreună cu alți preoți și ierarhi din Moldova numeroase vizite pe front și în spitale, întâlniri directe care au avut rolul de a consolida moralului trupelor române și a feri pe ostașul român de *erezia politică și socială a bolșevismului*. De asemenea, în contextul dezbaterilor privind cele două reforme în parlamentul de la Iași, la 28 iunie 1917, Pimen a rostit o cuvântare cu privire la votul universal și legea exproprierii, salutând împrăștierea țărănilor. „*Aceste mari reforme – spunea el – sunt absolut necesare pentru îndrumarea vieții săteanului nostru în ceea ce privește îmbunătățirea economică și participarea la viața statului român. Pe nimeni nu am auzit că aceste exproprieri n-ar fi necesare, dimpotrivă, am avut deosebita mulțumire a auzi pe reprezentanții marii proprietăți, care s-au pronunțat pentru expropriere. Tot așa și în privința dreptului de vot”¹⁶. Tot în aceea zi de 28 iunie, Senatul României l-a ales pe Mitropolitul Pimen președinte al comisiei însărcinate cu redactarea textului viitoare constituții, act fundamental care trebuia să conțină explicit aplicarea celor două reforme.**

La la 12 ianuarie 1913, mitropolitul Pimen a adresat o scrisoarea către superiorii mănăstirilor din Moldova prin care îndemna pe monahi să se încadreze în serviciul sanitar organizat de Crucea Rosie¹⁷. Cu binecuvântarea sa, încă din 1913, un corp de 47 de călugări și zece călugărițe a fost instruit

¹⁴ C. Nazarie *Cuvântări pentru ostași și rugăciuni pentru rege, oaste și popor în vreme de război*, Iași 1917; C. Nazarie, Veniamin Pocitan, *Înarmarea sufletească a ostașului român*, Bârlad, 1917.

¹⁵ Arhiva Mitropoliei Moldovei și Bucovinei și Bucovinei, dosar nr. 81, Războiul 1916-1918, vol. 1. f. 23-24.

¹⁶ „Mitropolia Moldovei”, anul X, nr. 2-3 februarie-martie, 1934, p. 84.

¹⁷ Aurel Pentelescu, Gavriil Preda, *op. cit.*, p. 242-243; *ibidem*, p. 243-244 (*Scrisoarea către președintele Crucea Rosie, București*).

din timp pentru a participa la campania din Bulgaria. Aceștia s-au distins în îngrijirea bolnavilor de holeră în spitalele de la Turnu Măgurele, iar zece călugărițe au urmat cursuri de perfecționare în cadrul Institutului de Caritate Regina Maria. În contextul intrării iminente a României în conflictul mondial, Mitropolia Moldovei prin IPSS Pimen, în acord cu autoritățile, a organizat cursuri de sanitari pentru călugări și călugărițe la Spitalul Militar din Iași, la Spitalul Sf. Spiridon și la Spitalul Frumoasa. În contextul intrării României în război, în august 1916, un corp de 100 de călugări și 115 călugărițe a fost atașat Serviciului Crucii Roșii. Cei 100 de călugări erau conduși de arhimandritul Teoctist Stupcanu de la Mănăstirea Neamț, un veteran al serviciului sanitar din timpul campaniei din Bulgaria, iar fruntea călugărițelor infirmiere a fost desemnată maica Ana Ghenovici¹⁸. Un alt lot de călugărițe a fost organizat sub conducerea monahiei Eupraxia Macri și instruit la Spitalul din Târgu Neamț îngrijind, mai apoi, bolnavii și răniții în spitalele de campanie din Iași, Dorohoi, Botoșani, Piatra Neamț, Roman și pe cei internați spitalele organizate la mănăstirile Văratec și Agapia. De altfel, în timpul Marelui război, la mănăstirile Văratec, Agapia, Rîșca, Galata, Neamț, Secu, Bistrița, Vorona, Gorovei s-au organizat spitale de campanie și orfeline, în colaboarare cu Crucea Roșie, Societatea Ortodoxă Națională a Femeilor Române, Societatea Orfanii de Război. Problema orfanilor de război l-a preocupat în mod cu totul deosebit pe mitropolitul Pimen.¹⁹ Prin circulara nr. 1061/17 sept. 1917, cu privire la copiii orfani, Mitropolitul Pimen arăta că „Problema copiilor orfani trebuie să ne preocupe pe toți. La rezolvarea acestei probleme urmează să contribuie mai întâi preotul ca îndrumător și propăvăduitor al dragostei și milei creștine și ca unul ce este obligat special prin legea noastră să poarte grijă de văduve și orfani. De la această sfântă datorie neputându-se sustrage nici preoții de armată, cu insistență vă rog a vă interesa de aproape de copiii orfani, din localitățile în care sunteți cantonați, din satele supuse evacuării, sau din cele recuperate de la inamic, și a lua măsuri cu comitetele locale constituie în acest scop, pentru asigurarea existenței lor”. Totodată, mitropolitul dădea ordin clar preoților din corpul clerului militar ca în caz că „într-o localitate n-ați putea face nimic în sensul arătat, ne veți înștiința imediat, trimițând un tablou cu numele și prenumele copiilor orfani, rămași neplasați”²⁰. În urma rapoartelor și recomandărilor preoților militari din Serviciul Religios al Armatei, unii copii orfani au primit ajutor din partea Crucii Roșii și a Societății Femeilor Ortodoxe

Într-o altă circulară, mitropolitul a îndemnat preoții din parohii să devină membri contribuabili ai Societății Orfanilor din război și ale altor societăți de caritate. La Botoșani preoții au constituit un comitet prezidat de prefectul județului care colabora cu Societatea Femeilor Ortodoxe și care strângea fonduri pt îngrijirea orfanilor. Preoții au înființat comitete parohiale formate din 4-5 enoriași care purtau de grijă orfanilor din parohie. De exemplu în protoieria Botosani, 29 de preoți care au contribuit cu diverse sume de bani după cum, urmează:

Pentru Societatea Crucea Rosie: 1979 lei , plus îmbrăcăminte;

Pentru Familia Luptătorilor, suma de 2142 lei;

Pentru Orfanii din Război, 2978 lei;

Pentru Prizonierii de război, 646 lei;

Pentru Invalizii de Război, 1625 lei²¹

Au fost și numeroase cazuri de preoți care au înfiat copii rămași orfani. În Arhiva Mitropoliei Moldovei și Bucovinei sunt consemnate numeroase cazuri de preoți deveniți tutori. Și în anii care au urmat, clerul ortodox a căutat să ajute cât mai mulți orfani, invalizi și văduve, destul de numeroși în fiecare parohie (sunt numeroase astfel de rapoarte întocmite de preoți și protopopi cu privire la

¹⁸ Vezi Arhimandrit Teoctist Stupcanu, *Activitatea călugărilor din Eparhia Moldovei în timpul războiului*, în „Viața Monahală”, anul I, nr. 11-12, ianuarie- februarie, 1934, p. 315-327.

¹⁹ *Biserica Ortodoxă Română și Marea Unire*, vol II..., p. 140-148.

²⁰ Pimen Georgescu, *Din vremea Marelui Război*, București, 1919, p. 36.

²¹ Arhiva Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, fond Memoriile preoților din anii 1916-1918, dosar nr. 107/1920, anexa 57, f. 1-10.

activitatea caritabilă a parohiilor). După război, tot în sprijinul orfanilor de război, la cererea reginei Maria și cu susținerea hotărâtă a mitropolitului Pimen, Sfântul Sinod la BOR a hotărât, la 20 iunie 1920, ca în mănăstirile de maici să fie îngrijiți copiii rămași orfani²².

Prin grija și la ordinul arhiepiscopului Pimen, Mitropolia Moldovei a găzduit mai multe instituții aflate în refugiu. În clădirile Mitropoliei a fost dislocat Ministerul Cultelor și Instrucțiunii și tot acolo locuia și ministrul de resort, I. G. Duca. Delegațiile Bucovinei și ale Basarabiei au fost primite tot în clădirile Mitropoliei. Totodată, în spațiul Seminarului Veniamin Costachi a fost pus la dispoziția Spitalului Brâncovenesc, aflat în bejenie după abandonarea precipitată a Capitalei, în noiembrie 1916. Mitropolitul Pimen cerceta des pe răniții și bolnavii aflați aici și nu o dată, a oficiat personal liturghia printre paturile de spital²³.

Victoriile de la Mărăști, Mărășești, Oituz din vara anului 1917 au blocat ofensiva trupelor germane la Porțile Moldovei, demonstrând – atât inamicului cât și aliaților –, forța combativă, abnegația și puterea de sacrificiu a armatei române. Spre exemplu Bătălia de la Mărășești a fost cea mai crâncenă încheștare armată de pe frontul românesc din vremea primului război mondial. Comanda generală a trupelor Puterilor Centrale era asigurată de vestitul feldmareșal August von Mackensen, cel care aplicase o înfrângere usturătoare trupelor româno-ruse la Turtucaia, în vara anului 1916, iar generalul Kurt von Morgen era comandantul trupelor inamice din sectorul Mărășești. Luptele au durat 29 de zile (24 iulie/6 august – 21 august/3 septembrie 1917), marcate de atacuri, contraatacuri înverșunate și istovitoare, din care au rezultat numeroși morți și răniți. Totodată, forțele armate implicate în Bătălia Mărășeștilor – 29 de divizii de infanterie, 2 divizii de cavalerie și o brigadă de cavalerie – depășesc cu mult efectivele altor operațiuni derulate pe frontul românesc²⁴. Neîndoind și împotriva tuturor „scepticilor” de ieri sau de azi, în acele zile dramatice, prin eroismul ostașilor noștri în frunte cu generalul Eremia Grigorescu, comandantul Armatei I-a Române, s-a scris jertfelnic o nouă pagină de istorie în cartea demnității și devenirii românești.... Iar aceste victorii din vara anului 1917, care au constituit revanșa noastră în fața cotropitorului de la 1916, au salvat statalitatea românească pusă în cumpăna nedreaptă a ecuației geopolitice complicate din aceea vreme, când aliatul rus defectase, propăvăduind anarhia și *revoluția*, ba chiar încercase răsturnarea regalității române și a guvernului. Nu în ultimul rând, din perspectiva încrederii în tăria armelor și steagurilor românești, a speranței într-o soartă comună, a însușirii idealului național de către toți românii, a credinței în misiunea noastră și în destinul românesc, trebuie spus fără tăgadă că epopeea de la Mărăști, Mărășești, Oituz a pregătit și a adus Biruința anului 1918, temeluită prin deciziile de unire de la Chișinău, Cernăuți și Alba Iulia. În plan extern, efortul de război al României și victoriile armatei române de la Porțile Moldovei au contat semnificativ în obținerea recunoașterii internaționale a Marii Uniri la Conferința Păcii de la Paris (1919-1920), servind ca argumente irefutabile delegației României în frunte cu I.I.C. Brătianu. Totodată, imensa jertfă românească de la 1917 a cutremurat opinia publică și comunitatea românească de pretutindeni, declanșând a reacții și atitudini de adâncă recunoștință și pioșenie din partea tuturor categoriilor sociale, din partea factorilor politico-militari și, mai cu seamă, din partea Bisericii strămoșești.

Un alt moment important al acelor ani, după semnarea Păcii de la București de către gov. Marghiloman, a fost întrunirea Sinodului BOR la Iași în iunie 1918, organizat de Arhiepiscopia Iașilor și de mitropolitul Pimen. Autoritățile germane cereau Mitropoliei de la București ca preoții să nu mai atace în predicile lor pacea impusă României și sunt consemnate mai multe cazuri de preoți care au fost arestați din această pricină. Mitropolitul Conon deschide lucrările Sf Sinod la 7 iunie 1918 cu o

²² Arhiva Sfântului Sinod, dosar nr.150/1920, f. 3, 5, 6.

²³ Aurel Pentelescu, Gavriil Preda, *op. cit.*, p. 252-253 (*Cuvântarea ținută în bisericuța Seminarului Veniamin către ostașii răniți, în toiul luptelor*).

²⁴ Constantin Kirișescu, *Istoria Războiului pentru Întregirea României (1916-1919)*, vol. II București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1989, p. 80-132.

prezentare asupra situației din teritoriile ocupate. A subliniat suferințele clerului, ridicare clopotelor de către administrația germană și încercarea eșuată a unui comando bulgăresc care furase moaștele Sf. Dimitrie cel Nou.

O altă problemă discutată a fost situația Bisericii din Basarabia. S-a luat act de atitudinea arhiepiscopului Chișinăului și Hotinului, Anastasie, care a plecat la dezbaterile sinodale de la Moscova, fără a primi binecuvântarea mitropolitului Pimen, dar și refuzul acestuia de a participa la Sinodul de la Iași. Ca etapă pregătitoare, gândită tactic din perspectiva revenirii canonice a Basarabiei la ortodoxia românească, mitropolitul Pimen a propus instalarea provizorie a episcopului Nicodim al Hușilor în scaunul de la Chișinău și investirea sa solemnă în prezența ministrului Cultelor și Instrucțiunii Publice, profesorul și academicianul Simion Mehedinți. Tot în cadrul acestui Sfânt Sinod, din aceleași considerente organizatorice-duhovnicești, s-a hotărât ridicarea la rangul de arhieru-vicar a arhimandritului Gurie Grosu, cu numele de Botoșeanu, viitorul mitropolit al Basarabiei.

În vara anului 1919, când trupele române erau concentrate în Transilvania pentru preîntâmpinarea ofensivă a armatei maghiare și, totodată, proliferarea bolșevismului coordonată de regimul instaurat de Bela Kun²⁵, în Sala Senatului României din București s-a desfășurat Congresul Societății Ortodoxe Naționale a Femeilor Române²⁶. La acest eveniment programat la 8 iunie 1919 au fost invitați ministrul de Interne, Gh. Mârzescu, Ion Inculeț și Vasile Goldiș, miniștri fără portofoliu, reprezentând Basarabia și Aredealul. La această întrunire a participat și Pimen Georgescu, mitropolitul Moldovei și Bucovinei care, conform statutului S.O.F.N.R. votat la înființarea societății, era președinte de onoare, alături de mitropolitul primat al B.O.R. În contextul discursurilor entuziaste care subliniau, pe de o parte, realizarea Marii Uniri, dar și sacrificiile armatei române pe toate fronturile de luptă, Î.P.S. Pimen a propus ridicarea prin subscripție publică a unei Biserici a Neamului pe câmpiile însângerate de la Mărășești, și implicarea hotărâtă a Societății pentru organizarea unei subscripții publice. În această „Biserică a Neamului – spunea el – se vor aduna moaștele sfinte, osemintele vitejilor noștri ostași și se vor face slujbe pentru slava neamului lor... Dacă Ierusalimul cu Biserica Sf. Mormânt de la Golgota e loc de adorație și de închinare a creștinismului, tot așa Valea Siretului cu Biserica Neamului de la Mărășești – pentru noi – e locul de adorație și închinare a românismului”²⁷. La 19 august 1923, pe câmpia Răzoare s-a comemorat bătălia de la Mărășești printr-o slujbă religioasă oficiată de P. S. Iustinian Teculescu, primul episcop al Armatei, iar apoi chiar la Mărășești, printr-o altă slujbă oficiată de mitropolitul Pimen, episcopii Lucian Triteanu al Romanului și episcopul Ghenadie Niculescu al Buzăului s-a pus piatra de temelie a Bisericii Neamului de la Mărășești. Momentul a fost marcat cum se cuvine de discursurile unor personalități ale vieții culturale și politice. Astfel au luat cuvântul mitropolitul Pimen, Alexandrina Cantacuzino, președinta S.O.N.F.R. prof. Marin Ștefănescu din partea Ligii Culturale și omul politic ardelean Ștefan Cicio-Pop²⁸.

Pimen Mitropolitul (1853-1934), cel care a păstorit un sfert de veac Mitropolia Moldovei și Sucevei, cel care – pe drept cuvânt – era supranumit „Mitropolitul Războiului și al Marii Uniri”, a fost

²⁵ *Ibidem*, pp. 411-471.

²⁶ S.O.N.F.R. a fost întemeiată în anul 1910, la București, de către un comitet de inițiativă format din Zoe Grigore Romniceanu, Maria Glogoveanu, Alexandrina Cantacuzino (soția lui Grigore Cantacuzino, fost primar al Bucureștilor, unul din fiii lui Gogu Cantacuzino „Nababu”, om politic conservator și premier), Elena Odobescu, Sultana Miculescu, Irina Butculescu, Esmeralda Manu (soția lui Ioan Manu, președintele Curții de Casație și mama savantului George Manu) Elena Seulescu, Zoe Rosetti Bălănescu, Eleonora Strătilescu, Maria Timuș, Anastasia Filipescu (soția lui Grigore Filipescu, fiul marelui om politic Nicolae Filipescu), Irina Butculescu. Vezi Anemari Monica Negru (ed), *Din istoria Societății Naționale Ortodoxe a Femeilor Române*, Târgoviște, Editura Cetatea de Scaun, 2016, p. VI; Ligia Maria Fodor, *Considerații privind activitatea Societății Naționale Ortodoxe a Femeilor Române, Filiala Huși*, în *Colegiul Național „Cuza Vodă” din Huși – Centenar – 1918-2018*, (ed. Costin Clit), Iași, Editura Pim, 2019, p. 261-292

²⁷ Aurel Pentelescu, Gavriil Preda, *op. cit.*, p. 285.

²⁸ *Ibidem*, p. 286.

considerat, totodată, un ierarh providențial de către contemporani, de către oamenii politici, oamenii de cultură și de către discipolii săi... Iar când amintesc de ucenicii săi se impune a pomeni pe colaboratorul său apropiat Nicodim Munteanu, episcop de Huși în anii Marelui Război și viitor patriarh al României, pe arhimandritul Gurie Grosu, mitropolit al Basarabiei, pe profesorul și protopopul Constantin Nazarie, aflat în fruntea Serviciului Religios al Armatei române, pe Iustinian Teculescu, Ioan Stroia și Partenie Ciopron, viitori episcopi ai Armatei, preoții și profesorii universitari Cicerone și Valeriu Iordăchescu, Veniamin Pocitan, arhimandrit Teoctist Stupcanu și mulți alții... Prin predicile, învățăturile și cuvântările sale a susținut efortul de război, spiritul combativ în rândul trupelor de pe front, dar a susținut duhovnicește și material și moralul populației civile, greu încercate de lipsuri, de foamete, de frig. Arhierul a păstrat, totodată, credința neșarmurită în drepturile noastre legitime, în idealul unității naționale. Și aceste acțiuni nu au fost haotice ci în deplin consens cu factorii politici și militari ai României aflate în restriște. Prezent în vârtoarea acelor evenimente hotărâtoare din anii 1916-1918 de care atârnavă soarta și destinul poporului și al statului român, a stat alături de rege Ferdinand și de regina Maria, alături de I.I.C. Brătianu, C. Prezan, Al. Averescu, N. Iorga... A avut una din cele mai îndelungate păstoriri, slujind în altar 57 de ani: a fost 9 ani diacon, 9 ani preot, 39 de ani episcop, din care 25 de ani mitropolit. Prin urmare, întreaga sa viață și lucrare, timp de 81 de ani, a închinat-o Bisericii și Neamului românesc.

*CHURCH AND ARMED DURING THE WAR OF INTEGRATION AND THE GREAT UNION. THE
ROLE OF MITROPOLITAN PIMEN GEORGESCU*

(Abstract)

In the context of Romania's implication in the First World War, the collaboration of the Orthodox Church with the political leaders and the military is an example of how the Romanian society can assume their faith and national wishes. After the Bucharest, Muntenia and Dobrogea abandonment, because of the military pressures of the Central Powers, Iasi becomes the capital city of the rest of the country, and the Moldova region the last shield of Romania's statehood. From the perspective of the approached topic, we highlight the particular role of the Archbishop of Iasi, Pimen Georgescu, in the Unification War and the Great Union of Romania. The activity of the Metropolitan bishop of Moldova and Suceava counties, the implication of the priests, monks and nuns, the support on various ways of the war effort, strengthened the people's sense of national solidarity, showing a good understanding of the social and spiritual mission of the Church, and surely not least, the destiny of the Romanian people.

SPITALUL 431 C-MĂNĂSTIREA SECU (1916-1918)

Emanuel BĂLAN¹

Cuvinte cheie: Mănăstirea Secu, spital militar, primul război Mondial, Moldova, călugări

Keywords: Secu Monastery, military hospital, World War I, Moldova, monks

În vremea războiului pentru Marea Unire, mănăstirile și-au făcut din nou datoria. Încă din 1913, monahii și monahiile au fost pregătiți pentru a deveni infirmieri, care la nevoie să efectueze serviciul medical în slujba armatei și populației.

În cursul primăverii lui 1915, ierodiaconul Inochentie Moroi, ieromonahul Damian Bădic și monahii Ghenadie a Ilincăi și Damaschin Trofin au urmat cursurie de infirmier și brancardier la Școala sanitară de la mănăstirea Cetățuia din Iași².

Dacă la începutul războiului, mănăstirile au devenit loc de adăpost pentru refugiații români din Bucovina și Ardeal, iar în timpul conflagrației acestea s-au transformat în spitale de campanie pentru îngrijirea răniților de pe front, după război, la Mănăstirea Secu, au fost aduși în lagăr, ofițeri superiori și intelectuali ruși, profesori universitari și ingineri din armata lui Vranghel³, printre ofițerii superiori fiind și generalul Cernov, adjunctul generalului Brusilov⁴.

Mănăstirea Secu a oferit armatei alimente, animale, furaje, aici fiind organizat un spital, administrat de egumenul Ilarion Bălăiță. În septembrie 1916 este înființat Spitalul 341/C coalescenți, așa cum aflăm din raportul stareșului Ilarion Bălăiță, înaintat mitropolitului Pimen, în care se arată sosirea prefectului cu ordinul de înființare a instituției sanitare amintite cu o capacitate de 80-100 de paturi. Spațiul pus la dispoziție a fost arhondaricul, câteva chilii și casele din afara incintei mănăstirii, stareșul fiind numit și administrator al spitalului⁵. De la înființarea sa și până în aprilie 1918 aici au fost internați 320 de răniți. În aprilie 1918 se mai aflau internați 150 de invalizi⁶.

Treptat începe organizarea acestui spital, astfel că în toamna anului 1916 erau 13 milițieni (doi din Filiora, trei din Pipirig, unul din Grumăzești și șapte din Vânători-Neamț)⁷.

Numele și prenumele	Gradul	Contingentul	Domiciliul
Coșofreț Ioan	soldat	1890-Reg. 2 Jandarmi	Vânători-Neamț
Constantinescu Constantin	caporal	1891-Reg. 8 călărași	Grumăzești
Ionițoia Gheorghe	soldat	1891-Reg. 15 infanterie	Pipirig
Trifan Ioan	soldat	1890-Reg. 12 artilerie	Pipirig
Pistol Ioan	soldat	1889-Reg. 15 infanterie	Vânători-Neamț
Vasiliu Neculai	soldat	1891-Reg. 15 infanterie	Vânători-Neamț
Tanase Toader	scutit	1894-Reg. 15 infanterie	Vânători-Neamț

¹ Școala Doctorală de Științe Umane, Universitatea „Ștefan cel Mare”, Suceava; Liceul „Vasile Conta” Târgu-Neamț.

² SJAN Neamț, fond Spitalul Militar M. Secu 431 C, dosar 1/1915, f. 2v, 10.

³ Piotr Nicolaevici Vranghel, zis și Baronul Negru, născut la 15 august 1878, a fost un general rus și ulterior al armatei albgardiste, în timpul războiului civil din Rusia. Pentru alte detalii vezi: https://en.wikipedia.org/wiki/Pyotr_Wranghel și Piotr Vranghel, *Memorii*, Editura Istros a Muzeului Brailei, 2017.

⁴ Alexei Brusilov, a fost un general rus de cavalerie născut la 30 august 1853 la Tbilisi, decedat la 17 martie 1926 la Moscova (https://ro.wikipedia.org/wiki/Alexei_Brusilov).

⁵ Daniel Isai, Ionel Moldovan, *Lupta Bisericii Ortodoxe din Moldova pentru Marea Unire*, Iași, Editura Doxologia, 2018, p. 245.

⁶ *Ibidem*, p. 207.

⁷ SJAN Neamț, fond Prefectura Neamț, d. 77/1916, f. 31-32.

Neculai Olaru	dispensat	1901-Reg. 15 infanterie	Vânători-Neamț
Nistor Ioan	scutit	1909-Reg. 15 infanterie	Vânători-Neamț
Loghin Neculai	scutit	1891-Reg. 15 infanterie	Vânători-Neamț
Carje Vasile	soldat	1890-Reg. 15 infanterie	Filioara
Loghin N. Ioan	soldat	1888-Reg. 8 călărași	Vânători-Neamț
Harpă Ioan	soldat	1888-Reg. 15 infanterie	Pipirig

Pe 30 septembrie 1916, Prefectura autoriza conducerea spitalului să angajeze un bucătar cu 40 de lei pe lună⁸. În noiembrie 1916 era aprobată angajarea pe postul de spălătoreasă a Anei V. Hrisca „cu 35 lei lunar și hrană”, însă după deschiderea spitalului⁹.

La 17 noiembrie 1916, administratorul informa CRS Neamț că la acest spital se găsesc trei infirmiere, Maria Gh. Tănase, Tasia D. Nechita și Maria N. Froimolici, toate originare din Vânători - Neamț, plătite cu 30 de lei lunar la care se adăuga și alocația de hrană¹⁰, contabil fiind D. Moldovanu¹¹.

Prin adresa din 24 noiembrie 1916, administratorul se plâgea CRS Neamț că, spitalul este lipsit de medicamente, pansamente și personal medical¹², lipsind chiar și căzile pentru îmbăierea răniților, solicitând „aprobarea pentru cumpărarea din comerț” a acestora¹³ (**Fig. 1**). Pentru a suplini lipsa materialelor sanitare, Comitetul Regional Sanitar comunica spitalelor refolosirea fașelor și vatei acolo unde se poate¹⁴. Tot în acea zi, administratorul se adresa comandantului Armatei de Nord cu sediul la Bacău să dea ordin Depozitului de aprovizionare de la Târgu-Neamț pentru aprovizionarea cu alimentele care lipseau bucătăriei spitalului, precum orez, griș, făină, fidea și macaroane, acestea lipsind de pe piața liberă¹⁵.

Încă de la început o problemă majoră cu care s-a confruntat spitalul a fost asigurarea hranei răniților. Ordinul ministrului de război din 4 octombrie 1916, fixa alocația de hrană a răniților la 1 leu pe zi¹⁶. Lipsa laptelui de pe piață a determinat Prefectura Neamț ca prin adresa din 14 octombrie 1916, să stabilească consumul doar pentru acei răniți cărora medicii îl prescriu¹⁷. Comitetul Central Sanitar stabilea că hrana să fie de post în zilele de miercuri și vineri, excepții făcând bolnavii pentru care medicii le prescriau regim special¹⁸.

Meniul personalului la începutul lunii noiembrie 1916 era format din¹⁹:

- 1 noiembrie-ceai cu pâine, supă de carne cu fidea și sărmăluțe;
- 2 noiembrie- ceai cu pâine,varză călită și piftelile de cartofi cu varză murată;
- 3 noiembrie- ceai cu pâine,varză cu carne și piftelile de cartofi cu sos;
- 4 noiembrie- ceai cu pâine, borș cu fasole și fasole prăjite cu varză murată;
- 5 noiembrie- ceai cu pâine, supă cu tocmași și rasol cu usturoi;
- 6 noiembrie- ceai cu pâine, praz cu carne, pârjoale de carne și varză murată.

Pentru hrana personalului adică 14 persoane în cursul lunii noiembrie 1916 s-au consumat: 297 kg pâine; 6,7 kg grăsimi; 15, 3 kg oloi; 84, 5 kg carne; 56 kg fasole; 252 kg cartofi; 14, 5 kg făină grâu; 146 kg făină porumb; 42, 4 kg ceapă; 5 kg fidea; 3, 5 kg arpacaș; 27, 5 kg morcov; 26 kg sare; 415 fire

⁸ SJAN Neamț, fond Spitalul Militar M. Secu 431 C, dosar 8/1916, f.4.

⁹ *Ibidem*, f. 16.

¹⁰ SJAN Neamț, fond Prefectura Neamț, d. 77/1916, f. 33.

¹¹ *Ibidem*, f. 34.

¹² *Ibidem*, f. 35.

¹³ *Ibidem*, f. 36.

¹⁴ SJAN Neamț, fond Spitalul Militar M. Secu 431 C, dosar 3/1916, f. 31.

¹⁵ *Idem*, dosar 5/1916, f. 6.

¹⁶ *Idem*, dosar 1/1916, f. 12.

¹⁷ *Ibidem*, f. 13.

¹⁸ *Ibidem*, f. 18.

¹⁹ *Idem*, dosar 10/1916, f. 2-7.

pătrunjel; 157 fire țelină; 222 căpățâni varză; 59 căpățâni usturoi și 74 fire praz în valoare de 369 lei și 75 bani²⁰.

Conform borderoului de distribuție a alimentelor pentru perioada 1-15 decembrie 1916, Centrul de Reaprovizionare Târgu-Neamț furnizase spitalului următoarele produse²¹:

Arpacaș	cărticele	ceai	Făină grâu	pâini	Paste făinoase	Țigări funcționari	Țigări trupă	Tutun trupă	zahăr
100 kg	200 buc.	2 kg	400 kg	200 rații	24 kg	200 buc.	300 buc.	30 kg	50 kg

Aprovizionarea cu lemne de foc era o altă problemă, administratorul cerând CRS prin adresa din 1 noiembrie 1916, sprijinul pentru procurarea a 100 stânjeni lemn de foc pentru iarnă²². Răspunsul primit din partea Consiliului de Administrație și de aprovizionare a spitalelor din Neamț preciza ca spitalul să se adreseze șefului Ocolului silvic Târgu- Neamț inginerul Gh. Popescu „de la care le veți primi pe seamă”²³. Era nevoie și de veselă în special linguri astfel că, se cerea ajutorul șefului de post de la Pipirig să identifice meșterii pentru a le „da lemn să facă linguri pentru bolnavi fără plată”²⁴.

CRS Neamț înștiința spitalul prin adresa din 22 noiembrie 1916 că a numit contabil pe D. Moldoveanu și supraveghetore pe Dumitra Moldoveanu „în mod gratuit și numai masa li se va servi de spital”²⁵

Spitalul cerea angajarea unui vizitiu „care să fie plătit cu 15 lei lunar”, însă răspunsul CRS a fost că se pot folosi milițienii pentru această muncă²⁶ (**Fig. 2**). La 20 decembrie 1916, administratorul cerea comandantului Centrului de recrutare Neamț, ca soldatul Ștefan David din Reg. 11 Vânători, internat în spital, de meserie bucătar și „servind 11 ani la aghiazmatarul mănăstirii” să fie repartizat ca bucătar, fiind mare nevoie de acesta²⁷.

Prin adresa din 21 decembrie 1916, se cerea angajarea ca brutar a monahului Nicanor Moroi, care cunoștea „această meserie destul de bine”, cu un salariu de 25 de lei lunar, întrucât spitalul este izolat iar aprovizionarea se face destul de greu²⁸.

Cei găsiți fără acte de către jandarmi erau trimiși spitalelor pentru a presta diverse munci cu retribuție. Un astfel de caz este cel al lui Gheorghe Garafă găsit de jandarmii din Vânători „vagabondând fără acte în regulă prin comună” și trimis să taie lemne pentru spitalul de la Secu²⁹.

Unii angajați, în special cei din personalul administrativ, au lucrat fără nici o plată de la stat. Asta rezultă și din tabelul de la jos unde găsim salariile pe luna decembrie 1916³⁰.

Numele și prenumele	Funcția	Plata		Observații
		Aloc. Hrană lei	Leafă lei	
Protos. Ilarion Bălăiță	administrator	60	-	onorific 2 lei/zi hrană
Dumitru Moldovanu	contabil	60	-	onorific 2 lei/zi hrană

²⁰ *Ibidem*, f. 58.

²¹ *Idem*, dosar 5/1916, f.23.

²² *Idem*, dosar 2/1916, f. 18.

²³ *Ibidem*, f. 53.

²⁴ *Ibidem*, f. 19.

²⁵ *Idem*, dosar 8/1916, f. 19.

²⁶ SJAN Neamț, fond Prefectura Neamț, d. 77/1916, f. 44.

²⁷ SJAN Neamț, fond Spitalul Militar M. Secu 431 C, dosar 5/1916, f.17.

²⁸ SJAN Neamț, fond Prefectura Neamț, d. 77/1916, f. 46.

²⁹ SJAN Neamț, Spitalul Militar M. Secu 431 C , dosar 5/1916, f. 16.

³⁰ SJAN Neamț, fond Prefectura Neamț, d. 77/1916, f. 52.

Dumitru Bălăiță	registrator	60	-	onorific 2 lei/zi hrană
Dumitra Moldovanu	supraveghetor	25,50	-	onorific 85 bani/zi hrană
Monah Ion Diaconu	Infirmier șef	25,50	-	onorific 85 bani/zi hrană
Haritina D. Nechita	lenjereasă	-	60	salariată alocația în natură 85 bani pe zi
Maria Tanasă	infirmeră	-	15	idem
Tasia D. Nechita	infirmeră	-	15	idem
Maria Froimolici	infirmeră	-	15	idem
Ana Ungureanu	infirmeră	-	15	idem
Toader Tanasă	bucătar	-	20	idem
M. Uncu	bucătar	-	40	idem
Ana V. Hrișcă	spălătoreasă	-	17,50	idem
Ghe. Bobrică	vizitiu	-	15	idem

Lipsa personalului auxiliar era o problemă, administratorul cerând de mai multe ori prefectului de Neamț repartizarea unor milițieni pentru a fi folosiți ca portari, tăietori de lemne sau meșteri la confecționarea meselor și scaunelor din lemn necesare spitalului³¹. Încă de la început, spitalul s-a confruntat cu lipsa căzilor pentru baia bolnavilor, administratorul cerând acordul Comitetului Regional Sanitar Neamț pentru procurarea acestor din comerț, cerere avizată de către CRS Neamț³². Prin adresa din 29 octombrie 1916, spitalul înștiința Prefectura că nu avea milițieni în gardă, însă cerea să fie mobilizați pe loc milițienii Ioan Onisie Nestor, Gh. Oglinzanu din Vânători-Neamț și Constantin Constantinescu din Grumăzești care își exprimau dorința de a rămâne în slujba spitalului³³.

La 9 decembrie 1916, administratorul Ilarion Bălăiță cerea CRS Neamț acordarea permisului de port armă pentru el și contabil avînd în vedere deplasările ce trebuiesc făcute în interesul spitalului la Târgu-Neamț și Piatra Neamț, cu atât mai mult cu cât „aceste drumuri sunt periculoase mai ales în timpul nopții”³⁴.

Spitalul a găzduit și evacuați din teritoriul cupat de inamic în noiembrie 1916. Astfel conform unei adrese din 20 decembrie 1916 la acest spital erau evacuați din Galați de la spitalul 382, ierodiaconul Ghervasie Hulubariu și frații seminariști Ioan Diaconu și Gheorghe Dobrescu, pentru care administratorul cerea acordul CRS Neamț de numire ca infirmieri, respectiv telefonist³⁵. Tot la acea dată, dar printr-o altă adresă se cerea acceptul CRS Neamț pentru ca tăietorii de lemne să beneficieze de hrană și furaje pentru animale întrucât nu sunt plătiți iar cei trei străjeri să fie plătiți cu 85 bani pe zi și hrană aceștia nefiind nici ei salariați³⁶, cerere care nu a fost aprobată de CRS Neamț³⁷.

Un aliment lipsă din hrana răniților era porumbul așa cum rezultă din adresa administratorului din ianuarie 1917 către CRS Neamț, în care se arată că spitalul are mare nevoie de „aprovizionarea cu porumbul necesar pentru hrana bolnavilor”³⁸.

Adresa telefonică din 3 ianuarie 1917 preciza că „spitalul se închide până la noi dispoziții” în atare condiții toți răniții urmau a fi trimiși spre examinare medicală la spitalele din Târgu-Neamț iar personalul de serviciu și cel administrativ urma a fi „licențiat”³⁹.

³¹ SJAN Neamț, fond Spitalul Militar M. Secu 431 C, dosar 2/1916, f. 25, 27.

³² Idem, dosar 4/1916, f. 42.

³³ Idem, dosar 8/1916, f. 27.

³⁴ *Ibidem*, f. 39.

³⁵ *Ibidem*, f. 60.

³⁶ *Ibidem*, f. 64.

³⁷ *Ibidem*, f. 66.

³⁸ Idem, dosar 1/1916, f. 45.

³⁹ SJAN Neamț, fond Prefectura Neamț, d. 77/1916, f. 60

Răspunsul administratorului către CRS a venit la 6 ianuarie informând că au fost păstrați doar cinci milițieni pentru „paza lemnurilor din parchet, gardă și paza cailor de rechiziție”⁴⁰ pentru care cerea aprobarea pentru acordarea alocației de hrană de 85 de lei/zi, informând și că nu are răniți și că nici nu a avut până atunci⁴¹.

O dovadă a funcționării sale și în primăvara lui 1917 este un document din 23 mai 1917, în care se arată că aici au fost evacuați infirmii din Piatra Neamț⁴².

Conform buletinului zilnic de internări, în intervalul iunie 1917-aprilie 1918, situația lor s-a prezentat astfel⁴³:

Ziua	Soldați	caporali	sergenți	Sergent major	civili	Total internați
24 iunie 1917	114	6	3		3	126
9 iulie 1917	129	7	5		0	141
28 iulie 1917	125	7	5		0	137
28 august 1917	121	7	4		0	132
28 septembrie	84	5	3		0	92
30 octombrie	66	3	3		0	72
31 decembrie 1917	103	6	3		0	113
23 ianuarie 1918	136	8	6	1	0	151
22 februarie 1918	119	7	6	1	0	139
20 martie 1918	119	9	4	0	0	132
8 aprilie 1918	106	8	4	0	0	118

Problema personalului auxiliar din spital a fost rezolvată abia la 1 iunie 1917, când președintele Consiliul de Administrație a Spitalului Militar Neamț aproba angajarea aici cu un salariu de 30 lei lunar, a doi bucătari, trei spălătorese și doi gardieni⁴⁴.

Risipa făcută în alimentația cu carne a bolnavilor au determinat autoritățile să impună în primăvara anului 1917 raționalizarea acestora și folosirea în meniu doar în anumite zile. Astfel, carnea făcea parte din meniul bolnavilor și personalului doar duminica, derogare pentru ziua de joi având acei bolnavi care beneficiau de prescripția medicului⁴⁵.

Problema spionilor dar și a colportării situației militare de către soldații răniți și vizitatorii acestora se afla în atenția Marelui Cartier General care a emis ordinul 2013/1917, prin care se cerea spitalului a se lua „măsuri de urgență și riguroase pentru ca acea stare de lucruri să înceteze”⁴⁶.

Prin adresa din 15 mai 1917 CRS Neamț aduce la cunoștință că de la acea dată Gheorghe Subaru era angajat subchirurg la spitalul 431 C⁴⁷, personalul spitalului la 1 iunie 1917 fiind următorul⁴⁸:

Ion Diaconu-seminarist	contabil
Antipa David	șef infirmier
Ghervasie Hulub	infirmier

⁴⁰ *Ibidem*, f. 62

⁴¹ SJAN Neamț, fond *CAS Neamț*, d. 3/1916, f.6.

⁴² *Ibidem*, f. 45.

⁴³ SJAN Neamț, fond *Spitalul Militar M. Secu 431 C*, dosar 4/1917, f. 128; 5/1917, f. 14, 24, 25, 50, 63, 108, 115, 126, 129, 132.

⁴⁴ SJAN Neamț, fond *CAS Neamț*, dosar 47/1917, f. 279.

⁴⁵ SJAN Neamț, fond *Spitalul Militar M. Secu 431 C*, dosar 3/1917, f. 2.

⁴⁶ *Idem*, dosar 4/1917, f. 27v.

⁴⁷ *Ibidem*, f. 29.

⁴⁸ *Ibidem*, f. 43.

Ionichenti Moroi	infirmier
Ghenadie A. Ilincăi	infirmier
Elvira Imbu	infirmier
Maria Tănase	supraveghetoare
Hareta Nichita	lenjeriță
Maria Imbru	telefonistă
Toma Popescu	magaziner
Domițian Mălai	chelar
Casandra Plăciță	gardian
Maria Olaru	gardian
Simion Ilie Busu	bucătar
Elena Brătescu	bucătar
Marița Foșolău	spălătoreasă
Sultana Olaru	spălătoreasă
Marița Băcilă	Spălătoreasă
Eremia Luchian	sufragiu
Theodor Pietraru	milițian
Pricop Gheorghe	milițian
Nicolae Olaru	milițian
Dumitru Bălăiță	registrator

Un fapt neobișnuit s-a petrecut la 18 iunie 1917 când administratorul Bălăiță și subchirurgul Subaru Gheorghe au interogat un fugar german, soldat de 21 de ani, Herman Licnsi, din Nürnberg, fugit din lagărul de la Șipote. Acesta a fost prins în pădurea Răscoalele de către Mosor Th. Dumitru din Târgu Neamț și Ioana I. Ștefănescu din Vânători. La percheziție asupra acestuia au fost găsite o busolă, un briceag, schițe, o hartă a Moldovei, carte de rugăciune, bani românești, germani, rusești și francezi, fugarul fiind predat postului de jandarmi Vânători Neamț⁴⁹.

Pentru trebuințele spitalelor erau rechiziționate căruțe și animale de tracțiune, însă mulți n-au primit toți banii pe care i-au cerut, s-au banii au venit foarte târziu. Astfel, doi locuitori din Ghindăoani, cărora li s-a rechiziționat la 13 iunie 1917 câte un cal pentru spitalul de la Mănăstirea Secu, se plâneau că nu și-au primit banii nici în februarie 1918, deși comisia de rechiziție i-a evaluat la 400 de lei fiecare⁵⁰.

Spitalul era funcțional în septembrie 1917, dovadă un document care menționa și acest spital alături de alte 24 spitale de pe cuprinsul județului⁵¹.

În planul evacuării răniților în Rusia din vara/toamna lui 1917, rămăneau doar 9 spitale în Neamț, între care și cel de la M. Secu cu 150 de paturi⁵².

La 1 martie 1918, prefectul N. Brânzeu în raportul său îl evidenția pe arhimandritul Ilarion Bălăiță, pentru munca depusă ca administrator⁵³.

Activitatea preoților a fost apreciată și elogiată de către generalul Constantin Prezan, șeful Marelui Stat Major, care arăta că „preoții și-au făcut mai mult decât datoria și este o cinste pentru cler care, alături de ostași, au dat mai mult decât le-am cerut noi pentru țară și neam”⁵⁴.

⁴⁹ *Ibidem*, f. 77.

⁵⁰ SJAN Neamț, fond CAS Neamț, d. 24/1917, f. 109.

⁵¹ Idem, dosar 8/1917, f. 388.

⁵² Idem, dosar 47/1917, f. 778.

⁵³ Idem, dosar 13/1917, f.283.

⁵⁴ *Biserica Ortodoxă Română și Marea Unire*, vol. I, Editura Basilica, București, 2018, p. 138.

Însuși Pimen Georgescu a apreciat printr-un mesaj activitatea mănăstirilor și a viețuitorilor astfel: „Povestind pe scurt cele ce s-au petrecut în mănăstiri în vremea războiului, M-am convins că, călugării și călugărițele noastre, fiind pregătiți de cu vreme, și-au făcut datoria cu vrednicie, ca orice adevărat fiu al țării, încât mulți au murit, îngrijind răniții și mai ales de bolnavii exantematici. Astfel, ar fi fost o adevărată rușine, ca în vremea marelui război călugării și călugărițele noastre, să stea în mănăstire mucezind între pereții chiliilor lor. Și, pentru că călugării și călugărițele din Moldova au știut să-și facă datoria în vreme de război... cu drept cuvânt li se cuvine din partea țării, cinste și considerație, iar din partea Mea, ca Mitropolitul lor, le exprim mulțumirile și binecuvântările Mele”⁵⁵.

ROMÂNIA - ARHIVELE NAȚIONALE - NEAMȚ

nr. 55
28. Noiembrie 1916
Călugării și călugărițele
mănăstirilor noastre

16 Noiembrie 24.

#6884
1916
Domnule Președinte,

Am onoare a vă raporta că și
tabul Militar N°431 din Gfta Neamț
#71, cînd tîre Gen. Ind. Neamtu, în prezent
ce vor trimite rînt și
va da și
dicamente

nu posedă nici un fel de medicamente, pansamente etc. necesare la vindecarea și căutarea răniților, precum nici personalul medical necesar.

Rugăm să lăsați a dispune, spre cele de curîntă.

Administrator
Dimitrie I. I. I.
Dimitrie I. I. I.
Dimitrie I. I. I.

Contabil
D. I. I.

Fig. 1. Adresa administratorului spitalului către CRS Neamț din 24 noiembrie 1916 ((SJAN Neamț, fond Prefectura Neamț, dosar 77/1916, f. 36)

⁵⁵ <http://ziarulumina.ro/manastirile-din-moldova-in-vremea-marelui-razboi-131725.html> (accesat la 26 aprilie 2018).

MILITAR
 Decembrie 20/2
 119
 Dns
 19
 Dnui Preedute al C.R.L.
 Acest spital fiind lipsit în prezent de
 un vâlm și o trăsură pentru transportul
 personalului ~~spitalului~~ în diferite tras-
 suri ocupante și deși în ~~comandament~~
 nu s-a putut să luăm în calcul
 următoarele:
 1) Ca să putem primi un vâlm care
 să se solăciat cu 15 lei pentru plus de
 cost de hrană și
 2) Ca să putem readăptăm o trăsură cu
 care să se poată face circulația transportului
 personalului
 Acestea fiind lucrurile necesare al funcționării
 acestui spital dăruim în vederea timp
 și numai un ordin de cesare
 Ardeș. M. Florin
 Contabil
 Ghervasi Hulubaru și
 Ioan Iacov și Gheorghe Dobrescu
 fiind evocati de la spitalul Nr.

Fig. 2. Adresa administratorului spitalului către CRS Neamț din 20 decembrie 1916 (SJAN Neamț, fond Spitalul Militar M. Secu 431 C, dosar 8/1916, f. 59)

MILITARY HOSPITAL 431 C-SECU MONASTERY (1916-1918)

(Abstract)

The monasteries were also involved in supporting the war effort, some of them hosting military hospitals. The effort was not only material but also human, since 1913, many monks being trained to be nurses and stretchers in case of war. The material we present deals with the involvement of Secu Monastery in the organization and administration of Hospital 431 C, a secondary hospital of importance for the healing of military convalescents. Overcoming the many problems, from organizational, material, financial and personnel, the Hospital and the team managed to fulfill all the tasks, as evidenced by the appreciation from both religious and military forums and decorations received by the monks.

The activity of the military hospitals hosted by the monasteries is a part of Romania's effort in the First World War, an effort that led to the achievement of national reunification.

SECOLUL EXTREMELOR PRIN OCHII UNUI DASCĂL. JURNALUL ÎNVĂȚĂTORULUI GHEORGHE APOSTOL

Cristiana CHIRCU¹, Valentin CHIRCU²

Cuvinte cheie: jurnal, învățător, secolul XX, război, familie

Keywords: diary, teacher, 20th century, war, family

Argument. Se întâmplă, deseori, ca o comoară să fie găsită pe neașteptate. Comoara nu vine niciodată, însă, neînsoțită de responsabilitatea care cade pe umerii celui ce a descoperit-o. În acest fel s-a petrecut și descoperirea jurnalului domnului Gheorghe Apostol, învățător din satul Păltinata, comuna Gura-Văii, județul Bacău. Timp de 35 de ani a slujit de la catedră, înfruntând toate provocările vremurilor cu care a fost contemporan. Personalitatea sa a redevenit subiect local de discuție în anul 2018, când preotul din sat a încercat să strângă materiale pentru deschiderea unui muzeu etnografic. Așa a ieșit la lumină moștenirea învățătorului Apostol: caiete pline de notițe atent organizate, manuale din diverse domenii ce trădează spiritul său de autodidact și, *la pièce de résistance*, un jurnal conceput ca o autobiografie, în care povestește, în paginile sale, evenimente marcante ale secolului XX, văzute din perspectiva omului obișnuit.

Călcând pe un drum nebătătorit, am întregit portretul biografic al lui Gheorghe Apostol prin discuțiile cu urmașii săi, cu foștii săi elevi din sat care se mai găsesc în viață și, cel mai important, cu datele pe care el însuși le consemnează în jurnal și care se găsesc, la momentul de față, în posesia mea. Cele 170 de pagini, închise în cotorul unei caiete cu coperte cartonate, de dimensiuni A5, sunt ușor de parcurs, grație caligrafiei învățătorului. Totuși, ultimele pagini sunt deteriorate la colțuri, din cauza cariilor, făcând un pic mai anevoioasă deslușirea cuvintelor.

Responsabilitatea descoperirii am asumat-o pe proprii umeri și am găsit necesară popularizarea acestui jurnal, o sursă deosebit de expresivă și sinceră, care întregește dimensiunea socială a studiului României contemporane. Optimist privind, comunicarea de față se dorește a fi un preambul pentru o viitoare editare și publicare a jurnalului.

Itinerariu biografic. Gheorghe Apostol s-a născut în anul 1909, la 27 iunie, în satul Gura-Văii – actualul Bârsănești – din județul Bacău. Părinții săi, Vasile Apostol și Ioana A. Pătrașcu, erau oameni simpli, care se îndeletniceau cu agricultura, îndeletnicire care a permis întreținerea celor șapte copii. Dintre aceștia, Gheorghe era al patrulea născut. În memoriile sale, povestește pierderea fraților Mihaiu și Măriuca, demonstrând cota ridicată a mortalității infantile în perioadă. Amintirile despre copilăria sa și plaiurile natale îi marchează tot parcursul vieții, tânjind mereu la revenirea în vecinătatea casei părintești. Despre dealurile copilăriei, jurnalul său poartă mai multe însemnări plastice, savuroase de lecturat, care trimit cu gândul la descrierile lui Calistrat Hogaș:

Ce spun? Coasta-Luncii? Dar această pădure oare nu-mi amintește de fermecătoarele clipe ale copilăriei mele? Da; căci prin această pădure umblam după pueți de teiu, încovoiați la rădăcină pe care-i despuam și apoi din coaja lor, îmi făceam buciume, lipindu-le și strângându-le cu coajă de cireș și punându-le drept muștiuc câte o bucată de lemn de soc găunos³.

¹ Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” Iași, Facultatea de Istorie.

² Parohia Păltinata, Protopopiatul Onești.

³ Pentru fragmentul original din jurnal, a se vedea **Anexa 1**.

„Răselul” pe valea Tazlăului. Primul Război Mondial îi aduce pe membrii familiei în fața unei noi provocări: pierderea tatălui pe front. Evenimentele care au început în august 1916 să tulbure valea Tazlăului sunt emoționant relatate în jurnal. Chemarea pe front anunțată prin bătăile lungi ale clopotelor bisericii, plânsul mamei pe ascuns, trecerea diviziilor într-o stare foarte deprimentă și veștile care veneau sporadic anunțându-i să fie pregătiți oricând pentru a se muta, la adăpost, cât mai în vest, antrenau o stare permanentă de teamă, dezamăgire și, în același timp, curiozitate pentru cei mici. Alături de prietenii săi, Gheorghe se urca pe dealul cel mai înalt din vecinătatea satului, de unde urmărea lumina propagată pe cer de proiectilele care se lansau pe Cireșoaia, în cadrul luptelor din vara lui 1917, care au securizat granița Moldovei și au oprit ofensiva trupelor inamice.

Acolo, unde se duceau, la Cireșoaia, au dat întâlnire puhoiului de apuseni, cari veniseră să ne cotropească! Oare ce căutau ei? Și iată că, liniștita vale a Trotușului, se schimbă repede într'un incendiu infernal! Tot ce agerimea minții germane a putut născoci, a fost pus în gurile bombardelor și într'un moment, liniștile noastre văi, purtau ecourile stridente ale proiectilelor, care-și desfăceau tainicul lor conținut în mijlocul rândurilor, celor cari i-am văzut trecuți îngândurați⁴!

Despre deznodământul conflagrației, învățătorul notează:

Lumea schimbată, harta lumii a fost renovată, în palatul dela Versailles; iar președintele Americii și dictatorul păcii, Willson, s'a jucat de-a liniile pe glob, ba a schimbat și natura... luând chiar apele dintr'o țară veche, și punându-le în altă țară, care deabia este în faza copilăriei! Pentru noi, jocul acesta, ne-a dat tocmai ce ne lipsea: „unirea tuturor fraților cu aceleași aspirațiuni”: România, împodobită ca o mireasă, ia loc lângă ginerele-curcubeu al păcii dela Geneva – Liga Națiunilor⁵.

Rămas orfan de un părinte, tânărul Gheorghe va găsi un reper patern în persoana învățătorului său, David Melinte, de la care deprinde dragostea de a învăța, dar și disciplina care îi va caracteriza activitatea profesională în viitor. Absolvind studiile primare în fruntea clasei, este încurajat să se înscrie la Școala Normală din Bacău, unde se remarcă prin rezultate deosebite. Examenul de capacitate îl susține la 13 iunie 1930, deschizând drumul unui nou capitol în viața sa.

Provocările catedrei. Întâmplarea face să vadă într-un ziar că în județul Cetatea Albă din Basarabia există mai multe posturi vacante pentru învățători și, fără a sta prea mult pe gânduri, hotărăște să plece. Odată ce i-a fost aprobată cererea, a fost nevoit să încheie povestea de dragoste pe care o trăia cu Ecaterina, despre care relatează că i-a fost prima iubire: „Am mai avut o ultimă întâlnire cu Ecaterina... și am citit în ochii ei refrenul unei iubiri și speranțe pierdute”.

Trecând prin Galați și Ismail, ajunge în fața inspectorului județului Cetatea Albă, care îi apreciază media de pe diplomă și îi propune să fie trimis învățător într-o școală germană din Marslienfield sau Marazlianca⁶. Interesantă este viziunea lor despre ceea ce înseamnă comunitatea nemților, pe care îi văd drept niște oameni foarte riguroși, de la care au ce învăța: „Germanii sunt oameni de cultură, oameni devotați spiritului de datorie și asta o caută și ei la învățătorii lor!”. În cei trei ani petrecuți aici, începând cu septembrie 1930 va reuși să asimileze limba germană. Se întoarce pe plaiurile natale după înrăutățirea stării de sănătate a mamei, în 1933 și rămâne, timp de mai bine de 20 de ani, învățător în satul Păltinata, comuna Gura-Văii, județul Bacău. În acest loc își întemeiază familia, căsătorindu-se cu Eugenia. De altfel, în această perioadă, remarcă schimbările conducerii la nivelul inspectoratelor școlare făcute în tandem cu schimbările politice care se făceau la București.

⁴ A se vedea **Anexa 2**.

⁵ A se vedea **Anexa 3**.

⁶ Astăzi, localitatea Маразліївка din Ucraina.

Ajunge în Păltinata în zilele în care se ridică și biserica de lemn a satului. Patru ani mai târziu, în 1937, în preajma sfințirii lăcașului de cult, îl găzduiește pe preotul Tudorache în casa sa, în lipsa existenței unei reședințe parohiale. În timpul acestei șederi, preotul îl botează pe cel de-al doilea copil al familiei Apostol. Sfințirea bisericii, un mare eveniment pentru locuitorii satului, este dublată și de inaugurarea școlii din Păltinata, proaspăt ridicată. Colaborarea strânsă dintre învățător și preot va persista până la evenimentele care au zdruncinat finalul deceniului al cincilea.

Abdicarea forțată a Regelui Mihai la 30 decembrie 1947 și instaurarea regimului comunist aduce o criză în familia Apostol. Motivul îngrijorării l-au constituit *rădăcinile nesănătoase* ale soției, care provenea dintr-o familie înstărită. Finii lor, familia Spătaru, învățători și ei în satul vecin, povestesc cum Gheorghe și Eugenia Apostol au fost nevoiți să divorțeze, pentru ca originile *chiaburești* să nu împiedice parcursul profesional al fiului lor, care era medic. În acest context se pronunță divorțul și învățătorul este nevoit să se despartă de soția sa, întrucât este avertizat că Securitatea luase deja în vizor cazul lor. Pentru a păstra aparențele până la capăt, pentru aproximativ un an, învățătorul Gheorghe Apostol este nevoie să doarmă într-o magazie a școlii, foarte modestă ca dimensiuni, sub forma unui dormitor improvizat. Frigul iernii, vântul care nu era oprit de ferestrele ce zbârnâiau încă din primele zile de toamnă, dar și condițiile igienice dificile și, nu în ultimul rând, părăsirea căminului ridicat cu forța propriilor brațe împreună cu soția sa, au constituit prețul plătit pentru ca fiul său să nu fie hărțuit de comuniști. Resentimentul față de regim a continuat să existe în sânul familiei și după consumarea evenimentului, dar nutrind antipatia într-un mod discret, care să nu creeze mai multe probleme.

Fig. 1. În prim plan: Școala veche din Păltinata; în spate: noua școală

Fig. 2. Învățătorul Gheorghe Apostol (dreapta), alături de soția Eugenia, doi dintre copiii lor și tânăra familie de învățători Spătaru Vasile și Elena

Moștenirea învățătorului Gheorghe Apostol. Pensionarea pedagogului vine în 1968, însă un an mai târziu trece la cele veșnice, după o viață în care a simțit amprenta războaielor mondiale, a anilor interbelici, a instaurării regimului comunist și începutul perioadei lui Nicolae Ceaușescu.

Moștenirea sa atinge două dimensiuni: una spirituală, prin educația investită în copiii cărora le-a fost dascăl, dar și una materială, prin valoarea deosebită pe care caietele și jurnalul său o au. Prin manualele și notițele rămase este trădată preocuparea sa poliedrică, ce cuprinde mai multe domenii: istoria, filosofia, matematica, fizica, teologia, geografia, remarcându-se și plăcerea de a utiliza expresii în franceză și germană. Bătrânii satului povestesc despre o personalitate care inspira respectul celorlalți prin atitudinea riguroasă, verticală și prin precizia nemțească cu care învățătorul aprecia misiunea sa. Deși metodele sale erau, uneori, foarte dure, incluzând chiar și pedeapsa așezării genunchilor goi pe coji

de nuci sau boabe de porumb, sătenii i-au rămas recunoscători și i-au păstrat amintirea vie. Chiar dacă fiii săi biologici nu reușesc să ajungă în fiecare an la mormântul tatălui lor, fiind risipiți în mai multe colțuri ale României, sătenii săvârșesc parastasul în memoria sa, purtându-i numele în rugăciunile și amintirile lor.

Fig. 3. O parte din caietele cu notițe și manualele învățătorului Gheorghe Apostol, păstrate la sala dedicată lui și mai multor piese etnografice - școala din Păltinata

Gura-Jării! Cum mergi spre Onesti, șoseaua are în partea dreapta,
spre apus, dealul împădurit al Coastei-Huncii: Ce spun?
Coasta-Huncii? Dar oceață pădure oare nu-mi aminteste
de fermecătoarele clipe ale copilăriei mele? Dar, căci prin oceață
pădure umblam despui pământ de țară, încovoiați la rădăcinile
pe care-i despuiam și apoi din coaja lor, îmi făceam buciurme,
lipindu-le și strângându-le cu coajă de cireș și punându-le
drept muștiuc câte o bucată de lemn de soc găzmas. Erai în firea

Anexa 1. Fragment din Jurnalul învățătorului Gheorghe Apostol

apoi rovea poeziei; la armă. În somn am fost trezit de sunetul tobei
de la primărie, care ne anunță „bătăiul soarelui”. Prin sortorie
animamite și mereu poezii lui du-te-vino, în sus și în jos. Mama mai
a dormit! Mama, ferită de privirea noastră, își ștergea lacrimi-
măle de la ochi! Oare pentru ce? Toată nu mă venise pe ocazie
de să am și jumătate. Erăm copii și nu înțelegem toate! Răzăm
de „răzbel și asupțam cu nerăbdare, să vedem ce dăruită; o să
oșucă, răzbelul! Mi-au și ardat multe; dar nici în tr-un caz
* concomitente cu cele gândite de mine! Dar o căteva zile,
văd pe șoseaua noastră, ce dulce țig-Oca, soldați, poezii
poezii, trecând cu frunțile plecate spre munte. Nu mă auzis
din toate, decât jocul cadent al pișoarelor și instrumentele
schipitoare, contribuția săle dea ultimul imbold de încurajare,
oculo unde tocmai ocașta li've cerea' mai multe, instrumentele
muzicale. Îngânduratăl conștii ai durat mai multe zile. Acolo,
unde se duceai, la Cășcașca, au dat întâmplare puhoiului de
apuzeni, cari veniseră să ne cotropască. Oare ce căutau ei?
Și'vintă că, liniștitorvile ai Trașusului, se schimbă repede într-un

Anexa 2. Fragment din Jurnalul
învățătorului Gheorghe Apostol, f.
11

o poroioi în evanghelia noamului. Forțele înarmice, nicăieri
n-au găsit pe alt front, o mai frumoasă poziție pentru cimitir,
ca la Mărașești! Promoiul, îngăduitor, le-a făcut ocaz bine
pentru a să fie cât mai multe într-un cimitir! Expansiune
au căutat pentru viață, expansiune au găsit în lumea
mortii! „Deut'scher Kirchhof ist der Mărașești”. Ei: Wilhelme,
ce au visat și ce s-au realizat? Destinale sunt și împămite de...
recunoscut. Dacă credem că ocașta iapre ai lumii din misat,
s'a sfârșit! Treptat, totul ai intrat într-o nouă eră, pacifică.
Por oare ocaște stridente astilitate, ce rezultate au ardat?
Multe! Lumea schimbata, horta lumii ai fost renovata,
în poloul de la Versailles; iar președintele Americii și dicta-
torul poezii, Willson, s'ajucot de-a linile pe glob, la schimb-
bat și natura... Lăudă chiar apele dintr-o țară ocche,
și punându-le în altă țară, care deabia aite înfloră
copilării! Pentru noi, jocul ocașta, ne-a dat tocmai ce ne
lipsea: umirea tuturor fraților cu ocașta și aspirații mi-
România, împodobita cu o mircă, ia la o lingă

Anexa 3. Fragment din Jurnalul
învățătorului Gheorghe Apostol, f. 15

*THE 20TH CENTURY THROUGH THE EYES OF A PEDAGOGUE.
GHEORGHE APOSTOL'S JOURNAL*

(Abstract)

With excellent calligraphy and expressive words, teacher Gheorghe Apostol writes a diary in the form of an autobiography. His stories tell the quirurous events of the 20 century, seen through the eyes of ordinary man. After World War I left him an orphan with his father, he discovers his vocation as a teacher and decides to fight to fulfill his professional dream.

By riding on an unbeaten track, I completed Gheorghe Apostol's biographical portrait through discussions with his heirs, with his former students who are still alive and, most importantly, with the data he himself records in the diary. I found it necessary to popularise this Journal, a very expressive and sincere source, which completes the social dimension of the Romanian contemporary age.

**IN MEMORIAM,
EROILOR VASLUIENI, RECUNOȘTINȚĂ (1916-1918)**

Andrei CREȚU¹

Cuvinte cheie: *Primul Război Mondial, ostași, unități militare, luptă, front, eroi, monument*

Keywords: *First World War I, soldiers, military units, battle, front, heroes, monument*

Primul Război Mondial izbucnit la 15/28 iunie 1914 a reprezentat unul dintre momentele catastrofale ale istoriei omenirii. Asasinarea lui Franz Ferdinand, prințul moștenitor al Austro-Ungariei, de către tânărul naționalist sârb Gavriilo Princip, a slujit drept pretext pentru declanșarea unei conflagrații mondiale, la care au participat 33 de state, cu o populație de peste 1 000 000 000 de locuitori. Bilanțul acestui groaznic război a fost de circa 10 000 000 de morți și 20 000 000 de răniți și mutilați; de asemenea, au fost înregistrați aproximativ 6 000 000 de dispăruți sau prizonieri² precum și imense pagube materiale care au fost evaluate la aproximativ 280 000 000 de dolari³. În mod clar, aceste date statistice seci nu vorbesc nimic despre milioanele de destine și visuri frânte, despre tragedia trăită de cei rămași singuri, despre milioanele de copii rămași orfani sau despre populații întregi strămutate sau plecate în refugiu, care și-au pierdut nu numai agoniseala de o viață, dar și rădăcinile ancestrale. La aceste evidențe numerice, care subliniază înfiorător și dureros scena apocaliptică trăită de omenirea acelor vremuri și-a adus obolul sacrificiului suprem și neamul nostru românesc.

*

În urma Consiliului de Coroană care a avut loc la Sinaia, la 3 august 1914, s-a hotărât rămânerea țării noastre în stare de neutralitate. Au urmat doi ani de acțiuni politico-diplomatice și de pregătiri militare, toate având drept scop eliberarea românilor aflați sub stăpânire străină și realizarea idealului de unitate națională. Pe 14 august 1916 a avut loc un nou Consiliu de Coroană la București. Regele Ferdinand deja luase hotărârea, acum cerea sprijinul membrilor din consiliu pentru intrarea țării în război alături de Antanta.

În noaptea de 14/15 august 1916, conform ordinului Marelui Stat Major, a fost declarată mobilizarea generală a armatei române și s-a declanșat ofensiva spre Transilvania. Cu acest prilej, Regele Ferdinand adresa întregii oștiri un vibrant apel⁴:

„Ostași,

V-am chemat ca să purtați steagurile noastre peste hotare, unde frații noștri vă așteaptă cu nerăbdare și cu inima plină de nădejde.

Umbrele marilor voievozi Ștefan cel Mare și Mihai Viteazu ale căror rămășițe zac în pământul pe care-l veți dezrobi, vă îndeamnă la biruință, ca vrednici urmași ai oștenilor care au învins la Războieni, la Călugăreni și la Plevna, Rahova, Vidin.

Veți lupta alături de marile națiuni cu care ne-am unit; o luptă aprigă vă așteaptă. Cu bărbăție și credință să-i îndrumăm pe ostași să învingă greutățile și cu ajutorul lui Dumnezeu izbânda va fi a noastră. Arătați-vă deci demni de gloria străbună! De-a lungul veacurilor un neam întreg vă va binecuvânta și vă va slăvi!”.

*

¹ Parohia Sauca, județul Vaslui.

² Mircea N. Popa, *Primul Război Mondial 1914-1918*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1979, p. 468.

³ Valeriu Avram, Lucian Drăghici, Gabriel-George Pătrașcu, Ion Rîșnoveanu, *Războiul de Întregire, comandanți militari români*, Editura Centrului Tehnic Editorial al Armatei, București, 2016, p. 7.

⁴ Arhivele Militare Române, Registrul Istoric nr. 789 al Regimentului al VII-lea „Racova” nr. 25, *apud* Constantin Chiper, *Cronica militară a județului Vaslui*, Editura Pim, Iași, 2012, p. 32.

Marea majoritate a mobilizațiilor din județul Vaslui⁵ au fost înrolați la cele două unități militare existente în orașul Vaslui; este vorba de două formațiuni specializate pe arma infanterie: Regimentul al VII-lea Racova nr. 25 și Regimentul 65 Infanterie.

Regimentul al VII-lea Racova nr. 25 Vaslui este urmașul unei unități de elită care s-a acoperit de glorie în timpul Războiului de Independență. Înființat în ianuarie 1877, cu numele de Regimentul 13 Dorobanți Vaslui-Iași, oștenii vasluieni s-au luptat cu un eroism ieșit din comun pentru cucerirea redutei Grivița, în luptele de la Plevna și Vidin⁶. Între cei care s-au remarcat pentru faptele de vitejie din aceste confruntări a rămas în istorie, devenind legendar sergentul Constantin Țurcanu, cu supranumele de Peneș Curcanu, cântat în versuri de Vasile Alecsandri.

Regimentul 13 Dorobanți Vaslui-Iași se transformă în Regimentul de Dorobanți nr. 25 Vaslui prin Înaltul Decret nr. 1163 din 5 aprilie 1880⁷ pentru ca în urma analizei cu privire la participarea armatei noastre la Războiul de Independență și a nevoilor de apărare a țării se reorganizează prin contopirea cu alte unități luând denumirea de Regimentul al VII-lea „Racova” nr. 25 Vaslui. Unitatea cu noua denumire avea să fie recunoscută prin Înaltul Decret Regal nr. 930 din 21 martie 1889⁸.

În timpul celui de-al Doilea Război Balcanic, trupele de la Vaslui și-au îndeplinit misiunile de luptă acționând în sectorul Corabia și apoi în Bulgaria spre Ghighen, Lukovit, Etropole și Plovdiv⁹.

În perioada de neutralitate din 1915-1916, efectivele regimentului vasluian, care număra 3200 de persoane, pe lângă instrucție, marșuri și aplicații militare, au realizat unele lucrări de fortificații-bordeie, șanțuri de comunicații, adăposturi, rețele de sârmă ghimpată în zona viitoarelor acțiuni de luptă.

În momentul în care țara intra pe picior de război, în zorii zilei de 15 august, trupele vasluiene, comandate de colonelul Vasile Piperescu, primeau botezul focului la Poiana Sărată și Oituz, reușind, în urma luptelor grele, să captureze 300 de prizonieri. Au acționat apoi în zona Brețcu și Mihăileni, pentru ca pe 25 august să atace Miercurea Ciuc și să forțeze Oltul. Lupte grele au fost date în cursul lunii septembrie la Băile Tușnad, Sânmartin, Sâncrăieni, Odorhei, Băile Homorod și Sovata¹⁰.

Deși înaintarea spre inima Transilvaniei și operațiunile militare de aici a fost un mare succes, strategia de luptă a trebuit schimbată. Ca urmare a dezastrului din sudul țării și din Dobrogea, Marele Stat Major a ordonat unităților militare care luptau în Transilvania să se retragă pe aliniamentul Carpaților. În acest context, regimentul vasluian s-a retras, la sfârșitul lunii septembrie la Piatra Neamț unde și-au refăcut efectivele și mijloacele de luptă¹¹.

După 20 octombrie unitatea reintră în dispozitivul de luptă, remarcându-se, alături de alte unități, în luptele pline de eroism de pe Valea Trotușului. Elogiind vitejia luptătorilor noștri, Constantin Kirițescu nota: „Soldații regimentelor moldovenești care au apărat Oituzul au vărsat șiroaie de sânge, în special ieșenii din regimentele 13 și 53 și vasluienii din regimentele 25 și 65 infanterie. Tradiția lui Peneș Curcanu se cuvenea respectată”¹².

Pe 31 decembrie 1916, prin Înaltul Ordin de Zi nr. 26, drapelul de luptă al Regimentului al VII-lea „Racova” nr. 25 Vaslui, a fost decorat cu Ordinul „Mihai Viteazul”, clasa a III-a¹³. Era o formă de

⁵ Avem în vedere numai județul Vaslui cu reședința la Vaslui așa cum se afla în perioada Regatului; actualul județ este format prin unificarea a trei județe: Vaslui, Tutova și Fălciu.

⁶ *Istoria militară a poporului român*, vol. IV, Editura Militară, București, 1987, p. 698-699.

⁷ Monitorul Oastei nr. 10 din 15 aprilie 1880, f. 257, *apud* Constantin Chiper, *op. cit.*, p. 31.

⁸ *Idem*, nr. 28 din 13 iulie 1891, f. 914.

⁹ Constantin Chiper, *op. cit.* p.31.

¹⁰ *Ibidem*, p. 32.

¹¹ *Ibidem*, p. 33.

¹² Constantin Kirițescu, *Istoria războiului pentru întregirea României (1916-1918)*, vol. I, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1989, p. 42.

¹³ Ordinul Militar de Război „Mihai Viteazul” este cea mai înaltă distincție militară de război a României, instituită de regele Ferdinand prin Înaltul Decret nr. 2968 din 26 septembrie 1916 și ratificată prin Înaltul Decret nr. 3249 din 21 decembrie același an. Ordinul era destinat a răsplăti „faptele excepționale de război ale ofițerilor care s-au distins în fața inamicului”. Conform articolului 1 acesta era organizat pe trei clase III, II și I - cu precizarea expresă

recunoaștere a bravurii deosebite, a dârzeniei și a înaltului spirit de sacrificiu de care au dat dovadă efectivele unității în cele trei luni de luptă în bătălia de la Oituz. De asemenea, au fost decorați o serie de ofițeri și ostași care s-au remarcat în acțiunile de luptă desfășurate¹⁴.

Un moment dureros trăit de efectivele regimentului vasluian l-a constituit actul de trădare și pierderea noului comandant, locotenent-colonelul Constantin Crăiniceanu¹⁵, la începutul anului 1917. A fost un caz nefericit și reprobabil, atât pentru ostașii regimentului cât și pentru întreaga armată română.

În primele luni ale anului 1917, regimentul a fost păstrat pe linia frontului pentru ca în luna aprilie să fie retras pentru refacerea fizică și morală a combatanților precum și pentru completarea echipamentelor de luptă. În tot acest timp, au fost pregătite condițiile politice și militare, pentru reînceperea ofensivei armatei, ofensivă care s-a declanșat în vara anului 1917 prin operațiunile de la Mărăști, Mărășești și Oituz. Regimentul vasluian era încorporat Diviziei a 8-a Infanterie în cadrul Armatei a 2-a aflată sub comanda generalului Alexandru Averescu.

Luptele cele mai înverșunate date de vasluieni au fost în zilele de 12-19 iulie 1917; în aceste zile de încrâncenare, pe viață și pe moarte, unitatea de la Vaslui a pierdut 10 ofițeri și 170 de ostași¹⁶.

Până la sfârșitul anului 1917 regimentul a fost menținut pe front executând misiuni de observare și supraveghere a inamicului. La sfârșitul lunii decembrie, din ordinul generalului Pătrașcu, comandantul Diviziei a 8-a Infanterie, Regimentul al VII-lea „Racova” nr. 25 a fost dislocat la Piatra Neamț pentru

că „nimeni nu poate obține o clasă superioară dacă nu este decorat cu clasa III”, vezi *Monitorul Oficial*, nr. 223 din 25 decembrie 1916.

¹⁴ Constantin Chiper, *op. cit.* p. 33.

¹⁵ Era fiul generalului Grigore Crăiniceanu (1852-1935), șeful Marelui Stat Major al Armatei Române (1 aprilie 1907 – 1 noiembrie 1909), ministrul apărării naționale (1 noiembrie 1909 – 28 decembrie 1910) și comandant al Armatei a 2-a (26 august - 26 septembrie 1916), și nepotul generalului Constantin Prezan, șeful Marelui Cartier General (5 decembrie 1916 - 1 aprilie 1918, 28 octombrie 1918 - 20 martie 1920).

Între anii 1914-1916 maiorul Crăiniceanu a fost atașat militar la Atena, fiind racolat în acea perioadă de serviciile secrete germane. A fost înaintat, în 1916, la gradul de locotenent-colonel și numit comandant al Regimentului al VII-lea „Racova” nr. 25 Infanterie Vaslui. Coloneii Alexandru D. Sturdza (fost comandant al Diviziei 8 Infanterie) și Constantin Crăiniceanu erau considerați „podoaba Armatei” de către generalul Eremia Grigorescu (comandantul Corpului IV Armată și superiorul lor ierarhic), care cerea menținerea lor pe front „în interesul apărării naționale”. Crăiniceanu a cunoscut intenția de dezertare la inamic a colonelului Alexandru D. Sturdza în noaptea de 23-24 ianuarie 1917 și a convenit să se întâlnească cu el în ziua de 28 ianuarie 1917. Conform planului, după întâlnire, Crăiniceanu trebuia să distrugă liniile telefonice, să-i aresteze pe ofițerii ruși atașați pe lângă regimentul său și să treacă cu trupele sale în liniile germane. Colonelul Crăiniceanu a primit un sul de manifeste prin care militarii români erau îndemnați să treacă la inamic; spera să-și convingă trupele din subordine să treacă la germani pentru ca exemplul său să fie urmat și de alte unități. Întorcându-se de la întâlnirea cu Sturdza, el a fost surprins de o patrulă românească și a fost arestat. Generalul Alexandru Averescu, comandantul Armatei a 2-a, îl considera un ofițer „cu calități incontestabile, dar desigur cu mințile turburate de zguduirile războiului”, al cărui act de trădare era „o pagină urâtă” pentru Armata Română.

Generalul Averescu i-a interogat în zilele de 30 și 31 ianuarie 1917 pe soldații și ofițerii care avuseseră relații cu colonelul Sturdza, după dezertarea acestuia, inclusiv pe colonelul Crăiniceanu. Potrivit comandantului Armatei a 2-a, colonelul Crăiniceanu s-a încurcat în răspunsuri și, neputând să-și justifice gestul, a susținut că actul său de trădare era „o copilărie necugetată” și a încercat să-l convingă pe Averescu să nu dea curs cercetării penale. Concluzionând, generalul l-a catalogat drept „un adevărat inconstient”. Dornic să evite scandalul, Averescu i-a scris generalului Crăiniceanu, rugându-l să vină la Bacău pentru a vorbi cu fiul său și a-l convinge să se sinucidă pentru a nu fi condamnat la pedeapsa capitală. Generalul Crăiniceanu a refuzat să vină și a răspuns pe 5 februarie 1917 că între datoria față de patrie și fiul său el nu ezită a alege să-și facă datoria. Procesul s-a judecat pe 25 februarie 1917, iar Consiliul de Război al Armatei a 2-a l-a condamnat pe colonelul Sturdza la moarte (în contumacie) și la degradare militară, iar pe colonelul Crăiniceanu la 15 ani muncă silnică, ceea ce l-a determinat pe Averescu să considere sentința ca fiind „monstruoasă” prin faptul că pentru aceeași vină un soldat simplu era condamnat la pedeapsa cu moartea. Procesul a fost revizuit ulterior, la insistența lui Averescu, de către Consiliul de Război al Armatei 1, care l-a condamnat pe colonelul Crăiniceanu la pedeapsa cu moartea. Crăiniceanu a fost executat în fața foștilor subordonați în ziua de 31 martie 1917, în Vinerea Mare. Înainte de execuție, a sărutat drapelul României și a refuzat să fie legat la ochi. – vezi Alexandru Averescu, *Notițe zilnice din război (1916-1918)*, Editura „Cultura Națională”, București, 1935, p. 128-131.

¹⁶ Constantin Chiper, *op. cit.*, p. 33.

refacere, odihnă, completarea mijloacelor de luptă și instruirea efectivelor iar după 1 februarie 1918 a fost trimis pentru apărarea frontului din zona Oituz.

Situația extrem de gravă provocată de luptele ucrainenilor pe Nistru, precum și haosul generat de bolșevici a forțat conducerea armatei române să maseze trupe în zona Basarabiei. În acest context, la 9 martie 1918, trupele Regimentului al VII-lea „Racova” nr. 25 Vaslui a fost trimis cu trenul în Basarabia pe traseul Valea Seacă, Bacău, Iași, Ungheni, Vasilika pentru misiuni în zona Vasilika-Bumbăta-Șipoteni¹⁷.

În luna octombrie la comanda unității a fost numit colonelul Nicolae Fărcășanu. Sub comanda acestuia, din ordinul generalului Iacob Zadic, comandantul Diviziei a 8-a Infanterie, la începutul lunii noiembrie, regimentul s-a deplasat în Bucovina unde a efectuat misiuni de pază în județele Văscăuți, Vișnița și Coțman. Pe data de 26 mai 1919 unitatea a participat la ocuparea Colomeei, aflată sub stăpânirea ucrainenilor pentru ca pe 20 august regimentul de la Vaslui să predea trupelor poloneze Pocuția. După îndeplinirea misiunii la granița cu Polonia efectivele regimentului s-au deplasat la Cernăuți unde au acționat pentru menținerea ordinii. Pe 17 mai 1920 unitatea a fost prezentă la festivitatea prilejuită de primirea familiei regale¹⁸.

Deși războiul era încheiat, ostașii regimentului vasluian au mai avut de îndeplinit acțiuni de luptă. Astfel, pe 7 august 1920, a fost înăbușită revolta bolșevicilor din Cuciurul Mic și a fost oprită pătrunderea trupelor ucrainene în Bucovina. Atacuri ale ucrainenilor au fost înregistrate și în cursul lunii noiembrie 1920, atacuri respinse cu dârzenie de efectivele regimentului. Din ianuarie până în martie 1921 au continuat misiunile de apărare a graniței de est. Abia în cursul lunii august 1922 Regimentul al VII-lea „Racova” nr. 25 s-a deplasat în cazarma de la Vaslui¹⁹.

Ostașii regimentului vasluian, alături de toate celelalte unități militare combatante, și-au adus cu prisosință contribuția la victoria finală în Războiul de Întregire a neamului românesc și îndeplinirea idealului de unitate națională. În cadrul numeroaselor misiuni de luptă la care au participat, din rândul mobilizaților în cazarma vasluiană, au căzut departe de vatra casei, înroșind cu sângele lor pământul drag al patriei, un număr de 5 550 de eroi²⁰. Întreaga unitate a dovedit, prin spiritul de sacrificiu și faptele de bravură săvârșite pe câmpurile de bătălie că merită prinusul de recunoștință de la Patrie.

*

Despre Regimentul 65 Infanterie Vaslui avem informații clare încă de la înființare. Deși Războiul cel Mare încă nu se declanșase, semnele izbucnirii erau iminente. Într-un climat politic internațional încordat autoritățile centrale din țara noastră se pregăteau, luând măsuri organizatorice, pentru participarea la un posibil conflict armat. În acest sens se înscrie și sporirea capacității de luptă prin înființarea de noi unități militare. Astfel, pe 1 aprilie 1914, ia ființă la Vaslui, pe lângă Regimentul VII „Racova” nr. 25, o nouă unitate: Regimentul 65 Infanterie. Regimentul își are începutul în Batalionul de Rezervă „Racova”, înființat în 1908, ca urmare a Legii de organizare a armatei din 2 aprilie 1908²¹.

Efectivele noii unități proveneau atât de la regimentul din care se desprinsese, cât și din încorporarea de noi recruți de la vetre. Pentru cartiruire au fost oferite spații din aceeași cazarmă a Regimentului al VII-lea „Racova” nr. 25. Primul comandant al Regimentului 65 Infanterie a fost locotenent-colonelul Gheorghe Popovici.

Drapelul de luptă a fost primit din mâinile Majestății Sale Regele Carol I de o delegație a regimentului care s-a deplasat la București pe 9 mai 1914. A doua zi, delegația a participat la sărbătoarea

¹⁷ Arhivele Militare Române, Jurnal de Operații nr. 805 al Regimentului al VII-lea „Racova” nr. 25, f. 1, *apud* Constantin Chiper, *op.cit.* p. 34.

¹⁸ Constantin Chiper, *op. cit.* p. 35.

¹⁹ *Ibidem*, p. 36.

²⁰ *Ibidem*, p. 37.

²¹ Arhivele Militare Române, Fond Regimentul 65 Infanterie, Registrul Istorice nr. 806, f. 1, *apud* Constantin Chiper, *op. cit.*, p. 40.

Casei Regale, iar pe 11 mai drapelul a fost adus la Vaslui, fiind întâmpinat cu mare fast de administrația orașului, trupele celor două regimente și populația civilă. Cu acest prilej, comandantul regimentului a ținut un discurs prin care a subliniat valoarea drapelului de luptă, simbol al onoarei, vitejiei și gloriei militare. Adresându-se ostașilor, a accentuat rostul misiunii ostășești în apărarea țării: „Priviți cu atenție drapelul; sub culorile lui vă veți aduna la semnalul de alarmă pentru a vă jertfi sângele în scopul apărării patriei, așa cum au făcut-o strămoșii noștri; cu puterea brațelor lor și cu nădejdea în Dumnezeu au biruit pe dușmani lăsându-ne moștenire această țară mare și frumoasă”²².

După intrarea țării noastre în război, pe 15 august 1916, Regimentul 65 Infanterie, aflat sub conducerea locotenent-colonelului Nicolae Mihăilescu a plecat pe front. Cu un efectiv de 3456 de mobilizați, regimentul s-a îndreptat spre Bacău, Roznov, pentru ca la începutul lunii septembrie să ajungă la Cernavodă. A continuat marșul spre Ivrinez, Movila și Arabagi²³ unde, pe 5 septembrie, ostașii vasluieni au fost surprinși de artileria inamicului. În urma luptelor purtate s-au înregistrat și primele sacrificii ale unității: 5 ofițeri răniți și unul dispărut, 23 de ostași morți, 168 răniți și 146 dispăruți²⁴.

Misiunile de luptă au continuat, efectivele regimentului înregistrând noi pierderi în urma confruntărilor de pe 20 septembrie: 20 ofițeri răniți, 22 ostași morți și 17 ostași răniți²⁵.

Măsurile strategice luate de conducerea superioară a trimis Regimentul 65 Infanterie Vaslui pe frontul din Moldova. Pe 28 septembrie se afla la Onești pentru ca pe 1 octombrie efectivele unității să desfășoare lupte aprige în zona localității Hârja. În timpul acestei încleștări, comandantul unității, locotenent-colonelul Mihăilescu, a fost rănit, fiind înlocuit cu locotenent-colonelul Arghir Constantinescu. După o scurtă perioadă de refacere, regimentul a fost reintrodus pe front luptând cu îndârjire și reușind să captureze de la inamic armament, unelte de geniu, precum și prizonieri. Lupte grele au fost date în apropierea satului Mănăstirea Cașin la începutul lunii decembrie 1916. În a doua jumătate a lunii decembrie trupele comandate de locotenent-colonelul Arghir Constantinescu au cooperat cu trupele Regimentului al VII-lea „Racova” nr. 25, aflat sub comanda locotenent-colonelului Constantin Crăiniceanu.

În ziua de 15 ianuarie 1917, Regele Ferdinand I a vizitat pozițiile de luptă și a decorat, la Onești, drapelul de luptă ale mai multor unități care s-au remarcat. Între acestea a fost și drapelul Regimentului 65 Infanterie Vaslui, decorat cu Ordinul „Mihai Viteazul” clasa a III-a pentru vitejia dovedită de efectivele unității în luptele din Dobrogea și de pe Valea Oituzului²⁶. Pe 22 ianuarie, colonelul Mihăilescu, care fusese rănit în timpul luptelor din octombrie, s-a întors la comanda regimentului.

După luptele purtate în cursul lunii martie în zona Vrancei, la începutul lunii aprilie regimentul a fost trimis la Vorniceni, județul Botoșani, pentru refacere. Deoarece în timpul campaniei din 1916 Regimentul 65 Infanterie Vaslui și Regimentul 53 Infanterie Iași suferiseră mari pierderi de oameni și tehnică militară, cele două unități au fuzionat. Nou înființatul Regiment 53/65 Infanterie, pus sub comanda colonelului Nicolae Mihăilescu, s-a deplasat pe itinerariul Pașcani, Mărășești, Tecuci, Galați, Târgul Bujor. În cadrul luptelor desfășurate în luna iunie s-au înregistrat din nou pierderi umane și tehnică militară. În zona Mărășești a executat misiuni de luptă și pază în lunile septembrie-octombrie precum și activități genistice²⁷.

Regimentul a fost menținut pe poziția frontului până în martie 1918, când a primit ordin să se deplaseze la Vaslui. Pe 7 martie a început demobilizarea a 27 de ofițeri și 1814 ostași. Existența

²² Constantin Chiper, *op. cit.* p. 41.

²³ Arabagi – veche denumire a localității Hațeg, sat din comuna Adamclisi, județul Constanța.

²⁴ Constantin Chiper, *op. cit.*, p. 42.

²⁵ *Ibidem.*

²⁶ *Ibidem*, p. 43.

²⁷ *Ibidem*, p. 44.

regimentului este menționată în documente până în 1923 când, conform Ordinului Marelui Stat Major al Armatei Române, a fost desființat²⁸.

Servind cu credință patria, Regimentului 65 Infanterie Vaslui a contribuit la desăvârșirea unității naționale. Faptele de arme precum și spiritul de sacrificiu rămân înscrise cu sângele eroilor în Cartea Vieții și memoria colectivă a neamului românesc.

*

În amintirea celor care s-au jertfit pe câmpul de onoare pentru întregirea neamului – în întreaga țară – s-au luat măsuri pentru ridicarea unor monumente reprezentative care să glorifice și să înveșnicească fapta lor. Orașul Vaslui, ca de altfel întregul județ, a plătit din greu tributul sângelui, înălțând pe pedestalul istoriei valoarea sentimentului patriotic²⁹. Din orașul Vaslui au murit 753 militari; din comune ale județului: Buda – 506 militari, Oșești – 305 militari, Buhăiești – 263 militari, Todirești – 250 militari, Negrești – 159 militari, Bârzești – 89 militari, Brodoc – 85 militari, Codăiești – 79 militari, Laza – 77 militari etc³⁰.

La Vaslui, inițiativa construirii unui monument pentru comemorarea eroilor căzuți în Războiul de Întregire a aparținut prefectului Gheorghe Rășcanu și primarului Constantin Cocorăscu. Propunerea, luată în 1923, era motivată astfel: „Era o necesitate ca în orașul lui Ștefan Vodă, cetatea eroismului străbun, să se ridice un simbol al acestui eroism; eroism cântat atât de frumos de poezii timpurilor în „Peneș Curcanul” sau „Sergentul” ... Era o lipsă de mărturie pentru generațiile viitoare ca tocmai în Vaslui, care a fost martor a luptelor creștinătății contra păgânilor, tocmai pe aici unde nu se află colț nestropit de sângele străbunilor, să nu se arate un semn de recunoștință față de acești înaintași cărora le datorăm ființa noastră de astăzi”³¹.

Pentru realizarea proiectului propus, au fost constituite două comitete, unul de onoare și unul activ. Ca președinte al Comitetului de Onoare a fost desemnat ministrul Vasile P. Sassu³², iar ca membri au fost aleși Eliza Motaș, George Mavrocordat, Pascal Zadic – președinte al Consiliului Județean, Vasile Miclescu, Dimitrie Hernea, Alexandru Seriani. Comitetul Activ avea ca președinte pe Gheorghe Rășcanu, prefectul județului, iar din rândul membrilor făceau parte: Constantin Cocorăscu, primarul orașului, Elena Popovici, Olga Volenti, colonelul Mirodescu, profesorul Constantin Botez, administratorul financiar Petru Bănică, revizorul școlar Constantin Vasilache, inginerul județului Ștefan Palade, deputatul Mihai Negură, profesorul Teodor Tomida, Eduard Motaș, Ioan Olaru, Froim Iosub, Ițic Leibovici.

Fondurile necesare urmau să se strângă prin subscripție publică și prin sprijinul administrației locale. Ca urmare a eforturilor depuse de membrii celor două comitete s-a colectat suma 227 649 lei, din

²⁸ *Ibidem*, p. 46.

²⁹ Listele cu numele a 121 de eroi din orașul Vaslui, căzuți pe câmpul de onoare în timpul Războiului de Întregire au fost publicate de Paul Zahariuc în colaborare cu Lucian Valeriu Lefter în *Vaslui. De la târg la oraș*, Editura Pim, Iași, 2014, p. 342-350; informații sporadice privitoare la eroi din comunele județului Vaslui găsim în lucrarea semnată de Constantin Chiper, Nicolae Mihai, Mircea Fitcal, *Omagiu eroilor județului Vaslui*, Editura Sfera, Bârlad, 2016, pp. 94-127.

³⁰ Lucian Valeriu Lefter, *Memoria Marelui Război*, în „Prutul, Revistă de cultură, serie nouă”, anul VIII (XVIII), Nr. 2 (62)/2018, Huși, p. 58; vezi și Andrei Crețu, *Eroii comunei Laza*, în Prutul, Revistă de cultură, serie nouă, anul V(XIV), Nr. 2 (56)/2015, Huși, p. 74-85.

³¹ Gheorghe Rășcanu, *Expunerea situațiunii Județului Vaslui pe timpul de la 23 octombrie 1923 până la 15 octombrie 1924 precum și activitatea Comitetelor de Construcție în anii 1923-1924*, Tipografia și Legătoria de Cărți „Alexandru C. Onceanu”, Vaslui, 1925, p. 414, vezi și Mihai Ciobanu, Alexandru Andronic, Petru Necula, *Cronica Vasluiului, documente, locuri, oameni, fapte*, Editura Publirom, 1999, p. 274.

³² Vasile P. Sassu, fost om politic din perioada interbelică, fost senator și deputat liberal, deținător al mai multor portofolii ministeriale (industrie și comerț, agricultură și domenii și justiție), născut în anul 1878 și decedat în anul 1976. În noaptea de 5/6 mai 1950 Securitatea l-a arestat împreună cu alți fruntași ai partidelor istorice și, în urma unui simulacru de proces, a fost întemnițat la Sighet.

care 30 000 lei reprezenta suma alocată de prefectură, 30 000 lei era suma acordată de primărie, iar restul au fost bani din donații particulare³³.

Întrucât din Vaslui au plecat să lupte pentru patrie ostași aparținând armei infanterie, s-a propus ridicarea unei statui care să reprezinte un infanterist: un soldat cu arma în mâini, în poziție de atac având denumirea de „Monumentul Eroilor Vasluieni”. Lucrarea a fost realizată de sculptorul Ioan Cozma, turnată în bronz la Fabrica „Unirea” din Iași de către meșterul Gheorghe Ionescu. Adusă la Vaslui a fost amplasată pe un loc special amenajat în grădina publică din centrul orașului.

Inaugurarea s-a făcut pe 24 iunie 1925 și a fost prilej de manifestare a sentimentului național pentru mulțimea vasluienilor prezenți (**Fig. 1**).

Solemnitatea de dezvelire a monumentului a debutat la ora 9 dimineața printr-o procesiune a clerului și autorităților, însoțiți de o mare mulțime de oameni, care au pornit de la Biserica „Adormirea Maicii Domnului” până la locul stabilit. Totodată, la manifestare au fost așteptați și grupul de etnie lipovenească însoțiți de preotul lor precum și populația evreiască care avea în frunte rabinul. A urmat ceremonialul religios, parastasul și tedeumul, oficiat de clericii ortodocși conduși de protoiereul Constantin Ulea. Răspunsurile la slujbă au fost date de membrii corului Societății „Lira”. La această activitate de înaltă trăire sufletească s-au adăugat și rugăciunile făcute de clerul minoritar. De asemenea, în cadrul slujbelor s-a făcut pomenirea eroilor vasluieni căzuți în Războiul de Întregire.

După dezvelirea și sfințirea monumentului, au urmat alocuțiunile celor de la tribună; din partea clerului a vorbit preotul Constantin Ulea, protoiereul județului, din partea Comitetului de Inițiativă au ținut discursuri Gheorghe Râșcanu, prefectul județului și Constantin Cocorăscu, primarul orașului; din partea armatei a luat cuvântul colonelul Irimescu, iar din partea veteranilor și a ofițerilor în rezervă a vorbit avocatul Meza. Sentimente de recunoștință și-a exprimat în cuvântul său și studentul Alexandru Tulescu, orfan de război. În final a vorbit deputatul Mihai Negură, vasluian, delegat al parlamentului.

La această amplă manifestare de recunoștință pentru eroii neamului a participat toată populația urbei; în acest sens a existat un ordin al administrației locale ca toate prăvăliile să fie închise. De asemenea, au fost prezenți primarii și intelectualii satelor, precum și un numeros grup de veterani, foști soldați din cele două unități militare vasluiene, Regimentul al VII-lea „Racova” nr. 25 și Regimentul 65 Infanterie.

A urmat defilarea trupelor din unitatea militară și a elevilor de la școlile de băieți. Organizatorii au pregătit pentru oficialități și invitați să poată lua o gustare în grădina publică alături de 600 de participanți. Spre seară a avut loc retragerea cu torțe a trupelor în cazarmă iar fanfara militară a oferit celor prezenți un concert de înaltă ținută. Pregătirea orașului și împodobirea pentru o astfel de sărbătoare a recunoștinței a impus luarea unor măsuri pentru buna funcționare a iluminatului public pe timp de seară pe toate străzile centrale cât și în casele particulare³⁴.

Din anul 1925 și până în anul 1970, monumentul a rămas în zona centrală a orașului. Odată cu lucrările de edificare a centrului civic, monumentul a fost mutat în Parcul Copou (**Fig. 2**). După Revoluție, în 1995, la inițiativa filialei vasluiene a Societății „Cultul Eroilor”, a fost din nou schimbat amplasamentul, fiind mutat în fața unei clădiri cu menire specifică: Casa Armatei (**Fig. 3,4**).

Dacă inițial statuia a purtat denumirea de „Monumentul Eroilor Vasluieni”, astăzi opera de sculptură este cunoscută sub denumirea de „Statuia Eroului Necunoscut din Primul Război Mondial”, și este înregistrată în Lista Monumentelor Istorice din anul 2015 în grupa B, nr. 419, cod VS-IV-m-B-06902, având ca locație strada Ștefan cel Mare, nr. 64. Fără o documentare temeinică, cel care a întocmit fișa monumentului a schimbat denumirea inițială și a menționat la ctitori Societatea „Cultul eroilor”, societate care a luat ființă în 1927, la doi ani după inaugurare. Odată cu transferul monumentului în fața Casei Armatei, au avut loc lucrări de reabilitare a soclului. Inițial a fost din beton, acum este placat cu

³³ Gheorghe Râșcanu, *op.cit.*, p. 415.

³⁴ *Ibidem*, p. 416.

granit negru. Soclul este decorat, pe lateralele stânga-dreapta, cu două basoreliefuli din bronz reprezentând scene din luptele de la Oituz și Mărășești, iar frontal, pe o placă de marmură neagră se află o inscripție în limba română: „Eroilor vasluieni. Recunoștință. 1916-1918”.

Fig. 1. Inaugurarea Monumentului Eroilor Vasluieni – 24 iunie 1925

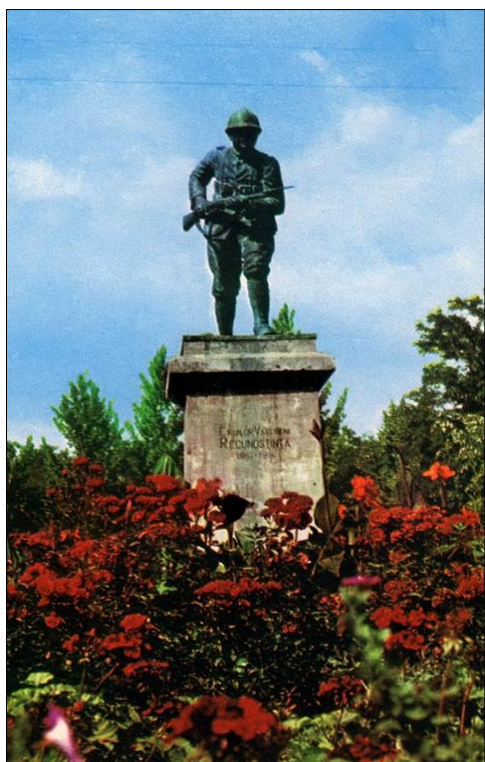

Fig. 2. Monumentul în Parcul Copou – 1974

Fig. 3. Monumentul în fața Casei Armatei – 2018

Fig. 4. Detalii de pe Monumentul în fața Casei Armatei – 2018

IN MEMORIAM, FOREVER GRATEFUL TO VASLUI'S HEROES (1916-1918)

(Abstract)

Romania's participation in the First World War aimed to liberate Romanians under foreign rule and achieve national unity. The entire Romanian society acted with enthusiasm, knowing that it was fulfilling a duty of the soul. The people from Vaslui who took part in the struggles to free their brothers were enlisted in two distinct military units: VII Racova Regiment no. 25th and 65th Infantry Regiment.

The numerous combat missions they attended, as well as the victories obtained, brought them fame and gratitude, being rewarded with well-deserved decorations. All the triumphs were preceded by countless sacrifices, many of the people from Vaslui leaving home finding their end on the battlefield.

To honour Vaslui's heroes, in 1925, the local authorities raised a representative monument. Since the people of Vaslui had fought as infantrymen, the memorial represents an infantry soldier with a gun in his hand, in a fighting position. It is a symbol of heroism and a form of honour for those who gave their lives for the country and freedom.

UN FAR CĂLĂUZITOR PRIN ÎNTUNERIC: FACULTATEA DE TEOLOGIE DIN CHIȘINĂU

Ovidiu COMANAC¹

Cuvinte cheie: teologie, facultate, Chișinău, Basarabia, studenți

Keywords: theology, faculty, Chișinău, Bessarabia, students

Motto:

„Pomul se cunoaște după roade și omul după fapte.
Nu este un merit să trăiești mult, cel mult dacă ai ambiția
să te înscrii cumva în seria recordurilor.
Important este să trăiești cu folos”.
(Mitropolitul Ardealului Bartolomeu Anania)

Pornind de la acest motto, Facultatea de Teologie din Chișinău cu sediul la Iași, a îndeplinit cu succes acest deziderat. În scurta existență de la 1 noiembrie 1926, mutarea ei în noaptea de 27 spre 28 iunie 1940 la Iași și apoi peregrinarea de la Suceava, Râmnicu Vâlcea, iarăși Suceava și închiderea definitivă prin legea cu numărul 87 din 2 aprilie 1948², Facultatea de Teologie a redresat viața spirituală și educația nu doar teologică din Basarabia. Lucrul cel mai important însă îl reprezintă faptul că a osificat cele două maluri ale Prutului după lunga înrobire de 106 ani.

Intelectualitatea basarabeană a dorit o facultate la Chișinău încă din primele momente după Unire, iar în 1921 clerul cerea înființarea unei Academii Teologice³. Promisiuni au existat, însă faptele au lipsit, iar după doi ani se reiau adresele oficiale pentru înființarea „cât mai curând”⁴ a facultății. Acestei nevoi i se va opune chiar mitropolitul Pimen al Moldovei pe două considerente: istoricitatea Facultății de Teologie pentru scurta perioadă de funcționare de la Iași (1860-1861) și infestarea Chișinăului de idei străine, care erau îndreptate împotriva statului. Pe baza acestor două aserțiuni articolele din presa vremii curgeau împotriva înființării la Chișinău a Facultății de Teologie. Desigur, implicarea politică își avea și ea locul în toată această opoziție, dar mințile luminate au știut că este mai benefic neamului pentru a se înființa la Chișinău a instituției amintite decât la Iași.

Opozanții de la Iași îi aveau în frunte pe preoții Cicerone și Valeriu Iordăchescu și Constantin Dron, desigur cu binecuvântarea Mitropolitului, dar nici opoziția nu era mai prejos. Nae Ionescu dorea un Institut Teologic la Chișinău⁵, Ion Petrovici, mareșalul Alexandru Averescu sau Gala Galaction doreau înființarea la Chișinău, lucru care s-a și întâmplat luând prin surprindere Iașul după cum nota Mitropolitul Moldovei într-o cerere trimisă Pro-Rectorului Petru Bogdan: „Nu știm ce să mai credem despre înființarea Facultății de Teologie luată prin surprindere de la Universitatea din Iași și dusă la Chișinău (...)”⁶.

Cu toată opoziția și neajunsurile, înființarea la Chișinău va avea loc. Ea se va plia pe un anumit fond sufletesc care străbătea întreaga Basarabie din pricina propagandei care venea de peste Nistru prin agenții propagandei bolșevice. Astfel scria studentul Vasile Țepordei în revista Studentul „Iată-l în față

¹ Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” Iași, Facultatea de Istorie.

² Dănuț Doboș, *Universitatea captivă. Universitatea ieșeană în primele decenii de după ce de-al doilea război mondial*, vol. I, Ed. Vasiliana 98, Iași, 2019.

³ Arhivele MMB, Fond Arhiepiscopia Iașului, dosar 71/1926, f. 38.

⁴ *Ibidem*, f. 40.

⁵ Nae Ionescu, *Teologia. Integrala publicisticii religioase*, ediție îngrijită de Dora Mezdrea, Editura Deisis, Sibiu, 2003, p. 477.

⁶ Arhivele MMB, Fond Arhiepiscopia Iașului, dosar 71/1926, f. 44.

pe țaranul basarabean, pe urmașul din coapsa Daciei ș-a Romei, pe arcașul de odinioară a marelui Voievod Ștefan. Întreabă-l de păsul lui și îi vei plânge de milă. Îți va spune atâtea și atâtea, încât te vei întrista tu însuși. Întreabă-l ce părere are despre frații din Moldova, Muntenia etc. Dacă îi vei spune că ești basarabean și îi vei căpăta încrederea, îți va spune: că de la venirea lor ne-au năvălit toate relele, ne-a venit seceta, sărăcia etc. etc. (...) Și vei primi răspunsul acesta și de la unii intelectuali chiar. (...) și fără să gândești mult, vei zice descurajat: oamenii aceștia sunt nebuni. Sau vei repeta învechita formula „Sunt bolșevici” (...) n-ai făcut altceva decât ai adâncit prăpastia(...)”⁷ sau afirmația unui țaran că „ne trebuie o limbă mai deșteaptă” și cu „școala românească nu-i mai vedea popă, nici cinovnic, doar ciobani”⁸.

Dacă prin preoțime s-a încercat rusificarea basarabenilor, tot prin preoți și prin școala teologică de la Chișinău, trebuia să se întărească românitatea lor, lucru care s-a și întâmplat de altfel. Activitatea școlară a fost intensificată imediat după Unire prin redresarea învățământului și deschiderea largă a porților școlii pentru toți copiii spre deosebire de cum s-a întâmplat până la Unire, când aveau parte de studii cei mai avuți, îndeosebi alogeni.

Contextul social, cultural și bisericesc era unul pestriț, deoarece în unele orașe populația era cu totul înstrăinată de viața românească. Impulsionate de propaganda rusească, unele grupuri, chiar și din satele românești, se împotriveau instruirii copiilor în limba română și a reformelor pe care directorul învățământului, Ștefan Ciobanu, dorea să le implementeze prin programul de naționalizare a școlilor. După cum menționa învățătorul P. Fală: „Erau cazuri când <<țărani moldoveni, spre mirarea chiar a străinilor înțelepți ce trăiau în Basarabia, luau cărțile moldovenești de prin școlile lor și le dădeau foc>>”. Recensământul din 1930, realizat în orașele basarabene, arăta un lucru dezastruos și anume faptul că doar 31% din populația lor era alcătuită din români⁹. Dar acestor realități li se vor opune oameni instruiți și devotați precum Ministrul Instrucțiunii Publice Simion Mehedinți sau Dumitru Țoni, care atunci când trece Prutul, găsește școlile moldovenești într-o situație ce trebuia îmbunătățită și un corp profesoral ce trebuia îndrumat. Unul dintre cei care l-au cunoscut mărturisește despre el următoarele: „N-a fost în preajma Nistrului un inspector cu ifose de mărire, n-a fost mai marele de temut (...) a fost un frate întru naționalism împărtășit prin școală, a fost un îndrumător bun, blând, priceput, dornic de belșug, de rezultate și ca antiteză, aspru, aspru în apărarea drepturilor celor socotiți mucenici ai tuturor fărădelegilor”¹⁰. Datorită profesorilor și stimulilor aplicați, până la recensământul din 1930, populația se alfabetizase în proporție de 30% față de ciferele indicate de recensământul din 1897, unde cei alfabetizați era în număr de 15,6%¹¹.

Pe acest fond, se așeza în 1926 Facultatea de Teologie, dar studenții și absolvenții ei au influențat populația nu doar sub aspect liturgic, ci și sub aspect cultural și național. Activitățile lor erau variate. Astfel, pe lângă serviciul religios, ei au întreprins și conferințe cu caracter religios și național, acte de caritate și multe altele. Toate acestea produceau în sufletul colectivității schimbări majore.

Înființarea Facultății de Teologie din Chișinău nu a fost un simplu act făcut dintr-o mândrie a vreunui intelectual basarabean sau a vreunei fețe bisericești din acea provincie. Era un act firesc al unei munci depuse în mod constant de înobilare a poporului român mult-pătimitor aflat între Prut și Nistru. Înființarea Facultății a survenit în momentul în care învățământul din Basarabia era stabilizat în mare parte dar era necesar să se ridice intelectualitatea și elita preoțească ce putea să le înțeleagă durerea din

⁷ Vasile Țepordei, *Să luăm aminte*, în „Studentul”, III, 16, octombrie-noiembrie 1930, Tipografia Eparhială „Cartea Românească”, Chișinău, 1930, p. 3-4.

⁸ *Ibidem*.

⁹ Gh. Palade, *Integrarea Basarabiei în viața spirituală românească 1918-1940. Studii*, Editura Cartdidact, 2010, p. 75.

¹⁰ D. Iov, *O grupare profesională și un suflet conducător*, în „Școala și Viața”, 1939, nr. 3, p. 41.

¹¹ Ion Agrigoroaiei, Gh. Palade, *Basarabia în cadrul României întregite. 1918-1940*, Chișinău, Editura Universitas, 1993, p. 99.

mijlocul nevoilor acelor oameni. Această înființare vine dintr-un plan mai vast, cel al înființării celei de-a cincea Universității din România, care trebuia să fie la Chișinău din motive strategice. Primul pas a fost Universitatea Populară, iar al doilea și cel mai important a fost Facultatea de Teologie. Urma ca acestora să li se alăture o Facultate de Litere pentru a se putea constitui cea de-a cincea Universitate, dar timpul nu a mai avut răbdare.

Odată cu apariția studenților la Chișinău, viața culturală a orașului se va schimba și prin urmare, studenții se vor organiza în centre studențești. Astfel, vor fi fondate în 1927 și 1928: Societatea Culturală a teologilor din Chișinău „Petru Movilă” și Cercul misionar-studențesc „Mitropolitul Gurie”. În 1929, se înființează Centrul Studențesc Chișinău, iar în 1935, la 28 mai, ia ființă Societatea studenților în Teologie „Petru Movilă”, fiindu-i aprobat statutul la 3 februarie 1936, cu sediul la Chișinău în cadrul Facultății de Teologie. Primul ei președinte a fost Sergiu Roșca, student în anul IV¹².

Activitatea studenților din cadrul Facultății de Teologie nu s-a limitat doar la prezența fizică la cursuri sau afundarea în lectura cărților bibliotecii. Ei au fost promotorii culturii naționale în toată Basarabia, având o fructuoasă activitate culturală și misionară în județele ei. Au creat revista „Studentul”, exponentul Societății Culturale „Petru Movilă”, au organizat conferințe și serbări etc.

În decembrie 1926, la Chișinău seoseau ca să salute noua facultate înființată și mai cu seamă pe studenții ei, 500 de confrăți ieșeni, iar de la București un grup mai restrâns. În gara din Chișinău îi așteptau 300 de studenți împreună cu profesorii lor, iar de aici, cu toții au format „o coloană impunătoare: eu (n.n. Constantin Tomescu) am cerut ca studenții noștri să se amestece între cei sosiți și am pornit, în cântece patriotice. Lumea ne-a întâmpinat cu simpatie”, dar „în dreptul pieții, s-a produs pe o latură o ciocnire și ca din senin, au ieșit niște haidamaci de măcelari, în halate și cu cuțite mari în mâini; agenții au intervenit și au arestat la ordinul Procurorului mai mulți atentatori. Noi am continuat pe boulevard, în cântece”¹³. Atacatorii s-au dovedit a fi spioni de peste Nistru și câțiva evrei. Activitățile studenților au fost diverse, mai ales că mulți dintre ei erau deja preoți în diferitele colțuri ale Basarabiei. Alături de ei și cu ei s-au organizat pelerinaje, s-a mers la comemorări, în vizite peste hotare, la nunți și la multe alte activități. Era o viață de studenție diversificată, care se contura într-un spirit de viață națională.

Întâlnim o bogată activitate publicistică și gazetărească în care s-au remarcat Vasile Țepordei, ca director și Vasile Trofin, redactorul revistei „Studentul”, organ de presă al Studenților în Teologie din Chișinău. După absolvirea Seminarului din Chișinău și apoi a Facultății din același oraș, viitorul preot Vasile Țepordei nu a dorit o hirotonire rapidă, ci s-a dedicat unei ample activități gazetărești pentru însuflețirea românilor, publicând în ziarele „Basarabia” și „Raza” nenumărate articole, care îi vor fi capete de acuzare în 1949, când este condamnat la 25 de ani muncă silnică, trecând prin închisoarea Văcărești și prin lagărul Sverdlovsk din taigaua siberiană, ce nu avea capăt, iar mai apoi de aici, crezând că este eliberat și trimis acasă, a poposit din marea grijă a vecinilor noștri estici dincolo de Cercul Polar, la Vorkuta¹⁴.

Revista „Studentul” apare în 1927 prin grija și abnegația lui Paul Mihailovici, absolvent în anul 1930, cu mențiunea „magna cum laude”, având lucrarea de licență în cadrul disciplinei Istoria Bisericii Române, iar din acest an este preluată de către Vasile Țepordei, care termină la rândul său cursurile Facultății de Teologie din Chișinău în 1934, cu mențiunea „cu laude”, având licență în cadrul disciplinei „Istoria Literaturii române”, iar Vasile Trofin cu un an înaintea sa, în dreptul căruia apare mențiunea „foarte bine” la disciplina *Apologetică*.¹⁵

¹² Traian Bratu, „Anuarul Universității Mihăilene din Iași 1930-1935”, Editura Universității Mihăilene, Iași, 1936, p. 612.

¹³ Constantin N. Tomescu, *Jurnal din viața mea*, ediție îngrijită de Silvia Corlăteanu-Granciuc și George Enache, Editura Cartdidact, Chișinău, 2018, p. 547, 548.

¹⁴ Nicu Popescu-Vorkuta, *Crez și adevăr*, Editura București, București, 2009, p. 216-218.

¹⁵ Traian Bratu, *op. cit.*, p. 305, 308, 309.

Revista reprezintă un pas important în formarea studenților teologi de la Chișinău, se adresează marii masă de studenți prin colegii lor: „Dar scumpe coleg, ți-ai pus vreodată întrebarea *Cine sunt, ce voiesc și ce pot?* Dând un răspuns în conștiința-ți la această întrebare, îți vei da seama bine de ce ai venit aici, și ce ai de făcut”¹⁶ !

Studenții cu condei gazetăresc, alături de redacție, erau ancorați în prezent și răspundeau pe cât posibil nevoilor și frământărilor contemporane, nu erau închiși între zidurile Facultății de Teologie, ci răspundeau chemării lor după cum afirma și reputatul profesor Teodor M. Popescu (sacerdot fără parohie, distins și el la rândul său cu 4 ani de închisoare la Jilava și Aiud de către „eliberatorii” de peste Nistru, plătindu-i cu vârf și îndesat pentru activitatea teologică, didactică și națională de care a dat dovadă) următoarele: „Nouă, teologilor, se deschide intrarea și privirea în regiunea cu înălțimi de cer și adâncimi de abis, care e sufletul omenesc cel plin și frământat de gânduri și pasiuni vechi ca lumea și multe ca frunza și iarba”¹⁷. Astfel unul dintre ei scria în cel de-al patrulea an de viață al revistei. „Privind pe arena lumii de astăzi, pe arena vieții zilnice, pe arena vieții familiale, sociale și de stat, chiar de la cele dintâi priviri, ochii ne sunt izbiți de o mulțime de lucruri ciudate, de o mulțime de lucruri care dau de gândit, de o mulțime de lucruri, care nu pot lăsa nepăsător nici pe păstorul de suflete, nici pe doctorul conștiințios, nici pe pedagogul zelos, cu un cuvânt pe nimeni, care judecă și vede lucrurile prin prisma, prin fereastra tristei realități. Ne simțim izbiți de o mulțime de lucruri, care fără voie ne obligă să ne întrebăm: *quo vadimus?* Lumea de astăzi are o înfățișare, ce demult n-a mai avut-o, are o înfățișare, ce multe secole nu ne-au pomenit-o. (...)”¹⁸. În rândurile ei se fac analize și paralele, chiar se tratează problema masonerie și ce înseamnă ea¹⁹, se face exegeză pe teme biblice și sunt la curent cu noile apariții de carte teologică²⁰, dar nu se opresc doar în acest punct, ci studenții Cercului Misionar „Mitropolitul Gurie” pătrund în mijlocul maselor „lăsate în părăsire de toți și exploatare de valurile sectare, potrivit bisericii și statului”²¹.

Rodul muncii lor misionare nu se lasă mult așteptat și mulțime de suflete se întorc la credință, chiar pun temelia unei biserici la Buga, în Județul Lăpușna, așezarea pietrei de temelie făcându-se în ziua 26 octombrie a anului 1930 cu mare fast, intrarea în sat era împodobită de un arc triumfal pe care scria *Bine ați venit!* Toate acestea s-au realizat în mare parte mergând pe jos din sat în sat, iar la Costești în județul Lăpușna vor organiza o sărbătoare religioasă, care se va lăsa cu repercursiuni din parte unei prese vândute și controlate de interese străine²³, care îi acuză pe studenți în frunte cu protoiereul Vl. Burjacovschii, că au făcut acest gest doar pentru a provoca pe evreii din această comună „Huliganii de studenți provocatori de bătaie la Costești, Buga” ori „plănuiesc spargeri de geamuri”²⁴. Aceleași puteri care îi acuzau acum pe studenți și pe Părintele Burjacovschii, erau manifestanții de ieri, care opriseră, în gara Călărași, trenul delegațiilor studenților de la Iași și București ce se îndreptau spre deschiderea Facultății în 1926, unde doi studenți au fost răniți²⁵, iar la Chișinău „evreii s-au dat la o serie de acte

¹⁶ Vasile Țepordei, *Să luăm aminte*, p. 2.

¹⁷ *Ibidem*, p. 2.

¹⁸ Vasile Țepordei, *Ce este și ce trebuie să fie!?*, „Studentul”, IV, 1-2, ianuarie-februarie, Tipografia Eparhială „Cartea Românească”, Chișinău, 1931, p. 1.

¹⁹ Gheorghe Tudorache, *Franc-Masoneria*, în „Studentul”, III, 16, octombrie-noiembrie 1930, Tipografia Eparhială „Cartea Românească”, Chișinău, 1930, p. 26-45.

²⁰ Paul Berezescu, *Contradicțiile origenismului*, în „Studentul”, III, 16, octombrie-noiembrie 1930, Tipografia Eparhială „Cartea Românească”, Chișinău, 1930, p. 17-25. Autorul articolului își finalizează studiile în anul universitar 1933/1934, fiind licențiat la disciplina Istoria Românilor (Basarabia), cu mențiunea „foarte bine”.

²¹ Vasile Țepordei, *Să luăm aminte*, p. 5.

²² *Sfințirea locului de biserică de la Buga, Județul Lăpușna*, în „Studentul”, III, 16, octombrie-noiembrie 1930, Tipografia Eparhială „Cartea Românească”, Chișinău, 1930, p. 51.

²³ Vasile Țepordei, *op. cit.*, p. 6.

²⁴ *Ibidem*.

²⁵ *Totalitarism de dreapta în România. Origini, manifestări, evoluție. 1919-1927*, Editura Institutului Național pentru Studierea Totalitarismului, București, 1996, p. 585, 586 și 588-589.

de violență contra studenților din localitate, pe care îi pândeau noaptea pe la răspântiile străzilor și chiar în fața localului Facultății de Teologie, înarmați cu boxuri, cuțite, bastoane etc.”²⁶

În doar un an de activitate Cercul Misionar „Mitropolitul Gurie” avea un bilanț cu mult peste așteptări: 14 descinderi în sate, 20 de conferințe, 28 de predici și 30 de ședințe²⁷. Toate acestea sunt rodul unui mănunchi de studenți îndrăzneți, care au dat ajutor acolo unde s-a simțit cea mai acută nevoie și unde sectarii aveau o activitate prolifică, dar pe care activitatea cercului a reușit să o stopeze prin doar câteva acțiuni de răsunet.

Activitatea studenților teologi nu se oprește doar aici, ei preiau revista „Gândul Neamului” fondată în 1920 de către Lazăr Alexandru, Constantinescu Olimpiu, Nicolae Teodor și Xifta George, și o transformă în organul oficial al Centrului Studențesc Creștin din Chișinău (C. S. C) în 1935. Prima pagină este semnată de către președintele Centrului Studențesc, Viorel D. Trifa, viitorul episcop Valerian de Detroit, care spunea: „Pornim la drum cu gândul îndreptat spre studiu, cu inima spre adevăr și cu ochii țintă la România cea nouă de mâine. Pornim la drum, socotind că această nouă revistă, purtătoare a crezului nostru sfânt, va putea fi o umilă cărămidă la clădirea templului ce se înalță din sufletul studențimii spre ceruri și pe zidurile căruia stă scris: o lume mai bună și mai frumoasă, o țară mai bogată și mai fericită. (...) Ne-am bucura dacă în paginile revistei noastre vom putea da și scrisul experimentat al profesorilor noștri și al tuturor celor ce au înțeles sufletul chinuit al generației din care facem parte (...)”²⁸. În acest prim număr publică și Nicolae Mladin (din 1936, N. Mladin este întâlnit în comitetul de redacție al revistei) articolul „Sensul revoluției lui Horia...”²⁹, descriind într-o notă lirică motivul ei în viața obidită a țaranului român, care se îngemăna cu cea a românului basarabean. În acel an, se împlineau 150 de ani de la moartea prin tragerea pe roată a lui Horia și Cloșca, iar Centrul Studențesc Chișinău a organizat o conferință prin care omagiau pe cei trei eroi români în aula Facultății de Teologie, unde a conferențiat profesorul Alexandru Boldur, iar din partea studențimii a vorbit Ion Stoenescu și Viorel Trifa³⁰. Nu este singura conferință organizată de către C. S. C. pentru că pe 24 februarie, cu câteva zile înaintea celei ținute de către profesorul Alex. Boldur, Nae Ionescu poposea în același loc vorbind studenților și celorlalți participanți la conferință despre stăpânirea românească.

Toată activitatea studenților Facultății de Teologie s-a axat pe înprospătarea spiritului național și al stopării întinderii sectare, care amăgeau creștinii, dar nu au uitat în același timp că sunt studenți. Toți cei pe care i-am enumerat în rândurile de mai sus au fost elevi și apoi studenți buni la învățătură, care în anii următori, după examenul de licență, au ajuns în vârfurile ierarhiei bisericești sau reputați profesori, ori foarte buni preoți, devotați chemării lor. În acest sens, exemplificăm prin două cazuri: Viorel Trifa și Nicolae Mladin. Primul, pentru a nu lua calea pușcăriilor sau a munților (cum de altfel toată generația din care făcea parte a alternat), emigrează ajungând după multe peregrinări în America unde este călugărit și ajunge episcop al românilor de aici în 1951. Trebuie menționat că Valeriu Trifa a absolvit Facultatea de Teologie din București cu mențiunea „magna cum laude”. Cel de-al doilea, Nicolae Mladin, este tuns în monahism în 1947 și ajunge Arhiepiscop al Sibiului și Mitropolit al Ardealului în 1967. Studenții Facultății și tot corpul profesoral ar fi avut multe de spus atât pe plan didactic, cât mai ales în plan duhovnicesc, social și moral, dar timpul nu a mai avut răbdare cu ei. Tăvălugul pornit în răsărit nu i-a ocolit și nici nu i-a iertat pentru toate câte au înfăptuit. Deportările, lagărele și închisorile au făcut victime din acești tineri studenți și proaspeți absolvenți ai Facultății.

²⁶ *Ibidem*, p. 592.

²⁷ V. P. *O privire în urmă*, în „Studentul”, III, 16, octombrie-noiembrie 1930, Tipografia Eparhială „Cartea Românească”, Chișinău, 1930, p. 55.

²⁸ Viorel D. Trifa, *Pornim la drum*, în „Gândul Neamului”, I, 1, martie 1935, Tipografia Tiparul Moldovenesc, Chișinău, 1935, p. 1.

²⁹ Nicolae Mladin, *Sensul revoluției lui Horia...*, în „Gândul Neamului”, I, 1, martie 1935, Tipografia Tiparul Moldovenesc, Chișinău, 1935, p. 6.

³⁰ *Ibidem*.

Trecuseră 15 ani de la înființarea Facultății de Teologie de la Chișinău și 22 de ani de când Basarabia se unise prin propria-i voință întregind trupul țării. La Chișinău erau deja formate 4 generații de preoți instruiți de către cei mai buni profesori. Arhiepiscopul Gurie Grosu era retras de doi ani din funcția arhipăstorească prin care s-a remarcat cu o fructuoasă activitate. Europa era o oală sub presiune gata să explodeze dintr-o clipă în alta, iar situația internă nu era nicidecum una fericită. România sub presiunea Germaniei naziste a fost nevoită să cedeze nord-estul Transilvaniei vecinilor unguri, Bulgaria lua Cadrilaterul, iar Uniunea Sovietică Basarabia, Ținutul Herței și Bucovina de Nord.

În acest context, sovieticii dau un ultimatum României în 26-28 iunie 1940 și ocupă Basarabia. Ultimatumul nu l-au respectat și astfel, se face că, în seara lui 27 iulie administrația Facultății se retrage în grabă cu ceea ce s-a putut salva și se mută la Iași. De acum va lua calea exilului și a desființării.

*A GUIDING BEACON THROUGH THE DARKNESS: THE FACULTY OF THEOLOGY OF
CHISINAU*

(Abstract)

Having had a short existence, The Chișinău Faculty of Theology was active from the 1st of November 1926 until the night of 27th to 28th of June 1940. After a century under slavery, the institution represented Bessarabia's cultural horizon. The moldavian intellectuals desired to establish a University in Chișinău, one which had the Faculty of Theology at its basis. In spite of all opposition, the idea found its followers in the intellectuals of the old kingdom and in visionary politicians. Its establishment took place on a particular spiritual background upon which, in the course of fifteen years, entire generations of priests were created, which strengthened the national element and stopped the propaganda against and the russification of the Bessarabian Romanians.

After fifteen years of intense activity from professors and students alike, time had no more patience and the great war machine came over upon us again.

Under these circumstances, The Chișinău Faculty of Theology took the path of exile and later that of abolishment.

FILE DIN ISTORIA BISERICII „SFINȚII ATANASIE ȘI CHIRIL” DIN IAȘI ȘI A BISERICII „VULPE”. PREOTUL N.V. HODOROABĂ ȘI MONOGRAFIA BISERICII „SF. ATANASIE ȘI CHIRIL”

Carmen SANDU¹

Cuvinte cheie: preot Hodoroabă, monografie, Atanasie și Chiril, Vulpe, arhiva bisericii

Keywords: priest Hodoroaba, monograph, Athanasius and Cyril, Fox, church archive

Unul dintre cei mai apreciați parohi ai bisericii „Sf. Atanasie și Chiril” din Iași a fost preotul N. V. Hodoroabă, autorul multor articole publicate în diverse ziare și reviste culturale, dar și creator al monografiei acestui lăcaș de cult din centrul istoric al Iașului, care a văzut lumina tiparului în anul 1934. Biserica menționată este situată pe strada Sf. Atanasie nr. 20 și a fost construită în a doua jumătate a secolului al XVII-lea în vremea domnului Ștefan Petriceicu (1672 - 1674), după cum menționa istoricul Gh. Ghibănescu². Unii istorici susțin că biserica ar fi fost construită de un Atanasie, fost Patriarh al Ierusalimului, care administra averile călugărilor greci din Moldova³, și că lăcașul ar fi fost ridicat în timpul domniei lui Vasile Lupu⁴ (1634 - 1653). La sfârșitul secolului al XVIII-lea, după arderea curții domnești, Alexandru vodă Callimachi (1795 - 1799) a cumpărat o casă în apropiere de biserica Sf. Atanasie (primul sediu al Universității din Iași) și a amenajat-o ca reședință domnească, biserica devenind capelă a noii curți domnești⁵.

Preotul Hodoroabă, s-a născut în comuna Hânțești, localitatea Dorohoi, județul Botoșani, la data de 17 februarie 1888, din părinți agricultori Vasile și Haretina Hodoroabă. A ocupat numeroase funcții importante în învățământ începând cu cea de învățător diriginte suplinitor în comuna Buda Mare, județul Botoșani, până la cea de profesor la Liceul Internat „C. Negruzzi” din Iași⁶, înființat în 1895, de Take Ionescu ministrul Instrucțiunii Publice din acea vreme⁷. A fost absolvent al Seminarului Pedagogic Universitar Iași în anul 1923, trecând examenul de capacitate în sesiunea 1923 – 1924, cu media 8,25, fiind al patrulea pe listă⁸.

Hodoroabă a fost, de asemenea, paroh și la alte lăcașuri de cult din județul Botoșani și Dorohoi, dar și la parohia bisericii Sf. Sava din orașul Iași, între anii 1922 - 1928⁹, lăcaș ridicat din temelii în 1625, de către renumitul arhitect Enache Ctisi din Constantinopol¹⁰.

În primul război mondial, preotul Hodoroabă a fost înrolat pe front cu gradul de locotenent, în regimentul 69 infanterie Dorohoi din 15 august 1916, fiind avansat la gradul de căpitan de la 1 ianuarie 1918. A fost confesorul Garnizoanei Iași de la 1 martie 1923, până la 1 ianuarie 1926¹¹. În acea perioadă de grea încercare pentru români, Biserica Ortodoxă Română a avut o mare influență în rândul armatei

¹ Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava - Facultatea de Istorie și Geografie.

² Nicolae Stoicescu, *Repertoriul bibliografic al localităților și monumentelor medievale din Moldova*, Direcția Patrimoniului Cultural Național, Biblioteca Monumentelor Istorice din România, București, 1974, p. 157.

³ N.A. Bogdan, *Orașul Iași, Monografie istorică și socială, ilustrată*, Iași, Ed. Tehnopress, 1997, p. 229.

⁴ Viorel Erhan, *Mănăstiri și biserici din orașul Iași și împrejurimi*, Iași, Ed. Tehnopress, 2003, p.164.

⁵ Nicolae Iorga, *Documente privitoare la familia Callimachi*, vol.I, Ed. Minerva, București, 1902, p. 500; Costică Asăvoaie, Adriana Miron, Cosmin Niță, *Cercetare arheologică preventivă la biserica „Sfinții Atanasie și Chiril” din Iași*, în *IN*, Iași, 2017, p. 257 - 258.

⁶ N.V. Hodoroabă, *Monografia Parohiei bisericii Sf. Atanasie și Chiril din Iași cu biserica filială Vulpe*, Iași, 1934, p.145-146.

⁷ Rudolf Suțu, *Iașii de odinioară*, vol. I, Iași, 1923, p. 70.

⁸ N.V. Hodoroabă, *op. cit.*, p.146.

⁹ *Ibidem*, p. 145.

¹⁰ Gabriel Davidescu, Vasile Chirica, Mihai Cuculea, *Istorie și viață spirituală în zona montană și submontană a Neamțului*, Editura PIM, Iași, 2005, p. 132.

¹¹ N.V. Hodoroabă, *op. cit.*, p. 146; Livia Ciupercă, *Neculai V. Hodoroabă preotul-scriitor*, Ed. Doxologia, Iași, 2017, p.5-6.

române, mobilizând preoții pentru alungarea cotropitorilor și înfăptuirea României Mari. Astfel, aceștia făceau pomeniri pentru izbânda trupelor române, țineau slujbe încurajatoare și înălțătoare în fața ostașilor romani, împărtășeau pe cei răniți, întărind moralul populației din teritoriul ocupat¹².

Comandantul Brigăzii 10 Artilerie Colonel Pătoreanu, printr-un certificat emis preotului Hodoroabă în 25 mai 1923, prin care adevăra că acesta a făcut serviciul militar pe front în perioada martie 1917 - aprilie 1918, menționa că preotul și-a îndeplinit sarcinile militare „în condițiuni demne de toată lauda, săvârșind slujbe religioase în toate ocaziunile cerute”¹³.

Arhimandritul Scriban, originar dintr-o familie de energici apărători ai bisericii¹⁴, scrie în revista *B.O.R.* nr. 6, p. 519 din iunie 1924, că Hodoroabă „e singurul preot care și-a publicat amintirile din războiul cel mare”, amintind că acesta era înzestrat cu un talent deosebit în mânăuirea condeiului¹⁵. El a stat alături de alți renumiți profesori-preoți de la Seminarul Veniamin din Iași: Constantin Bobulescu, Nicolae Donos și Ilie Gheorghîță, toți figurând la disciplinele teologice¹⁶.

De asemenea, scriitorul Sandu Teleajen menționează în periodicul „Gândul nostru” - Iași, an VI, nr. 21-927, că prin volumul *Note și Impresii din războiul de reîntregire*, preotul Hodoroabă a reușit să transmită „pulsății de adevăr viu, ridicate cu talent literar la prestigiul de cronică”¹⁷. Pe de altă parte, tot în această revistă e menționată lucrarea *Immuri, note, impresii*, ca fiind „bogate prin conținut și atitudine”¹⁸.

Preotul Hodoroabă a avut slujbe administrative printre care cea de membru al Consiliului Eparhial, Secția Economică de pe lângă Mitropolia Iași, pe o perioadă de 6 ani, din 1932 până în 1938, ales prin Adunarea Eparhială¹⁹. Consiliul Eparhial era alcătuit din clerici și laici, care aveau rolul de a rezolva problemele administrative ale preoților și parohiilor²⁰. Eparhia (episcopia) era condusă de un episcop care conducea afacerile instituției, ajutat de adunarea eparhială ca organ deliberativ și de consiliul eparhial ca organ executiv, având secții administrativ-bisericești, culturale și economice²¹.

Evoluția în timp a activității lui pastorale a fost bogată în acțiuni filantropice, înzestrând bisericile pe care le-a slujit cu odoare sau veșminte noi, strângând fonduri cu ajutorul epitropilor pentru repararea bisericilor parohiale sau pentru îngrijirea cimitirelor²².

Din trecutul înmormântărilor, aflăm că oameni de rând își țineau morții în apropierea lor, îi îngropau în grădini sau în curtea bisericilor situate în mijlocul așezărilor, iar boierii aveau necropole pe domeniul lor. Locul unde era amplasat mormântul, mai aproape de biserică sau la marginea curții, depindea de cei care își permiteau să cumpere sau să concesioneze o bucată de pământ. Cei bogați achiziționau locuri în centrul curții, iar săracii nu aveau bani nici să-și plătească înmormântarea²³. Cu

¹² Ioan Toacă, *Aportul slujitorilor Bisericii Ortodoxe Române la lupta contra regimului de ocupație pentru eliberarea pământului străbun (1916 - 1918)*, în *Biserica Ortodoxă Română și Marea Unire*, vol.II, Ed. Basilica, 2018, p.9 - 15.

¹³ N.V. Hodoroabă, *op. cit.* p.150.

¹⁴ N. Iorga, *Istoria bisericii românești și a vieții religioase a românilor*, Ediția a II-a revăzută și adăugită, Editura Ministerului de Culte, București, 1930, p.301.

¹⁵ N.V. Hodoroabă, *op. cit.*, p.151.

¹⁶ Mircea Păcurariu, *Două secole de învățământ teologic seminarial (1803 - 2003)*, volum aniversar tipărit la inițiativa I.P.S. Daniel, Mitropolitul Moldovei și Bucovinei, Iași, 2003, p.104.

¹⁷ N.V. Hodoroabă, *op. cit.*, p.152.

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ *Ibidem*, p.146.

²⁰ *Biserica Ortodoxă Română în trecut și astăzi*, Ed. Institutului biblic și de misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1979, p. 36.

²¹ Mircea Păcurariu, *Istoria bisericii ortodoxe române*, vol.3, Editura Institutului biblic și de misiune al bisericii ortodoxe române, București, 1981, p. 396.

²² N.V. Hodoroabă, *op. cit.*, p.147.

²³ Andreea Mihaele Creangă, *Cimitire și monumente funerare în România epocii lui Carol.I (1866 - 1914) – rezumat lucrare de doctorat*, Universitatea „Al.I. Cuza” Iași, Facultatea de Istorie, 2017, p. 3-4.

trecerea timpului, cimitirul s-a desprins de biserică din dorința oamenilor de a crea pentru morți o locuință veșnică, durabilă în timp, nu doar o movilă de pământ cu o cruce de lemn²⁴.

Multe personalități din acea vreme i-au adus mulțumiri pentru activitatea sa, așa cum a fost econom dr. D.I. Grigorescu, protoiereul județului Dorohoi. În foaia de observație din 6 noiembrie 1921, referindu-se la parohia Ibănești din Dorohoi unde preotul Hodoroabă era paroh, acesta notează că „meritul construirii acestei biserici într-un așa de scurt timp și în așa grele timpuri, se datorește în primul loc C.S. Preotului Paroh N. Hodoroabă care a avut darul de a sfătui și însufleți pe săteni, păstrând tradiția strămoșească”²⁵. Prin acest lucru, preotul a adus omagiu lui Dumnezeu, „un prinos de recunoștință” la ridicarea acestui sfânt lăcaș²⁶.

Lucrarea scrisă de preotul Hodoroabă intitulată *Îndemnuri pastorale*, poate fi considerată un ghid pentru preoții tineri, și cuprinde dovezi care arată că, prin multă răbdare și stăruință, sufletul omenesc se poate cuceri²⁷. Teologia pastorală pune în practică normele de îndrumare a preotului în parohie. El sfătuiește și luminează pe credincioșii săi spre calea mântuirii, preotul îndeplinindu-și astfel activitatea de păstor sufletesc. Așadar, scopul Bisericii Ortodoxe este să ne vindece sufletele și să ne facă sănătoși duhovnicește²⁸. Viața religioasă are legături cu subconștientul, de acolo vin impulsurile neprevăzute, preferințele, prejudecățile, superstițiile sau capriciile²⁹. Preotul Petru Chirica de la biserica Barnovschi din Iași amintea cuvintele marele profesor al neamului românesc, Nicolae Iorga: „Cea mai bună închinare către Dumnezeu, e să păstrăm în sufletele noastre, ceva din Dumnezeirea lui”³⁰.

În broșura *Un gest de solidaritate preoțească* întocmită de preotul Hodoroabă se arată sărbătorirea în cinstea alegerii ca profesori titulari, a doi frați Cicerone și Valeriu Iodăchescu din Iași, dar și a altor doi colegi din seminar, C. Cădere și I. Iordan, ridicați în rang în învățământul universitar³¹, cu ocazia reînființării Facultății de Teologie din Universitatea de la Iași. Acest gest vine din partea corpului didactic al Seminarului „Veniamin”, la care au participat 91 de preoți din localitățile Iași, Fălticeni, Botoșani, Neamț, Dorohoi și Bacău, dar și profesori de la alte școli, printre care marele scriitor Mihai Sadoveanu și Gh. Ghibănescu profesor la Școala Normală „V. Lupu”³².

Prin mesajul transmis de această publicație se arată opiniei publice că preoții sunt solidari, își cunosc valorile din biserică, le apreciază, le încurajează și le cinstesc, acesta fiind un imbold pentru tinerii seminariști sau studenți teologi, acela că, prin muncă asiduă și corectitudine pot avea un mare viitor³³.

Ateneele populare au fost înființate prin societăți sau asociații culturale, autofinanțate prin cotizații și donații, dar și organizarea unor activități economice proprii pentru strângerea de fonduri în scop cultural. După primul război mondial, primul ateneu popular a apărut la Iași în cartierul Tătărași, în 1919, înaintea ateneelor din București înființate în 1924³⁴. În acest așezământ cultural, preotul Hodoroabă a organizat o serbare caritabilă, în urma căruia a rezultat o sumă de 4637 lei, care, adăugată

²⁴ *Ibidem*.

²⁵ N.V. Hodoroabă, *op. cit.*, p. 147.

²⁶ *Ibidem*.

²⁷ *Ibidem*, p. 152.

²⁸ Arhimandritul Sava Aghioritul, *Rolul Bisericii: vindecarea sufletului*, traducere din neogreacă Cristian Spătăreanu, Ed. Gumenița, Galați, 2016, p. 9.

²⁹ Ion Bunea, *Cum să spovedim* în BOR, anul CIV, nr. 3-4 martie-aprilie 1986, București, 1986, p. 54.

³⁰ Preot Petru Chirica, *Despre Dumnezeu*, Iași, 1931, p. 4.

³¹ N.V. Hodoroabă, *Un gest de solidaritate preoțească*, Iași, 1928, p. 3.

³² *Ibidem*, p. 4.

³³ *Ibidem*, p. 5.

³⁴ Constantin Cloșcă, *Ateneul „Tătărași” din Iași - așezământ cultural național (1919 - 1940)*, Ed. Junimea, 1984, p. 31.

la celelalte sume adunate, a reușit să cumuleze 122.682 lei, bani folosiți pentru reparația casei parohiale, incluzând și împrejuririle³⁵.

Preotul N.V. Hodoroabă s-a dedicat intens acestei meserii, având o remarcabilă cultură și o dorință nețărmurită de a sădi în inimile creștinilor cuvântul lui Dumnezeu, reușind să facă lucruri înălțătoare pentru lăcașurile în care a păstorit. Înzestrat cu un deosebit spirit evlavios și cu o modestie aproape ieșită din comun, el reușește să ridice prestigiul preoțimii pe înalte culmi etice, morale și sociale.

Unul din locurile pe care le-a păstorit și le-a luminat cu bunătate și credință a fost Parohia Sf. Atanasie și Chiril cu filie biserica Vulpe, pentru care s-a remarcat, aducându-și contribuția în mod evident la reclădirea casei parohiale, pe care a găsit-o în ruină, la venirea sa, în anul 1929 și până la pensionare în 1943. Astfel, pentru lucrările de reparații necesare, nefiind îndeajuns ajutorul dat de primărie, și nici contribuția *poporenilor* puțini și săraci, a apelat la bunăvoința creștinilor din parohiile învecinate³⁶. În acest sens, ajutat de epitropi și de consilieri a reușit să organizeze câteva serbări populare, care au adus o contribuție semnificativă în strângerea de fonduri necesare pentru refacerea lăcașurilor³⁷.

Cu prilejul cercetării preventive la biserica Sf. Atanasie și Chiril, efectuată de specialiștii de la Complexul Muzeal Național Moldova Iași, arheolog Costică Asăvoaie, muzeograf Adriana Miron și arheolog Cosmin Niță, a fost recuperată arhiva cu documente ce era depozitată în pod, actele fiind emise de la jumătatea secolului al XIX-lea, până în 1983. Marea majoritate dintre ele privesc date despre venituri și cheltuieli, iar într-un procent mic acte despre procese, închirieri sau vânzări de case și terenuri deținute, reparații ale bisericilor Atanasie și Vulpe și a imobilelor aferente³⁸.

Arhiva a fost preluată de la parohie de către C.M.N.M. Iași, fiind depozitată în condiții optime pentru a fi protejată și organizată, urmând a se derula pașii specifici pentru organizarea și prelucrarea dosarelor cu documente, sub îndrumarea unui specialist de la Arhivele Naționale din Iași. Această arhivă - care reprezintă *o bază inedită de informare științifică, dovadă fiind numărul mare de documente* - a fost pusă la dispoziție cu multă bunăvoință, de domnii arheologi Costică Asăvoaie și Cosmin Niță, drept pentru care îmi exprim pe această cale recunoștința și mulțumirile colegiale.

Practic, s-a început stabilirea apartenenței documentelor la fondul arhivistic, ordonarea și gruparea documentelor cronologic, numerotarea fiecărei file din dosar cu creion negru în colțul din dreapta sus, constituirea unităților arhivistice în dosare, inventarierea electronică a documentelor și așezarea acestora în cutii de carton rezistente, însemnându-se anii extremi. Rezultatul scontat a fost de a organiza, sorta și conserva documentele într-un mediu care să nu afecteze autenticitatea și validitatea lor, creând în același timp, accesul facil la informații în condiții optime.

Organizarea arhivei a necesitat mult timp, datorită unei perioade critice de pandemie care a impus protejarea sănătății împotriva infectării cu COVID-19. În plus, a fost nevoie de energie, atenție dar și de resurse pentru o bună desfășurare a activităților de arhivare și ușurarea muncii de cercetare.

La acest demers a participat autoarea acestui articol, în colaborare cu Ioan Grămadă - student licențiat la Facultatea de Istorie din cadrul Universității „Al.I.Cuza” din Iași, lucrându-se în special în week-end, în decursul câtorva luni de zile.

³⁵ N.V. Hodoroabă, *Monografia Parohiei bisericii Sf. Atanasie și Chiril din Iași cu biserica filială Vulpe*, Iași, 1934, p. 148.

³⁶ *Ibidem*, p. 70.

³⁷ *Ibidem*, p. 71.

³⁸ Costică Asăvoaie, Adriana Miron, Cosmin Niță, *op. cit.*, p. 260.

Documentele scrise din arhive sunt singurele dovezi ale evenimentelor trecutului, ele reprezintă un progres al conștiinței istorice a unei națiuni³⁹. Nu este deajuns să se scrie istoria, se impune păstrarea mărturiilor scrise la adevărata lor valoare, toate „resturile trecutului”, indiferent de starea în care se află, reprezintă „bucăți” din viața de odinioară a înințașilor noștri. Astfel, arhivele rămân „monumentele cele mai de preț” pentru cercetările aprofundate, de aceea conservarea lor rămâne o datorie esențială pentru generațiile următoare în aflarea adevărului istoric⁴⁰.

*

N. V. Hodoroabă și-a dorit să publice câte o monografie pentru fiecare biserică unde a păstorit, în care să reflecte starea trecută și actuală a sfințelor lăcașuri, dar nu a reușit să-și pună gândurile în fapte, datorită problemelor apărute de-a lungul vieții. Abia la a cincea parohie - Parohia bisericii „Sf. Atanasie și Chiril” cu filie biserica „Vulpe” din Iași - la care și-a început activitatea de preot din 1 mai 1929, a reușit să-și adune materialul necesar pentru publicare. Acest lucru a fost posibil după 5 ani de păstorire și s-a întâmplat chiar în ziua în care preotul a împlinit 23 de ani de preoție și 25 ani de activitate publicistică⁴¹.

În arhiva Bisericii „Sf. Atanasie și Chiril” din Iași figurează un dosar cuprinzând acte justificative ce sprijină contul de gestiune pe anul 1935-1936, de la 1 aprilie 1935 la 31 martie 1936, care cuprinde 113 file. Printre documentele din dosar se găsesc acte doveditoare care atestă cheltuielile cu clișeele, redactarea și tipărirea cărții Monografia Parohiei bisericii „Sf. Atanasie și Chiril” din Iași, cu biserica filială „Vulpe”.

În formularul tipărit și completat ca bon de plată nr. 13, emis de Ministerul Cultelor și Artelor, Eparhia Moldovei și Sucevei, Parohia Sf. Atanasie și Chiril se menționează o sumă de 3122 lei care va fi plătită „celor în drept pe bază de acte”, pentru executarea diferitelor fotografii și clișee în realizarea monografiei⁴² (**Fig. 1**). Hârtia este scrisă cu cerneală neagră și este semnată de preotul paroh N.V. Hodoroabă.

Pe lângă bonul de plată există un borderou pentru rambursarea cheltuielilor cu clișeele care au servit la redactarea și tipărirea monografiei bisericilor (**Fig. 2**). În cuprinsul borderoului se găsesc plăți către Studiourile foto: I. Packer, E. Grabovschi (zincografie) din Chișinău și Foto Aurel Rosenbaum din Iași, str. Cuza-Vodă, nr.6. Zincografia este un procedeu folosit la obținerea clișeelelor prin fotografiere și gravare pe plăci de zinc, alamă sau aramă pentru ziare, reviste, broșuri, etc.

Firma Pacher a realizat 3 fotografii la biserica Sf. Atanasie cu reparații la acoperiș, 3 la turnul bisericii și 3 la catapeteasmă, și alte 9 fotografii la biserica Vulpe, totul în valoare de 795 lei⁴³. Cercetând în *Noul ghid al Iașului*⁴⁴ întocmit de Constantin Dimitriu și Ion Pătru, am identificat la rubrica Fotografii pe Iacob Packer⁴⁵ având sediul în str. Ștefan cel Mare nr.7, dar și o reclamă cu Fotografia Ziegmund Packer din Iași, str. Lăpușeanu nr.34: „Cu instalațiunile tehnice cele mai moderne execută orice fel de fotografii ziua și noaptea⁴⁶”.

Un alt furnizor de servicii foto a fost *Zincografia Emil Grabovschi* din Chișinău. Din cercetările proprii, numele lui Emil Grabovschi a fost găsit și menționat pe ultima filă a lucrării „Figuri

³⁹ Aurel Sacerdoțeanu, *Pregătirea arhiviștilor*, în „*Hrisovul. Buletinul școlii de arhivistică*”, V, București, 1945, p. 39.

⁴⁰ *Ibidem*.

⁴¹ N.V. Hodoroabă, *op. cit.*, p. 3-4.

⁴² Arhiva bisericii parohiale „Sf. Atanasie și Chiril” din Iași, dos. 4/1935-1936, f. 77.

⁴³ *Ibidem*, f. 78.

⁴⁴ Constantin Dimitriu, Ion Pătru, *Noul ghid al Iașului*, Iași, 1927.

⁴⁵ *Ibidem*, p. 54.

⁴⁶ *Ibidem*, p. 132.

contemporane din Basarabia”, pentru realizarea clișeelor, iar tipărirea acestei cărți s-a finalizat în luna octombrie 1939, în atelierile tipografice „Dreptatea”, Pasajul Primăriei - Chișinău⁴⁷.

Firma lui Emil Grabovschi cu sediul în Chișinău, str. Eliade Rădulescu nr.37, a realizat 24 clișee diferite la biserica Sf. Atanasie, însumând valoarea de 2087 lei⁴⁸. Astfel, el a reprodus sau a gravat imagini pentru a fi imprimate, atât în interiorul cât și în exteriorul celor două biserici Sf. Atanasie și biserica Vulpe (**Fig. 3**). De asemenea, Grabovschi a creat clișee cu preotul N.V. Hodoroabă împreună epitropii și Consiliul parohial, și cu personalul bisericesc din acea vreme, cei doi cântăreți și paracliserul. O parte din imagini au reprezentat personalități de seamă care au rămas în istorie, cum ar fi Vornicul T. Burada - epitrop biserica Sf. Atanasie și Chiril și unul din fiii săi spătarul Gh. Burada compozitor, și de asemeni epitrop la aceeași biserică⁴⁹. Un alt fiu al familiei Burada, Teodor T. Burada epitrop la biserica Vulpe, a fost un renumit etnograf, folclorist, publicist și muzician, fost membru al Academiei Române⁵⁰. Alte clișee liniare au constituit imagini cu proprietăți, terenuri și planuri ale celor două biserici (**Fig. 4**). Din cercetările efectuate, am găsit că Societatea lui Emil Grabovschi a fost înregistrată în Monitorul Oficial Anul CXII nr.54 - partea I, din data de 4 martie 1944, la nr.crt.632, figurează cu nr. 7371 din registrul importatorilor, având adresa str. Cezar Boliac, nr.3, București⁵¹.

Pentru Studioul Foto Aurel Rosenbaum din Iași, str. Cuza-Vodă nr.6, există o notă de comandă prin care s-a plătit o sumă de 240 de lei, reprezentând 12 fotografii⁵² necesare la întocmirea monografiei bisericii Sf. Atanasie.

Din extrasul preprocesului-verbal nr. 12 din 25.XI.1934, la punctul 9, se precizează că monografia a fost dată la tipar, și deoarece părintele paroh N.V.Hodoroabă a plătit din banii proprii cheluielile pentru această carte, Epitropia și Consiliul parohial au hotărât ca aceste cheltuieli să fie restituite preotului paroh, din veniturile ce vor rezulta pe anul 1935⁵³.

În acest dosar nr.4/1934-1935 se găsește un bilet la ordin completat în colțul drept de jos, cu următorul text: „Bun și aprobat de mine pentru suma de lei trei mii trei sute șase zeci și patru lei; data 26.X.1935, semnat A. Băltătescu”⁵⁴ (**Fig. 5**). Biletul de ordin și cambia sunt instrumente de plată folosite în activitatea comercială. Cambia este un înscris prin care o persoană, însărcinează altă persoană să plătească la termen o sumă de bani unei a treia persoane⁵⁵. Numele de cambia vine de la termenul italianesc „cambio” care înseamnă *schimb*, iar în codul comercial aceasta era numită *poliță*⁵⁶. Spre deosebire de cambie, biletul la ordin implică doar două persoane, emitentul care se obligă să plătească la scadență și beneficiarul⁵⁷. Utilizarea instrumentelor de plată fără numerar au avut o mare importanță în condițiile unei economii libere, asigurând operativitate, siguranță și eficiență a creditului comercial⁵⁸.

Deoarece biletul la ordin nu este completat în toate spațiile libere, nu este ștampilat și nici timbrat, demonstrează că nu este cel original, acesta fiind considerat o ciornă.

În volumul *Monografia Parohiei bisericii „Sf. Atanasie și Chiril” din Iași cu biserica filială „Vulpe”* s-a materializat munca unui preot și scriitor neobosit care a avut o bogată activitate culturală, scriind numeroase alte lucrări și aproape 1000 de articole în reviste bisericești și ziare locale și naționale.

⁴⁷ *Figuri contemporane din Basarabia*, Editura Arpid, Chișinău, 1939, p. 160.

⁴⁸ Arhiva bisericii parohiale „Sf. Atanasie și Chiril” din Iași, dosar nr. 4/1935-1936, fila 78.

⁴⁹ N.V. Hodoroabă, *op. cit.*, p. 18, 19, 97.

⁵⁰ *Ibidem*, p.99-100.

⁵¹ „Monitorul Oficial”, Anul CXII, nr.54, din 4 martie 1944, p. 1853.

⁵² Arhiva bisericii parohiale „Sf. Atanasie și Chiril” din Iași, dos. 4/1935-1936, f. 78, 106.

⁵³ *Ibidem*, f. 78.

⁵⁴ *Ibidem*, f. 107.

⁵⁵ Ileana Voica, *Cambia și biletul la ordin - privire comparativă*, Academia de Studii Economice din București, Departamentul de Drept, în *Tribuna Juridică*, vol. I, 2011, p.99.

⁵⁶ *Ibidem*.

⁵⁷ *Ibidem*, p. 103.

⁵⁸ Gheorghe Bonciu, Dorin Dobrișan, *Cambia și acțiunea cambială*, Ed. Cartea Universitară, București, 2004, p.7.

Structura acestei monografii abordează capitolele din trecutul parohiei cu istoria celor două biserici, precum înscrisuri, contracte, evaluări de terenuri, cercetarea sămilor bisericilor, donații, cimitirul vechi, dar și starea actuală din acea vreme cu reparațiile efectuate, casele cu besmen, contribuția enoriașilor, colecte sau tabloul cu epitropii și consiliul parohial.

Monografia este presărată cu imagini din interiorul și exteriorul celor două biserici, case parohiale, locuințe ale cântăreților bisericilor, planuri și terenuri aparținând lăcașelor de cult, figuri de epitropi renumiți.

Biserica „Sf. Atanasie și Chiril” din Iași are o istorie care ne povestește despre trecutul Iașiului, fiind cristalizată ideea că aici, pe acest teren din curtea bisericii, a fost ridicat cel mai vechi lăcaș de cult din Mahalaua Muntenimii. Această concluzie rezultă din descoperirea unei monede datând din anul 1517, găsită într-o groapă de mormânt, săpată în naosul lăcașului, cu ocazia cercetării arheologice preventive efectuate în martie 2017, de către arheologii Costică Asăvoaie, Adriana Miron și Cosmin Niță, și publicate în Buletinul Muzeului de Istorie a Moldovei⁵⁹.

Mai mult, biserica a avut un statut privilegiat de biserică domnească în perioada lui Alexandru vodă Callimachi (1795-1799), când, după arderea Curții Domnești, reședința s-a mutat în vechea clădire a Universității, aflată în imediata apropiere a bisericii. Casa a fost construită de hatmanul Costache Ghica, în Mahalaua ieșeană numită *Muntenimea de mijloc*, și a fost cumpărată de Callimachi în 1795⁶⁰.

Biserica „Sf. Atanasie și Chiril” din Iași, cu filie biserica „Vulpe”, a reprezentat centrul de viață și autoritatea religios-morală pentru comunitatea Muntenimii, având un rol hotărâtor în educarea și pregătirea locuitorilor pentru vremurile viitoare.

MINISTERUL CULTELOR ȘI ARTELOR
Eparhia Moldovei și Sucevei

Parohia *Sf. Atanasie și Chiril*
Comuna *Iași* Județul *Iași*

Bon de plată No. *13*

Se va plăti *celor în drept pe baza de acte*

<i>pentru clișee foto-</i> <i>lografi în Clisee - pent.</i>	
<i>Monografia Parohiei</i>	<i>3122</i>
Total	<i>3122</i>

Adică Lei *trei mii una sută douăzeci și doi*

1935/1936

PRESBITER
[Signature]

Fig. 1. Bon de plată pentru diferite fotografii și clișee întocmite publicarea monografiei Parohiei bisericii „Sf Atanasie și Chiril” din Iași cu biserica filială „Vulpe”(Arhiva bisericii parohiale „Sf. Atanasie și Chiril” din Iași, dos. 4/1935-1936, f. 77)

⁵⁹ Costică Asăvoaie, Adriana Miron, Cosmin Niță, *op. cit.*, p. 257-161.

⁶⁰ Nicolae Iorga, *Documente privitoare la familia Callimachi*, vol. I, Editura Minerva, București, 1902, p. 500.

Borderou

De sumele ce au primit de la Epitropia - pentru rambursarea cheltuielilor ce au fost cu chisele - ce au servit la redactarea și tipărirea Monografiei Bisericii:

S. Baker. pt.	3	Fotografii Bisericii Sf. Atanasie	Preparati acoperis	Lei = 150
	3	"	"	" la turn " = 150
	3	"	"	" - Catapeteasma = 150
	9	"	"	" la Biserica " = 345
				<hr/> 795
E. Grabovschi	17	Chisele sfinte		Lei: 1350.
Kizinau	2	" grupe		" 246
<u>Zinografie</u>	1	" interior Biserica		" 203
	4	" liniare		" 288
				<hr/> 2882
Foto Aerial		Epitropia și Consiliul 12 C.p.		240
				<hr/> Total Lei: 3422

Achiziția trei mii șase sute douăzeci și doi lei.

Ștefan B. U. Hododrele

Extras din Procesul Verbal Nr. 12-25/1934.

Punctul 9. Pr. Parah - Comunică că a dat la tipar, de la 1 Oct. a.c. monografia parohiei - și că e aproape gata.

Arădndu-și vrea să acceseze lucrarea și să o scoată pe spețele Sf. Sale proprii - și arădndu-se în vedere - că chisele bisericilor, și canal și grupurile - costă, o cheltuielă în plus - Consiliul în Epitropia hotărăște ca aceste cheltuieli să fie restituite Sf. Sale din veniturile ce vor rezulta anul viitor 1935.

Drept care... Vomaga economisită

Coordonator cu Pr. Parah al Consiliului

Fig. 2 Borderou pentru rambursarea cheltuielilor necesare pentru redactarea și tipărirea monografiei (Arhiva bisericii parohiale „Sf. Atanasie și Chiril” din Iași, dos. 4/1935-1936, f. 78)

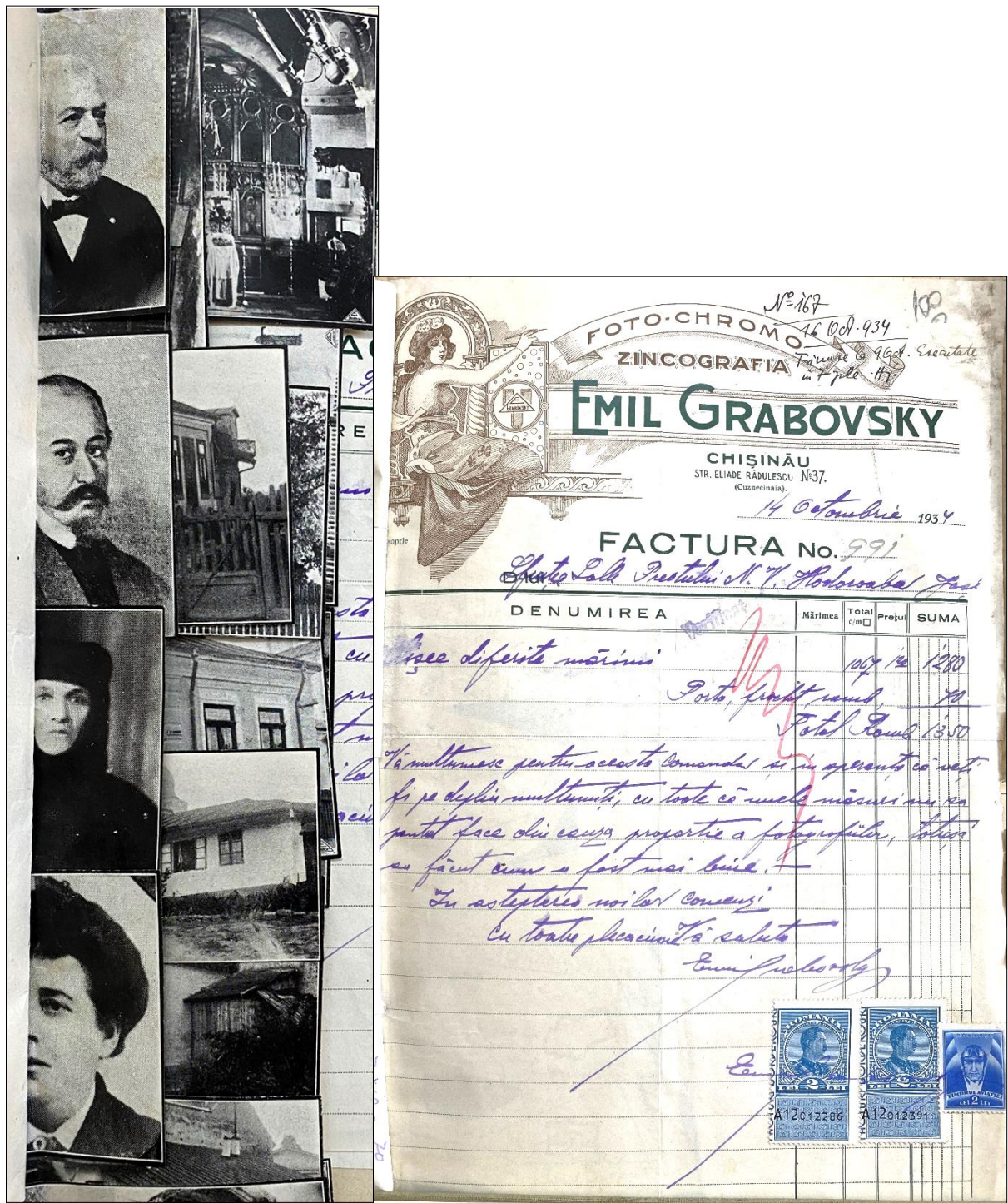

Fig. 3. Fotografii efectuate de Zincografia lui Emil Grabovschi și factura în valoare de 1350 lei.
(Arhiva bisericii parohiale „Sf. Atanasie și Chiril” din Iași, dos. 4/1935-1936, f. 100)

Fig. 4. Clișee cu planurile proprietăților bisericii efectuate de Zincografia lui Emil Grabovschi și factura în valoare de 288 lei. (Arhiva bisericii parohiale „Sf. Atanasie și Chiril” din Iași, dos. 4/1935-1936, f. 105)

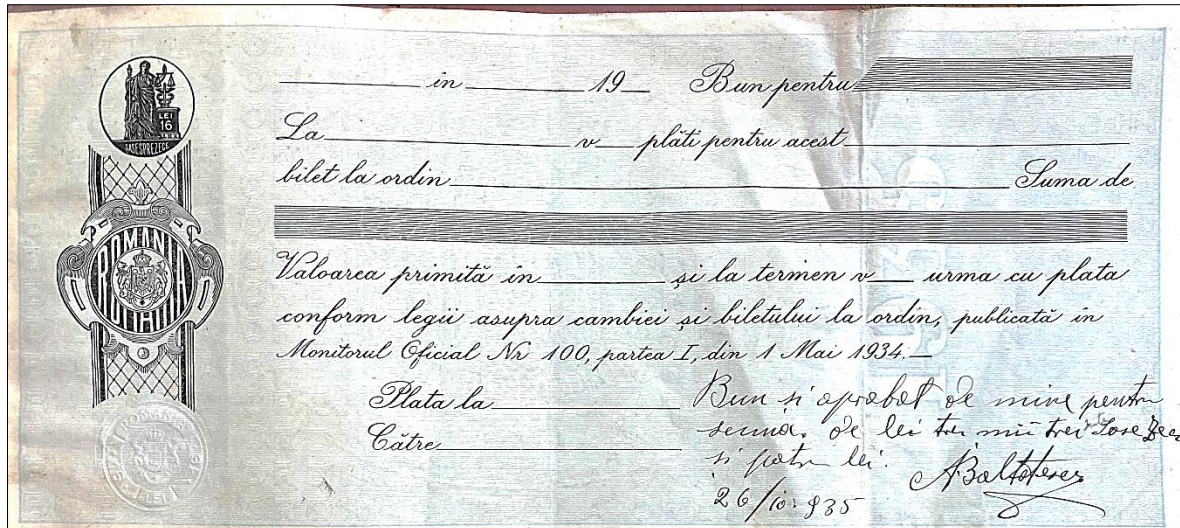

Fig. 5. Bilet la ordin în valoare de 3364 lei pentru tipărirea monografiei bisericii „Sfinții Atanasie și Chiril din Iași (Arhiva bisericii parohiale „Sf. Atanasie și Chiril” din Iași, dos. 4/1935-1936, f. 107)

PAGE FROM THE HISTORY OF THE CHURCH „SF. ATANASIE ȘI CHIRIL” OF IASI AND THE „VULPE” CHURCH. PRIEST N.V. HODOROABA AND THE MONOGRAPH OF THE CHURCH „ST. ATHANASIOS AND CYRIL”

(Abstract)

The priest N.V. Hodoroabă was an appreciated personality of the Iași culture from the interwar period, being the author of many works published in church, cultural and folklore newspapers and magazines. He was a true servant of the church, a military priest in the First World War, a teacher, writer, publicist, but also a great lover of the Romanian tradition.

One of the most important works written by the priest Hodoroabă was the Monograph of the Parish of the church „St. Atanasie and Chiril” from Iași with the branch church „Vulpe”, a building in which he pastored for 14 years, between 1929 and 1943, being one of the longest-lived parishes.

In the archive of the church „St. Atanasie and Chiril” - which was recovered during the preventive archeological research carried out in 2017, by the group of specialists from the History Museum - Moldova Iași National Museum Complex - there are numerous documents attesting the hard work carried out by the priest N.V.Hodoroabă, for the restoration and endowment of this holy place

CUVIOȘI STAREȚI AI MĂNĂȘTIRILOR BASARABENE, VICTIME ALE REPRESIUNILOR COMUNISTE¹

Ioan LISNIC²

Cuvinte cheie: egumeni creștini ortodocși, poliție secretă, comunism, represiune, Moldova sovietică

Keywords: orthodox christian hegumens, secret police, communism, repression, Soviet Moldavia

Odată cu instaurarea puterii sovietice în Basarabia, averile bisericilor și a mănăștirilor, împreună cu lăcașurile de cult, au trecut în posesia statului sovietic. Acesta, prin intermediul instituțiilor fiscale, a supus bisericile și mănăștirile la plata unor impozite exagerate iar neachitarea lor ducea la închiderea lăcașelor de cult. Bisericile închise erau transformate în magazine, săli de spectacole, cazărmi, grajduri sau chiar closete, cum a fost cazul unor biserici din Hotin și Ismail³. Mănăștirile de asemenea, au trecut prin cele mai grele încercări. Mulți monahi și preoți au avut de suferit, fiind considerați – din punct de vedere social – dușmani ai puterii sovietice, au fost supuși represiunii și unor impozite exagerat de mari, obligați să îndeplinească tot felul de munci degradante, fiind umiliți, bătuți, deportați și chiar omorâți.

În rândurile ce urmează, redăm biografiile unor stareți ai mănăștirilor din Basarabia, care au fost supuși represiunilor în timpul ateismului sovietic, arestați și condamnați la ani grei de temniță: Egumenul Axentie Munteanu, stareț la Mănăstirea „Noul Neamț”, a fost condamnat la 10 ani de detenție și deportat într-un lagăr din teritoriul URSS, de unde nu s-a mai întors; Egumenul Iraclie Flocea, locțiitor al starețului Mănăstirii „Hârbovăț” și Exarh al mănăștirilor din Eparhia Chișinăului, a fost condamnat în 1945, la 8 ani de lagăr. După întoarcerea din detenție, a viețuit la Mănăstirea „Țigănești”, apoi la Mănăstirea „Noul Neamț”, până în anul 1962, când mănăstirea a fost închisă; Ieromonahul Iuvenalie Ștefănescu, stareț la Mănăstirea „Țâpova”, arestat în primul an de ocupație sovietică (1940–1941) și deportat în Siberia, de unde nu s-a mai întors; Egumenul Macarie Homițchi, fost stareț la Mănăstirea „Curchi”, condamnat la 10 ani de lagăr și care, după eliberarea din detenție și revenirea la baștină, a îndeplinit funcția de duhovnic al Mănăstirii „Vărzărești”, în anul 1960 era viețuitor al Mănăstirii „Noul Neamț”, apoi (în 1962) a fost numit duhovnic al Mănăstirii „Japca”; Egumena Sepfora Chiriac, stareță la Mănăstirea „Răciula”, arestată în 1959, pentru faptul că ar fi organizat rebeliunea împotriva închiderii mănăstirii, fiind condamnată la 15 ani de detenție; Egumenul Serafim Dabija, stareț la Schitul „Zloți”, condamnat în 1947 la 10 ani de lagăr, care, după întoarcerea din surghun, a fost numit duhovnic la Mănăstirea de maici „Hirova”, a slujit de asemenea, și la câteva biserici parohiale; Arhimandritul Varlaam Chiriță, a fost pe rând stareț la următoarele mănăștiri: „Țâpova”, „Berșad” din jud. Balta, „Sf. Pantelimon” din Odesa și „Tismana”, arestat în 1946 pentru activitate antisovietică și condamnat la 8 ani de detenție, după întoarcerea din lagăr a viețuit la Mănăstirea „Hârbovăț”, a slujit și la câteva biserici parohiale; Ieromonahul Vasile Soltițchi, stareț la Mănăstirea „Sf. Pantelimon” din Odesa, arestat, judecat și trimis într-un lagăr de muncă forțată din Regiunea Ural, după eliberare revine la baștină și se stabilește la Mănăstirea „Hârbovăț”, slujind și la câteva biserici parohiale; Egumenul Zosima Cerchez, fost stareț la Mănăstirea „Balta”, din stânga Nistrului, arestat în 1944, pentru activitate antisovietică și condamnat

¹ Informații despre cuvioșii stareți menționați în această lucrare, cât și despre alți clerici basarabeni supuși represiunilor puteți găsi în Ioan Lisnic, *Clerici ortodocși din Basarabia și Bucovina de Nord în închisorile comuniste*, Centenarul Marii Uniri, 1918–2018, Chișinău, Cuvântul ABC, 2018 și Idem, *Clerici ortodocși din Basarabia și Transnistria în închisorile comuniste*, Iași, Editura Stef, 2019.

² Parohia „Sf. Nicolae” din com. Putinești, raionul Florești

³ Ștefan Plugaru-Huși, *Membrii clerului din Basarabia refugiați în România în vara anului 1940*, în „Lohanul”, nr. 1, 2011, p. 45.

la 10 ani de lagăr, și care, după eliberare, s-a aflat în surghun și a slujit la Biserica "Sf. Vladimir" din Aktiubinsk, ultimii ani de viață petrecându-i în satul său natal, alături de cei apropiați și dragi.

AXENTIE MUNTEANU, EGUMEN (28.10.1888–?)

Viitorul egumen Axentie, cu numele de mirean, Artemie Munteanu, s-a născut la 20 octombrie, 1888, în familia lui Gheorghe și a Mariei Munteanu din localitatea Satul Nou, jud. Bender. A fost botezat la 21 octombrie de către preotul Haralambie Mateevici, avându-l naș pe locuitorul Satului Nou, Grigore Chistol⁴. După absolvirea școlii primare din localitate, a lucrat pământul până în anul 1905, alături de părinții săi. La vârsta de 17 ani, intră în ascultare la Mănăstirea „Noul Neamț”, de unde a fost mobilizat în armata țaristă, participând și la Primul Război Mondial⁵. După demobilizare, se reîntoarce la mănăstire, primind călugăria la 3 februarie 1921. În anul 1926, susține examenul pentru monahii propuși la hirotonie iar la 16 august, este sfințit în ierodiacon, apoi, peste opt ani, la 24 august 1934, e hirotonit ieromonah⁶.

La 1 august 1936, ieromonahul Axentie Munteanu este ales stareț al Mănăstirii „Noul Neamț”. Datorită priceperii gospodărești a starețului, această mănăstire, având o datorie de șapte milioane lei, în următorii ani devine aducătoare de profituri considerabile⁷. Pentru activitatea sa rodnică, atât pe teren pastoral, cât și pe plan gospodăresc, părintele-stareț a fost hirotesit în treapta de singhel, apoi de protosinghel.

La ședințele Soborului stareților și starețelor din Arhiepiscopia Chișinăului, de la 3 august 1938, s-a pus în discuție schimbarea numelor unor mănăstiri din eparhie. Se propunea ca Mănăstirea „Noul Neamț” să se numească “Sf. Mănăstire Patriarh Miron”⁸, în cinstea primului Patriarh al României, care era “un strănepot al călugărului Teofan Cristea”, unul dintre întemeietorii așezământului monahal. Dar și pentru că “Înalt Preafericitul Patriarh Miron, care prin înțelepciunea, cu care a fost înzestrat de Bunul Dumnezeu, a adus fală Ortodoxiei și scumpei noastre țări peste hotare”, aceste cuvinte au fost rostite la Soborul obștii mănăstirii din 10 august 1938, desfășurat sub președinția starețului, protosinghelul Axentie. Cei 75 de viețuitori ai mănăstirii, cuvioși monahi și frați, au votat în unanimitate ca pe viitor mănăstirea să se numească “Sf. Mănăstire Patriarh Miron”⁹.

În primul an de ocupație sovietică (1940–1941), părintele-stareț, Axentie Munteanu, a rămas la mănăstire, motivând că, în calitatea sa de stareț, nu avea dreptul moral să părăsească mănăstirea, fiindcă mulți dintre călugării rămași erau în etate și nu puteau fi evacuați. Din acest motiv, părintele nu s-a refugiat nici în 1944¹⁰. Sub regimul sovietic, timp de un an de zile, obștea monahală a îndurat batjocură și umilințe. În anul 1940, sovhozul organizat în localitate intră în posesia pământurilor și a averii mănăstirești. Pentru întreținerea călugărilor bătrâni din mănăstire, starețul pleca zilnic pe jos la Tighina, ca să le aducă “pâine cu traista”. Iată ce-i scria în acest sens egumenului Iraclie Flocea, care la acel moment slujea la biserica din Nisporeni: “Am 15 ieromonahi plecați pe la sate și fiecare are câte 10-15 parohii de suplinit. Mănăstirea noastră e impusă cu peste douăzeci mii ruble. Pâine nu mai avem. Eu îngrijesc la mănăstire de cei 40 de călugări bătrâni; plec în fiecare zi pe jos la Tighina și le aduc pâine cu traista. Dar de multe ori mă întorc cu traista goală, căci nu vor să-mi vândă pâine”. În altă scrisoare, îl ruga pe părintele Iraclie să-l ajute cu bani: “Dacă poți, trimite-mi ceva ajutor bănesc, căci nu mai am

⁴ ANRM, F. 211, inv. 2, d. 232, f. 245.

⁵ Mihai Tașcă, *Starețul de la Noul Neamț a fost trimis în GULAG pentru că a ajutat Armata Română*, în „Adevărul. Ediție de Moldova”, 15 martie 2012.

⁶ Dinu Poștarencu, *Mănăstirea Noul Neamț*, Chișinău, Editura „Universitas”, 1994, p. 48.

⁷ Mihai Tașcă, *op. cit.*

⁸ „Luminătorul”, nr. 9, 1938, p. 483, 493.

⁹ *Ibidem*, nr. 11, 1938, p. 624-625.

¹⁰ Mihai Tașcă, *op. cit.*

nici un ban. Impozitul nu l-am plătit tot; nu știu ce ne vor face. Mi-e frică că ne vor lua pe toți la camion”¹¹.

La retragerea trupelor sovietice din Basarabia, în timpul operațiunilor militare din vara anului 1941, o bombă incendiară a căzut peste catedrala mănăstirii¹². La 15 mai 1942, starețul mănăstirii, protosinghelul Axentie Munteanu, raporta autorităților eparhiale: ”[...] biserica “Înălțarea Domnului” arsă de bombardament de Soviete, încă din anul trecut este complet descoperită, așa că ploile, soarele, și mai cu seamă gerul din iarna care a trecut, slăbesc zidurile”¹³.

Prin eforturile depuse de părintele-stareț și prin colectarea jertfei în folosul mănăstirii, Biserica ”Înălțarea Domnului” a fost readusă la starea sa inițială. În timpul vizitei canonice la Mănăstirea „Noul Neamț” din 8 iulie 1942, însoțitorul Arhiepiscopului Efrem Tighineanu scria: ”Cuv. protosinghel Axentie Munteanu a ieșit în întâmpinarea Vlădicăi. ÎP Sfințitul a vizitat bisericile și arhondaricul mănăstirii și a rămas mulțumit de felul cum se prezintă conducerea mănăstirii și de curățenie. Pentru biserica cea mare cu hramul «Înălțarea Domnului», care a fost distrusă de bandele bolșevice, se adună materialul necesar restaurării. În condica de vizite, ÎPS aduce laude meritate părintelui stareț pentru spiritul său de sacrificiu: numai datorită lui covoarele prețioase ale mănăstirii au putut fi salvate în timpul ocupației bolșevice”¹⁴. Mănăstirea „Noul Neamț” a fost vizitată de către Arhiepiscopul Efrem de mai multe ori, dând cuvenitele sfaturi și îndrumări ”harnicului și neobositului stareț egumen Axentie Munteanu”¹⁵. După finalizarea lucrărilor de reconstrucție a bisericii, starețul a donat, din casa mănăstirii, 150 mii lei în fondul Armatei Române¹⁶.

În luna august a anului 1944, în incinta mănăstirii s-a instalat cartierul general al Frontului al III-lea ucrainean, condus de generalul Tolbuhin. Clopotnița mănăstirii a fost transformată în punct central de observație. Starețul, împreună cu cei 49 de călugări rămași, au fost siliți să se evacueze în Regiunea Odesa¹⁷. Reveniți în toamnă la mănăstire, călugării au găsit așezământul complet devastat. Sovhozul din localitate a acaparat întreaga avere mănăstirească. Părintele-stareț a scris mai multe plângeri, încercând să revigoreze viața monahală.

La 30 august 1945, părintele Axentie Munteanu a fost arestat. Era învinuit de către agenții Ministerului Securității de Stat al RSSM de propagandă contrarevoluționară: ”În timpul ocupației colabora cu ocupații prin menținerea unor legături strânse cu organele represive românești. După eliberarea Moldovei de ocupații, intenționat a adus economia mănăstirii în declin, cu scopul de a provoca nemulțumiri în rândul credincioșilor la toate măsurile organizate de puterea sovietică pe teren religios. Cu toate acestea, Munteanu, prin intermediul membrilor corului mănăstirii, compus din tineretul local, desfășura o activitate antisovietică, vorbindu-le convingător cum că inevitabil în Basarabia se vor reinstaura autoritățile române, având drept scop retragerea tineretului din activitatea economică și politică a localității”¹⁸.

La 11 decembrie 1945, părintele Axentie Munteanu a fost judecat de Judecătoria Supremă a RSS Moldovenești. A fost condamnat la 10 ani de lagăr, cu decăderea din drepturile politice, pe un termen de cinci ani și confiscarea averii personale, pe care nici nu o avea. Conform sentinței de judecată, a fost deportat într-un lagăr din cuprinsul URSS, de unde nu s-a mai întors. Starețul Axentie a fost reabilitat de Procuratura Generală a Republicii Moldova, la 23 octombrie 1992¹⁹.

¹¹ Protosinghel Iraclie, *Reflexiuni cu ocazia adunării stareților*, în „Misionarul”, nr. 4-5-6, 1942, p. 45.

¹² *Mănăstiri și schituri din Republica Moldova. Studii enciclopedice*, Chișinău, 2013, p. 479.

¹³ Dinu Poștarencu. *Mănăstirea Noul Neamț*. Chișinău: Editura „Universitas”, 1994, p. 48.

¹⁴ „Buletinul Arhiepiscopiei Chișinăului”, nr. 3, 1942, p. 21.

¹⁵ Idem, nr. 7, 1942, p. 26.

¹⁶ *Mănăstiri și schituri din Republica Moldova*, p. 480.

¹⁷ Mihai Tașcă, op. cit.

¹⁸ В. Пасар, *Православие в Молдавии: власть, церковь, верующие, 1940-1953*. Том 1. Москва: РОССПЭН, 2009, p. 207.

¹⁹ Mihai Tașcă, op. cit.

IRACLIE FLOCEA, EGUMEN (11.03.1893–16.08.1964)

Părintele Iraclie, cu numele de mirean Ioan Flocea, s-a născut la 11 martie 1893 în Bucovina, com. Bojorâta, jud. Câmpulung. A luptat în Primul Război Mondial în componența armatei austro-ungare. În anul 1917, după ce a fost eliberat din prizonierat, a rămas în Basarabia, intrând în ascultare la Mănăstirea „Hârbovăț”²⁰.

Viitorul egumen, Iraclie Flocea, a primit călugăria în anul 1920, apoi a fost hirotonit în treapta de ierodiacon în 1925 și în treapta de ieromonah în 1927. În perioada 1926–1930 urmează cursurile Facultății de Teologie din Chișinău. Devine un colaborator fidel al revistelor bisericești „Luminătorul” și „Misionarul”. A scris și câteva lucrări, printre care ”Călătoria în Ierusalim”, ”Perla”, ”Mozaic literar”, ”Icoana făcătoare de minuni a Maicii Domnului de la Hârbovăț” ș.a. La Mănăstirea „Hârbovăț”, părintele se ocupa și cu tipăritul. Îndeplinea funcția de ajutor al exarhului mănăstirilor din Arhiepiscopia Chișinăului iar în 1935 a fost numit misionar principal, conducând procesiunea cu Icoana Maicii Domnului de la Hârbovăț prin parohii²¹. A fost decorat cu Crucea aurită în anul 1934, apoi e hirotesit în treapta de singhel și protosinghel.

La 25 august 1938, când Școala de cântăreți din Chișinău a fost transferată la Mănăstirea „Hârbovăț”, părintele protosinghel Iraclie devine subdirector spiritual al acestei instituții²². În primul an de ocupație sovietică (1940–1941), părintele a stat o perioadă la mănăstire, iar când aceasta a fost desființată de către autorităților sovietice, a slujit la biserica din Nisporeni. Despre închiderea și desființarea Mănăstirii „Hârbovăț”, părintele avea să scrie mai târziu: ”Numai la trei luni după ocuparea sovietică în Basarabia, mănăstirea aceasta era desființată și transformată în azil de copii bastarzi de toate neamurile. Călugării bătrâni erau internați la Țigănești, iar cei mai tineri și frați – împrăștiați în toate părțile. [...] Toată averea mobilă: 12 boi, 14 cai, 200 oi, 30 vaci-junci, juninci, peste 50 porci, trăsurile, hamurile, îmbrăcămintea etc. au fost ridicate și luate de bolșevici”²³. Fiind la Nisporeni, părintele Iraclie a ajutat cu produse alimentare și cu bani viețuitorii Mănăstirilor „Noul Neamț” și „Hâncu”²⁴.

După eliberarea Basarabiei, autoritățile eparhiale îl numesc pe părintele Iraclie Flocea duhovnic la Mănăstirea „Răciula”²⁵, apoi acesta revine la Mănăstirea „Hârbovăț”, unde se implică activ în refacerea sfântului lăcaș²⁶, totodată îndeplinea funcția de locțiitor al starețului și cea de secretar al mănăstirii. La 7 iunie 1943, Mănăstirea „Hârbovăț” a fost vizitată canonic de către ÎPS Arhiepiscop Efrem, însoțitorul ierarhului. Părintele consilier Ioan Andronic, în însemnările sale, scria: ”Sub conducerea P. Cuviosului Arhimandrit Teognost, ajutat de protosinghelul Iraclie și întregul sobor mănăstiresc, Mănăstirea „Hârbovăț” mereu progresează atât în viața spirituală, cât și în buna chivernisire economică”²⁷.

În perioada 1941–1944, părintele Iraclie a îndeplinit funcția de Exarh al mănăstirilor din Eparhia Chișinăului. În luna martie a anului 1944 devine vicar eparhial, prin decizia Mitropolitului Efrem, i se încredințează ”atribuțiuni de Vicar arhiepiscopesc pentru regiunile evacuate din cuprinsul Arhiepiscopiei Chișinăului”²⁸. Când linia frontului se afla la câțiva kilometri depărtare de Mănăstirea „Hârbovăț”, nimeni din obștea monahilor nu s-a evacuat. Iată ce scria părintele Iraclie în ziua de 8

²⁰ Idem, *Cum a fost trimis în GULAG clerul din mănăstirile Basarabiei (I)*.

²¹ Vasile I. Schipor, *Elitele bisericilor tradiționale din Bucovina, 1940-1989*, în „Analele Bucovinei”, nr. 2, 2008, p. 535.

²² „Luminătorul”, nr. 9, 1938, p. 534-535.

²³ *Ibidem*, nr. 9-10, 1942, p. 583.

²⁴ Protosinghel Iraclie, *Reflexiuni cu ocazia adunării stareților*, în „Misionarul”, nr. 4-5-6, 1942, p. 45-46.

²⁵ „Luminătorul”, nr. 9-10, 1941, p. 452.

²⁶ *Ibidem*, p. 584.

²⁷ „Buletinul Arhiepiscopiei Chișinăului”, nr. 6, 1943, p. 27.

²⁸ *Rânduiala pentru administrarea Eparhiei în caz de evacuare*, în „Buletinul Arhiepiscopiei Chișinăului”, nr. 3-4-5, 1944, p. 4.

aprilie: ”Noi am trăit aici zile de mare încercare a nervilor, jumătate de zi au clănțanit mitralierele prin toate colțurile mănăstirii, iar exploziile de la branduri ne-au stricat acoperișurile la mai multe clădiri, avem și pierderi în vite. Am îngropat morți uciși în ziua aceea; sunt și răniți”. În altă scrisoare, datată din 10 mai, părintele scria: ”Noi aici lângă front trăim numai tragedii: oamenii din mai multe sate distruși economicește umplu pădurile. Aproape zilnic trebuie să hrănim oameni, femei și copii, care nu mai au nimic. Sperăm însă că Bunul Dumnezeu nu ne va prelungi încercările peste puterile noastre”²⁹.

La 2 august 1945, părintele egumen Iraclie Flocea a fost arestat. Era învinuit de agitație și propagandă antisovietică. A fost judecat la 17 decembrie 1945 de Judecătoria Supremă a RSS Moldovenești, fiind condamnat la opt ani de lagăr și confiscarea averii³⁰. Într-o dare de seamă a Ministerului Securității de Stat din RSSM din 23 octombrie 1946, se arăta activitatea antisovietică a viețuitorilor din mănăstiri. Părintele Iraclie Flocea era caracterizat în felul următor: ”Cunoscând câteva limbi străine, în timpul ocupației a colaborat ca traducător cu armata germană, desfășura o propagandă antisovietică, a scris și câteva lucrări cu conținut antisovietic. [...] În timpul perchezițiilor au fost găsite la el un depozit întreg de literatură antisovietică, până la 2500 exemplare de carte și câteva manuscrise cu conținut antisovietic”³¹.

Părintele Iraclie Flocea se reîntoarce în Basarabia în anul 1953 ”tot atât de smerit și harnic propovăduitor al cuvântului lui Dumnezeu”. Până în anul 1959 a fost casier al Mănăstirii „Țigănești”, apoi ghid la Mănăstirea „Noul Neamț” până în anul 1962, când mănăstirea a fost închisă. Ultimii ani de viață i-a petrecut în satul Chițcani, fiind adăpostit de către un fiu al său duhovnicesc. Trece la Domnul la 16 august 1964, fiind înmormântat în cimitirul din Chițcani³². La 19 octombrie 1992, părintele Iraclie Flocea a fost reabilitat de Procuratura Generală din Republica Moldova.

IUVENALIE ȘTEFĂNESCU, IEROMONAH (1880–?)

Viitorul ieromonah Iuvenalie, cu numele de mirean Ilarion Ștefănescu, s-a născut în anul 1880 într-o familie de țărani. Avea studiile școlii primare din satul Caplani, jud. Akerman. Ajuns la maturitate, intră în ascultare la Mănăstirea „Saharna”, unde în anul 1909 devine ascultător cu ordin, cu meseria de lemnar. Primește călugăria la 6 august 1913 la Schitul „Țâpova”, unde a și fost hirotonit în treapta de ierodiacon în 1915 și în treapta de ieromonah în 1918³³.

În anul 1921, ieromonahul Iuvenalie este numit în funcția de econom și la 15 aprilie 1934 e numit stareț al mănăstirii³⁴. Părintele ieromonah a fost decorat cu mai multe distincții bisericești, fiind decorat și cu Crucea aurită.

La ședința Soborului stareților și starețelor din Arhiepiscopia Chișinăului de la 3 august 1938, s-a pus în discuție schimbarea numelor unor mănăstiri din eparhie. Se propunea ca Mănăstirea „Țâpova” să se numească ”Sf. Mănăstire Ștefan cel Mare”³⁵. În ziua de 8 august 1938, obștea mănăstirii a fost convocată sub președinția părintelui stareț și în unanimitate au hotărât ca mănăstirea să poarte numele marelui domnitor. În procesul-verbal al adunării scria: ”Să schimbăm numele ei din Țâpova, care n-are nici un înțeles istoric și reprezintă doar numele unui sat [...], în numele de Ștefan cel Mare, ceea ce ne aduce și o mare înălțare de suflet, o mândrie românească și pace duhovnicească, că avem un mare nume

²⁹ *Rolul Sf. Mănăstiri în vremuri de grele încercări*, în „Buletinul Arhiepiscopiei Chișinăului”, nr. 3-4-5, 1944, p. 44.

³⁰ Mihai Tașcă, *Cum a fost trimis în GULAG clerul din mănăstirile Basarabiei (I)*.

³¹ B. Пачат, *op. cit.*, p. 207.

³² Vasile I. Schipor, *op. cit.*

³³ V. Al. Măxinoiu, *Mănăstirea Ștefan cel Mare, comuna Horodiștea, județul Orhei, Ținutul Nistru*. Monografia nr. 7, scrisă la 15 ianuarie 1939, ANRM, F. 1135, inv. 2, d. 66, f. 6-25.

³⁴ „Buletinul științific al Muzeului Național de Etnografie și Istorie Națională a Moldovei”, nr. 3(16), Chișinău, 2005, p. 38.

³⁵ „Luminătorul”, nr. 9, 1938, p. 483, 493.

de ocrotitor național asupra acestui așezământ mănăstiresc”. Procesul-verbal a fost semnat de către părintele stareț, ieromonahul Iuvenalie, și cei 25 de părinți și frați, viețuitori ai mănăstirii³⁶.

Părintele Iuvenalie Ștefănescu a îndeplinit funcția de stareț până la 1 octombrie 1939, când în locul său a fost numit stareț ieromonahul Varlaam Chiriță, licențiat în Teologie³⁷. În primul an de ocupație sovietică (1940–1941), părintele Iuvenalie a fost arestat și deportat în Siberia³⁸. Despre viața lui de mai departe nu se cunoaște nimic.

MACARIE HOMIȚCHI, EGUMEN (8.11.1892–26.04.1978)

Egumenul Macarie, cu numele de mirean Mihail Homițchi, s-a născut la 8 noiembrie 1892, într-o familie de țărani, din satul Miclești, jud. Orhei. După absolvirea școlii parohiale din satul natal, în anul 1907 intră în ascultare la Mănăstirea „Curchi”³⁹. În anul 1915 este mobilizat în armata țaristă și revine la mănăstire în anul 1918. A fost tuns în monahism în anul 1920, în 1933 este hirotonit ierodiacon, iar în 1941 – ieromonah. În următorii ani a fost hirotosit în treapta de singhel, mai apoi în treapta de protosinghel. În perioada 1944–1947, părintele a îndeplinit funcția de stareț al mănăstirii⁴⁰.

La 23 octombrie 1947, egumenul Macarie Homițchi a fost arestat. Era învinuit că, ”fiind ostil față de puterea sovietică, în perioada 1941–1944 a menținut legături cu administrația românească, a chemat lumea la luptă împotriva puterii sovietice”⁴¹, iar după 1944 ar fi făcut agitație și propagandă antisovietică⁴². Judecata a avut loc la 23 februarie 1948. În cadrul ședinței Judecătoriai Supreme a RSSM, părintele Macarie a fost condamnat la 10 ani de lagăr, decădere din drepturile politice pe un termen de cinci ani și confiscarea averii personale⁴³.

Părintele Macarie a fost internat într-un lagăr din Regiunea Iaroslav⁴⁴, unde a îndurat condițiile inumane de detenție și munca istovitoare la care erau supuși cei întemnițați. După eliberarea din detenție, în anul 1955 revine la baștină.

În anii 1955–1959, părintele Macarie Homițchi a îndeplinit funcția de duhovnic al Mănăstirii „Vărzărești”, apoi a fost numit în aceeași funcție la Mănăstirea „Japca”⁴⁵. Din cauza problemelor de sănătate, dar și a vârstei înaintate, în anul 1972, conform cererii înaintate, părintele este eliberat din funcția de duhovnic. A locuit în continuare la Mănăstirea „Japca”. Trece la Domnul la 26 aprilie 1978, la vârsta de 86 de ani, fiind înmormântat în cimitirul mănăstirii⁴⁶.

La 26 noiembrie 1992, părintele Macarie Homițchi a fost reabilitat de Procuratura Generală a Republicii Moldova⁴⁷.

³⁶ *Ibidem*, nr. 11, 1938, p. 625.

³⁷ *Ibidem*, nr. 10, 1939, p. 589, 590.

³⁸ *Buletinul științific al Muzeului Național de Etnografie și Istorie Națională a Moldovei; Mănăstiri și schituri din Republica Moldova*, p. 437.

³⁹ „Журнал Московской Патриархии” (în continuare – ЖМП), nr. 5, 1979, p. 40.

⁴⁰ *Ibidem*.

⁴¹ Mihai Tașcă, *Cum a fost trimis în GULAG clerul din mănăstirile Basarabiei (II)*.

⁴² *Ibidem*; В. Пасат, *op. cit.*, p. 328, 364.

⁴³ Mihai Tașcă, *op. cit.*

⁴⁴ *Ibidem*.

⁴⁵ ЖМП, nr. 5, 1979, p. 40.

⁴⁶ *Ibidem*.

⁴⁷ Mihai Tașcă, *op. cit.*

SEPFORA CHIRIAC, EGUMENĂ (1891–?)

Egumena Sepfora (Eugenia Chiriac) s-a născut în anul 1891 într-o familie de țărani din satul Sucleia, Tiraspol. A fost tunsă în monahism la 30 martie 1940 la Mănăstirea „Răciula”⁴⁸. În anul 1953 a fost aleasă stareță a mănăstirii. Este ultima stareță înainte de lichidarea acestui așezământ monahal.

La 26 iunie 1959, egumena Sepfora a fost arestată. Era învinuită cum că a organizat rebeliunea împotriva închiderii mănăstirii, fiind condamnată la 15 ani de detenție⁴⁹.

SERAFIM DABIJA, EGUMEN (28.07.1915–9.10.1985)

Egumenul Serafim, cu numele de mirean Ilie Dabija, s-a născut la 28 iulie 1915 într-o familie de țărani din satul Bișcotari (în prezent Codreni), jud. Tighina. Ajuns la maturitate, în 1934 intră în ascultare la Mănăstirea „Suruceni”. În anul 1941 a fost tuns în monahism, iar peste câteva luni a fost hirotonit în treapta de ierodiacon⁵⁰.

În primăvara anului 1943, ierodiaconii Serafim Dabija și Nicodim Onu de la Mitropolie, prin decizia autorităților eparhiale, primesc ordin de deplasare la Zloți, pentru a organiza lucrările de însămânțare a terenurilor viitorului schit⁵¹. Până la înființarea noului Schit „Zloți”, Consiliul eparhial aprobă sfințirea locului pentru zidirea lăcașului sfânt. După sfințirea pietrei de temelie, s-a început construcția viitoarei capele cu hramul „Sf. Gheorghe”, se începuse și edificarea câtorva chilii pentru viețuitorii mănăstirii⁵².

După înființarea Schitului „Zloți”, la 12 noiembrie 1943, ierodiaconul Serafim Dabija a fost hirotonit ieromonah, iar peste două zile, la 14 noiembrie, e numit stareț al Schitului „Zloți”⁵³. În aceeași zi a fost sfințită capela schitului⁵⁴.

Părintele Serafim Dabija a fost stareț la Mănăstirea „Zloți” până în primăvara anului 1947, când a fost arestat în timpul slujbei, dar reușește să fugă. A fost arestat a doua oară la 29 octombrie 1947. Era învinuit cum că, „cu susținerea chiaburimii din partea locului, a construit în scopuri antisovietice Mănăstirea „Zloți” în cinstea izgonirii bolșevicilor din Basarabia, transformând-o în unul dintre centrele de propagandă antisovietică din Moldova”⁵⁵. Judecata a avut loc la 5 februarie 1948, părintele fiind condamnat la 10 ani de lagăr, cu decăderea din drepturile politice pe un termen de cinci ani și confiscarea averii personale⁵⁶. Părintele a fost repartizat într-un lagăr de muncă forțată din regiunea Komi, unde deținuții erau forțați să muncească la tăierea straturilor de cărbune pe un ger de -50 de grade.

După ispășirea termenului de detenție, părintele Serafim Dabija revine la baștină. La 29 martie 1955, autoritățile eparhiale îl numesc paroh al Bisericii „Sf. Arhangheli Mihail și Gavriil” din satul Lazo (Piatra), raionul Orhei⁵⁷, fiind numit și duhovnic al Mănăstirii de maici „Hirova”. În anul 1959 a fost învinuit cum că ar fi pus la cale „răscoala” călugărițelor de la Mănăstirea „Hirova” împotriva închiderii sfântului lăcaș. Timp de nouă zile, călugărițele s-au baricadat în biserica mănăstirii, petrecând tot timpul în post și rugăciune. În urma acestor evenimente, părintelui Serafim i-a fost interzis să se afle pe teritoriul

⁴⁸ *Mănăstiri și schituri din Republica Moldova*, p. 517.

⁴⁹ *Ibidem*.

⁵⁰ ЖМП, nr. 5, 1986, p. 25.

⁵¹ *Mănăstiri și schituri din Republica Moldova*, p. 633.

⁵² *Ibidem*.

⁵³ „Buletinul Arhiepiscopiei Chișinăului”, nr. 11, 1943, p. 14.

⁵⁴ *Ibidem*, p. 20.

⁵⁵ Nicolae Dabija, *Părintele Serafim*, în „Biserica Ortodoxă din interfluviul pruto-nistean (1813–2013)”, p. 573-574.

⁵⁶ *Ibidem*, p. 575.

⁵⁷ Teodor Candu, Octavian Moșin, *Documente privitoare la istoria Bisericii din RSSM: registrul și listele clerului (1945-1955)*, Chișinău, Editura „Pontos”, 2013, p. 191.

RSSM, fiind repartizat într-o parohie din Transcarpatia ucraineană⁵⁸. A slujit mai mulți ani în biserica parohiei românești Apșa de Mijloc, apoi la Slatina și la Catedrala din Cernăuți⁵⁹. În necrologul părintelui Serafim, publicat în „Revista Patriarhiei Moscovei” („Jurnal Moskovskoi Patriarhii”) din 1986, se arată că în perioada 1960-1972, părintele a slujit în parohii din cadrul Eparhiilor de Mukacev și Cernăuți. În anul 1961 își încheie studiile la Seminarul Teologic din Leningrad (Sankt Petersburg)⁶⁰.

Ultima parohie a părintelui Serafim Dabija a fost satul Zahoreni, r. Orhei, cu Biserica „Acoperământul Maicii Domnului”. unde a slujit între anii 1972–1975, când a fost scos din evidență și pensionat⁶¹.

Pentru merite în activitatea pastorală, părintele Serafim a fost decorat cu mai multe distincții bisericești; în anul 1977 a fost decorat cu distincția Crucea cu pietre scumpe. Trece la Domnul la 9 octombrie 1985, slujba de înmormântare fiind săvârșită în Catedrala „Sf. Teodor Tiron” din Chișinău⁶². A fost înhumat în cimitirul din s. Bișcotari (Codreni), alături de părinții săi.

VARLAAM CHIRIȚĂ, ARHIMANDRIT (24.01.1909–1989)

Viitorul arhimandrit Varlaam (Vladimir Chiriță) s-a născut la 24 ianuarie 1909, în familia preotului Misail Chiriță de la biserica din satul Voronovița, jud. Hotin. A făcut studii la Facultatea de Teologie din Chișinău și a urmat cursurile Institutului Teologic „Sf. Serghie” din Paris⁶³.

Viitorul arhimandrit Varlaam a fost tuns în monahism la 24 februarie 1935, la Mănăstirea „Țigănești”, în Duminica Fiului Risipitor⁶⁴. În următorul an a fost hirotonit ieromonah și în 1937 e numit slujitor al bisericii așezământului românesc din Ierusalim. La 1 octombrie 1939, ieromonahul Varlaam este numit stareț al Mănăstirii „Ștefan cel Mare” (Țâpova), jud. Orhei⁶⁵, funcție care a îndeplinit-o mai puțin de un an. În aprilie 1940, a fost numit slujitor la Catedrala din orașul Bălți.

În timpul primei ocupații sovietice (1940–1941), noul chiriarh de la Chișinău, Episcopul Aleksie de Tula, îl ridică la rangul de arhimandrit, fiind numit în funcția de protopop al bisericilor și mănăstirilor din fosta Eparhie a Hotinului⁶⁶. După restabilirea administrației românești în Basarabia, arhimandritul Varlaam se înscrie pentru a face misionarism în cadrul Misiunii Ortodoxe din Transnistria. A fost numit stareț al Mănăstirii „Berșad” din jud. Balta, unde a organizat viața monahală, editând și o foaie de zidire sufletească numită „Duminica”, scrisă în rusă și în română⁶⁷. În următorul an a fost numit stareț al Mănăstirii „Sf. Pantelimon” din orașul Odesa⁶⁸. A mai îndeplinit și funcția de protopop al bisericilor și mănăstirilor din Odesa.

În iunie 1943, arhimandritul Varlaam a plecat în România, unde a fost numit stareț al Mănăstirii „Tismana” și profesor de istorie, geografie și literatura română la Școala de cântăreți. Apoi, în 1944 revine în RSSM, unde până în 1946 a slujit la biserica din Pitușca, r-nul Călărași⁶⁹, fiind numit aici la 3 august 1945⁷⁰.

⁵⁸ *Oamenii lui Dumnezeu din Basarabia de altădată, Dicționar istorico-biografic*, vol. I, Chișinău, 2015, p. 176.

⁵⁹ *Ibidem*.

⁶⁰ ЖМП, nr. 5, 1986, p. 25.

⁶¹ *Ibidem*.

⁶² *Ibidem*.

⁶³ Boris Buzilă, *Din istoria vieții bisericești din Basarabia*, Editura „Știința”, Chișinău, 1996, p. 188.

⁶⁴ „Misionarul”, nr. 3-4, 1935, p. 221.

⁶⁵ „Luminătorul”, nr. 10, 1939, p. 590.

⁶⁶ B. Пасар, *op. cit.*, p. 150.

⁶⁷ „Transnistria Creștină”, nr. 1, 1942, p. 63.

⁶⁸ *Ibidem*, nr. 3-4, 1942, p. 97.

⁶⁹ B. Пасар, *op. cit.*, p. 150.

⁷⁰ Teodor Candu, Octavian Moșin, *op. cit.*, p. 26.

La 23 aprilie 1946, arhimandritul Varlaam a fost arestat. Era învinuit de ”atitudine ostilă față de puterea sovietică, locuind în timpul războiului pe teritoriul Ucrainei sovietice, ocupat temporar de către armata româno-germană, desfășurând o activitate antisovietică activă”, etc. Judecata a avut loc la 17 iulie 1946, fiind condamnat conform art. 54-10 p. 2 CP al RSSU la 8 ani de detenție și 5 ani decădere din drepturile civice⁷¹. După ispășirea termenului de detenție, în iunie 1954 se reîntoarce în RSSM, intrând în obștea Mănăstirii „Hârbovăț”⁷². La data de 3 septembrie 1954, a fost numit slujitor la Biserica ”Sf. Arhangheli Mihail și Gavriil” din Rublenița, raionul Soroca⁷³.

Fiind mereu hărțuit de autoritățile civile și cele bisericești, arhimandritul Varlaam anunță printr-o scrisoare de la 1 aprilie 1958 ieșirea sa de sub ascultarea Patriarhiei Moscovei și apartenența sa la Patriarhia Română. Printr-o altă scrisoare de la 1 iunie 1958, arhimandritul Varlaam îl acuză pe Episcopul Nectarie de Chișinău de colaborare la distrugerea vieții religioase din Basarabia⁷⁴. La 31 iunie 1958, arhimandritul Varlaam a fost caterisit.

Când în RSSM exista numai o singură mănăstire de maici, la Japca, arhimandritul Varlaam avea să scrie din partea tuturor monahilor din Moldova o scrisoare pe adresa Prezidiului Sovietului Suprem al URSS. În ianuarie 1967, arhimandritul scria: ”În numele tuturor stareților nedreptățiți din Moldova, cu lacrimi în ochi vă rugăm să dați dispoziție pentru plasarea stareților-monahi în una din fostele mănăstiri pentru monahi”⁷⁵.

Arhimandritul Varlaam Chiriță va petrece restul vieții pământești – ”singur printre lupi” – în orașelul Călărași, ajungând până la vârsta de 80 de ani. Trece la Domnul în anul 1989⁷⁶.

VASILE SOLTÎȚCHI, IEROMONAH (1904-?)

Viitorul ieromonah Vasile, cu numele de mirean Veniamin Soltîțchi, s-a născut în anul 1904⁷⁷, în familia preotului Teodor Soltîțchi, slujitor la Biserica ”Sf. Arhanghel Mihail” din Pociumbăuți, jud. Bălți⁷⁸. A făcut studii la Școala spirituală din Edineț, pe care le-a absolvit în anul 1921⁷⁹, apoi la Seminarul Teologic din Chișinău⁸⁰ și la Facultatea de Teologie din Chișinău, pe care le-a absolvit în anul 1931⁸¹. După terminarea studiilor intră în ascultare la Mănăstirea „Hârbovăț”, unde a fost tuns în monahism, hirotonit ierodiacon, iar în 1934⁸² e hirotonit în treapta de ieromonah.

După eliberarea Basarabiei, la 1 decembrie 1941, părintele ieromonah Vasile Soltîțchi este detașat în Transnistria, pentru a face misionarism în cadrul Misiunii Ortodoxe din regiune. Părintele Vasile a fost repartizat la Mănăstirea ”Sf. Pantelimon” din Odesa, unde o perioadă a fost stareț⁸³. Mănăstirea s-a reînființat cu osteneala starețului și a celor șase monahi, viețuitori ai sfântului lăcaș. La început a fost amenajată o casă de rugăciuni, unde se săvârșeau serviciile divine, deservind și creștinii din cartierele apropiate ale Odesei⁸⁴.

⁷¹ В. Пасат, *op. cit.*, p. 190-191.

⁷² Idem, *Православие в Молдавии, власть, церковь, верующие, 1953-1960*, том 2, Москва, РОССПЭН, 2010, p. 243.

⁷³ Teodor Candu, Octavian Moșin, *op. cit.*, p. 198.

⁷⁴ Gheorghe Enache, *Arhimandritul Varlaam Chiriță și sufletul românesc al ortodoxiei basarabene*, în „Lumina”, 2 martie, 2010.

⁷⁵ В. Пасат, *Православие в Молдавии: власть, церковь, верующие, 1961-1975*. том 3, Москва, РОССПЭН, 2011, p. 358.

⁷⁶ Boris Buzilă, *op. cit.*, p. 188.

⁷⁷ Teodor Candu, pr. Octavian Moșin, *op. cit.*, p. 191.

⁷⁸ *Справочная книга Кишиневской Епархии, на 1907 годъ*, Кишиневъ, 1907, p. 56.

⁷⁹ „Luminătorul”, nr. 7, 1921, p. 31.

⁸⁰ *Ibidem*, nr. 14, 1925, p. 16.

⁸¹ *Ibidem*, nr. 14-15, 1931, p. 721.

⁸² Teodor Candu, Octavian Moșin, *op. cit.*, p. 191.

⁸³ „Misionarul”, nr. 7-9, 1943, p. 560.

⁸⁴ *Ibidem*.

La 1 martie 1942 a fost sfințită capela mănăstirii de către un sobor de preoți. Urma ca mai apoi să fie readusă la starea sa inițială biserica mare a mănăstirii, cu trei altare⁸⁵. În vara anului 1943 au fost finalizate lucrările de reparație a bisericii mari și a unei părți din casele stăreției, unde locuiau cei șase monahi⁸⁶.

În luna martie 1944, din cauza apropierei trupelor sovietice de Odesa, părintele Vasile Soltițchi revine la Mănăstirea „Hârbovăț”. La scurt timp după reinstaurarea puterii sovietice în Basarabia, fiind învinuit de propagandă antisovietică, a fost arestat de agenții Ministerului Securității de Stat din RSSM, fiind judecat⁸⁷. A fost trimis într-un lagăr de muncă forțată din Regiunea Ural (Rusia)⁸⁸.

După ispășirea termenului de detenție, părintele Vasile Soltițchi revine la baștină. La 14 martie 1955, autoritățile eparhiale îl numesc slujitor la biserica din localitatea Mândra, raionul Călărași⁸⁹. În anul 1961 era viețuitor al Mănăstirii „Hârbovăț”. Cu un an înainte de închiderea așezământului monahal, KGB-iștii puneau la cale închiderea mănăstirii. Într-o notă informativă secretă din 18 aprilie 1961 se arăta că în realizarea planului de închidere a Mănăstirii „Hârbovăț”, cinci dintre monahi pot să opună rezistență sau pot influența pe această cale ceilalți viețuitori. Iată ce scria în acest document secret: ”În timpul de față, în mănăstire locuiesc monahi, judecați pentru activitate antisovietică – Soltițchi, Ceban, Danilov, Timuș și autoritățile bisericești Ursu, Burlea și Popescu Neofit, care pot să opună rezistență sau să influențeze negativ asupra altor monahi. Cu scopul de a evita unele manifestări nedorite din partea acestor persoane, să fie din timp scoși din mănăstire și plasați la alte locuri de trai”⁹⁰.

ZOSIMA CERCHEZ, EGUMEN (18.11.1884–24.02.1964)

Zosima Cerchez s-a născut la 18 noiembrie 1884 într-o familie de țărani. Părinții săi erau Sofronie și Parascheva Cerchez din satul Vertiujeni, jud. Soroca. A fost botezat la 28 noiembrie în Biserica ”Sf. Treime” din satul vecin, Zăluceni (biserica din Vertiujeni la acea vreme era în fază finală de construcție), de către preotul Ioan Chihai, primind numele de botez Mihail. Nașii săi de botez au fost Ioan Bujoreanu și soția lui Partenie Ciobanu, Zinovia⁹¹.

A învățat mai întâi la școala elementară din satul natal, apoi la Școala spirituală și, până în 1914, la Seminarul Teologic din Chișinău⁹². O perioadă face ascultare la Mănăstirea „Balta” din gubernia Podolia, unde a fost tuns în monahism, apoi hirotonit în treapta de ierodiacon și mai apoi în cea de ieromonah⁹³. La acea vreme, atât în Podolia, cât și în Basarabia, erau selectați candidați merituoși la preoție, pentru a face misionarism în combaterea mișcării inochentiste, care ajunsese la apogeu.

Revine în Basarabia înainte de a se stabili frontiera pe Nistru. Se stabilește la Chișinău, intrând în obștea de călugări de pe lângă Casa Arhiepiscopală, fiind numit slujitor la Biserica „ Adormirea Maicii Domnului” de la Via Arhierească, la 31 decembrie 1920. Pentru activitatea pastorală și misionară, părintele ieromonah Zosima Cerchez a fost gratificat cu mai multe distincții bisericești, la 18 decembrie

⁸⁵ „Transnistria Creștină”, nr. 1, 1942, p. 62.

⁸⁶ „Misionarul”, nr. 7-9, 1943, p. 560.

⁸⁷ В. Пасат, Том 1, 2009, p. 190.

⁸⁸ Dumitru Stavarache, *Mitropolitul Visarion Puiu, Documente din pribegie (1944-1963)*, Editura Moldopress, Pașcani, 2002, p. 148.

⁸⁹ *Ibidem*.

⁹⁰ В. Пасат, Том 3, p. 57-58.

⁹¹ ANRM, F. 211, inv. 6, d. 210, f. 470.

⁹² *Кишиневскія Епархіальныя Вѣдомости* (în continuare – КЕВ), ежендельное издание, nr. 25, 1914, p. 267.

⁹³ *Биографический справочник „За Христа пострадавшие”*, М. ПСТГУ, 1997 г., 698 с. Sursa: http://www.pstbi.ccas.ru/bin/db.exe/no_dbpath/docum/ans/ans/newmr/?HYZ9EJxGHoxITYZCF2JMTdG6Xbu5fi4cf8*U87SZs8eZdm0AeCKUe8gUYOvYs8uhfe8ctmY* (Accesat: 21.04.2021).

1922 și la 18 aprilie 1925⁹⁴, apoi a fost hirotosit în treapta de singhel, iar la 15 august 1931 – în treapta de protosinghel⁹⁵.

În anul 1937, părintele Zosima se afla la Mănăstirea „Hârjauca”⁹⁶, la care s-a aflat până la lichidarea ei din 1940, când autoritățile sovietice locale au prefăcut lăcașul sfânt în casă de odihnă. Datorită acestor împrejurări, o parte dintre viețuitorii de aici s-au retras la alte mănăstiri, iar ceilalți s-au stabilit cu traiul în satele vecine⁹⁷.

După eliberarea Basarabiei, părintele Zosima a fost printre primii clerici înscriși pentru a continua activitatea misionară în cadrul Misiunii Ortodoxe din Transnistria. În luna august a anului 1941, părintele este numit stareț al Mănăstirii „Balta”, vechiul său loc de mătănie. Împreună cu călugării, cei cinci viețuitori ai mănăstirii au depus o muncă enormă pentru refacerea așezământului monahal, se desfășura și o activitate misionară în combaterea mișcării inochentiste. Despre activitatea misionară și gospodărească de la Mănăstirea „Balta” se scria și în publicațiile religioase: „La mănăstirea Sf. Treime din Balta se desfășoară o interesantă activitate misionară împotriva inochentismului”⁹⁸. La începutul anului 1942, se mai scria: „Pentru a stăvili mișcarea inochentistă la Balta, unde sectanții se adunau în jurul mormântului pâr. Teodosie Levițchi, încă din august 1941, ieromonahul Zosima Cerchez, un vechi cunoscător al inochentiștilor, a început să organizeze mănăstirea. Datorită măsurilor luate de Sfinția Sa, inochentiștii s-au mutat la Lipețcoe, jud. Râbnița. El a început să lucreze cu multă râvnă și pricepere, în prezent aici se desfășoară o activitate rodnică gospodărească și misionară”⁹⁹.

Activitatea misionară a adus și roade – mulți dintre inochentiști au revenit la dreapta credință: „La Balta, în jurul mănăstirii Sf. Treime, reînființată și condusă de starețul Zosima Cerchez, se duce o frumoasă lucrare de întoarcere a inochentiștilor la matca Ortodoxiei [...], mulți dintre acești rătăciți s-au întors la dreapta credință în urma lucrării misionare a starețului sus-numit”¹⁰⁰.

Lucrările de reconstrucție a bisericii mănăstirii au durat până în luna august a anului 1942. Fără a primi vreun ajutor sau sprijin de la cineva, datorită muncii enorme depuse de obștea mănăstirii sub conducerea părintelui stareț, lucrările de reconstrucție au fost duse la bun sfârșit. Materialele de construcție necesare erau procurate din venitul starețului. Într-un raport de activitate misionară, semnat de părintele Mihail Grosu, protopopul județului Balta, se menționa: „La mănăstirea din orașul Balta, unde a lucrat ca stareț părintele protosinghel Zosima Cerchez, s-au înfăptuit lucrări demne de toată lauda. Fără niciun sprijin din partea nimănui, cheltuindu-și salariul și toată agoniseala, prin muncă și dragoste de cele sfinte, părintele Zosima a refăcut și a organizat complet mănăstirea”¹⁰¹.

Slujba de sfințire a bisericii mănăstirii a fost săvârșită în mod solemn la 15 august 1942. Invitații au fost arhimandritul Antim Nica, Vicarul Misiunii, preotul Mihail Grosu, protopopul județului Balta, slujba de sfințire fiind săvârșită de un sobor de preoți¹⁰².

La retragerea autorităților românești din Transnistria în 1944, părintele Zosima Cerchez a rămas la Mănăstirea „Balta”. După instaurarea puterii sovietice, numai în perioada din octombrie 1944 până în iulie 1945, au fost arestați de organele NKVD zece preoți din regiunea Odesa, care au activat în cadrul Misiunii. A fost arestat și Zosima Cerchez. Toți erau învinuiți de propagandă antisovietică, cum că în timpul cât „s-au aflat pe teritoriul ocupat de trupele germane-române [...] rosteau predici antisovietice,

⁹⁴ ANRM, F. 1135, inv. 1, d. 52, f. 3.

⁹⁵ „Luminătorul”, nr. 23, 1931, p. 1213.

⁹⁶ *Биографический справочник „За Христа пострадавшие”*.

⁹⁷ В. Пасат, Том I, p. 168.

⁹⁸ „Misionarul”, nr. 1, 1942, p. 54.

⁹⁹ „Transnistria Creștină. Revista Misiunii Ortodoxe Române în Transnistria”, anul I, nr. 1, ianuarie-martie 1942, p. 62.

¹⁰⁰ „Misionarul”, nr. 1, 1942, p. 55.

¹⁰¹ „Transnistria Creștină. Revista Misiunii Bisericești din Transnistria”, anul I, nr. 3-4, iulie-decembrie 1942, p. 48.

¹⁰² „Glasul Nistrului. Gazeta moldovenilor dintre Nistru și Bug”, nr. 33, 4 octombrie 1942, p. 1-2.

pe ocupații îi numeau eliberatori de bolșevici și defăimau puterea sovietică”¹⁰³. Au fost judecați de Tribunalul Militar din Odesa, sentința de judecată în majoritatea cazurilor a fost aceeași: condamnare la 10 ani de lagăr de „reeducare prin muncă”, cu confiscarea averii, pe care mulți dintre ei nici nu o aveau¹⁰⁴.

Părintele Zosima și-a petrecut anii de detenție în KarLag, unul dintre lagărele de concentrare de pe teritoriul regiunii Karaganda din Kazahstan¹⁰⁵. Timp de zece ani a îndurat mizeria lagărului stalinist, muncile grele și condițiile inumane de detenție. După eliberarea din lagăr, i-au stabilit altă sentință – domiciliu obligatoriu în regiunea Aktiubinsk din Kazahstan. În perioada 1955–1960, părintele Zosima a slujit la Biserica „Sf. Vladimir” din Aktiubinsk. Locuia modest, într-o casuță mică din curtea bisericii¹⁰⁶. În această biserică, fiind unica din regiune, au slujit mulți preoți supuși represiunilor, după ispășirea termenului de detenție sau exilați în acele ținuturi¹⁰⁷. Printre preoții care au slujit în acest lăcaș sfânt întâlnim și numele „egumenului Zosima”¹⁰⁸.

Potrivit relatărilor celor care l-au cunoscut, părintele Zosima îndeplina cu strictețe pravila monahală, era și un bun predicator. Tot câștigul său îl împărțea săracilor și celor în nevoie. Deseori îl auzea zicând: „Călugării nu au nevoie de bani”. De aceea și a fost numit monahul „fără de arginți”. Avea și darul prorocirii¹⁰⁹.

În anul 1960, fiind înaintat în vârstă și văzând că-i slăbesc puterile, părintele Zosima Cerchez se întoarce la baștină, în satul său natal, Vertiujeni. Aici își petrece ultimii ani de viață între cei apropiați și dragi. Trece la Domnul la 24 februarie 1965. A fost înmormântat în cimitirul din localitate, fiind condus pe ultimul drum de foarte mulți creștini¹¹⁰.

După o ruptură de 30 de ani produsă de prigoana comunistă, odată cu redeschiderea manastirilor din Republica Moldova, a început a se restabili continuitatea monahismului basarabean.

PIOUS ABBOTS OF BASARABENE MONASTERIES, VICTIMS OF COMMUNIST REPRESSION

(Abstract)

This study explores the repressive policies of the late Stalinist regime directed against the Orthodox Christian clergy in Bessarabia. The article presents and examines the cases of nine hegumens from Bessarabia, a region annexed by USSR in 1940 from Romania, parts of which were included in Moldavian SSR. The Soviet atheist regime perceived the Orthodox Church and its clergy both as an enemy and as an obstacle for its political, social, and cultural projects in Bessarabia. Numerous priests and monks were arrested, imprisoned or executed. Some priests became martyrs of the Orthodox faith being killed by the Soviet activists or as a result of harsh conditions in the exile. This study draws on rich unpublished archival materials from the archives from Chisinau, and presents new data on repressive policies of Soviet regime directed against the Orthodox hegumens from Bessarabia.

¹⁰³ Микола Михайлуца, *Здійснення Органами ДПУ-НКВС України Репресій Проти Православної Церкви на Одещині (1930–1940-ві рр.)*, în 3 архівів ВУЧК-ГПУ-НКВД-КГБ, Науковий і документальний журнал. Київ, 2004, nr. 1-2 (22/23), p. 445.

¹⁰⁴ *Ibidem*, p. 446.

¹⁰⁵ *Биографический справочник „За Христа пострадавшие”*.

¹⁰⁶ *Ibidem*.

¹⁰⁷ Храм Святого Архангела Михаила г. Актюбинска. Sursa: <http://hram.kz/home/17-2010-02-11-12-19-32.html> (Accesat: 05.05.2021).

¹⁰⁸ *Ibidem*.

¹⁰⁹ *Биографический справочник „За Христа пострадавшие”*.

¹¹⁰ *Ibidem*.

MUZEUL MITROPOLITAN DIN IAȘI

Alexandru RĂDULESCU¹

Cuvinte cheie: Mitropolia Moldovei și Bucovinei, Iași, muzeu, obiecte de cult, expoziție

Keywords: Metropolitan Church of Moldova and Bucovina, Iași, museum, cult objects, exhibition

Muzeul este depozitarul și ilustratorul istoriei unui popor. Prin menirea și structura sa pune la dispoziția generațiilor viitoare dovezile care oglindesc toate aspectele evoluției unei societăți, pornind de la viața materială și până la cea spirituală, cu tot complexul de manifestări – artistice, spirituale și religioase. În acest context și cu aceleași intenții a fost creat și Muzeul Mitropolitan din Iași.

Pentru început, se cuvine să facem un scurt istoric al Ansamblului Mitropolitan care a luat naștere începând cu secolul al XVII-lea, când orașul Iași a devenit capitala permanentă a Moldovei și implicit sediu al Mitropoliei Moldovei. Inițial, mitropolitul Moldovei a avut reședința la Mănăstirea Sfântul Nicolae Domnesc al cărei lăcaș a avut și rol de biserică domnească, aici fiind locul în care au fost unși domnii Moldovei. Între anii 1761 – 1769, mitropolitul Gavriil Calimachi construiește biserica Sfântul Gheorghe care va deveni oficială. Din inițiativa mitropolitului Veniamin Costachi se începe în anul 1833 construcția actualei Catedrale mitropolitane care va fi restaurată și sfințită în anul 1887 de către mitropolitul Iosif Naniescu. De-a lungul timpului, complexul mănăstiresc al mitropoliei a fost dotat cu diferite clădiri cu rol administrativ, cea mai importantă fiind Palatul mitropolitan. În prezent, pe latura de vest a incintei ansamblului, există două clădiri monumentale proiectate de arhitectul G. M. Cantacuzino. Una dintre ele este sediul Bibliotecii mitropolitane „Dumitru Stăniloae”, iar cealaltă găzduiește birourile Cancelariei mitropolitane.

Pe latura de nord-est al Ansamblului se află reședința episcopală „Casa Epivata” și Căminul monahal. O altă clădire care compune Ansamblul este „Casa Nicodim”, în prezent sediu al Sectorului de Misiune, statistică și prognoză pastorală și al Librăriei Doxologia.

Crearea unui spațiu muzeal în cadrul Ansamblului Mitropolitan al Mitropoliei Moldovei și Bucovinei s-a hotărât odată cu punerea în aplicare a proiectului de restaurare „Valorificarea turistică a Ansamblului Mitropolitan din Iași” care a fost finanțat din fonduri europene și care s-a desfășurat pe o perioadă de 5 ani.

Conform acestui Proiect de restaurare, s-a hotărât ca în subsolul Catedralei mitropolitane să se amenajeze un spațiu muzeistic care să pună în valoare obiectele de patrimoniu care au aparținut Mitropoliei Moldovei. Astfel, a luat ființă Muzeul Mitropolitan care a fost dat în funcțiune în anul 2016, în prezența Preafericitului Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române și a Înaltpreasfințitului Teofan, Mitropolitul Moldovei și Bucovinei, precum și a numeroși invitați de marcă a culturii ieșene.

În ceea ce privește documentația specifică înființării unui muzeu, s-au respectat toate normele legislative în acest sens, respectiv obținerea avizului prealabil de funcționare (Ordinul nr. 2297 din 17.07.2006). Conform articolului 5 din Legea Muzeelor și a Colecțiilor Publice nr. 311/2003, tot acest demers a condus la depunerea întregii documentații la Direcția de specialitate din cadrul Ministerului Culturii și Cultelor, respectiv a dosarului cu nr. de înregistrare 251/Direcția Județeană pentru Cultură Iași / 30.01.2019 cu adresa nr. 822 / Direcția Patrimoniu Cultural / 04.02.2019.

Muzeul Mitropolitan din Iași deține obiecte de patrimoniu cu tematică religioasă, cuprinzând icoane, manuscrise, veșminte liturgice, obiecte de cult, iar depozitul muzeului însumează aproximativ 5000 de obiecte formate din icoane, manuscrise, argintărie și textile. Atât exponatele din muzeu cât și obiectele de patrimoniu aflate în depozit, aparțin Patrimoniului Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, iar

¹ Mitropolia Moldovei și Bucovinei.

o parte din exponatele din muzeu au servit, de-a lungul timpului, activităților cu caracter religios desfășurate în Catedrala Mitropolitană din Iași.

Muzeul funcționează în subsolul Catedralei Mitropolitane din Iași. Proiectul arhitectural este realizat după planurile arhitectului Dragoș Ciolacu care a îmbinat elemente de tradiție bizantină, gotică și neoclasică. Intrarea în muzeu și prima sală se află sub esplanada din partea de vest a Catedralei și continuă în subteranul acesteia, de-a lungul fundației, până în ultima sală a muzeului care se află pe latura de est a Catedralei, până aproape de bulevardul Ștefan cel Mare și Sfânt.

Excursul expozițional începe cu Sala Sinaxar (**Fig. 1**). Organizatorii și-au propus să coreleze exponatele cu denumirea sălii (sinaxar – carte de cult ce însumează viețile sfinților). Drept urmare, sunt expuse aici cele mai valoroase icoane din colecția Mitropoliei, o atenție deosebită acordându-se icoanelor care ilustrează chipurile Maicii Domnului și ale Mântuitorului Iisus Hristos. Ele sunt grupate în zona de sud a Sălii Sinaxar. O parte din aceste icoane provin de la Mănăstirile din cuprinsul Arhiepiscopiei Iașilor (Secu, Pângărați, Văratec și Agapia), precum și de la bisericile parohiale (biserica Sfântul Sava – Iași).

În zona centrală a sălii este amenajată o reprezentare schematică a iconostasului bisericesc compus din icoane aparținând școlii moldovenești de pictură religioasă care datează din secolele XVI – XVII. Sala mai are în componere opt vitrine unde sunt expuse o serie de cărți liturgice din secolele XVII – XIX.

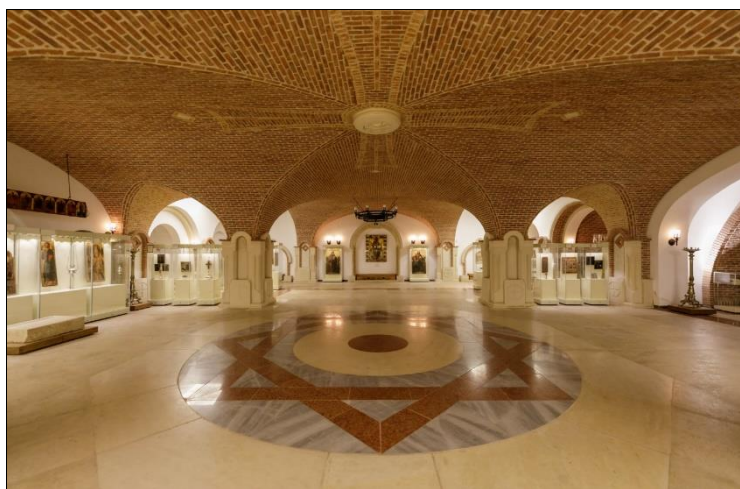

Fig. 1. Muzeul Mitropolitan Iași. Sala *Sinaxar*

Următoarea sală corespunde pridvorului Catedralei și se numește Ofranda. Aici sunt expuse obiecte care ilustrează publicului vizitator simbolistica aducerii de prinoase la biserică de către credincios. Tot aici sunt expuse și obiecte reprezentative tradițiilor populare specifice, cum ar fi ouă încondeiate, ștergare și fuioare.

Legătura dintre sălile Ofranda și Eklesia se face printr-un culoar unde sunt expuse tablouri reprezentând chipurile celor mai reprezentativi mitropoliți ai Moldovei, începând cu Grigorie Roșca și terminând cu Patriarhul Teoctist. Această sală este folosită și ca spațiu pentru organizarea de expoziții temporare.

Următoarea sală este situată sub naosul Catedralei, și se intitulează Eklesia (**Fig. 2**). Așa cum sugerează și numele acestei săli care se traduce din limba greacă prin „adunare” sau „biserică”, aceasta ilustrează viața liturgică a Bisericii Ortodoxe. Ca atare, în vitrine se află expuse obiecte liturgice specifice cultului creștin-ortodox având ca tematică specifică cele șapte Sfinte Taine ale Bisericii. Toate aceste exponate aparțin secolului XIX. Astfel, expunerea tematicii începe cu prezentarea obiectelor specifice Tainei Botezului (cristelniță și ștergar), continuând cu Taina Mirungerii (trusă pentru Sfântul și Marele Mir), urmată de Taina Spovedaniei și Taina Împărtășaniei (potir, linguriță, cruce și epitrahil), Taina Sfântului Maslu (vas cu untdelemn, molitfelnic), Taina Hirotoniei (veșminte preoțești și arhieriești – epitrahil, omofor, mânecute, engolpion), și Taina Căsătoriei (cununii, Sfânta Evanghelie).

În completarea tematicii se află în expoziție permanentă și obiecte liturgice specifice ierurgiilor bisericești: sfeștania (aghiazmatar), călugăria (metanier, paraman, rasă călugărească, schima mare), înmormântarea (pomelnic, lumânare). Toate aceste exponate pun în evidență relația credinciosului cu Biserica, născută din dorința omului de a fi într-o profundă și permanentă legătură cu divinitatea.

Frumusețea sălii Eklesia este întregită prin pictura de tip frescă ce îmbracă parțial tavanul acesteia. Tema iconografică a picturii și realizarea ei se datorează pictorului Grigore Popescu – Vâlcea care a reușit magistral să facă o simbioză între aspectul arhitectural al sălii și tematica expozițională. În capătul sălii este amenajată o catapeteasmă din cărămidă precum și un altar care este pictat în întregime, dar interzis accesului publicului vizitator.

Accesul spre ultima sală se face printr-un culoar perimetral Catedralei care a rezultat ca urmare a procesului de consolidare a fundației. Proiectul de restaurare prevede implantarea unui sistem de grinzi și coloane realizate din beton cu scopul protejării și ranforsării zidurilor fundației. Acest culoar se termină pe latura de est a Catedralei și face legătura cu ultimele două săli ale muzeului.

Penultima sală este intitulată Istoria Duhovnicească a Moldovei în care sunt prezentate prin intermediul unor planșe cu texte și fotografii cele mai importante momente din istoria vieții bisericești din Moldova. Aceste planșe evocă, prin intermediul unor scheme cronologice, activitatea mitropoliților și legăturile diplomatice între viața bisericească și cea politică a Moldovei. De asemenea, sunt ilustrate cele mai reprezentative ctitorii domnești și cele mai pregnante personalități spirituale și duhovnicești care au influențat activitatea Bisericii.

Din punct de vedere cronologic, aceste planșe prezintă înșiruirea unor evenimente istorice începând cu recunoașterea Mitropoliei Moldovei din timpul domnului Alexandru cel Bun și continuând până în contemporaneitate în zilele păstoririi ca Mitropolit al Moldovei și Bucovinei a Preafericitului Părinte Daniel, astăzi Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române.

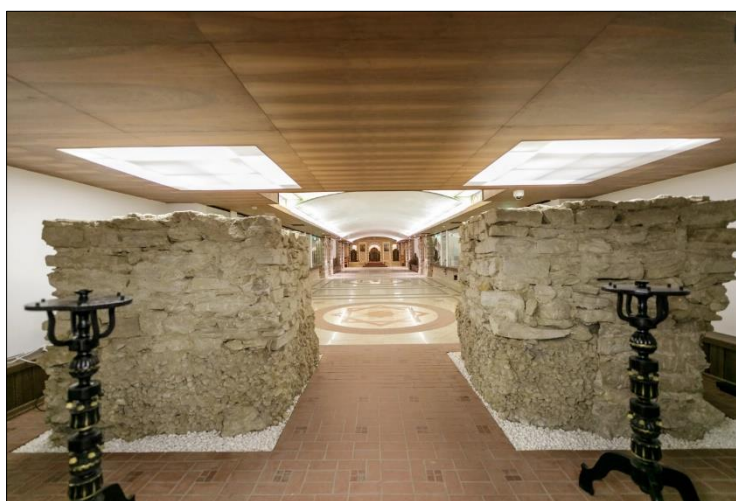

Fig. 2. Muzeul Mitropolitan Iași. Sala Eklesia

Sala Baptisteriu este ultima a Muzeului mitropolitan (Fig. 3), care, conform tematicii generale, prezintă vizitatorului cele mai valoroase obiecte vestimentare din colecția patrimoniului mitropolitan. Pornind de la însăși titulatura ei, reprezintă spațiul prin excelență dedicat Botezului creștin. Tema generală a Sălii Baptisteriu vrea să ilustreze începuturile Creștinismului precum și vestimentația sacerdotală aferentă, făcând trimitere la opera misionară de evanghelizare a popoarelor. Astfel, prin această expunere tematică se evocă indisolubila legătură care există între Botezul creștin și răspândirea mesajului evanghelic în lume.

Cuvântul „baptisteriu”, βαπτίζω, înseamnă „a boteza” (baptizo) și provine din limba greacă, însă același cuvânt, „baptisteriu”, este folosit și pentru locul anume construit pentru oficierea liturgică a botezului. Acest baptisteriu este un bazin cu apă în care preotul și credinciosul intră pentru desfășurarea slujbei Botezului. Baptisteriul din muzeu este realizat asemănător celor din primele secole creștine.

Spațiul sălii este circular, iar circumferința bolții de deasupra bazinului baptismal se sprijină pe opt coloane. Întreaga boltă este pictată în tehnica *al fresco* și evocă Botezul Domnului, Învierea Domnului, sfinții reprezentativi din spațiul românesc dar și din întreaga lume creștină.

Această sală circulară are de-a lungul axei 14 nișe cu 14 vitrine incluse. În aceste vitrine sunt așezate spre încântarea publicului o colecție de șapte sacosuri arhieresti de o rară frumusețe, precum și alte veșminte și accesorii specifice treptelor clericale.

Pe podeaua sălii se observă o stea cu opt colțuri formată din două pătrate suprapuse, iar în mijlocul acestor pătrate este așezat bazin pentru botez (baptisteriul). Deasupra baptisteriului, în tavan,

se află o deschidere circulară decupată în formă de cerc (oculus) prin care se vede cerul de afară.

Referitor la steaua cu opt colțuri de pe pardoseala Sălii Baptisteriu putem spune că reprezintă simbolul geometric al pământului care, în Antichitate, era simbolizat prin pătrat, iar cerul era simbolizat de geometria cercului, ceea ce face ca între pământ (pătratele suprapuse) și cer (oculus) să se afle botezul creștin (baptisteriul). Această întrepătrundere a cerului cu pământul având în centru Botezul creștin evocă simbioza pe care o realizează cel botezat prin unirea acestuia cu Iisus Hristos care, la rândul Lui, prin întruparea Sa, a unit cerul cu pământul, spiritul cu materia.

Așa cum am menționat mai sus, în acest spațiu expozițional este prezentată o colecție de sacosuri arhieresti și alte tipuri de veșminte și accesorii vestimentare destinate oficerii cultului religios. Termenul de „sacos” provine din limba greacă σάκκος și înseamnă „sac”. Sacosul este o tunică în forma literei „T”, cu mâneci scurte și largi, având pe părțile laterale clopoței care au rolul de a închide sacosul. Acest tip de veșmânt în spațiul occidental religios este cunoscut sub denumirea de „dalmatica”.

Aceste piese vestimentare sunt de o frumusețe rară, realizate din țesături (brocart, catifea) provenite din Occident sau Orient, care au fost croite și împodobite cu broderii din fir de aur și argint având teme religioase și laice, o parte din ele fiind realizate în atelierelor mănăstirilor, a curților boierești și domnești.

Motivul identificat pe broderiile acestor veșminte sunt palmeta, fructul de rodie, combinate cu simboluri creștine (vița de vie, spicul de grâu), încadrate de motive geometrice și astrale. Majoritatea sacosurilor din Sala Baptisteriu sunt din brocart realizat cu fir de aur și argint aurit, însă ele au o dublă valoare, cea intrinsecă dată de materialele folosite la realizarea lor (mătase, catifea, firul de aur, perluțe), dar și cea istorico-duhovnicească, prin faptul că ele au fost purtate de ilustrii ierarhi ai Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, precum Veniamin Costachi sau Iosif Naniescu. Expoziția este completată și de alte accesorii vestimentare arhieresti precum mitre, omofoare și mantii.

Lucrătura broderiilor și arta realizării veșmintelor reprezintă o dovadă de necontestat a măiestriei și priceperii atelierelor mănăstirești de croitorie din spațiul autohton.

Sala Baptisteriu este amplasată la 7 m adâncime sub pământ este dispusă exact sub „Fântâna lui Mihalik de Hodocin” aflată în curtea Ansamblului mitropolitan. Fântâna este construită în anul 1851 de către inginerul Mihalik de Hodocin și este comandată de către domnul Grigore Alexandru Ghica. Monumentul istoric realizat în stil gotic, imită celebra fântână din piața centrală a orașului Nürnberg. Fântâna, situată între Catedrala mitropolitană și Bulevardul Ștefan cel Mare și Sfânt, a fost construită inițial cu scopul aprovizionării cu apă a orașului Iași dar și pentru a servi ca cișmea publică de apă potabilă.

În capitala Moldovei, viața religioasă a fost parte componentă a societății medievale românești care, de-a lungul timpului, s-a dezvoltat având raporturi diplomatice și organizatorice cu reprezentanții de frunte ai Bisericii Ortodoxe Române. Istoria locală laică ieșeană nu a făcut abstracție de segmentul religios al societății. Muzeul Mitropolitan din Iași, având ca profil domeniul artei religioase, al arhitecturii de inspirație bizantină, precum și domeniul istoriei bisericești și laice al orașului Iași, rolul pe care îl are în contextul cultural al societății ieșene este acela de a păstra obiectele și artefactele care

Fig. 3. Muzeul Mitropolitan Iași. Sala Baptisteriu

dau mărturie despre activitatea reprezentanților Bisericii (ierarhi și clerici) în promovarea artei și culturii naționale în întreg ansamblul vieții culturale și politice al orașului Iași.

Muzeul Mitropolitan, în perspectiva valorificării muzeale, depune eforturi de găsire a unor soluții eficiente pentru o cât mai adecvată promovare a obiectelor de patrimoniu ce le deține. În acest sens, muzeul caută să valorifice exponatele prin mijloacele tehnice de bază cum ar fi etichete explicative sau amplasarea și poziționarea cât mai coerentă a exponatelor și vitrinelor din sălile de expoziție, dar și prin mijloacele de entertainment cultural, cum ar fi: organizarea de concerte, work-shopuri, proiecții de film, simpozioane, și alte evenimente culturale.

Existența muzeului în spațiul cultural ieșean demonstrează grija și atenția forurilor superioare bisericești față de valorile culturale românești materiale și imateriale pe care Mitropolia Moldovei și Bucovinei dorește să le promoveze. Prin înființarea muzeului s-au readus în prezent pagini de istorie vie, întrucât majoritatea obiectelor muzeistice au fost utilizate și întrebuințate de către clerul monahal al Catedralei mitropolitane din Iași din secolele XIX – XX. Așadar, aceste exponate, dar și icoanele ce datează din secolele XVII – XIX, atât din depozitul muzeului cât și din sălile de expoziție, sunt mărturii vii ale dezvoltării artei religioase românești de-a lungul timpului, precum și ale preocupărilor culturale ale vremii.

În acest mod, patrimoniul cultural religios din cadrul Arhiepiscopiei Iașilor, dar și al Mitropoliei Moldovei și Bucovinei în ansamblul ei, este valorificat și conservat în cadrele acestui muzeu care este deschis către nou, cu menirea de a transmite generațiilor viitoare creațiile realizate cu multă trudă acum sute de ani în urmă.

Muzeul Mitropolitan din Iași, inclus recent în galeria renumitelor muzee cu tematică religioasă, organizat într-un spațiu subteran generos, deține o valoroasă colecție de obiecte de patrimoniu. Astfel, prin menirea sa, acest muzeu își dorește să păstreze și să promoveze valorile nemuritoare ale culturii și spiritualității românești.

MITROPOLITAN MUSEUM OF IAȘI

(Abstract)

The Mitropolitan Museum of Iasi, recently included in the gallery of famous religious-themed museums, organized in a generous underground space, owns a valuable collection of heritage objects. The museum includes icons, manuscripts, liturgical vestments, cult objects, and the museum's storage amounts to approx. 5000 objects consisting of icons, manuscripts, silverware and textiles. All these objects belong to the Patrimony of the Mitropolitan Church of Moldova and Bucovina and have served, over time, both to religious activities carried out in the Metropolitan Cathedral of Iasi, and to the promotion and development of church art as a whole.

DOCUMENTE NEMȚENE DIN PRIMA JUMĂTATE A SECOLULUI AL XIX-LEA

Costin CLIT¹

Keywords: unpublished documents, real estate and land transactions, monasteries, churches, Jews, gypsies, dowry sheets

Cuvinte cheie: documente inedite, tranzacții imobiliare și funciare, mănăstiri, biserici, evrei, țigani, foi de zestre

Prin demersul de față ne continuăm munca de culegere și transcriere a documentelor din fondul tribunalului județului Neamț, păstrate la Arhivele Naționale Istorice Centrale, Fondul Achiziții Noi, motiv de alegere a titlului lucrării noastre, din care am publicat cea mai mare parte din secolul al XVIII-lea. Documentele culese depășesc spațiul administrativ al ținutului Neamț² și cuprind referințe la ținuturile Putna, Cârlișău, Tecuci, Suceava și Hotin (Bucovina – jalba fraților Vasile și Costache Flondor din 3 septembrie 1810³). Le-am adăugat documente cu proveniența în spații arhivistice și fonduri documentare diferite – Arhivele Naționale Iași, Biblioteca Academiei Române -, dar care se referă la ținutul Neamțului. În cele mai multe cazuri la documentele la care am întâlnit impresiuni sigilare le-am reprodus în beneficiul celor interesați.

Publicam o serie de zapise de vânzare cumpărare care ne oferă informații importante despre martori, negustori, staroști, comisarii de poliție, diverse imobile și prețurile lor, mahalale (Iordan⁴, Bordeielor⁵, Tăbăcării⁶ – Piatra Neamț). Lor li se adaugă poruncile domnești pentru hotărnicia moșiiilor, cum ar fi cea din 18 septembrie 1816 a domnului Scarlat Callimachi către Gavril Iamandi biv vel spătar și Neculai Linciu biv vel ban de a hotărî părțile mănăstirii Neamțului și Secului din moșia Furceni de la ținutul Tecuciului⁷. Li se adaugă listele cu documentele a diferite moșii necesare în timpul judecăților, importante pentru întregirea demersului istoric al autorilor de monografii locale.

Documentele vizează și viața bisericească: daniile către mănăstiri, cum ar fi cea din 30 iunie 1803 a lui Toader sin Vasile Telu și Pavăl sin Costandin Barbu către Mănăstirea Neamțului cărei îi dăruiesc

¹ Colegiul Național „Cuza Vodă” Huși.

² Costin Clit, *Documente nemțene din secolul al XVIII-lea*, în „Buletin informativ al Simpozionului Național *Rolul Mănăstirii Secu în viața religioasă a Țării Moldovei*”, Piatra Neamț, Editura Cetatea Doamnei, 2018, IV, p. 145-180 (45 de documente).

³ Arhivele Naționale Istorice Centrale (în continuare ANIC), Fond Achiziții Noi, MMDCXXXVIII/6; „Nimine nu s-ar fi norocit a lua moșie de la Hotin, de vreme că nici o condică veche în Divan nu poate se fi nu se află, și fiind că toți câț(i) au astăzi moșii la Hotin date prin mila împărăteștii sale măriri le stăpânesc după documenturile ce-au arătat, precum și însuș moșie aceasta Cobălăceniul, ci să cuvine noao cu zestre, pe temeiul documenturilor ce s-au cercetat este eșită dintre moșiiile ci să cuvin coroanei, de la care nu mai are nici un folos hazniaoa, având-o acum niamul nostru Buhușeștii în stăpânire. Și giudecata cinstului Divan ni-au dat dreptate ca se o luăm de la niamul nostru în stăpânire noastră în deplin, și alta nu oprește decât numai se se întăriască de înalt exelenție voastră hotărâre giudecății. / Pentru aceasta cu multă umiliție năzuesc la cea iubitoare de dreptate bunătate înalt Exelenții voastre care să răvarsă cu milă cătră mulți asupra celor să te milostivești și asupra mea careli osândescu în trecire de noauă luni de când stau în Eși cheltuind la o vreme de (...) precum este de m-am sărăcit de o parte cu cheltuiala, fiind eu om cu ciu casă grea de copii, și de altă parte soție îmi este foarte bolnavă, doi copii mi-au murit, și tot ce am pe lângă casă și în câmpu mi s-au prăpădit lipsind eu de atâta vreme, și din scrăbă am căzut la gr(ele) boli, me(a)mî vândut cai(i), trăsur(a) și datori la gazdă d(...). Și să binevoești înalt Exelenție voastră a întări hotărâre giudecății ca să putem lua moșie în deplină stăpânire(a) noastră, împlinindu-s(e) și venitul ei de la niamul nostru pe vreme de când o stăpânesc” (a se vedea ANIC, Fond Achiziții Noi, MMDCXXXVIII / 7).

⁴ ANIC, Fond Achiziții Noi, MDCCCXCIX/5.

⁵ ANIC, Fond Achiziții Noi, MDCCCXCVI/1.

⁶ ANIC, Fond Achiziții Noi, MDCCCXCVI/2.

⁷ Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Iași (în continuare SJAN Iași), Colecția Documente, 794/58.

părțile lor din Putnești, încredințată de stărostia Putnei⁸. Cartea de numire a lui Silvestru din 1 ianuarie 1813 dată de mitropolitul Veniamin Costachi după decesul lui Ioan IV (1808/1809-1812)⁹ ne dezvăluie modul de alegere în spiritul duhului paisian. Veniamin Costachi a avut de ales între duhovnicul Mardarie „din niamul slovenilor” și Silvestru „din niamul românesc”, cel din urmă „știut de cătră noi că dintru început din tinerețile sale și până acum la vârsta bătrâneților în care să află agiuns”, neieșit din mănăstire, „bărbat cu desăvârșită d(u)hovnicească învățătură, bun iconom, întru carele sântem încredințați că după înbunătățita viață la cele d(u)hovnicești și după cunoștința și știința iconomiilor celor de pe afară, cu darul lui D(u)mnezeu va putea purta sarcina stăreției a acestor mănăstiri”¹⁰.

Scrisoarea din 22 noiembrie 1821 a ieromonahului Gherontie, cunoscutul tipograf de la mănăstirea Neamțului, către mitropolitul Veniamin Costachi, ne introduce în vremurile tulburi ale mișcării eteriste de la 1821, când domneau „frica, spaima și cutremurul”¹¹. Istoricii bisericești menționează marele dezastru de la mănăstirea Secu, „cauzat de incendiul provocat de turci și eteriști, în care timp au fost prădate odoarele și o parte din averile boierilor păstrate aici”¹². Episodul năvălirii „barbarilor agareni asupra Sfintei Monastire(i) Săcul” unde erau închiși volintirii este consemnat de ierodiaconul Manoil pe prima pagină a unei cărți grecești ce se păstrează astăzi în biblioteca mănăstirii. Eșecul capturării eteriștilor duce la incendierea mănăstirii și mistuirea chiliilor și „numa(i) ci au scăpat ca doa suti di greci pen beciuri și cu norodul care mai era, și bătându-să volentirii din năuntru di pi ziduri cu numiții agareni în doasprezăci zili și zio și no(a)pte și sfârșând greci(i) și mâncare(a) și iarba și agareni cu tunurili din patru părți bătându nicontenit, niavându ci mai faci, greci(i) au lepădat armeli și au dischisși porțili. Au intrat turci(i) înă(u)ntru ș-au tăiat pi toț(i) greci(i) volintirii și treizeci de călugări au mai tăiat și mirenii cari mai iara cari să afla, iară fimeili și copii le-(a)u dat drumu și așa săpându au luat mulțâmi di averi ali bo(i)erilor i neguțitorilor ci dusăse acolo, carili să afla zidite pe baștin. Aceste(a) singuri coopii mei le-(a)m prevet și le-(a)m însemnat aici spre neaducire aminti acelor ci vor citi în vremi și în vremi”¹³.

Mitropolitul știa despre întâmplările petrecute de la starețul Venedict (nu Benedict, așa cum îl numește Macarie Ciolan în lucrarea sa despre Secu), cel care își „pierdusă toată bărbăția, că neferii ce era în monast(ire) încă să spăimânta”. Episodul incendiului mănăstirii Secu este povestit și de ieromonahul Gherontie: „De vrème ce turcii după vreo 5 zile după arderea Secului, cu totul să turbase de mânie, văzind că nu pot să sfârșască pe închișii volintiri, și spre stâmpărarea cruzimii lor în foc au prefăcut și în cenușă au întors nu numai chili, ci și schiturile de prinprejur, și fânul, care ardere să aștepta din ceas în ceas și la Neamț”. Însăpăimântați de cele întâmplate la Secu, monahii de la mănăstirea Neamț au luat calea pădurilor pentru a se adăposti, iar Gherontie ajunge în Bucovina. Ilarie, starețul de la Neamț, „părăsind chiliia umbla din loc în loc pe supt butuci ascuzindu-se și culcându-se, nemaiurmând ochii de lacrimi, și așa vreo 7 zile încă țiind înfiorata aceasta frică, până la închinarea volintirilor și stingerea lor. Sfârșitul lor au mai crescut cutremurul cu înprăștiarea turcilor de la Secul”¹⁴. Icoana Maicii Domnului a fost dusă la porunca starețului Ilarie de trei călugări în pădure și îngropată în

⁸ SJAN Iași, Colecția Documente, 794/47.

⁹ Diacon Ioan Ivan și Preot Scarlat Porcescu, *Mănăstirea Neamț*, Cu un cuvânt înainte de Înalt Prea Sfințitul Teoctist Mitropolitul Moldovei și Sucevei, Iași, 1981, p. 287.

¹⁰ SJAN Iași, Colecția Documente, 794/56.

¹¹ Biblioteca Academiei Române (în continuare BAR), Documente istorice, MXLI/73.

¹² Macarie Ciolan, *Mănăstirea Secu*, Tipărită cu binecuvântarea Prea Fericitului Părinte Teoctist Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române și Locțiitor de Mitropolit al Moldovei și Sucevei, Iași, Editura Mitropoliei Moldovei și Sucevei, 1987, p. 82.

¹³ Costin Clit, *Însemnări de pe cartea veche din biblioteca Mănăstirii Secu*, în „Buletin informativ al Simpozionului Național Rolul Mănăstirii Secu în viața religioasă a Țării Moldovei”, Piatra Neamț, Editura Cetatea Doamnei, 2017, III, p. 114.

¹⁴ BAR, Documente istorice, MXLI/73.

muntele Rusu cu alte odoare și documente¹⁵. Pașa, aflat la mănăstirea Secu, scrie starețului Ilarie „să se dea alături și cu toată cu dinadinsirea să se păzească”. Înfrângerea „volintirilor” va fi urmată de trimiterea a „vreo 60 turci” conduși de un agă „spre paza mon(astirii)”, în schimbul plății unei dări zilnice de 500 de lei. Chiliile externe au fost ocupate în parte de țigani. „Tipografia la această întâmplare nu au rămas mai nevăgată în seamă, fiind că numai la dânsa au rămas numai scândurile goale, însă această cercetare s-au făcut dinafară, iară toate strumenturile tip(ografiei) și cărțile au rămas păzite prin ascunzătorile ce mai-nainte făcusem și le ascunsésem, neștiute și ne nemerite fiind de oserdnicii aceia ascultători”¹⁶. Ieromonahul Gherontie îl înștiințează pe mitropolit despre punerea în lucrare a monumentalei Sfinte și Dumnezeiești Evanghelii: „Ev(an)gh(e)liile Preaosf(inției) v(oastre) s-au pus în lucrare spre a să înclieia și a să felțui, că alți legători nearătându-le cei ce știu iscusul, numai le strică și le amestecă”¹⁷. O altă scrisoare adresată în aceeași zi mitropolitului aparține probabil tot ieromonahului Gherontie, împiedicat să trimită cărțile cerute de ierarh, „Avva Varsanufie și Sf(ă)ntul Simeon Noul B(o)goslov din Soceavă”. Corespondența cu mitropolitul a provocat anumite animozități cu starețul, „fiind eu un nimic și să-mi scrie mie un mitropolit”¹⁸.

Arhimandritul Manasie, egumenul mănăstirii Pângărați, învoiește la 14 noiembrie 1826 pe vătavul Coastachir Măcărescu a-și ridica „o morișcă și o chio de sumani cu bezmenu” în vadul de moară de la lunca Strâmbului în schimbul plății anuale a două merțe de făină de porumb „și câț(i) sugmani va ave monastirea de făcut la chio să nu ei plată pentru dânsii”¹⁹. Arhimandritul Manasie lipsește din lista stareților mănăstirii alcătuită după pomelnicul ctitoricesc²⁰.

Documentele ne ajută la identificarea unor slujitori bisericești. Toader diaconul din Piatra și soția lui Ilinca vând la 15 mai 1819 lui Vasile Păladi din satul Vânători, locul de lângă grajdul lor, cu 40 de lei; În 4 noiembrie 1824, Vasile Păladi cu soția lui Vărvara vând acest loc lui Toderică Sava cu 20 de lei²¹.

La începutul secolului al XIX-lea evreei devin tot mai prezenți documentar fiind implicați în actele de negustorie sau tranzacțiile imobiliare. La 9 februarie 1820, Petre și Maria Tăbăcariu din târgul Piatra îi vând lui Boroh zet Surii locul „cu leavadă, cu harbariu de tăbăcărie i cu alte acareturi pe lângă casă ce sânt” cu prețul de 800 de lei. Burăh sân Leiba, Iacov Avram și Leiba sân Burăh, vând la rândul lor cele amintite lui Nica Chitari la 10 ianuarie 1829²². Sinetul Tubei, fiica răposatului Moisa, era iscălit prin condeiu hahamului la 1 noiembrie 1820 și încredințat de dascălul Șapsă sân Avram²³. Irih „jid(o)v din Târgul Niamțului” avea două crâșme cu han „di la un Cerbul jid(o)v Eșanu” ce au căzut pradă incendiului din 1820. Neînțelegerile cu vechilii mănăstirii Neamțului pentru reconstrucția binalelor amintite și vânzarea unei părți din locul respectiv îl determină să apeleze la judecata domnului Mihai Suțu, care poruncește ispravnicilor ținutului Neamț efectuarea cercetărilor aferente la 8 februarie 1821²⁴.

¹⁵ Constantin N. Tomescu, *Scurtă povestire istorică despre Sfânta Mănăstire Neamțu și despre așezările monahale, supuse ei [Mănăstirea Secu și Schiturile: Vovidenia, Pocrov, Sihăstria, Sihla și Icoana]*, Editura și tiparul Sfintei Mănăstiri Neamțu, 1942, p. 42-43.

¹⁶ BAR, Documente istorice, MXLI/73; vezi și Constantin N. Tomescu, *op. cit.*, p. 43.

¹⁷ BAR, Documente istorice, MXLI/73.

¹⁸ BAR, Documente istorice, MXLI/74.

¹⁹ ANIC, Fond Achiziții Noi, MMVI / 7.

²⁰ Ierom. Vasile Bârză, *Mănăstirea Pângărați: monografie (studiu istoriografic și aghiologic)*, Cluj-Napoca, Editura Gedo, 2004, p. 80; a se vedea și ediția revăzută și adăugită, Sibiu, Editura Astra Museum, 2016. Vezi, recent, Costin Clit, *Un opis al documentelor mănăstirii Pângărați din 1849*, în Constantin Manolache (editor), *Istorie și cultură. In honorem academician Andrei Eșanu*, Editura Bibliotecii Științifice „Andrei Lupan”, Chișinău, 2018, p. 306-329; Petronel Zahariuc, Pomelnicul mănăstirii Pângărați, în „Studii și materiale de istorie medie”, volumul XXXVIII, 2020, p. 101-144.

²¹ ANIC, Fond Achiziții Noi, MCM/8 (documentul este un fals).

²² ANIC, Fond Achiziții Noi, MDCCCXCVI/2.

²³ ANIC, Fond Achiziții Noi, MMV/3.

²⁴ ANIC, Fond Achiziții Noi, MMIV/5.

Foile de zestre demonstrează obiceiurile evreiești în momentul unirii sufletelor în fața lui Dumnezeu prin cununie, bunurile pe care le primeau, obligația bărbatului de a se îngriji de consoarta sa și copii pe care îi dăruiește. Punem la dispoziția celor interesați foi de zestre din 1 martie 1821²⁵, 4 septembrie 1821²⁶, 1 ianuarie 1821²⁷, la care se adugă și două ale românilor ortodocși în fruntea cărora domina icoana, cum ar fi izvodul de zestre din 22 mai 1811 dat Paraschevei²⁸.

Postelnicul Alexandru Suiulgi vinde la 8 septembrie 1820 lui chir Theodor Sava pe Zmaranda țiganca „ fată mare” cu 200 de lei²⁹.

Întâlnind și documente în limba greacă, cum ar fi cel din 5 august 1803 sau din 27 septembrie 1818, le redăm numai rezumatul pentru a-l aduce în atenția celor interesați.

DOCUMENTE

1.

1801 mai 24

Adică eu, Gavril Chimpanul, dat-am adivărat încridințarie la mâna jupânului Stefan Croitoriu, precum să știe că e-am dat dreaptă adivărița pentru pricin(ă), ca și nu să aflie pricin(ă) niecuvio(a)să, nișt decit la casa me fiind am cumpărat ~~ea~~ la jupânu Ion Ioanichi o căsuța apr(o)ape de numitul Stiefan și n-o vrut nici ca cum ca să mă învoească și o eu. Și eu m-am rugat cu alți năguțătorî și dumnalui pofit ca să-i dau martorie, aflându-să o pricina despri mininie, și aibă dumnaluli și să fie volnic a-m(i) înto(a)rce banii carie am dat pi dâșna. Și eu Ioanica am fost chiezis pentru dumnalui Gavril, precum vorcie să afla, și aib eu a răspunde și hudicea carie să află întri dumnelur și a jupânului Stefan și gardul să îndriptieță din tăeotorie drept.

Și eu Ion sin Ivan Grecu am iscălit.

Sî pântru mai bună încridința(r)ie am pus și degitul

În (1)801 mai 24.

Eu Gavril Chimpanul.

Eu staroste Ioan am fost față.

Eu Ghiorghies Chiriic am fost față.

Și eu Vasili Cordunianul am scris cu zisa dumilorșalie.

Comisar Târgul Neam(ț).

Această copii poslăduindu-se din cuvântu în cuvântu și fiind întocmai cu originalu s-au încredințatu.

1839 apr(ilie) 14.

No. 264.

D. Niculau <m.p.>.

²⁵ ANIC, Fond Achiziții Noi, MMIV/6.

²⁶ ANIC, Fond Achiziții Noi, MMVI/5.

²⁷ ANIC, Fond Achiziții Noi, MMVI/6.

²⁸ ANIC, Fond Achiziții Noi, MMVI/2.

²⁹ ANIC, Fond Achiziții Noi, MCM/9.

Arhivele Naționale Istorice Centrale, Fond Achiziții Noi, MMI/1. Copie încredințată la 14 aprilie 1839, sigiliu mic rotund.

2.

1802 iunie 24

Adică eu, Gheorghe Vicol dinpreună cu sora me(a) Neculce i Marie i cu cumnatu(l) meu Grigori de aicea din târg(ul) Pietrii, care mai gios ne vom puni numeli și degitile, dat-am adevărat și credincios zăpăsul nostru la mâna dumisali giupânului Hristii Ioan Brașovanu tot de aicea pentru ca să știi că de a noastră bună voi(e) nesăliți de nimene, nici asupriți, i-am vândut dumisali o casă a me(a) părintască ce me-au rămas mii de la părințai mei, însă o casă și cu li(va)da ei pe loc g(os)pod, care despre răsărit să hotărăști drumul ce mergi la Bistriță și despre amiazăzi tot cu același drum, iar despre apus la fundul livezâi să hotărăști cu numitul de mai sus cumpărător, iar despre amiazănoapti să hotărăști cu casa lui Ioniță Pagu i cu livada lui, și de astăzi înaintea dum(nea)lui să aibă a stăpâni cu bună pace în veci, atât dum(nea)lui cât și fii de fii dumisali, și toată clironomie niamului dumisali, nesupărat de cătră nimere, atât despre noi, cât și despre rudeni(i)le noastre i vecinii noștri, stăpânind în pacea pe o driapt(ă) ocină și moșie a dumisali, însă tocmala noastră ni-au fost 165 lei, adică o sută șaisăzeci și cinci lei bani, pe cari bani i-am luat toți deplin în mâinile noastre și dum(nea)lui să stăpâniască locul, atât casa cât și livada de giur înpregiur după cum este îngrădit de giup(ă)n Hrâste după cum i-am arătat eu. Iar sculându-s(e) cineva mai pre urmă dintre noi sau din niamurile noastre și ar voi să întoarcă această vânzare să nu aibă nici o voi(e), căci cu voe și știre(a) tuturor i-am vândut și ori înainte(a) cărie giudecăți s-ar tâmpla a (i)eși să nu li să țai în samă, care spre mai adivărată încredințare ni-am pus numele și degitele mai gios ca să criază.

1802 iuni(e) 24

Eu Gheorghe Vicol vânzător, adiverez; Și un zăpă al casăi vechiu de cumpărătura noastră i l-am dat și acela în mâna dumisali jup(ânului) Hristii.

Eu Marie, sor(ă) lui Gheorghe Vicol, adiverezi.

Eu Neculce, sor(ă) lui Gheorghe, vânzătoare și adiverez.

Eu Grigori, cumnat lui Gheorghe Vicol, vânzător și adiverez.

Eu Anton Iuga, adiverez.

Eu Ioniță sin Apostul Bărbier, adiverezu.

Eu Ioniță Șoldan m-am tâmplat fați.

Eu Ion Moali m-am tâmplat fați.

Eu Mane Orzoi m-am tâmplat (f)ăți.

Eu Ioniț(ă) Șoldan sân Pavăl Nazarie, martur.

Arhivele Naționale Istorice Centrale, Fond Achiziții Noi, MDCCCXCIX / 4. Original, difolio.

Adică eu Toader sin Vasile Telu împreună cu vărul meu Pavăl sin Costandin Barbu avându noi aice în hotarul Putneștilor o bucată de moșie, adecă do(u)ă pământuri ce ni să trag din strămoșii noștri din popa Solomon și sânt date de părinții noștri nouă ca să ne fii pentru hrana vieții din carele acele pământuri mergu alături pe din sus pe lângă pă(mâ)nturile lui Cârlan și pe din gios alături cu ale Calmăcului, din care fiindu eu depărtat de aice de la moșii ca de vr(e)o 27 ani, dându-mă traitor în altă parte și acum viindu aice împreună și cu un fecior al meu, anume Ioan, avându și de pe mă-sa niște părți de moșioară ce-m(i) era dată zăstre de tatul ei, anume Ion Cârlan, din carile sintu fați, ce merge un răzor de loc din sus pe lângă pământurile Telului, și unu pe din gios pe lângă pământurile Potrinichești, și un pogon de locu stărpu osăbit ce l-am hotărât împreună cu Ion Cârlan, din carile aceste pământuri împreună cu răzoarele mergu până în apa Șușiții, și acum venindu aice la stare(a) locului c-acum să-m(i) caut părticelile și găsinu-le de faț(ă), pentru carele nefiindu statorniciia me aice am întrebat din rudele ce să află lăcutori acole, cât și din răzăș(i), ca de vor vre(a) să le cumperi și nevrându niciunul să întoarcă din oricari parte, și noi socotindu ca să nu rămâi în urmă vre oarecari pricinuire ne-au luminat duhul sfânt și le-am închinat daniie Sfintei Mănăstiri a Neamțului, pentru ca să ne fii pomenire tuturor neamului nostru în veci, și să fii neclătită și nisupărată; Iar întâmplându-să ca să pui pricină vreunul din neamuri cât și dintru alții nevolnici să fii, cât și canonul sfintei mănăstiri să fii asupra lor, iar unde să va găsi vândute de tatul meu sau date daniie pe aceli do(u)ă pământuri cu zapisu împreună cu iscălitura lui, să aibă a stăpâni în pace nesupărat, pentru carele viindu la stare(a) locului și strângându-s(e) de faț(ă) din neamuri și din răzăș(i) s-au făcut și această întărire sfintei mănăstiri ca să fie neclătită în veci. La care din cei ce s-au aflat faț(ă) neștiindu carte ș-au pus degitile.

1803 iuni(e) 30

Și eu Toader sin Vasili Tel(u) adeverez.

Și eu Pavăl sin Costandin Barbu adiverez.

Eu Toma Cârlan mart(or), am fost faț(ă).

Eu Dumitrachi sin Toader Potrenichi, tij.

Eu Toader Luca am fost fați.

Eu Apostu Bughizanu, tij.

Eu Ștefan Potrenic am fost faț(ă).

Eu Vasili Potreniche, faț(ă).

Și eu Ioniți sin Telu am și scris înainte(a) tuturor faț(ă) și adeverez.

De la stărostia Putnii

Viindu înainti(a) noastră Toadir Telu și arătând că drepte părți sale di moșie ce să vor alege în hotarul Putneștilor nevândute de tatul lui, cu a sa bună voia și priimire li face daniie Sfintii Mănăstiri Neamțului, dup(ă) a căruia arătare să încredinț(e)az(ă) și de cătră noi.

(1)803 iuli(e) 6

<ss> Burchi (?) căm(inar).

Arhivele Naționale Iași, Colecția Documente, 794/47. Original.

Comisul Constantin Catargi și al treilea logofăt Ioan Ursoianul, din porunca domnului Alexandru Constantin Moruz voievod, hotărnicesc părțile fostului mare vistier Grigorescu Sturza din moșia Boureni, de pe apa Moldovei, ținutul Suceava.

5.

1807 august 31

Adică noi cari mai gios ni-am pus numele și degetele, dat-am adevărată și încredințată scrisoare(a) noastră la mâna nepoților noștri Gavril Zavul i Costandin Zavul i Ion Zavul i Mariei diaconiții și feciorii ei Ion și Lupul din sat(ul) Socii, precum să-s(e) știe că puși fiind ei la cale de cătră cielați răzăși a moșiei Socii și Dobroleștii s-au lepădat de noi că nu li-am fi niam, depărtându-ne a nu pute(a) intra în stăpânire(a) moșiei Socii de la țin(u)t(ul) Sucevii în care stăpânesc nepoții noștri o a patra parte de pe neamul preutesăi preotului Toad(e)r din care ne tragem toți, dar acum aducându-le carte de blăstăm n-au putut tăgădui mai mult, ci întru tot adevărul au arătat că sântem drepti niam cu dânșii și drepti părtași la a patra parte din moșie Socii ce o stăpânesc, trăgându-ni noi din Ion Chihae, și ei din Gavril Zavul, ce au fost frați și feciori Irinii Zăvoae, după cum arată și spița de niamului ce au, și de a lor bună voe acum arătând tot adevărul că sântem niam cu dânșii ni-au priimit și în stăpânire pe a patra parte de moșie din Soci, venindu-s(e) în stăpânire(a) noastră o a opta parte de moșie și o a opta parte a nepoților noștri, ca pe niște drepti părtași și moșinași și rudenie ce sântem cu dânșii ca să o stăpânim în pace. Dar fiind că noi nemaiputând umbla prin giudecăți și sărăcindu-ni cu cheltuiala am vândut această a opta parte de moșie dum(i)s(ale) vist(ie)r(nicului) Grigorașcu Sturz(a). Au priimit și nepoții noștride a lor bună voe să vândă și ei a opta parte, parte(a) lor, tot cu tocmala ce am făcut noi, învoindu-ni într-acesta chip, ca după vânzare(a) aceștii a patra parte de moșie ce vom face cu d(umnea)l(ui) vist(iernicul) să ne împărțim banii frățăște drept în două. Și pentru niște părți de moșie Stănișlăvești ce au vândut strămoșul lor Gavril Zavul să nu avem noi a cere ceva de la nepoții noștri, ci căutând noi prin giudecată această pricină, de să va dovedi că Gavril Zavul au vândut parte(a) sa și parte(a) lui Ion Chihae frățâni-său din moșie Stănișlăveștii, să nu cerim nimică de la nepoții noștri, iar fiind vândută nu parte(a) lui Gavril Zavul ve vom pute(a) scoate în parte(a) lui Ion Chihae, nepoții noștri să nu aibă amestic.

Deci după această învoială ce am făcut am dat această scrisoare la mâna nepoților noștri în care ni-am pus numile și degetele.

807 av(gus)t 31

Eu Alecsandru Zavul sau Turcul, adeverez.

Eu Ion Zavul sau Turcul adeverez.

Eu Dumitrache sin Alecsandru Zavul, adeverez.

Cu zisa și priimire(a) numiților mai sus am scris.

<ss> Iordache pit(ar).

De la isprăv(ni)ci(a) Sucevei

Viind înainte(a) noastră mai sus numiții, au arătat că de a lor bună voe au făcut această învoială. Drept aceia s-au adevărit și de cătră noi.

1807 sept(em)vr(ie) 2

<ss>.

<ss> Ioan (...).

Arhivele Naționale Istorice Centrale, Fond Achiziții Noi, MDCCCXCV / 15. Original, filigran.

6.

1810 septembrie 3

Divanul Cnejie(i) Moldovii.

Cătră cinstit dumnalui med(elnicerul) To(a)der Buhuș, ispravnic de ținutul Cârligăturii.

Aice au dat jalubă Vasăli Fleondor și Costachi Fleondor din Bu(co)vina pentru moșie Cobălcini din ținutul Hotinului, care ai luat luoat du(mnea)t(a) cu giudecată de la dumn(ea)lui spăt(arul) Manolachi Donici cum că această moșie ar fi a dumilorsali țestri di la neamul Buhușesc cătră șet(rarul) Gheorghii Arapul, ce au fost giniri Buhușeștilor.

Dici numiți(i) Fleondorești au zăbăvit aice mai mult decât 2 luni așteptând pe dum., și fiind că n-ai fost aice ca să intri în giudecată, numiți(i) Fleondorești au pus vade la 20 de zăli ghinar anul viitori să să afli aice ca să să giudice cu dum., la care vade facim știre dumn(eata) ori însuș să vii, ori vichil în deplin răspunzători să-ți trimeți să ste la giudecată, că neviind la însămnată vade atunce după dovezile ce vor arăta dum(n)eor Fleondoreștii, li să va face căzuta îndestulare. Asemine au făcut cerire și pentru moșie Cubcenu și pentru alti moșii ce s-au ales a dumilorvo(a)stre di pi neamul Buhușesc ca să aibă parte dintr-aceli moșii, iarăș nemoștiniri neamului di pi soție șet(rarului) Gheorghii Arapul, ce au fost Buhușască, pentru care tot la ace vade rămâne să să facă cercetare.

Sept(em)v(rie) 3 / 1810.

Costachi Ghica log(o)f(e)t; Balși log(o)f(e)t; Sandu Sturza hat(man).

<Pe verso>: Cobălceni, țin(u)t(ul) Hotin(u)lui; Copie / Carte(a) Divanului di soroc cătră med(elni)cer(ul) Toader Buhuș pentru moșii din țin(u)t(ul) Hotinului.

Arhivele Naționale Istorice Centrale, Fond Achiziții Noi, MMDCXXXVIII / 6. Original.

¹ zestre.

7.

1811 mai 22

Izvod de fo(a)e de zăstre ce dau fiicii mele Paraschivii.

Lucruri.

1. Sfântă icoană, adecă unu.
1. Candelă de argint, adeca una.
6. Șiraguri mărgăritare, adecă șasă.
1. Inelu cu un diiamant, adecă unu.
1. Păreche cercei de aur cu zafir, adecă unu.
1. Inel cu trei lumini de rubinu, adecă unu.
1. Părechi paftale cu cu mărgăritare, adecă unu.
1. Păreche paftale poleite cu aur, adecă unu.
2. Colane bune, adecă două.
6. Zarfuri de argint, adecă șasă.
6. Felegene¹ a șasă șasă².
2. Farfurii de argint, adecă două.
4. Lingurițe de argint, adecă patru.
1. Tablă pentru felegene¹.
1. Malotea³ cu cacomi⁴.
1. Bineșăl⁵ cu cacomi, adecă unu.
1. Bineșăl⁵ cu singeapu⁶, adecă unu.
3. Rochii bune, adecă 2 cu flori i 1 sade, adecă trei.
1. Fustă, adecă una.
1. Ladă lungă de Braș(o)v, adecă una.

1. Saltea de cit de Lipșca, adecă una.
1. Iorgan de mătăasă, adecă unu.
1. Covur bun, adecă unu.
1. Scoarță mare de țară, adecă una.
6. Perini de perete cu lână, adecă șasă.
1. Macat cu ciucuri, adecă unu.
2. Perini lungi de cat⁶, adecă două.
4. Perini mici, adecă patru.
1. Mindir de pat, adecă unu.
1. Scatulcă, adecă una.
1. Lighean cu ibric, adecă unul.
12. Talgere de coțitor⁷.

Lucruri.

12. Linguri de coțitor⁷, adecă douăsprezăci.
12. Părechi cuțite de masă, adecă douăsprezăci.
2. Feșnice de tunba, adecă două.
4. Tingiri cu căpacile lor, adecă patru.
6. Sarhane⁸ de aramă, adecă șasă.
6. Castroane de coțitor⁷, adecă șasă.
1. Sănie de aramă, adecă una.
1. Tava de aramă, adecă una.
1. Căldare mare aramă de cămeși, adecă una.
3. Cămeși de mătăasă bărbățești, adecă trei.
4. Cămeși de pânză bărbățești, adecă patru.
3. Cămeși, adecă 1 elinos, 1 mătăasă, 1 elez, adecă trei.
4. Cămeși de toргу, adecă patru.
1. Păreche izmene de mătăasă, adecă una.
3. Părechi izmeni de mătăasă, adecă una.
2. Rânduri fețe de așternuturi, adecă două de mătăasă.
1. Prostire de mătăasă, adecă una.
3. Cearșafuri suptiri, adecă trei.
12. Șărvete cu mătăasă, adecă douăsprezăci.
10. Șărvete de purtat, adecă zece.
1. Masă lungă, adecă una.
1. Masă mica, adecă una.
6. Peșchire⁹ de obraz, adecă șasă.
6. Bărnețe¹⁰ cu fir, adecă șasă.
2. Cevrele cu peteală, adecă două.
8. Cevreli cu mătăasă, adecă opt.
12. Cevreli albe, adecă douăsprezăci.
1. Poală icoanii de mătăasă, adecă una.
1. Leftu, adecă unu cu zăce galbini turcești.

Acestea de mai sus arătate sânt lucrurile casii.

Iar acareturili să arată mai gios anumi, însă:

Acareturi.

1. Câncimă ci o am zăstre, adecă una, cum și alte.

Acareturi.

Zapise de cumpără(...) ¹¹ă ce sânt cumpărate de mine pe Ulița Veche, după co(p)rinde(rea) zapiselor, însă aceste acareturi să am a le acoperi cu draniță și cu toată cheltuiala mea.

5 pogoane vie, însă 4 pogoani vie giuătate ce am avut și eu zăstre de la socrul meu, și pol (...) ¹¹, adecă cinci.

300 lei bani, adecă trei sute lei agiutor la o butcă i 1 loc de casă meidianu(l) Frumușicăi pe loc g(os)pod, ce esti între drumuri.

Aceste lucruri de mai sus arătate, mișcătoari și nemișcătoare ce dau fiicii mele Parascheva zăstre de bună voe și prin învoirea mea, pe care sânt îndatorit a le răspunde întocma și toate deplin. Și am iscălit.

1811 maiu 22.

Hristoh Ioan răspunzătoru la toate.

Pentru chir Hristo Brașovo(a)n numai eu sânt răspunzătoru care are să-i dei după izvod(ul) de mai sus, zăstre (...) ¹¹.

<ss>.

Lucruri ce dau eu de mai gios iscălit nepoatei mele Paraschevei de bună voia mea și a soții meli Parascheva, precum mai gios arăt.

1. Icoană ferecată cu argint, adecă una.

1. Saltea, adecă una.

2. Perini mici, adecă două.

1. Perină mare, adecă una.

1. Scoarță de divan, adecă una.

1. Bobol negru de lână de coperit butca, adecă unu.

500 lei bani, adecă cinci sute de lei, însă când oi vinde viile de la Cruce.

Carpu Arghire, răspundu pentru acesti șepti condei di sus arătate plat.

Arhivele Naționale Istorice Centrale, Fond Achiziții Noi, MMVI/2.

¹ feligene = cești pentru cafea.

² Așa în document.

³ Haină lungă până la pământ, de obicei căptușită cu blană, cu marginile din față tivite cu blană, uneori cu guler și manșete de blană, purtată de femei; Potrivit <https://www.dictionarroman.ro/?c=malotea>

⁴ Hermină; blană de hermină; Potrivit <https://dexonline.ro/definitie/cacom>

⁵ benișel.

⁶ blană de veveriță siberiană, cenușie; Potrivit <https://dexonline.net/definitie-s%C3%A2ngeap>

⁵ țesătură țărănească de pus pe pat sau în căruță; plapomă, ogheal.

⁶ Probabil de „pat”.

⁷ Cositor.

⁸ Vase.

⁹ Prosop, ștergar; șervet, Față de masă; Potrivit <https://www.dictionarroman.ro/?c=pe%C8%99chire>

¹⁰ Cingătoare (îngustă și lungă) cu care se încing femeile peste catrință; brăcinar; Potrivit <https://dexonline.ro/definitie/br%C3%A2ne%C8%9B>

¹¹ Rupt.

Cu mila lui D(u)mnezeu, smeritul Veniamin mitropolitȚării Moldaviei.

De vremi ce însuși ziditoriul a toate în Sfânta și D(u)mnezăiasca Scriptura cea vechi prin alesul seu Moisi arată că au așăzat și au rânduit peste o mie mai mari, peste o sută, peste cinzăci și peste zăce, și au ales giudecători oameni înțelepți și pricepuți ca să giudece norodul său întru dreptate și să-l povățuiască întru plăcerea lui, și știută fiind că aceasta s-au păzit și să păzăște și astăzi la toată vârsta și la toată starea. Pentru aceia acum și Sfintile Mănăstiri Neamțul și Secul rămâind fără povățuitor (fiind că precuviosul arhimandrit și stareț Ioan ce au fost pân(ă) în vremea aceasta s-au mutat dintru această viață) și după așăzământul fericitului întru pomeniré stareț Paisie, carele au fost începător și au întemeiat viața de obștie întru aceste măn(ă)stiri, urmând a să rândui și a să așăza stariț dintru acei mai întâi frați părinți a soborului acestor mănăstiri carii vor fi mai îmbunătățiți în faptele céle d(u)hovnicești și buni iconomi, prin alegerea și buna priimire a tot soborul părinților, precum și până întru această vreme s-au păzit aceiaș(i) rânduială, făcându-să dar acum de cătră obștie soborului acestor mănăstiri alegire pentru doi cinstiți d(u)hovnicești barbați, din niamul românescu pe prea cuviosul d(u)hovnic Silvestru, și din niamul slovenilor pe prea cuviosul d(u)hovnic Mardarie, care alegire trimițându-să la noi ca canonicăște să socotim și să hotărâm, am luat aminte pentru precuvioșie sa d(u)hovnicul Silvestru, carele iaste știut de cătră noi că dintru început din tinerețile sale și până acum la vârsta bătrâneților în care să află agiuns, au fost ne(i)eșit din mănăstire și întru toate poslușaniile mănăstirii, bărbat cu desăvârșită d(u)hovnicească învățătură, bun iconom, întru carele sântem încredințați că după îmbunătățita viață la cele d(u)hovnicești și după cunoștința și știința iconomiilor celor de pe afară, cu darul lui D(u)mnezeu va putea purta sarcina stăreției a acestor mănăstiri.

Iată, socotind l-am făcut stariț acestor doao sfinte mănăstiri Neamțul și Secul de la ținutul Niamțului, a eparhiei mitropoliei noastre, întru care să cinstește și să prăznuește hramul Înălțării D(o)mnului nostru I(i)sus H(ri)sto)s, și la Mănăstirea Secului hramul Tă(i)erii preacinstului cap al Sfântului Ioan Botezătorul, pre carele l-am învrednicit prin hirothisire și d(u)hovniceștii trepte a arhimandriției, numindu-să arhimandrit și stariț acestor numite doao mănăstiri.

Drept aceia după cum precuvioșie sa numitul arhimandrit și stariț chir Silvestru iaste datoriu a urma întru toate bunile cuviință ale chemării sale, arătându-să pildă bună nu numai prin cuvânt, ce și prin faptă, așa și toți precuvioșiile voastre d(u)hovnici, cuvioșiele voastre ieromonahi, ierodiaconi și tot soborul părinților, arhipăstorește poroncim să dați precuviosului arhimandrit și stariț toată cuviincioasa cinste, supunere și ascultare ca unui mai mare povățuitor și ocârmuitoriu acestor mănăstiri și soborului, căruia spre încredințare i s-au dat la mână această arhieriască carte cu pecetea mitropoliei și cu a noastră iscălitură întărită.

S-au dat în anul de la Mântuitorul H(ri)sto)s $\times \overline{\text{AWPT}}$ <1813> luna ianuarie 1 zi.

Veniamin mitropolit Moldaviei <m.p.>.

Stânj(en) Palmi

35 4 Adică triizăci stânjăni și patru palmi g(o)spod ari Toader sân Saftii Iguleasă
ci îi zic și Rotoi, însă 28 stânjăni, 4 palmi lat(ul) și 7 stânjăni lungul livada
părințască din măhălao Iordanului, pi cari după analoghie ci s-au făcut au plătit
22 lei i 38 părali stare(a) întâi, căti 25 părali pi stânjănu pentru cheltuiala ci sau
făcut la înnoire(a) hrisovului gospod ci îl avemu târgovețâii miluire di la mărie sa
Alecsandru Ioan Calimah voevod din 1797, cari hrisov înnoindu-să acumu la fiiul
mării sali domnului nostru Scarlat Alicsandru Calimah voevod, ni l-au făcut la
la 1814 iarăș miluiri la toți târgovețâi și lăcuiitorii ci ni aflămu șazători pi această
moșâi a noastră di aice din târg(ul) Pietrii pentru dizbatere(a) înpresurării ci să
urma la parte(a) din sus dinspre megieșâi înpregiuraș(i) și pentru că au plătit
numitul di mai susu banii arătați i s-au dat această adiverință la mână cu
pecete(a) târg(u)lui și cu iscăliturili noastre a târgoveților după hotârâre(a)
luminatului hrisov, cari loc s-au stâlpit și cu pietri hotară, cari loc di acumu
înnainte să îl stăpâniască cu bună paci ca o moșâi di veci nisupărați di cătră nime.

1815 mai 12

H(agi) Dima vel căp(i)t(an) și epitrap.

(...)

(...)

(...)

Eu Ioniță Anazarii.

Eu Ioan Moale.

Eu Vasâli Amargăi.

Eu Grigoraș Robul.

Arhivele Naționale Istorice Centrale, Fond Achiziții Noi, MDCCCXCIX/5. Original, difolio, sigiliu.

Stânj(en)

44 Adică patruzăci și patru stânjăni g(os)pod are Costantin sân Tanasâi pitar locul casâi
părințesti undi șadi în măhalaoa Bordeilor, însă 28 stânj(en) lungul și 16 stânjăni latul, pe care după

analogon ce s-au făcut au plătit dou(ă)zăci și doi lei și dou(ă)zăci părale stare(a) al doile(a), câte 20 părale pe stânjăn, pentru cheltuiala ce s-au făcut la înnoire(a) hrisovului g(os)pod ce-l avem târgoveții de miluire de la mările sa Alexandru Ioan Calimah v(oe)vod din 1797, care hrisov înnoindu-să acum la fiul mării sale domnul nostru Scarlat Alexandru Calimah v(oie)vod, ce ni l-au dat la 1814 iarăș miluire la toț(i) târgoveții și lăcutorii ci ne aflăm șazători pe această moșii a noastră de aice de la târgul P(i)etrii, pentru dezbatire(a) și împresurările ce să urma în parte(a) de sus la hotarul aceștii moșii dispre megieșii înprejuraș(i); și pentru că au plătit numitul Costantin banii de sus arătați i s-au dat această adiverinți la mână cu pecete(a) târgului și cu iscăliturile noastre a târgoveților după hotărâre(a) luminatului hrisov, care locu i s-au stâlpit și cu p(i)etri hotară, și de acum înnaintea să-ș(i) stăpâniască locul de sus arătat cu bună pace nesupărat de cătră nimi ca o moșii și ocină de veci dinpreună cu urmașii săi. Și spre credința puindu-să pecete(a) târgului au iscălit și dumi(sale) Hagi Dima, episcopul bisericii g(os)pod de aice de la Pe(a)tră dinpreună cu noi.

1815 iuni(e) 9

<ss> H(agi) Dima, episcop.

<ss>

<ss> Gheorghi Doan.

<ss>

Eu Ioniță Anazarii am pus degit(ul).

Costandin / Ștefan / (...).

Mane Orza.

Eu Ion Ioli am pus degetul.

Eu Gligoraș Robul am pus degetul.

No. 44 / Trecut la condică.

Din poronca dum(i)s(ale) vel vor(ni)c(ului) Manolache Dimache fiind eu rânduit am scris eu această adiverință și am iscălit.

1815 iuni(e) 9

<ss>

Arhivele Naționale Istorice Centrale, Fond Achiziții Noi, MDCCCXCVI/1. Original, difolio, sigiliul târgului Piatra.

Noi Scarlat Alixandru Calimah v(oie)vod, cu mila lui Dumnezeu domn Țării Moldavii. Cinstiți și credincioși bo(i)erii domnii miali, dum(nea)ta Gavril Iamandi biv vel spat(ar) i dum(nea)ta Neculai Linciu biv vel ban, sănătați. Fiind că vechilul Mănăstirii Neamțul și Săcul prin jalobă au făcut arătari că la țin(u)t(ul) Tecuciului având mănăstire(a) o moșii, anumi Furcenii, carile înpresurându-să de cătră megieși în anii trecuți, ați fost dum(nea)v(oastră) rânduiți hotarnici, cum s-au văzut de cătră dum(ea)lui vel log(o)f(ă)t și carte domiască di poroncă din 1801 ghen(a)r 16 ca să mergiți și să hotărâți o parte de moșie Furcenii ce ar fi având mănăstire(a) și s-ar fi înpresurând de cătră moșie Mănăstirii Răchitoasa, unde mergându la fața locului, după cercetare(a) și hotărătura ce ați fi făcut rămâind mulțămiti toati părțile, ați fi stălpit și cu pietri hotară, dându și mărturie hotarnică la mâna vechilului mănăstirii, carile ducându-o la mănăstire și la drum încungiurându-l oameni răi, împreună cu alte scrisori iar fi luat și mărturie hotarnică.

Pentru cari făcându cerere ca să i să de(a) altă asămine mărturie hotarnică, să scrie dum(nea)v(oastră) ca de n-au rămas pricină de nemulțămire despre vreo parte la ace(a) hotărătura ce veți fi făcut și ați dat sfârșăt hotărâtului, și cu stălpire de pietri hotar, apoi dum(nea)v(oastră) de iznoavă să mergeți la stare(a) numitei moșăi și urmând întocma după acele(a)ș(i) măsuri și pietri hotară ce ați pus, să dați mănăstirii altă asămine mărturie hotarnică în sămne și în stănjăni iscălită pe obiceiul, / arătând și întâmplare(a) luării acelor scrisori / iar fiind pricina într-alt chip sau la acel hotărât va fi rămas pricină de nemulțămire la vreo parte, atunce la acel loc de pricină cu p(i)etri să nu stălpiti, ce cu mărturie și hartă să-i sorociți ca să vie la divan.

1816 sept(em)v(rie) 18

Vel log(o)f(ă)t.

<Pe verso-ul filei a doua>: Dou(ă) cărț(i) gospod cătră dum(nea)l(o)r bo(i)erii Gavriil Emandi și Neculai Lențu, rânduiitori ca de iznoavă să meargă la moșia Furcenii a M(ănăstirii) Neamțului să mai statornicească pietre și să fii și hotarnică și esti hotarnica aice: Carte g(os)pod pe Furceni.

Arhivele Naționale Iași, Colecția Documente, 794/58. Original, difolio, sigiliu mic octogonal.

Izvod di zapisăle moșii Socii și Dobârleștii ci am priimit noi cari mai gios ne vom numi di la răzeșii din Soci și din Dobârlești.

Un ispisoc sârbescu di la Radul vodă din let 7125 mar(tie) 19.

Un ispisoc sârbescu di la Grigorii vodă din let 7117 dec(emv)r(ie) 5 (?).

Un ispisoc sârbescu di la Gașpar vodă din let 7128 iunii 6.

Un surit cu suritul lui di la Costandin Movila vodă din let 7117 maiu 1.

Un suret di pi un ispisoc ci cumpără Ion Borșa cu întăritură din let 7088 mai 25.

Aceste scrisori li-am priimit noi și am iscălit având judecată cu Drăguțoi și cu Harhail.

1816 fev(ruarie) 10

Un zapis ci vinde Pătrașcu lui Gheorghe Borșa din let¹.

Un ispisoc di la Vasăle vodă cu suret(ul) lui din let 7143 iuni(e) 23.

Un zapis a lui Tăbârță făr(ă).

O carte de judecată di la Rocoviț(ă) vodă din let 7231 mar(tie) 18.

Un ispisoc di la Miron Barnoschi vodă di let 7034² mar(tie) 4.

Un zapis a Irimii și a Anii Ruginoi ci vinde lui Vasăle Borșa.

Un suret di pi un ispisoc sârbescu di la Irimii Movila vodă din let 7113 mai 12.

Ș(i) acești scrisori li-am priimit tot noi ș(i) am iscălit.

1816 mar(tie) 4

Un zăpis a lui Ignat și a lui Sămion ci vinde lui Ghiorghe Borșa din let 7131 dece(m)v(rie) 10.

Un ispisoc sârbescu di la Irimie Movila vodă din let 7113 mai 12.

Un zăpis a Anii Ruginoi și a Irimii Miscul, ficiorii Crăstii ci vând lui Vasăli Borșa făr(ă) velet.

Un ispisoc a lui Vasăli vodă din let 7155 iunii 23.

Un suret di pe o carte sârbiască di la Ștefan vodă let 7123 iul(i)e 13.

Un zăpis a lui Toadir Năvrăpăscu ci vinde lui Gheorghe Borșa din let 7137.

Un zăpis ci-i întărit cu pecete(a) Târgului Petrii, împărțala moșăilor ci au împărțat ficiorilor săi cari unde va țâne.

Și aceste scrisori tot noi li-am priimit și am iscălit.

1816 oc(tomvrie) 9

Arhivele Naționale Istorice Centrale, Fond Achiziții Noi, MDCCCXCV/16. Original, filigran.

¹ Fără velet.

² 7134.

13.

1818 martie 6

Opt sute scânduri brad am luat cu împrumutari de la d(umnealu)i chir Todirică Saven, cari scânduri mă îndatoresc a le răspundi dum(i)sale la vara viitoari, după ce să va pogorî cheresteaoa împărăte(a)scă de la munte, însă scânduri de rând și nebortite. Și spre încredințare urmează a me(a) iscălitură.

1818 mart(ie) 6

<ss> Iordachi Stan polc(o)v(nic).

Arhivele Naționale Istorice Centrale, Fond Achiziții Noi, MCM/6. Original.

14.

1818 mai <f. z.>

Moșii Totoeștii pe Vali(a) Albă. (1)818 mai.

Stânjăn(i) Palme

712

Piste toată moșii în curmezăș care să dă în două:

356, ni-am pus multe în par(tea) din gios;

356 parte din sus, care să mai scad

42 stâ(n)j(eni), însă 30 a Gudeonescului și 12 a lui Toadir Vascu.

314 rămân să-s(e) înpartă în 4 bătrâni, însă:

117 6

pe un bătrân și giunățati Păuneștii.

39 2

pe pol bătrân Zahariștii.

78 4

un bătrân Menemțăștii.

78 4

un bătrân Ciocârlăneștii, car să înpartu în 2 cu Gălășăștii, însă:

Stâ(n)j(eni) Pal(me)

39 2 parte Goloșască.

39 2 parte Ciocârlăniască, care să înparte în 3 părți, însă 2 părți

Mălanca și o parte Ciocârlan.

Stâ(n)j(eni) Pal(me) Par(mace)

16

2

parte Ciocârlăniască i cu Mălanca bez Golășăști, însă 2 părți

13 3 5 Mălanca / parte Ciocârlani.
parte Ciocârlăniască din parte(a) Busimăniască.

Arhivele Naționale Istorice Centrale, Fond Achiziții Noi, MDCCCXCV/17. Original, difolio, filigran.

15. 1818 septembrie 27, Piatra

Constantin hagi Lazăr împrumută de la Gheorghii Pandelescu 1500 de lei pe care urma să-i plătească la Sgântul Dimitrie.

Arhivele Naționale Istorice Centrale, Fond Achiziții Noi, MCM/8. Original, în limba greacă; rezumat după inventarul nr. 104.

16. 1818 noiembrie 18

Copie adevărată.

Pre înălțate doamne!

Jăluim înălțimii tali strâmbătățile ce pătimim de la D(u)mnezeu¹, paharniceasa Smărănda Lăzo(a)ei și fiul dum(i)sali comis(ul) Costa(n)din Lază, că moșia Ungurașii din ținutul Neamțului, pe apa Moldovii, iaste întregă a noastră și o stăpânesc dum(nea)lor prin apucături sălnice și fără nici o dreptate, precum asămine și alte locuri ce mai avem și prin alte înpregiurate acolo moșii, cum scrisorile dovedesc, pentru cari ne rugăm înălțămii tali ca prin luminată carte gospod să-i sorocească pi d(umnea)l(o)(r), paharniceasa Lăzo(a)ei și fiul dum(i)sali comisul Lază, pi când să va socoti poroncindu-să ca neapărat să vii în cercetare(a) giudecății luminatului devan cu toate dovezile ce vor fi având atât asupra numitei moșii Ungurașii, cât și asupra tuturor locurilor ce mai stăpânesc dum(nea)lor prin alte înpregiurate acolo moșii, și așa prin drepte cercetările giudecății luminatului devan să ne putem afla încuvi(i)ntați îndestu(lă)riile dreptății și vécinică nesfârșită pomenire va rămânea înălțimi(i) tale.

La a înălțimii tali milă plecați, neamul Boghenesc cu toții ai noștri răzășii moșii Ungurașii și alte (a) lor înpresurate acolo seliști din ținutul Neamțului.

D(umnea)ta vel logofet al Țării de Gios să-l(e) de(a) carte g(os)p(o)d după cerire(a) jăl(uito)r(ilor). 1818 no(iem)vr(ie) 12.

Asupra cerirei ce fac neamul Boghineștilor cu ai lor ca să aibă giudecată la devan cu d(umnea)ei păh(ărni)ce(a)sa Lăzoai atât pentru înpresurare(a) ce le face la moșia lor Ungurașii, cum și celela(l)te megieșite. Drept aceia prin astă al no(a)stră domnească carte să sorocești pi pârața păh(ărni)ce(a)să ca la 8 zile a viito(a)rii luni ghenari negreșit ori însuși sau vichil deplin răspu(n)zătoriu cu toate scrisorile și dovezile ce va ave(a) pi moșia Ungurașii și celelalte megieșite să-s(e) afle la devan, ca înfătoșindu-să și cercetându-să să-s(e) de(a) dreapta hotărâre, căci dacă nici dum(nea)ei păh(ărni)ce(a)sa, nici vichil deplin răspunzătoriu cu toate scrisorile, nu-ș(i) va trimite, va fi adusă cu zapciu, de la care va lua-o zăci lei aprodul.

1818 no(iem)vr(ie) 18

Arhivele Naționale Istorice Centrale, Fond Achiziții Noi, MDCCCXCV / 18. Copie.

¹ Dumneaei; Probabil o greșeală a copistului.

17.

1818 noiembrie 18

Opis de scrisorile ce să află la răzăși(i) de Bourenii și Soci pentru moșia Ungurași și Nănești și alteli.

O jalubă ce au dat răzășii din let $\times \overline{\text{AVPI}}$ <1780> $\text{HO}(\epsilon\text{M})\text{B}(\rho\text{ie})$ 27, pentru cari jalubă s-au dat o scrisoare de la Costa(n)di(n) Moruz v(oi)v(o)d cu let $\times \overline{\text{AVPI}}$ <1780> $\text{HO}(\epsilon\text{M})\text{B}(\rho\text{ie})$ $\text{K}\phi$ <29> ca (să) cercetăză dum(nea)lor boiarii isp(r)avnici din ținutul Neamțului dum(nea)lui Toderaș Baluș bev cel s(p)at(ar) și dum(nea)lui Ștefan Catargiu bev vel ban.

Altă carte a devanului cu velet 1773 iuni(e) poroncitoare să se eiai dejmă din tot locul che (?) de pi moșii Ungurașii și Năneștii și alte săliști¹.

Altă jalubă cu velet 1790 mai 22, cătră a(d)menistrații ce s-au aflat la Roman, cu N. 2050, cu teteluș rusăști scris și moldovinești².

Altă jalubă cătră ecxelențiia sa d(umnealui) împlinitoru(l) devanului Cnejiei Moldovei cu Vasili Maftai Iacov Oleviciu Minceiu, însă giuământate scrisă rusești și moldovinești.

Altă jalubă la preînălțatul d(o)mn Ion Suțul (?) voi(e)vod cu carte poroncetoare gospod, ca să meargă la Smăranda Lăzo(a)ei Smăranda să să înfătoșezi cu dovezili ce va ave(a) pentru Ungurașii și alte părți de moșii cu let 1818 no(iem)v(rie) 18.

Arhivele Naționale Istorice Centrale, Fond Achiziții Noi, MDCCCXCV / 19. Original.

¹ Publicat în Costin Clit, *Documente nemțene din secolul al XVIII-lea*, în „Buletin”, IV, p. 157, nr. 16.

² *Ibidem*, p. 172-173, nr. 35.

18.

1819 mai 15

Adică noi carii mai gios ni vom puni numili și degetile dat-am adivărat și încredințat zapisul nostru la mâna lui Vasili Păladi din Vânător(i), precum să să știi că i-am vândut o bucățică di loc ce esti di la grajdiul meu în gios spre mo(a)ra lui giupân Panaiti Stavăr, cât cuprindi lucul meu, după țidula ci o am di stânjini di la giupân(ul) hași Dima, cu tocmală 40 d0 lei, adică patru zeci lei, pi cari bani i-am și primit acum toț(i) înnainti diplin, și dumne(a)lui să aibă a stăpâni cu paci locul, cât și bineo(a) ci va faci pi loc nesupărat dispri nimi, și pentru mai adivărata credință ne-(a)m pus numili și degetile no(a)stre ca să cre(a)ză.

1819 mai 15

Eu Toader die(a)conul ot Pe(a)tră, vânzător.

Eu Ilinca soț vânzător.

Și eu am scris acestu zapis cu zisa lui To(a)der die(a)conu(l) și a soții lui Ilinca.

<ss>

Încredințaz prin acestu zapis al meu ci-l dau la mâna dum(nealui) giupânului Toderică Sava, precum să să știi că-i vându eu o bucățică di locu cumpărată di la Toader diacon(l) după cuprindere(a) zapisului ci mi-au dat, di bună voe me(a) am vândut-o dum(i)s(ale) cu 20 lei, adică do(u)ăzăci de lei, cari bani i-am priimit toț(i) acum înnainte în mânil mele, iară întâmplându-să a să scula ciniva în pricina acestui locu, eu am a răspundi ori la ci judecată va fi dumi(sale) tras, și pentru ce(a) mai adivărată credinți mi-am pus numile și degetul înpună cu soție me(a) mai gios ca să să crează.

1824 noemvr(ie) 4

Eu Vasăli Păladi înpună cu soție me(a) Vărvara adeverez.

Eu Vasăle Albu m-am întâmplat fați la această tocmală și sântu martur.

(...).

Și eu am scris cu zisa și bună voe și primire(a) numitului de mai sus arătat și am iscălit martur.

<ss> Neculaiu Popoviciu.

Arhivele Naționale Istorice Centrale, Fond Achiziții Noi, MCM/8. Original, filigranul: 1822, deci fals.

19.

1819 mai 22

Eu cel mai gios iscălit adiverez cu aciastă scrisoare ce dau dumn(ea)l(u)i sard(arului) Ioan Matieș, că toate pretențiile ce au avut dumi(sale) spat(arul) Ștefan Catargiu cu fratile dumn(ea)l(u)i post(elnicul) Lupu Matieș pentru moșia Itrinești prin mini vechilul dumn(ea)l(u)i spat(arul) prin giudecata cinstitului Divan, s-au sfârșit toate pretențiile și mi-au plătit fratile dumn(ea)l(u)i sard. Ioan Matieș prin învoială. Și dau această scrisoare a me ca de astăz(i) înaintea nici dumi(sale) spat(arul) Ștefan Catargiu, nici eu, să nu mai aibu cuvânt a mai ceri ceva de la fratile dumn(ea)l(u)i post(elnicul) Lupu Matieș, cum nici de la dumi(sale) sard(arul). Și pentru credință m-am iscălit.

819 mart(ie) 22.

Teodor diacon <m.p.>.

La ceastă învoială m-am întâmplat și eu ș-am iscălitu di marturu.

<ss> (...) vor(nic) de po(a)rt(ă).

Poftit fiind din parte amânduror părțalor am scris acest exoflisis.

Toderașcu Buzilă <m.p.>.

La aciastă învoială cât s-au dat exoflisis unul la mâna altul fii(n)du poftit din parte amânduror ca un mijlocitor ce am fostu s-au învoitu cu mulțămire rugându-mă ca-s iscălesc de martur și am iscălit.

1819 mart(ie) 23.

Arhivele Naționale Istorice Centrale, Fond Achiziții Noi, MMI/2. Original.

20.

1820 februarie 9

Adică eu Petre Tăbăcariu, de aice din târgul Piatra, împreună și cu soțaiia me(a), anume Mariia, încredințamu acest zăpis al nostru ce dămu la mâna dum(i)sali giupânului Boroh zet Surii jâd(o)v ca să-s(e) știi pentru o casă cu levadă, cu harbariu de tăbăcăriie i cu alte acareturi pe lângă casă ce sânt, care casă cu tot locul ei este pe locu gospod, pe care locu sânt stânjăni 44, adică patruzăci și patru, aceasta bina nesiliț(i) sau asupriț(i) de cineva, ce de a noastră bună voia am vândut numitului de sus în preț 800, adică opt sute lei, pe care bani noi ni-am și priimit toți teslimu în mânul(e) no(a)stre, întru care ni-am încredințat în mâna dumn(ea)lor atât uricul casăi cel vechiu, cum și hrisovol cu picetea Sfânt(u)lui Ioan gospod și cu iscăliturile târgoveț(ilor) și epitropii, ca de astăz(i) înaintea aceasta bina să-i fie a dumne(alui) ocină driaptă în veci, atât dum(nea)lor cupiilor, nepoților, strănepoților, dum(nea)lor în veci de veci nestrămutaț(i) de nimene din urmașii noștrii; și acest locu ce l-am vândut din sus să hotărăștii cu Coste Borșu, iar din gios să hotărăștii cu Leftărache, și să-s(e) urmeză întocma(i) scrisorilor vechi ce li-am încredințat în mâna dumn(ea)l(o)r, iar în urma vânzării aceștii sculându-să careva cu vreun protimisăs de a into(a)rce aceasta vânzare să nu fii volnicu și mergând la vreo giudecată să nu li să ție în samă sau eu sau soțul meu sau din neamurile mele, ce să fie acel înprovitoriu și supt blăstămul Ma(i)cii Domnului nostru Isus H(risto)s, feind că au fost cu întrebare a tot rud(a), niamuri și migieș(i). Și spre încredințare ni-am pus numile și degetile no(a)stre în locu de pecete.

1820 fe(v)r(uarie) 9

Eu Petre Tăbăcari, vânzătoriu.

Eu Mariia soț, vânzăto(a)re, împreună și cu fii noștri, anume:

Eu Mariia sîn Petre Tăbăcariu, adivirez.

Eu Hriste sîn ego, adivirez.

Eu Catrina sîn ego, adivirez.

Eu Iliana sîn ego, adivirez și sântemu vânzătorii.

(...).

Și eu am scris acest oricu cu zisa și cu bună priimiire(a) amândurura părților.

<ss>.

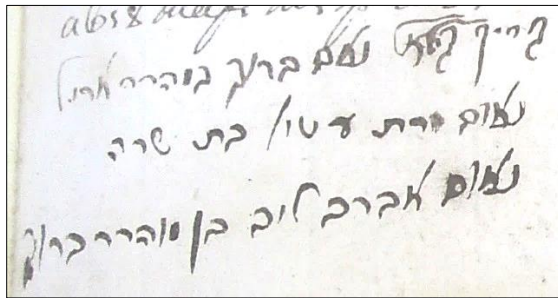
Știut să fii că am vândut acaretu(l) cu lucu(l) cuprinsu patruzăci și patru stânjăni lucu gospodu, dumisali jupân(u)lui Nica Chitari, ci am și eu cumpărați de la Pitre Tăbăcar, după cum în zapis arată, în cumpărătură împreună cu toati hârțiile vichi și cu peceti(a) Sfântului Ion, pi cari le-(a)m vândut di bună voi(a) mi(a), nisălit nici asupra di nimini, cari din copii mei sau din nepoț(i) sau strănepoți sculundu-să ca să into(a)rcă, e(a)r la ci judecată vor mergi să nu li să ții în samă, pi cari în cuprindiri(a) zapisului me-(a)m primitu toț(i) banii diplin în mâna me(a), și dumne(a)lui di astăz(i) înnainte să aibă a stăpâni luculu cu liniia în cuprindiri(a) scrisorilor nisupărat di nimine, atâtu dumne(a)lui, câtu și fii, nepoț(ii) dumisali în veci ca o ocină moșii a dumisali, și pintru credințăm-am iscălit înșuş cu mâna mi(a) jâdovești spre al ave(a) urmare me(a) întucmai.

1829 ghinar 10

Burăh sîn Leiba adiverez, vânzător¹.

Iacu(v) Avram adiverez, vânzător.

Leiba sîn Burăh adiverez și vânzăt(o)r.

Și eu am scris acistu uricu di vânzari cu zâsa și bună priimire(a) la amândou(ă) părțile în ființa și alt(o)r o(a)mini di fați și m-am iscălit di(...).

<ss>.

S-au întărit și cu pecetea Svântului Ioan.

Arhivele Naționale Istorice Centrale, Fond Achiziții Noi, MDCCCXCVI/2. Original, sigiliu.

¹ Iscăliturile și în ebraică.

21.

1820 noiembrie 1

Tălmăcire.

Acest sânet cuprinzător pi una mie opt sute lei pi care mă îndatoresc a răspunde înaintea după un an de zile din ziua ce mai gios arată, fără cuvânt de răspuns pi lumii având stăpânul sânetu lui credință luat de una.

Iscălit prin cundeiu hahamului 1820/580 noemvr(i)e 1^{iu}.

Tubă, fiica lui Muisă răposat.

Această este iscălitură a Tubii jâduvcii prin dare conde(i)ului pi toate arătate.

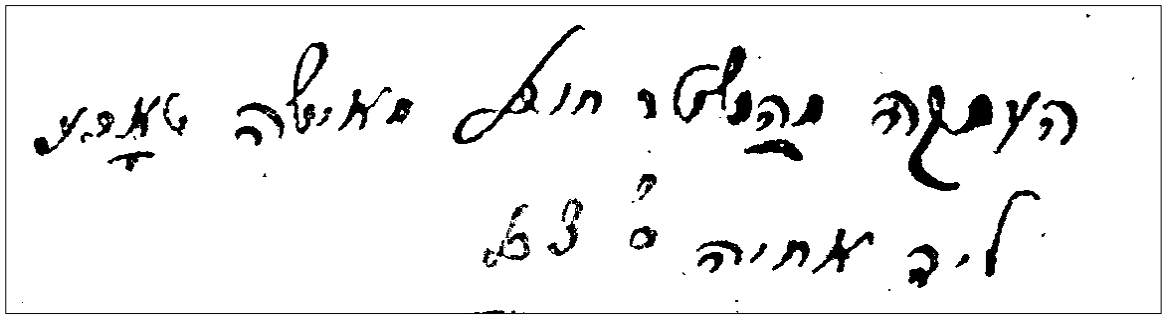
Încredințat. Iscălit Șapsă sânu Avram dascal.

Și eu Leiba Bu(...) am tălmăcit întocmai.

S-au primit lei pâr(ale).

393 30

<Pe verso>: Însemnare în limba ebraică.

Arhivele Naționale Istorice Centrale, Fond Achiziții Noi, Fond Achiziții Noi, MMV/3. Traducere.

22.

1820 septembrie 8

Zmăranda, fată mare, țigancă din dreptii robii mei, a căria nume este arătat și prin hrisovu(l) gosp(o)d de la domn(ul) Alecsandru Calimah v(oie)v(o)d, prin care hrisov să arată dreptii robii mei cu numele lor.

Drept aceia de a me(a) bună voi(e) am binivoit și am vândut această de sus numită țigancă Zmăranda dum(i)sale chir Theodori Savva drept două sute lei, cari bani i-am priimit în mânilor mele toț(i) deplin.

Deci de acum înainte să fii dum(nea)lui deplin stăpân pe numita țigancă, cum și pe tot rodu(l) ce va (i)eși dintr-înșă în veci nestrămutat ca pe dreptii robi, atât dumn(ea)lui, cât și clironomi(i) dum(i)sale, și pentru ca să rămân(ă) scrisoare(a) aceasta statornică am urmat a me(a) iscălitură cum și a fiilor mei.

(1)820 săpt(e)m(brie) 8

<ss> Alexandru Suiulgi post(elnic).

<ss> Costache Suiulgiu.

<ss> Ioan A(...).

<ss> Gheorghică Sulgeriul.

<Pe verso>: Rezumat în limba greacă.

Arhivele Naționale Istorice Centrale, Fond Achiziții Noi, MCM/9. Original.

23.

1820 decembrie 10

Constantin haği Lazăr face contract cu Teodor Sava pentru a-i preda 300 de plute de scânduri, dulapi, grinzi, pentru 6600 de lei.

Arhivele Naționale Istorice Centrale, Fond Achiziții Noi, MCM / 10. Original, difolio, în limba greacă; rezumat după inventarul cu nr. 104.

24.

1821 februarie 8

Noi, Mihai Grigoriu Suțul v(oe)v(o)da, cu mila lui Dumn(e)zău, domn Țării Moldavii.

Cinst(i)ți credincioș(i) boerii domnii meli dum(nea)v(oastră) isprav(ni)ci de țin(u)t(ul) Niamțului, săn(ă)tati. Fiind că Irih jid(o)v din Târgul Niamțului prin jaluba ci au dat domnii meli supt No. 846, au făcut arătari că având acolo în Târgul Niamțului niști binali, adică două crăcimi cu han și o volnici din dos îngrăditi cu gardu din giur înpregiur, cumpărați di la un Cerbul jid(o)v Eșanu. În vremi când în an trecut au arsu acel târgu, ar fi arsu și toate binalili sali, rămâind numai gardul din giur înpregiur, și fiind că este om sărac și alt chip spre a înci(pe) binali iarăș pe acel loc nu ari, ar fi vândut giumătati din acel loc, pentru ca pi cât loc i-au mai rămas să poată faci binali la loc, și vechilii mănăstirii Niamțului nu l-ar fi îngăduind atât pe dânsul, cât și pi cunpărător ca să-ș facă binalili la loc supt cuvânt că n-ar fi zapisul ci au cunpărat jăl(uitarul) de la acel Cerbul adevérit de mănăstiri, vroind a-i lua tot locul ca să rămâi di istov sărac. Și fiind că el jăl(ui)t(orul) ar fi având acist loc cunpărat mai denainte de aș faci mănăstire(a) hrisov prin carile s-ar fi cuprinzând ca toati vânzările și schimburile ci să vor faci în acel târgu la acareturi și binali să fii prin știre(a) mănăstirii, au făcut rugăminte spre a-i fi înstreinat de drept lucrul său. Pentru carili poroncim dum(nea)v(oastră) ca înfătoșând pe jăl(ui)t(orul) cu vechilul mănăstirii să faceți cu amărunt cercetari, și dacă să va dovedi precum jăl(ui)t(orul) arată, că zapisul și cunpărătura lui este mai dinnainte di aș faci mănăstiri acel privilegiu și va fi urmat jăl(ui)t(orul) stăpâniri liniștită pi acel loc nesupărat de cătră mănăstiri și nu va fi vreo altă deosăbită pricină, atunci după urmare(a) dreptății să nu îngăduiți pe vechilii mănăstirii Niamțului a-i faci jăl(ui)torului mai multă supărari, ci să aibă jăl(ui)t(orul) voi(e) a vindi din locul acela. Și dacă mănăstire(a) va voi ca să-l cunperi va răspundi jăl(ui)torului prețul ci vor da alții, sau di nu va voi mănăstire(a) să-l cunpiri, jăl(ui)t(orul) are voi(e) să-l vânză altora, și zapisul di vânzari să să adeveriască de cătră mănăstiri după obiceiul ci să va fi păzind. Iar dacă la cercetare(a) dum(nea)v(oastră) să va dovedi curgire pricinii într-alt chip și cu punire la cali ci viți faci dum(nea)v(oastră) va rămâne jăl(ui)t(orul) nemulțămît, atunce să triimiteți pre largu înștiințare cătră dumi(sale) vel log(o)f(e)t, ca când să va mai arăta cu jalubă să i să dei cuviinciosul răspunsu.

1821 fev(ruarie) 8.

Vel log(o)f(e)t.

Arhivele Naționale Istorice Centrale, Fond Achiziții Noi, MMIV/5. Original, sigiliu oval.

Tălmăciri fo(a)jia di zăstrî.

Norog bun întru un ce(a)s bun. Începutul păr(ă) la săvorșātu-să întru ajutor lui Dumnezeu, rostind întră ace(a)st(ă) foai de zăstre di cătră amândou(ă) păr(ă)li, adică din parti nirili holtei, cinstitul d(umnealui) Iosâp Ber sân Iancu Ilié, cari sângur din parti a sa, și din parti a ceilantă sângur dumnăii vădುವă a Străficului (?) Aron. Mai întâi această, mirili să să însoțască cu ace(a)stă soție cu conunii după pravili(li) (lui) Moisei și Izraail, îndatoriri această mirili (...)mă 50 # ban(i) în aht și prăzântur a mirăsă di 15 # băz. Strai să aibă pe sânbătă și pe sorbător(i) după obicei. Iariș mire(a)să să îndatoră ban(i) în aht 2000 lei și datoriia ce ari pi la lăcuitori în satul Larg, rămas(ă) di la fostul bărbat soamă 3000 lei bez strai di sânbotă și di sorbător(i) și di purtat iariș și saltea și perin(i), prost(i)r(i), după obicei, și o copilă rămasă di la bărbatul dintâi, nu este în contă a mirului a înzăstra. Nuntă va fi întru agiutor lui Dumnăzău sâmbătă viitor după duminică mari, anul 581. Și cari nu va fi următor, giământate din ban(i) zăstri va fi stân(d) di șran la cel următor. Această to(a)tă am făcut după pravili (...) ivriiască și pi toată glăsuiri di sus n(e)-am iscălit.

Le(a)tul jidovăsc 581 mart(ie) în 1 zî întâ(i).

Iscălitul Iosip Ber sân Iancu Ilié.

Iscălită Ester(a), fi(i)că lui Aron.

În ființă a no(a)str(ă) gios iscăliți(i) s-a făcut tot di sus glăsuit alcătuirii lor și ni-am iscălit și martură sânt.

Burah Iosip sân Aron brat ei.

Licman brat ei.

Iscălitul Iosip Danil.

Iscălit Herșcu sân David.

Iscălit Bercu sin Ițic.

Iscălitul Eihidu sân David.

Iscălitul David sin Simon.

<Pe verso>: Norog bun să răsădască și să rodască ca u grădină bună ca fimeia.

Arhivele Naționale Istorice Centrale, Fond Achiziții Noi, MMIV/6. Traducere în grafie chirilică.

Tălmăciri.

Această este ponturile di foaia di zăstre după alcătuirii ci au fost între acești nuni mari, anumi Iilisăi Herșcu sân Zâilig, ce stă din parte flăc(ă)ul lui Moisă, și Marcu sân Moisă Iosip di parte fi(i)că-sali Ghitlă, ce s-or însura ei și vor tră(i) ei cu dragoste după obâcii toate lumii.

În 1. Numitul Ilisăi să îndatoreștî a da zăstre la ficiorul sa(u) numit optzăci galbăn(i) pasăr diosăbit straili di sărbători și di sâmbătă după cinsti și după a(na)loghia bani(lor) zăstre pocloni la mir(e)asă mărgăli di opt galbăn(i) și zeci # di salbă bez mărânțiușări.

Al 2^{le}. Numitul Marcu să îndatoreștî asăminî a da zăstre optzăci galbăn(i) pasăr șasă șăragur(i) di mărgăritar, straili asăminî di cinste și după a(na)lăghii bani zăstre, feleon cu cămașă di mart di somă doăsprizece galbăn(i), căciulă di opt galbăn(i), breau di doă #, cispriac di cinci (?) #, inel de aur di tr(e) #, bez alte mărânțiușâr(i).

Al 3^{le}. Nunta va fi cu agiutință (lui) Dumnăzău în zi întâi lună ghenari anul viitor 1822.

Și pentru credință urm(e)ază a lor iscălitură.

1821 săpt(embrie) 4.

Iscăliți:
Ilisăi Herșcu sân Zălig.
Marcu sân Moisë Iosip.

Această este drept a lor iscălitură cu părinți, mirili și mir(e)asă, și am încredințat și eu iscălit(ul)
Iosif dascal.

Și eu am tălmăcit întocmai or(i)ginalul scris în di(a)lectul ebraic.
Nită Herșcu <m.p.>.

Arhivele Naționale Istorice Centrale, Fond Achiziții Noi, MMVI/5. Traducere în grafie chirilică.

27.

1822 ianuarie 1

Tălmăciri.

Aducere aminte ce au fost cătră noi marturi gios iscăliț(i) la zî întâi lună ghenari, anul 1822, aici în Târgul P(i)etri(i), la care după le(a)tul evreesc este anul 5582, precum că flăcăul Moisë sân Ilisăi au zis cătră fata mare Ghitla, fata lui Marcu, tu să-m(i) fii soție cu cununia după pravila ce au dat Moisë la izră(i)l(i)ten(i), și eu voi munci și și voi sluji ca să-ț(i) dau hrană tali după obicei(ul) bărbaților ce dau hrană soțiilor cu muncă dre(a)pt(ă). La care numita fata mare s-a împăcat a-i fi soții sali, și zăstre di straeli ci au adus ea i așternuturili i odo(a)răli di aur și di argint argint i lucru(ri)li di casă, toate l(e)-o primit el între una sută zloț(i) argint sârme. Și au mai vroit el di a lui bună voia și au mai sporit di la dânsî asămine una sută zloț(i), cuprindî soma 200 zloț(i).

Dar fiind că ea au adus la dânsî optzeci di galbăn(i) zăstre di la părintili ii Marcu și poclo(a)ni încă l-au dat di triizeci galbăn(i), după cum pomenești în fo(a)ia di zăstre. Diosăbit străile numiții, cuprindî toate necăo (?) lei cu sporul ce are ea a lua după pravili una sută doăzeci galbăn(i), diosăbit tr(i)izăci # di poclo(a)ni i străili i aștărnuturile ce este din parte fâmeiasc(ă). Și ași au zis numitul Moisë către: eu sâg(u)ripsăsc toată avere(a) me ce am și ce voi cumpăra di acum înainte și câtari¹ anumi și câtari¹, toate să fii închinat a plăti cu dânsî (...) la viață atât și după mo(ar)te. Și toate aceste s-au primit numitul Moisë asupra lui i asupră urmași d(umnealui) cu bună primire după pravili cu toate ponturili ci sânt mai fâlosite după pravilă. Și toat(e) di mai sus glăsuește esti adiverit și temelnicî. 1821 săpt(emvrie) 4.

Iscăliți:
Moisë Ilisăi. Și di Marcu iscălit.
Iosip sin da(s)cal i Burah Fișâl.
Și eu am tălmăcit întocmai or(i)ginalul scris în di(a)lectul evreesc. Nită Herșcu <m.p.>.

Arhivele Naționale Istorice Centrale, Fond Achiziții Noi, MMVI/6. Traducere în grafie chirilică.

¹ cutare (?)

28.

1821 noiembrie 22

Preaosf(in)țite și prea milostive stăpâne.

Pentru frica, spaima și cutremurul ce au stăpânit și încă și acum stăpânește, fiind că nu să știe la ce sfârșit va veni lucrul acestui războiu, iară mai bine să zic pedeca cea slobozită de la D(u)mnezeu pentru păcatele noastre, a vesti cineva cu de amăruntul cu toate întâmplările, socotesc a fi de prisosit știute fiind tuturor răutățile turcilor vrăjmășii S(fi)nteii Cruci. Numai slavă unuia bunului și iubitorului

de oameni D(u)mnezeu carele nu până în sfârșit să mânie, nici în veac îngrozeste, că întreg și nesfârâmat păzește până acum acest sf(â)nt lăcaș, și ori de s-ar păzi, ca împreună cu ispita să fie și sfârșitul, după marele Pavel.

Aceasta preaosf(ințite) bine le știți și deplin le-ați auzit și de la păr(intele) Vinedict și de la alții, în vremea când și singur păr(intele) starețul pierdusă toată bărbăția, că neferii ce era în monast(ire) încă să spăimânta, și auzind ca părinții ce sânt pe afară sau să intre înlăuntru, sau să se păzească cum vor putea și pe unde vor putea, că ei de ar putea păzi pe cei dinlăuntru, și aceasta pe gâci și cum s-a întâmpla. De vrème ce turcii după vreo 5 zile după arderea Secului, cu totul să turbase de mânie, văzind că nu pot să sfârșască pe închișii voluntiri, și spre stămpărarea cruzimii lor în foc au prefăcut și în cenușă au întors nu numai chiliile, ci și schiturile de prinprejur, și fânul, care ardere să aștepta din ceas în ceas și la Neamț.

Atuncea toți ne-am împrăștiat prin păduri și înștiințându-ne că și pe aceștea voesc să le calce, după cum pre ale Secului, nevrând am trecut în Bucovina. Atuncea și păr(intele) starețul părăsind chiliia umbra din loc în loc pe supt butuci ascuzindu-se și culcându-se, nemaiurmând ochii de lacrimi, și așa vreo 7 zile încă fiind înfiorata aceasta frică, până la închinarea voluntirilor și stingerea lor. Sfârșitul lor au mai crescut cutremurul cu împrăștierea turcilor de la Secul. Dar pașa carele de la Iași viind să afla atuncea la Secul și singur scrisese părintelui starețului să se dea alături și cu toată cu dinadinsirea să se păzească. După supunerea și cea desăvârșit stingere, zic a voluntirilor, au trimis la monast(irea) Neamțului un aga cu vreo 60 turci, după cum însuș păr(intele) starețul mi-au spus, spre paza mon(astirii), carii cu toată liniștea au venit, și deacea au mai încetat puțin frica și s-au înmulțit darea de bani până și la 500 lei pe zi.

Deci fiind că mai tot soborul să delungase, neavând cine întâmpina slujbele de nevoe s-au adus țigani prin chiliile părinților pe afară, însă nu pe la toți. După aceasta au luat doi oarecarii părinți voe de la păr(intele) starețul (caré voe, după cum mi să pare) de multa supărare o au dat, să adune toate ale fugiților părințe de pe la chiliile, nu numai lémne, legumi, grâu, ci toate în scurt, căutând acei osârdnici ascultători toate tainele și ascunzătorile chiliilor. Tipografia la această întâmplare nu au rămas mai nebăgată în seamă, fiind că numai la dânsa au rămas numai scândurile goale, însă această cercetare s-au făcut dinafară, iară toate strumenturile tip(ografiei) și cărțile au rămas păzite prin ascunzătorile ce mai-nainte făcusem și le ascunsese, neștiute și ne nemerite fiind de osârdnicii aceia ascultători.

Această voe în ce chip pentru ce s-au dat, a o socoti eu și a o judeca de bună sau de rea nu mi să dă voe Sf(â)nta Scriptură, care zice pre cel mai mare să nu-l judeci, însă văz că în multă mâhnire au întins pe cei mai mulți. Frica aceasta m-au făcut pe mine a mă întoarce în grab(ă) înapoi, că măcar deși trimisese înaintea păzitori, cu toate acestea tot să siliia oarecarii a-i nimicnici, titlu(l) de fugit puindu-mi asupra-mi.

Dar după ce am venit și după cuviincioasa propozire ce mi s-au făcut, văzind și eu vremile în ce chip sânt, și că ocrotitorii tip(ografiei) au trecut și că preaosf(inția) v-ați depărtat, m-am înbrăcat cu răbdare ca cu o haină și îmi iaste pusă mâna preste gură, și mă aflu foarte mulțemit că nu s-au pus stăpânire preste tip(ografie), și așa eu la darea de samă aș fi dat peste ispită ... Ev(an)gh(e)liile Preaosf(inției) v(oastre) s-au pus în lucrare spre a să încliea și a să felțui, că alți legători nearătându-le cei ce știu iscusul, numai le strică și le ameastecă.

Eu încă în Bucovina aflându-mă când groaznica acéia frică stăpânea, rugam de multe ori pe păr(intele) starețul prin trimiși să-mi dea voe a tréce în magazinul împărătesc deaca nu altele, apoi măcar Ev(an)gh(e)liile Preaosf(inției) v(oastre), dar nu au lăsat, zicând că ce va pătimi toată mon(astirea), va pătimi și tip(ografia) cu ale sale.

Și acum după cum și alții din viu glas vă vor încredința pe Preaosf(inția) v(oastră), frică iaste după cum am mai zis, că nu să știe sfârșitul.

Păr(intele) starețul, D(u)mnezeu să-l întărească, chiiar mucenicească bărbăție au arătat și arată, numai atâta neînpăcaré mai a tuturor, jefuirea, ca așa să zic, chiliilor părinților. Iartă-mă Preaosf(inție)

stăpâne, că nu cu patimă oarecaré am arătat acéstea, ci cu iubire de adevăr am vorbit de céle întâmplare acéstea.

1821 noemv(rie) 22.

Și rămân al Preaosf(inției) v(oastre) nevrédnic.

Gherontie ierom(onah)

Biblioteca Academiei Române, Documente istorice, MXLI/73.

29.

1821 noiembrie 22

Preaosfințite și prea milostive stăpâne

Prea cinstită stăpânească scrisoarea Preaosf(inției) v(oastre) cea scrisă și trimisă către nevrednicia mea din 11 a trecutei luni octomvrie, cu multă bucurie o am priimit la 24 a aceiaș luni. Pre caré cu luare aminte cetindu-o am înțeles céle mie poruncite, și pentru sârguința ce am făcut spre a găsi cărțile cerute, Avva Varsanufie și Sf(â)ntul Simeon Noul B(o)goslov din Soceavă, am mai vestit Preaosf(inției) v(oastre) prin sf(inția) sa părintele Dosithei ierodiaconul. M-am grăbit dar a veni la sf(ân)ta monastire ca dupre cum mă făgăduisem să trimit numitele cărți, însă, o nenorocire! Că pentru multe păcatele méle nu au binevoit D(u)mnezeu a vesti părintelui starețului a face aceasta. Și deși mult l-am rugat ca măcar céle de mine prescrise de obște, Avva Varsanufie și Sf(â)ntul Simeon Noul Bogoslov, să binevoiască a le trimite, ci nu am folosit nimic, și pentru ce, nu știu. Poate că nu i-ați scris sf(inției) sale, dupre cum mi se pare, și fiind că nu s-au găsit în grab(ă) ocazion, s-au întârziat răspunsul.

Preaosf(inția) v(oastră), s-au veți scrie părintelui starețului sau întru-alt veți pune la cale precum veți socoti. Părintele starețul știind că ne folocéște pe noi ascultătorii smerita cugetare și ca să ne avem din suflet nenumiți și nebăgați în seamă, multe face de acéstea spre folosul nostru, că fiind eu un nimic și să-mi scrie mie un mitropolit ... Cu oserdie dar mă rog ca mila bl(a)goslovenia și sf(in)tele și binele priimate rugăciune Preaosf(inției) v(oastre), fie pururea asupra nevredniciei méle.

1821 noemv(rie) 22.

Ca cela ce sânt al Preaosf(inției) v(oastre) prea plecat și netrédnic rob.

Biblioteca Academiei Române, Documente istorice, MXLI/74.

30.

1823 mai 10

De la isprăv(ni)ci(a) țin(utulu)i Sucevii

Simion Brăhuț cu Ion Baltag din satul Boureni au tras în giudecată pe Gheorghie Lăcătușu tot din Boureni, ce sânt în hotaru(l) Crâsteștilor, zăcând că în anul trecut ținând ei orânda băuturii satului Boureni, acest Gheorghii Lăcătușu ar fi adus vin în casa sa și au vândut o sută vedre, cu care ar fi păgubit venit(ul) orânzâi cerând să le plătească păgubire. La care după cercetare(a) ce am făcut ne-am încredințat din mărturiia d(um)i(sale) sârdarului Grigori Plethos i vâtavu(lui) Costache Doicescu că numitul Gheorghii Lăcătușu n-au vândut mai mult decât douăzeci opt pol vedre vin în casa sa, pentru care au dat Brăhuțștilor doisprezece lei pentru orândă. Și ca să nu mai fie supărat Gheorghii Lăcătușu i s-au dat această) încredânțare la mână, mai ales că el au avut orânda Bourenilor de (la) Crăstachi cumpărat(ă).

Costachi Cande post. <m.p.>.

Arhivele Naționale Istorice Centrale, Fond Achiziții Noi, MDCCCXCV/21. Original.

Isprăv(ni)ci(a)
Căpitanu(lui) de târgu

Dum(nea)lui Todirică Sava neguțitoriu de aice au înfătoșat un zăpis din let (1)818 iuni(e) în 3 a lui Toader diaconu di 200 lei ce să cuprind prin zăpis, bez patrusprizăci lei ce este datoru fără de zăpis, pentru cari au și pus amanet o casă ce o are la malul Bistriții, ca dacă în o lună de zâli nu va plăti să să vândă ca să plătiască și fiind că de atunce sânt trii ani și nu i-au mai plătit, vi se scrii ca să puniți pe telaliu să o strâge ace(a) casă în mezat în toati ulițele și mahalali în curgire de 40 zili și muștereu ce să arăta cu mai mulțamitoriu prețu iscălind în dosul țadului să vii aice.

Arhivele Naționale Istorice Centrale, Fond Achiziții Noi, MCM / 11. Original.

Încredințaz eu cu această scriso(a)ri a me la mâna părintelui Alecsă pricum să să știe că pentru noozăci și sase lei ci au fost dator tată-meu To(a)der Beiul cu zăpis de pe trei clăi de fân, acum am plătit dându-i doo vite, adică on zuncan¹ de la Simion Ciolan și o vacă de la Alestar și sasă capre cu patru iaz(i)². Și socotindu-mă am mai rămas cu doi lei și doozăci di păr(a)le dator de pe înlene(a)lă și m-am rugat de m-au iartat, iar pentru vet(i)le de la Ciolinești fei(n)d vreo pricină, șă am eu a răspunde. Și pentru mai adevărata credință me-(a)m pus numeli și degetul.

1824 no(iem)vru.

Eu, Vasăli sâh To(a)der Beiul am plătit.

Eu, Dumitru Dămășcan am fost față.

Eu, To(a)der Bălan a(m) fost față.

Eu, Năneculai Harici am fost față.

Și eu a(m) scris cu zisa și priimire lui Vasăle și eu (am) iscălit.

Moisă Iacome.

Arhivele Naționale Istorice Centrale, Fond Achiziții Noi, MMIII/16. Original.

¹un giuncan.

²iezi.

Dau această adivărată mărturie la mâna dum(nealui) giupânului Vasilie Blănari, să fie știut că când au vrut să treacă în Țara Ungurească pi la Tuldeș, s-au abătut pi la Agapiia cu carul cu calabalâcul cu cari dinpreună cu soția și cu copii dum(i)sali și ș-au lăsat din calabalăcuri și o bocce cu sineturi de bani și cu un izvod de datorie, întru cari scrisori ne-au arătat și un sinet de zăci mii de lei, împreună și un izvod de o mie cincii suti lei. Și eu luându-le din mâna dum(i)sali înspre păstrare, le-am pus înlăuntru în cărțile bisericii, și arzind biserica au atins și cărțile dinpreună cu bocceaoa cu izvoadile și sineturile după cum esti știut tuturor. Și spre încredințare i-am dat această mărturie cum că aicea i s-au prăpădit acestea de mai sus arătate, în sf(ă)nta m(ă)n(ă)stire Agapiia.

1825 apr(ilie) 8.

Eu Savastiia shim(onahie), eclisiarhă ce mare Munteanca, adiverez că în mâna me le-au dat.

Scrisorili aceste de mai sus arătate le-am văzut și eu.

Elisavet(a) stariți.

<Pe verso>: Mărturie maicei Săvastiei de la mănăstire(a) Agapiei.

Arhivele Naționale Istorice Centrale, Fond Achiziții Noi, MMV / 5. Original.

34.

1826 noiembrie 14

Dupre obiceiul ce să urmează în partea muntelui a să face de cătră lăcuiori acareturi pe apa Bistriții și pe pârae cu bezmănuri, cum și alți înprejuraș(i), pentru care acareturi prin bune tocmele și nvoiri ce să fac cu stăpânitorii moșiilor, obiceiul fiind a să da și cărț(i) pentru statornicie și săgurația acelor cu binale.

Pentru aceasta și vătavul Costachir Măcărescu găsând un vad de moară la lunca Strâmbului s-au rugat ca să i să dea voe de cătră sfânta monastire aș face o morișcă și o chio de sumani cu bezmenu. Și fiind că acel loc era fără(ă) de nici un folos monastirii, am urmat și eu altor fraț(i) igumeni de mainainte și i-am dat voe a face morișcă și chio, făcând tocmală cu dumnalui ca să dea pe an câte două merță făină păpușoi și câț(i) sugmani va avea monastirea de făcut la chio să nu ei plată pentru dâșii. Pe lângă aceste să aibă voe a prinde și pește din iazul ce va face dumnalui sau din gârlă fără(ă) de oprire și fără(ă) de paltă.

Și dumnalui să fie volnic a stăpâni ace moară și chio cât va trăi, iar după moartea dumisale să rămâe a monastirii, încă în în viața dumisale să nu fie volnic a o vinde cuiva fără(ă) de voia monastirii, și dacă monastirea nu va voi să-i întoarcă banii cât va face binaoa și-i va da voe în scris, atunci să fie dumnalui volnic a o vinde, iar înprotivă urmându-să va rămâne păgubaș de banii ce va da acel ce va cumpăra, și morișca va rămâne în stăpânirea monastirii.

Drépt ace(a)sta, ca să fie această alcătuire statornică s-au făcut două asemenea scrisori, una din partea s(fintei) m(ănăstiri) iscălită și cu pecetea întărită s-au dat la mâna dumisale vătavului Costachir Măcărescu, iar alta din partea dumisale iarăș iscălită s-au dat la s(fânta) m(ănăstire).

1826 noem(vrie) 14 .

Manasie arhimandrit și igum(e)n s(fintei) m(ănăstiri) Pângărașu.

Arhivele Naționale Istorice Centrale, Fond Achiziții Noi, MMVI/7. Original, difolio, sigiliu rotund.

35.

1841 septembrie 3

Noi, iscăliții, preoți slujitori bisăricii cu hram(ul) Sfântului Dimitrii gospod din Târgul Neamțului și proistoși niguțitori poporării, prin aceasta înputernicim pi d(umnealui) clucir(ul) Ghiorghii

Papazouglu, patriotul nostru și poporan disăvârșit, ipitrop acestui sfântu lăcaș, și formalnicu vichil, spri a fi purtătoriu di grijă la toati cili tribuincioasă și ocrotitor la toati dreptățile a iscatil(o)r pricini rășluitoari vinituril(o)r ci ari după lumnatile hrisoavi domnești di dănuiri și cărți întăritoarilor, din cari pricini să gășăști în ci mai mari stricăciuni, sfântul lăcaș numai cât nu cadu, și săracă di n-ari totde(a)una cili tribuincioasă ca să săvârșim Sf(â)nt(a) Liturghii. Cari toati acesti documenturi, pi lângă aceasta, le-am și încredințatu în mânule dum(i)s(ale) spri a-i sluji di ajutor di la ce întâi instanții și pâ(ă) la cii mai înaltă, și oriundi va face legiuit și va sfârși, să fii bini făcut și sfârșitu, și di cătră noi atât pintru purtare de grijă a sf(â)ntului lăcaș spre îmbunătățiri, cât și în ocrotire(a) proțășuril(o)r și spre întocmai urmari cil(o)r cuprinsă mai urmând însuș ali noastri iscălituri.

Stefan iconom <m.p.>.

Neculai Anastasă <m.p.>.

(...).

Neculai (...).

(...).

Ion Panainte.

Nicolai Drăgan <m.p.>.

Toader Pră(...) <m.p.>.

Grigoraș Grecu <m.p.>.

Ștefan Guze (?) căp(i)t(a)n.

Andrei Amuntean(ului).

Protopopia Neamțului.

Față viindu în această protopopii în dos iscăliții poporeni a bisăricii g(os)pod din acestu târgu al Neamțului cu hramul Sfântului Marilui Mucenic Dimitrii, au arătat și prin viu graiu lor cu această vichilime ci o dau dum(i)s(ale) cluceriului Ghiorgghi Papazolu, tot poporan aceștii sfinti bisărici, iasti adivărată și dată de bună voia lor și cu iscălituri(le) lor, sintu adivărați din dreptile lor mân(i). Pentru aceia spre a să cunoaști di adivărată s-au adiverit și din parte(a) protopopii cu iscălitura și pecete(a) ei.

1841 săpt(em)v(rie) 3.

No. 90.

Grigorii iconomu <m.p.>.

Poliția Târg Neamțului.

Față viind în dos iscăliții poporării bisăricii Sfântului Dimitri și arătând prin viu graiu că iasti cu adivărat a dumilorsali iscălituri s-au încredințat și de supt iscălitul cu punirea peceteii aceștii poliții.

1841 sept(em)vr(ie) 5.

No. 623.

(...) med(elni)ce(r) <m.p.>.

Arhivele Naționale Istorice Centrale, Fond Achiziții Noi, MMVII/64. Original.

P. 794/56

1

[Decorative header line]

[Main body of handwritten text in a cursive script, likely a letter or official document.]

[Handwritten signature or name at the bottom of the page.]

Doc. nr. 8 din 1 ianuarie 1813.

1821 aprilie 5. Planul satului Corni cu împrejurimile copiat de Gheorghe Romănescu

NEMTEN DOCUMENTS FROM THE FIRST HALF OF THE NINETEENTH CENTURY

(Abstract)

The importance of publishing documents to decipher the secrets of the past is well known in the historiographical environment and through this approach we continue our work of collecting and transcribing documents from the Neamț County Court, kept at the Central National Historical Archives, New Acquisition Fund, reason for choosing the title of which we have published most of the eighteenth century. The documents collected go beyond the administrative territory of Neamț county and include references to Putna, Cârlișu, Tecuci, Suceava and Hotin counties (Bucovina - the appeal of brothers Vasile and Costache Flondor from September 3, 1810). We added documents with different provenance in archival territorials and documentary funds, which refer to the land of Neamț.

DOCUMENTE PRIVITOARE LA REÎNFIINȚAREA SCHITULUI NIFON (1935-1957)

Cosmin NIȚĂ¹, Costică ASĂVOAIE²

Cuvinte cheie: schitul Nifon, documente, secolul XX, redeschidere, restaurare

Keywords: Nifon hermitage, documents, 20th century, reopening, restoration

Schitul Nifon este situat la circa 2 km NV de Mănăstirea Secu și la circa 300 m SV de noul Schit Nifon, sfințit în anul 2011. Conform legendei păstrate între localnicii Mănăstirii Secu, la începutul secolului XX, preluată de către Dionisie Udișteanu: „Schitul Nifon ar fi fost făcut îndată după fondarea Mănăstirii Secu, de către un călugăr cu numele Nifon, venit din Muntele Athos. Acest călugăr, după ce a terminat biserica și schitul cu locuințele, a chemat la sfințire pe mitropolitul vremii de atunci, Anastasie Crimca. Biserica nefiind făcută pe locul indicat mai înainte de mitropolit, adică în *Poiana lui Gheorghe*, mai în apropiere de *Dealul vacilor*, n-a fost sfințită; schitul s-a distrus, iar catapeteasma a fost luată și așezată în paraclisul „Adormirea Maicii Domnului” din Secu, unde se poate vedea și astăzi”³.

Sursele istoriografice indirecte susțin că schitul ar fi fost ctitorit pe parcusul secolului XVII, la date diferite: 1664⁴, 1667⁵ și 1690⁶. Biserica așezământului monahal a purtat hramurile: *Buna Vestire* și *Sfântul Ierarh Modest*⁷, primul hram fiind preluat și de noul schit Nifon.

După desființarea Cetății Neamțului (transformată în mănăstire în sec. XVII și închinată mănăstirii Secu), în anul 1718, a fost adusă la Schitul Nifon, împreună cu alte bunuri, icoana Maicii Domnului, cunoscută în popor sub numele de „Ciprioata”. Aceasta a fost păstrată în biserica schitului până anul 1758⁸.

Narcis Crețulescu opinează că Schitul Nifon a fost închinat Mănăstirii Secu la anul 1765 de ctitor, egumenul Nifon din Mănăstirea Secu⁹. C. Bobulescu este de părere că fondatorul Nifon Udrescu (stareț al Mănăstirii Secu între 1757-1765) a avut ca motivație pentru a zidi schitul: „Poate că Nifon este și acela care clădește schitișorul din apropierea mănăstirii Secului. Căci n-avem altă dovadă că el este adevăratul ctitor, doar atât că a purtat numele, de „schitul lui Nifon” până mai acum câteva decenii în urmă”¹⁰.

La începutul secolului XIX, în anul 1815 s-a făcut o danie schitului, o carte de cult cu însemnarea: „Acest *Checragarion*, cu bl(a)goslovenia preasfințitului nostru arhipăstoriul chirio Veniamin s-au dat cuviosului ieroschimonah Andrei ot schitul ce să numeaște a(l) lui Nifon, ca să-i fie

¹ Universitatea „Ștefan cel Mare” Suceava – Facultatea de Istorie și Geografie, Suceava; Complexul Muzeal Național „Moldova” Iași – Muzeul de Istorie a Moldovei, Iași.

² Complexul Muzeal Național „Moldova” Iași – Muzeul de Istorie a Moldovei, Iași.

³ Dionisie Udișteanu, *Graiul evlaviei străbune*, ediția a II-a revizuită și adăugită, Colecție recuperată, îngrijită și editată de Mircea Motrici, Editura Mușatinii, Suceava, 2005, p. 127.

⁴ Ioanichie Bălan, *Vetre de sihăstrie românească (secolele IV-XX)*, București, 1982, p. 99.

⁵ ****Atlasul istoric al mănăstirilor și schiturilor ortodoxe din România (sec. XI-XXI)*, Biblioteca Națională a României, București, 2010, p. 68.

⁶ Macarie Ciolan, *Mănăstirea Secu*, Tipărită cu binecuvântarea Prea Fericitului Părinte Teoctist Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române și Locțiitor de Mitropolit al Moldovei și Sucevei, Iași, Editura Mitropoliei Moldovei și Sucevei, 1987, p. 61.

⁷ *Ibidem*.

⁸ Iustin Câmpanu, *Mănăstirea Secu o veche și nestinsă candelă în Munții Neamțului*, Editura Trinitas [Iași], 2006, p. 33.

⁹ Narcis Crețulescu, *Documentele M-rei Neamțu*, în „Arhiva”, an XXII, nr. 1, ianuarie, 1911 p. 44.

¹⁰ C. Bobulescu, *Zugravii Părvul Mutul, Constantin Greul (1682-1735) și Nifon Udrescu starețul Mănăstirii Secul (1757-1765) cu autobiografia lui Ghenadie Părvulescu arhimandritul (22 oct. 1805-6 sept. 1873)*, în „Arhiva Românească”, tomul V, București, 1940, p. 139.

spre cetire până la moarte. Iară de i s-ar întâmpla ieșire de la schit, nu are voie să-l ia, ci să rămâe schitului. Așa iaste voia și bl(a)goslovenia preosfinției sale și așa mi-au pomenit să-l scriu, mie, nevrednicului ieromonah Gherontie tipograf. 1815 fevr(uarie) 11. Însă schiturile ce sânt supt stăpânirea mănăstire(i) Neamțului, are voie să o ia ori (unde) s-ar muta, iar afară de stăpânirea mănăstirii, nu”¹¹.

În anul 1821 a avut loc la Mănăstirea Secu cunoscuta luptă dintre eteriști și turci, din care lăcașul monahal a avut mult de suferit. După acest eveniment s-a încetățenit ideea că schitul Nifon a fost ars odată cu mănăstirea și celelalte schituri din jur. Această afirmație nu poate fi dovedită din punct de vedere documentar, deoarece toate documentele ce redau în detaliu aceste fapte nu menționează nimic despre schit¹².

Tradiția orală, păstrată între monahii Mănăstirii Secu, preluată și de unele scrieri, menționează că schitul ar fi fost refăcut de către Ieroschimonahul Nifon Ionescu, ctitorul Schitului Podromul de la Muntele Athos, în anul 1824. Această tradiție este eronată întrucât ieromonahul Nifon Ionescu avea metania la Mănăstirea Horaița împreună cu ieromonahul Nectarie, iar în momentul când a fost dat *Așezământul pentru schitul Podromu de la muntele Athos*, în anul 1852, de către mitropolitul Sofronie Miclescu, în acesta se menționează că acești doi ieromonahi erau plecați de mulți ani la Muntele Athos¹³, iar cercetările arheologice întreprinse începând cu anul 2011 nu au scos la lumină nici o urmă de incendiu în obiectivele studiate (biserica și chiliile)¹⁴, ceea ce dovedește că legenda este eronată.

Ultimele informații scrise despre schitul Nifon sunt din anul 1843, când apare în *Hrisovul pentru Așezământul statornicirii rânduielei soborului sfințelor Mănăstiri Neamțu și Secu*, dat de domnul Moldovei, Mihail Sturza, la 4 mai 1843. Art. 36 se menționează că: „Schiturile Săhăstria, Sihla și Nifon vor rămâne întru purtarea de grijă a Egumenului, rânduindu-se de către starețul la dânsese proistoși din părinții cei mai încuviințați a Monastirii aceștia, Secul, dupre rânduiala păzită încă din zilele preacuviosului Paisie”¹⁵. Tot în acest an ieroschimonahul Gherman a dăruit schitului, la 5 februarie 1843, 14 cărți de cult (Biblie, Octoih, Simion arhiepiscopul Tesalonicului, Tâlcuire la cele patru Evanghelii, Bogorodiciină, Liturghie, Carte folositoare de suflet, Mineiul lunii lui februarie, *Mineiul lunii lui februarie*, *Mineiul lunii lui aprilie*, *Mineiul lunii lui iunie*, *Mineiul lunii lui august*, *Mineiul lunii lui octomvrie*, *Mineiul lunii lui decemvrie*)¹⁶.

La jumătatea secolului XIX, așezământul monahal încetează să funcționeze. În legătură cu data dispariției schitului există câteva opinii: Dionisie Udișteanu menționează că „schitul a dăinuit până pe la 1850, poate și peste această dată, când a fost mistuit de foc”¹⁷; Macarie Ciolan amintește ca dată de încetare anul 1859¹⁸ iar C. Bobulescu a scris despre așezare: „doar atât că a purtat numele, de schitul lui Nifon până mai acum câteva decenii în urmă”¹⁹. Din aceste relatări se poate desprinde concluzia că

¹¹ *Însemnări de pe manuscrise și cărți vechi din Țara Moldovei*, corpus editat de I. Caproșu și E. Chiaburu, vol. III, Iași, 2009, p. 355.

¹² Silviu Văcaru, *Un schit uitat din Munții Neamțului: Schitul Nifon*, în „Monumentul, Tradiție și Viitor”, coord. Lucian-Valeriu Lefter, Aurica Ichim, Sorin Iftimi, Iași-Chișinău, 2010, p. 363.

¹³ *Ibidem*, p. 364. Nifon Ionescu a intrat în obștea mănăstirii Horaița, în anul 1826, fiind călugărit sub numele de Natanail iar după ce a plecat la Muntele Athos a primit numele de Nifon.

¹⁴ A se vedea *Cronica Cercetărilor Arheologice din România*. Campaniile 2011(p. 252-254), 2012 (p. 115-117), 2013 (p. 125-126), 2014 (p. 237-239).

¹⁵ Theodor Codrescu, *Uricariul*, vol. IX, Iași, 1887, p. 208.

¹⁶ Costin Clit, *Însemnări de pe cărți vechi privitoare la Schitul Nifon din Munții Neamțului*, în „Buletin informativ al Simpozionului Național Rolul Mănăstirii Secu în viața religioasă a Țării Moldovei”, nr. III, Editura Cetatea Doamnei, Piatra Neamț, 2017, 175-180. În general însemnarea de pe cărțile dăruite de ieroschimonahul Gherman conține următorul text: „Această carte este dăruită de sfinția sa ieroschimonah(ul) Gherman, din Sf(â)n(ta) M(â)n(ăsti)re Neamțul, Sf(â)ntului Schit Nifon, unde să cinstește și să prăznu(i)ește hramul Bunei Vestiri a Prea Sfintei Născătoarei de D(u)mnezeu, și cine o va înstreina ori cu ce chip de la numitul schit, să fie supt ne(i)ertat canon, până iarăș(i) o va întoarce. / 1843, fev(ruarie) 5”.

¹⁷ Dionisie Udișteanu, *op. cit.*, p. 127.

¹⁸ Macarie Ciolan, *op. cit.*, p. 61.

¹⁹ C. Bobulescu, *op. cit.*, p. 139.

schitul și-a încetat activitatea după anul 1863, când au fost secularizate averile mănăstirilor; acest fapt a dus la micșorarea numărului de călugări din mănăstirea Neamț și Secu, iar din această cauză se poate presupune că schitul Nifon a fost părăsit.

După despărțirea Mănăstirii Secu, împreună cu schiturile Sihăstria și Sihla, de mănăstirea Neamț la 1 aprilie 1910 nu a existat intenția de a reface și redeschide schitul Nifon. La 1 iunie 1934 Schitul Sihăstria de devenit autonom față de mănăstirea Secu fapt ce a provocat o instabilitate în rândul obștii mănăstirii Secu²⁰. Mănăstirea fiind în acel moment văduvită de un schit al său, în anul următor a fost luată decizia, în cadrul obștii de a redeschide schitul Nifon care era în ruină. Astfel, la 8 august 1935, starețul Vasian Scripcă împreună cu Consiliul economic au făcut o adresă la Mitropolia Moldovei și Sucevei prin care s-a cerut aprobarea pentru a redeschide schitul și de a aproba o condică de milă pentru strângerea fondurilor necesare refacerii chiliilor și bisericii²¹ dar acest demers a rămas fără nici un răspuns din partea Mitropoliei. Neprimirea unui răspuns din partea forului superior probabil se datorează faptului că în acele zile se demarau ultimele formalități pentru reunificarea mănăstirilor Secu și Neamț. Reunirea celor două așezăminte monahale s-a perfectat în cursul lunii septembrie 1935 când s-au reorganizat obștile iar în fruntea mănăstirii Secu a rămas egumenul Vasian Scripcă.

Pe parcursul celor 15 ani cât cele două lăcașe monahale au fost unificate, mănăstirii Secu i-a rămas doar schitul Sihla în subordine. La 1 septembrie 1949 prin decizia Patriarhiei mănăstirea Sihăstria²² împreună cu schiturile Sihla și Rarău au fost unificate într-o singură entitate monahală care a purtat numele de „Obștea Sfântului Teodor Studitul”²³. Prin unificarea celor patru așezăminte monahale, schitul Sihla a fost luat de sub ascultarea mănăstirii Secu în mod abuziv precum arată egumenul Climent Popovici: „trecerea schitului Sihla sub ascultarea Sihăstriei; mănăstirea Sihăstria trebuie să știe, s-a făcut fără să fim întrebați noi călugării de la Sihla, care eram trimiși în ascultare la Sihla de mănăstirea Secu...”²⁴.

La 1 iunie 1950 mănăstirile Secu și Neamț au fost despărțite prin decizia Mitropoliei Moldovei și Sucevei iar la 1 ianuarie 1951 mănăstirea Secu a intrat sub jurisdicția Episcopiei Romanului și Hușilor. Odată cu schimbarea jurisdicției, mănăstirea Secu a încercat să facă demersuri pentru a readuce schitul Sihla sub ascultarea ei fapt ce a fost refuzat de către episcopul Teofil Herineanu, la 25 martie 1951²⁵.

După acest eșec, obștea mănăstirii Secu și-a îndreptat atenția către ruinele de la vechiul Schit Nifon întrucât doreau cu orice preț ca aceasta să aibă un schit pentru cei care doreau să trăiască în liniște și rugăciune. Primul demers pentru aprobarea restaurării și redeschiderii schitului Nifon a fost făcut către Episcopia Romanului și Hușilor, la 30 iunie 1951²⁶ dar a rămas fără răspuns fapt pentru care mănăstirea Secu a reînnoit cererea, la 18 ianuarie 1952, la care a primit răspuns favorabil, la 18 februarie: „că aprobăm restaurarea ruinelor Schitului Nifon, din vatra mănăstirii Secu, în scopul de a fi pus la îndemâna viețuitorilor acelei mănăstiri, care ar dori să petreacă viața duhovnicească mai aspră, cât și pentru a suplini trebuințele religioase ale diferiților închinători, ce ar avea preferințe pentru acea așezare călugărească²⁷. Tot în acest timp au fost făcute demersuri la Ocolul Silvic Pipirig pentru a se ceda 8 ha de teren²⁸ ce reprezentau vatra schitului, demers ce a fost aprobat de către Direcția Regională Silvică Bacău, la 19 mai 1952²⁹.

²⁰ Ioanichie Balan, *Monografia Sf. Mănăstiri Sihăstria 1655-1955*, p. 141-142 (manuscris dactilografiat aflat în biblioteca Mănăstirii Sihăstria, fără inv.), p. 105.

²¹ Arhiva Mănăstirii Secu, dosar 3 bis/1935, f. 67.

²² Schitul Sihăstria a fost ridicat la rangul de mănăstire prin decizia Patriarhiei nr. 233/30 iunie 1947.

²³ Ioanichie Balan, *op. cit.*, p. 141-142.

²⁴ Arhiva Mănăstirii Secu, dosar 5/1951, f. 24-25.

²⁵ *Ibidem*, f. 26.

²⁶ *Ibidem*, f. 67.

²⁷ *Ibidem*, dosar 5/1952, f. 105.

²⁸ *Ibidem*, dosar. 2/1952, f. 7.

²⁹ *Ibidem*, f. 111.

La 1 iunie 1952, mănăstirea Secu a reintrat sub jurisdicția Mitropoliei Moldovei și Sucevei fapt ce a dus la reluarea demersurilor pentru redeschiderea schitului Nifon, continuate până în luna februarie a anului 1957 fără nici o finalitate iar schitul Nifon a rămas în ruină până în prezent.

În anul 1959 a fost ridicată o casă în poiana unde a fost construit noul Schit Nifon (sfințit în anul 2011), care a ars în anul 1999.

Începând cu anul 2011 la ruinele vechiului Schit Nifon s-au demarat lucrări de cercetare arheologică sistematică pentru scoaterea la lumină a construcțiilor din care era compusă așezarea monahală. În urma acestor cercetări au fost identificate șase complexe arheologice: Stânca cu urme antropice, biserica cu hramul „Bunavestire”, corp de chilii pe latura de V și N, fântâna de piatră, depozit de nisip, depozit de cărămidă și cuptoare pentru fabricat cărămidă. Odată cu demararea acestor lucrări istoria locului a început să fie cunoscută, cu toate lipsurile documentare, iar așezarea monahală a început să devină un obiectiv turistic, fiind vizitat anual de câteva sute de pelerini.

DOCUMENTE

1. 1935 august 8, Mănăstirea Secu. *Cerere adresată de către Mănăstirea Secu Mitropoliei Moldovei și Sucevei pentru aprobarea reînființării Schitului Nifon.*

Sf. Mănăstire Secu
No. 251 din 8 august 1935

I.P.S. Stăpâne

Cu smerite metanii și deosebit respect vă supunem Înaltei cunoștință că pe locul unde a fost clădită biserica „Schitul lui Nifon” aparținând de această sfântă mănăstire se mai vede încă resturile din clădiri și care s-ar putea reface cu puține cheltuieli, adică din lemn pe temelia veche care este mai înaltă de ferestre clădită.

Pentru care, cu multă smerenie, vă rugăm a aproba reînființarea lui și totodată a ne aproba una condică de milă spre a putea colecta suma necesară refacerii acelu schit.

Pentru a colecta în baza condicii recomandăm pe călugărul Onufrie Savu din această mănăstire care probează că e demn de această însărcinare în toate privințele.

Stareț,
Ierom. casier

Arhiva Mănăstirii Secu, dosar 3 bis/1935, f. 67. Copie.

2. 1951 iunie 30, Mănăstirea Secu. *Cerere adresată de către Mănăstirea Secu Episcopiei Romanului și Hușilor pentru reînființarea Schitului Nifon.*

R.P.R.
Mănăstirea Secu
No. 782
30 iunie 1951

Prea Sfințite Stăpâne

Cu adâncă smerenie Vă înaintez alăturat procesul verbal No. 113/1951 al Consiliului economic privitor la restaurarea schitului Nifon, întemeiat de ieromonahul Nifon egumenul mănăstirii Secu, între

anii 1740-1756, pe locul mănăstirii Secu, în partea de miază-noapte, la o depărtare de circa 2 km de mănăstire în poienile „Gheorghe” și „Nifon” de sub muntele Rotunda.

Schitul Nifon – așezare plăcută pentru viața sihăstrească din cauza împrejurărilor grele prin care a trecut pământul patriei în curgerea vremurilor a fost de multe ori distrus și iarăși refăcut de strădania înaintașilor noștri călugări, ajutați și de râvna credincioșilor din satele vecine.

Distrus de foc în preajma anului 1848, s-a refăcut din nou, din temelie, în „poiana Nifon” de sub muntele Rotunda, dar n-a fost terminat din cauza secularizării din 1859, care a împiedicat lucrările de zidire ale schitului. Zidurile bisericii de piatră și temeliele chiliilor neterminate nici până în ziua de astăzi sunt o mustrare pentru călugării zilelor noastre. Restaurarea schitului Nifon se impune imperios și pentru mănăstirea Secu, care urmărește un loc de retragere duhovnicească pentru călugării săi, dar și pentru lumea credincioșilor care cercetează sfintele mănăstiri.

Prea Sfințite Stăpâne smeritul stareț se prosterne la scaunul P.S. Voastre cu stăruitoarea rugămintă de a vă da înalta binecuvântare de restaurare și redeschidere a schitului Nifon, pendinte de mănăstirea noastră, fiind demersuri necesare la Sf. Sinod și onor Ministerul Cultelor, întrucât aceasta satisface și nevoile duhovnicești ale mănăstirii și ale credincioșilor din satele vecine.

Odată cu acestea arătăm că avem asigurate locul și materialul lemnos din partea organelor silvice locale, iar din partea credincioșilor din împrejurimi mâna de lucru.

Sunt al P.S. Voastre supus cu tot soborul.

Stareț,

Protosinghel Ghedeon Coșofreț <ss>

Secretar,

Zosima Areanu <ss>

P.S. Sale

P.S. Teofil Herineanu, episcopul Romanului și Hușilor

Arhiva Mănăstirii Secu, dosar 5/1951, f. 67. Copie.

3. 1952 ianuarie 18, Mănăstirea Secu. Cerere adresată de către Mănăstirea Secu Episcopiei Romanului și Hușilor pentru restaurarea și redeschiderea Schitului Nifon.

R.P.R.

M-rea Secu

No. 80

18 ianuarie 1952

Prea Sfințite Stăpâne,

Cu adâncă smerenie venim înaintea Prea Sfinției Voastre, pentru a Vă înfățișa cele de mai jos:

În apropiere de Mănăstirea Secu, în partea de nord, la o depărtare de 1-2 km, sub muntele Rotunda, în „poiana lui Gheorghe” se găsesc ruinele Schitului Nifon, schit care a fost întemeiat de unul din îmbunătățiții călugări ai mănăstirii noastre, ieroschimonahul Nifon Udrea Zugravul, fost egumen al mănăstirii în prima jumătate a secolului al XVIII-lea.

Schitul Nifon temeinicit în sec al XVIII-lea, restaurat în mai multe rânduri, de râvna înaintașilor noștri, călugări și evlavioși creștini, a fost o candelă de rugăciune către Dumnezeu, pentru pacea și mântuirea a toată lumea până în a doua jumătate a secolului XIX, când secularizarea de la 1859-1864 a făcut ca să se stingă candela aceluia dumnezeesc altar pentru o vreme destul de îndelungată.

În mănăstirea noastră se găsesc și până acum rămășiță din zestrea aceluia schit: cărți de ritual și icoane.

Ruinele Schitului Nifon din această mănăstire din coasta Mănăstirii noastre sunt o aspră mustrare, pentru noi viețuitorii, toate timpurile, a acestei mănăstiri. Dorința și râvna noastră, a viețuitoarelor din Mănăstirea Secu, unită cu dragostea evlavioșilor creștini din împrejurimi este ca să facem ca din nou să ardă candela credinții pe altarul bisericii Schitului Nifon, acum părăsit și părăginit.

Restaurarea și redeschiderea schitului Nifon care a fost un odor duhovnicesc al Mănăstirii Secu, corespunde atât nevoilor of nici ești ale viețuitoarelor din această mănăstire, dorindu-se liniște și de sihăstrie, cât și satisfacerii trebuințelor religioase ale sătenilor din vecinătatea schitului Nifon.

Posibilități materiale pentru restaurarea bisericii și a chiliilor de la schitul Nifon, se găsesc în deajuns.

Zidurile vechii biserici, de piatră, sunt aproape până la streășină, așa că restaurarea lor tot din piatră s-ar putea face, cu piatră strânsă de înaintașii noștri călugări și depozitată în vecinătatea bisericii tot în scopul restaurării. Chiliile din fața bisericii, care au fost de piatră și a căror temelie este de circa 1 ½ m deasupra pământului, se pot face fie din piatră, care se găsește din belșug fie din lemnul care va rezulta din defrișare.

Terenul, de circa 6 ha, pe care se găsește așezat schitul Nifon, face parte din vatra înconjurătoare a Mănăstirii Secu, care acum este în administrația Ocolului Pipirig, cum de altfel este toată vatra mănăstirii mame.

Din partea organelor silvice, locale și regionale avem asigurat tot concursul material, atât pentru delimitarea vetrei schitului, de circa 6 ha, cât și pentru defrișarea copacilor crescuți pe acea vatră din cauza sălbăticiei și a părăsirii. Materialul lemnos necesar construcției îl avem la îndemâna noastră din defrișarea pădurii din vatra schitului. Restaurarea Schitului Nifon, biserica și chiliile, nu va fi o împovărare a Mănăstirii Secului, pentru aceasta s-au oferit evlavioșii creștini din satele vecine care s-ar bucura mult dacă schitul s-ar reface devenind ceea ce a fost, un locaș de închinare și alinare sufletească.

Cum nouă ne este cunoscută râvna Prea Sfinției Voastre, pentru casa lui Dumnezeu și pentru așezările de trăire duhovnicească, îndrăznim a Vă ruga cu multă smerenie a ne da binecuvântarea Prea Sfinției Voastre pentru începerea lucrărilor de restaurare a schitului Nifon, biserica și chiliile sale.

Am fi nespun nemulțumiți duhovnicește, și cu noi s-ar bucura și părintele nostru ieromonahul Nifon, ca cu sfințele noastre rugăciuni către Dumnezeu să vă avem nu numai ca pe părintele acestei de Dumnezeu păzite eparhii, ci mai ales ca pe ctitorul și deschizătorul acestui sfânt locaș de rugăciune Schitul Nifon.

Încredințați la Prea Sfinția Voastră vom găsi toată înțelegerea în această de seamă nevoie, restaurarea și redeschiderea Schitului Nifon, pendinte de Mănăstirea Secu, cu stăruită Vă rugăm Prea Sfințite Stăpâne să binevoiți a aproba restaurarea și redeschiderea schitului Nifon, făcând și demersurile necesare către Sfântul Sinod și onor Minister al Cultelor pentru înfăptuirea acestui nobil și sfânt scop.

Suntem ai Prea Sfinției Voastre prea supus cu tot soborul.

Stareț,

protos. Ghedeon Coșofreț <ss>

Secretar Zosima Areanu <ss>

P.S. Sale

P.S. Episcop Teofil al Romanului și Hușilor

Arhiva Mănăstirii Secu, dosar 5/1952, f. 106-108. Copie.

4. 1952 februarie 18, Roman. *Episcopia Romanului și Hușilor a aprobat restaurarea ruinelor de la Schitul Nifon.*

Sf. Episcopie a Romanului și Hușilor
Nr. 1218 din 18 februarie 1952

Prea cuv. Protos. Ghedeon Coșofreț
Starețul Mănăstirii Secu
Raionul Tg. Neamț

Motivați de raportul Prea Cuv. Voastre nr. 80/1952 vă facem cunoscut că aprobăm restaurarea ruinelor Schitului Nifon, din vatra mănăstirii Secu, în scopul de a fi pus la îndemâna viețuitorilor acelei mănăstiri, care ar dori să petreacă viața duhovnicească mai aspră, cât și pentru a suplini trebuințele religioase ale diferiților închinători, ce ar avea preferințe pentru acea așezare călugărească.

Redeschiderea bisericii aceluși schit, urmează să se facă de noi la timpul potrivit, bineînțeles atunci când totul va fi gata, și vor fi create și posibilități de așezare pentru 6-12 viețuitori, cu un superior din Secu, pentru slujbe, administrația depinzând întru totul de Secu, întocmai ca și Schitul Sihla de Mănăstirea Sihăstria.

Potrivit aprobării noastre de mai sus, în primăvara care se apropie, veți proceda la restaurarea bisericii schitului Nifon, cât și a chiliilor, cu respectarea angajamentului că nu veți greva ~~prea mult~~ posibilitățile materiale ale mănăstirii Secu.

Totodată veți interveni la organele silvice locale, raionale și regionale în vederea înzestrării schitului cu cele 6 ha de teren, poiană și pădure, care fac vatra schitului, precum și în cedarea materialului lemnos, din defrișarea copacilor crescuți în vatra schitului.

Episcop,
Teofil Herineanu <ss>
Exarhul mănăstirilor
Pr. Constantin Popa <ss>

Arhiva Mănăstirii Secu, dosar 5/1952, f. 105. Original.

5. 1952 martie 7, Mănăstirea Secu. *Fișă de monument privitoare la Schitul Nifon înaintată către Episcopia Romanului și Hușilor.*

7 martie 1952

Model fișă pentru biserici

Eparhia Romanului și Hușilor
Mănăstirea Secu
Hramul „Tăierea Capului Sf. Ioan Botezătorul”
Raionul Târgu Neamț
Regiunea Bacău

Biserica de piatră, hramul „Buna Vestire” de la schitul Nifon. Această biserică este așezată sub muntele Rotunda, la 1 ½ km departe de Mănăstirea Secu, în poienile Gheorghe și Nifon. Ctitorul întemeietor al bisericii „Buna Vestire” a fost ieroschimonahul Nifon Udrea Troțușanu din Mănăstirea Secu între anii 1740-1760. Hramul bisericii a fost „Buna Vestire”. Biserica dintru început a fost făcută din lemn. Ea și-a luat numele de la fondatorul său, Nifon și a servit ca loc de închinare și reculegere pentru călugării mănăstirii Secu cărora le plăcea viața sihăstrească.

Schitul Nifon a fost restaurat de mai multe ori în cele două poieni mai sus amintite.

În anul 1821 a fost ars și distrus de către turcii care au dat foc și mănăstirii Secu. El a fost restaurat din piatră la anul 1825, în poiana Nifon, lângă pâraul Săscuța. Cărțile și icoanele care se găsesc la Secu, dăruite după 1825-1865 ne îndreptățesc să credem că schitul Nifon a dăinuit până după secularizare, când a fost lăsat în părăsire.

Schitul Nifon astăzi este în ruină. Eparhiotul locului cunoscând nevoile mănăstirii Secu a aprobat ca schitul să fie redeschis și restaurat împlini nevoile duhovnicești ale călugărilor Secu și ale creștinilor din satele vecine.

Nr. crt.	Nr. de inventar	Starea actuală a bisericii	Nevoile bisericii	Deviz	Reparații și restaurări în trecut cu datele lor	Date suplimentare	Adăugiri
1	-	Ruinată	Restaurare la zidărie, la pictură, la mobilier și la obiecte	I se va face deviz de lucrări de un tehnician	1790, rep. 1825, rest. 1859, rest	N-are inscripții, nici nu se știe de a avut	

Biserica n-are nici un fel de inscripție și nici nu se știe cum va fi fost, nefiind trecută în nici o cronică mănăstirească.

Arhiva Mănăstirii Secu, dosar 7/1952, f. 14. Copie.

6. 1952 martie 21, Mănăstirea Secu. *Cerere adresată de către Mănăstirea Secu Ocolului Silvic Pipirig pentru a interveni la organele silvice superioare pentru a ceda 6 hectare teren ce reprezenta vatra Schitului Nifon.*

R.P.R.
M-rea Secu
No. 173
21. III. 1952

Către,

Ocolul Silvic Pipirig
Raion Tg. Neamț, Regiunea Bacău

Avem onoare a vă supune la cunoștință cele de mai jos:

Mănăstirea Secu are un schit care se numește Nifon, cu biserică de piatră și cu temelii de piatră pentru chilii, care schit este așezat în poienile „Nifon” și „Gheorghe”, dintre pâraul Săscuța, de sub muntele Rotunda, departe de mănăstire ca la 1 ½ km. Acest schit din necunoscute cauze a rămas în părăsire din a doua jumătate a secolului al XIX-lea.

Schitul Nifon a fost întemeiat pe locul mănăstirii Secu, loc care a depins dânsa până la 1935, când prin retrocedarea vetrei mănăstirești, făcându-se o nouă arondare a terenului, a trecut în raza ocolului Pipirig.

Mănăstirea Secu dorește ca acest schit rămas în părăsire atâta amar de vreme să fie refăcut pentru a servi nevoilor duhovnicești ale călugărilor din mănăstire, schitul Sihla fiind trecut la Sihăstria.

În acest scop ne îndreptăm către dv. cu stăruitoare rugăminte de a interveni către organele superioare silvice de la Regiunea Bacău și de la București, ca să se aprobe cedarea a 6 ha teren în care se cuprind poienile „Nifon” și „Gheorghe” și unde se găsesc ruinele schitului Nifon, ca acest teren curățat să poată fi vatra schitului Nifon.

Odată cu aceasta vă alăturăm în copie ord<inul> Sf. Episcopiei a Romanului și Hușilor, No. 1218/1952, prin care se aprobă redeschiderea schitului și împuternicirea de a face toate diligențele către organele silvice, pentru această redeschidere să devină un fapt real.

Noi suntem încredințați că și din partea dv. și a superiorilor dv. să găsiți înțelegerea cuvenită în această lucrare de seamă pentru mănăstirea noastră.

Luptăm pentru pace!

Stareț,
protos. Ghedeon Coșofreț <ss>
Secretar Zosima Areanu <ss>

Arhiva Mănăstirii Secu, dosar 5/1952, f. 110. Copie.

7. 1952 martie 22, Pipirig. *Ocolul Silvic Pipirig trimite către Direcția Regională Silvică Bacău solicitarea mănăstirii Secu prin care se cere 8 ha teren pentru vatra Schitului Nifon.*

R.P.R.
M<inisterul> S<ilviculturii>
Ocolul Pipirig Neamț
N. 427/1952.III.22.

Către
Direcția Regională Silvică Bacău
Serv(iciul) Culturii Pădurilor

Avem onoare a vă înainta în original adresa mănăstirii Secu, n. 173/1952 din 21.III dinpreună cu o copie a ordinului No. 1218/1952 a Episcopiei Romanului către acea mănăstire prin care mănăstirea Secu cere a i se permite să facă restaurarea Schitului Nifon care în prezent este părăsit și în ruină.

În ceea ce privește situația terenului care face obiectul cererii alăturate ținem să vă arătăm că este vorba ca mănăstirea în caz că i se aprobă refacerea acelu schit să intre în stăpânirea unei suprafețe de 6 ha poiană și 2 ha pășune împădurită cu esențe moi (mesteacăn, răchită și plop).

Vă rugăm să binevoiiți a dispune și a ne comunica rezultatul.

Șef ocol
<ss> Catană
Secretar tehnic
<ss> Vasiliu

Prezenta conf<orm> cu originalul

Arhiva Mănăstirii Secu, dosar 2/1952, f. 7. Copie.

8. 1952 mai 3, Pipirig. *Ocolul Sivic Pipirig solicită Direcției Regionale Silvice Bacău aprobarea cedării terenului pe care sunt amplasate ruinele schitului Nifon Mănăstirii Secu.*

R.P.R.
O<colul > S<ilvic> Pipirig
Nr. 724/1952.V.03
Intrat Regionala Bacău n. 9156 din 12 mai 952

Către

Direcția Regională Silvică Bacău
Serviciul Cultura Pădurilor

Urmare la raportul nostru No. 427/952 avem onoare a vă înainta schița de plan pentru explicarea celor menționate în raportul mai sus amintit.

În apropierea enclavei Schitului Nifon (18) sunt două poienițe în parcela no 89 și din care poienița este parțial împădurită.

Suprafața acestei poienițe este de circa 1 ha. În poienița 89 a există un zid de 4 m înălțime unde urma să se construiască schitul lui Nifon. Din cauză că nu s-a construit și nici nu s-a întreținut acea poieniță în prezent a fost invadată cu plop, mesteacăn, arin și ceva molid.

Cum conducerea mănăstirea Secu intenționează a reface acest schit urmează ca dv. să dați aprobarea ca să predăm aceste două poienițe și să reluăm enclava no. 8.

Mănăstirea are acces în aceste două poieni prin enclava no. 9 Dealul Vacilor și pe pârâul Săscuța. Față de cele mai sus vă rugăm a dispune comunicându-ne și nouă rezultatul.

T.R.P.R.

Șef ocol

<ss> Catană

Inginer șef,

Dima

Arhiva Mănăstirii Secu, dosar 5/1951, f. 115. Copie.

9. 1952 mai 19, Ocolul Silvic Pipirig. *Ocolul Silvic din Pipirig anunță Mănăstirea Secu că s-a aprobat cedarea terenului ce reprezenta vatra Schitului Nifon.*

Republica Populară Română

Ministerul Silviculturii

Ocolul Silvic Pipirig

Nr. 801

1952.V.19

Către

Sfânta Mănăstire Secu

La adresa dvs. nr. 173/1952 avem onoare a vă comunica ordinul DPS Bacău, Serviciul Cultura Pădurilor nr. 9156/1952 că pentru construirea Schitului lui Nifon s-a aprobat Poiana Mare I.8 iar celelalte două poienițe din parcela 89 urmează a fi predate culturilor forestiere, în care scop se vor împăduri.

Trăiască lupta pentru pace.

Seful ocolului,

<ss indescifrabilă>

Inginer șef,

<ss indescifrabilă>

Sf. M-re Secu

Intrat no. 295/1952 mai 21

Arhiva Mănăstirii Secu, dosar 5/1952, f. 111. Original.

10. 1952 iunie 2, Mănăstirea Secu. *Mănăstirea Secu cere Ocolului Sivic Pipirig să trimită un delegați pentru delimitarea vetrei Schitului Nifon precum și marcarea arborilor de tăiat.*

R.P.R.

Mănăstirea Secu

No. 295/ 2 iunie 1952

Către

Ocolul Silvic Pipirig
Raionul Târgul Neamț

Urmare adresei No. 801/1952, înregistrată la No. 295/1952, prin care ne comunicați ordinul 9852/1952 a Regiunii Silvice Bacău, de a aprobare a Inclavei 8, din corpul „Dealul Vacilor”, islazul mănăstirii care se numește „Poiana Schitului Nifon”, din parcela No. 90, pe care urmează să reînființăm vechiul Schit Nifon, cu onoare Vă rugăm să binevoiți a veni la fața locului pentru delimitarea numitei poieni și pentru marcarea arborilor din vatra și perimetrul poienii Schitului Nifon, I⁸, parcela 90, întrucât în vara aceasta mănăstirea intenționează să care piatra necesară fondării temeliei bisericii și chiliilor și să împrejmuiească poiana cu gard, de jur împrejur.

În vederea bunului mers al lucrărilor de restaurare a schitului Nifon mănăstirea noastră, potrivit spiritului din ordinul aprobator al Sf. Episcopii Romanului, No. 1218/1952, înțelege să conducă și să supravegheze lucrările ce se vor face, printr-un delegat al său la fața locului, desemnat și împuternicit de mănăstire ca să lucreze în numele său ca egumen, cu puteri limitate și semnalate în procesul verbal No. 141/1952 din 22 mai a.c., în persoana P.C. Protos. Epifanie Acatrinei, călugăr din această mănăstire.

Încredințați că în regimul de democrație populară, lucrările de ordin religios-social se sprijină în cadrul Constituției R.P.R. și a legilor țării, de apărare și libertate a cultelor, noi Vă mulțumim pentru tot ce se poate lucra în spiritul legilor existente, nadăjduim să ducem la bun sfârșit lucrul ce ne-am propus, reînființarea și redeschiderea Schitului Nifon.

Luptăm activ pentru pace!

Stareț,

Protos. Ghedeon Coșofreț

Secretar,

Vasile Lemnaru

Arhiva Mănăstirii Secu, dosar 2/1952, f. 13. Copie.

11. 1952 iulie 22, Mănăstirea Secu. *Cerere adresată de către Mănăstirea Secu Episcopiei Romanului și Hușilor pentru a interveni la Ministerul Cultelor și Sfântul Sinod în vederea redeschiderii Schitului Nifon.*

R.P.R.

M-rea Secu

No. 690

22 iulie 1952

Înalt Prea Sfințite Stăpâne,

Cu adâncă smerenie vă supunem știință cele de mai jos:

Prin măsurile administrative bisericești din 1949, mănăstirea noastră a fost lipsită de schitul Sihla, care a fost proprietatea sa și care din septembrie, acel an, a fost afiliat la Mănăstirea Sihăstria.

În apropierea Mănăstirii noastre se găsește ruinele părăsitului Schit Nifon, care a fost tot al Mănăstirii Secu și s-a pustiit de mai bine de o jumătate de veac. Acest schit am găsit potrivit să-l refacem și să-l redeschidem ca să dăm puțință bătrânilor călugări spre a trăi o viață mai retrasă. În acest scop am făcut demersurile necesare către Sf. Episcopie a Romanului și Hușilor, care cu ord<inul> no. 1218 din 18 februarie 1952 a aprobat restaurarea ruinelor Schitului Nifon din vatra Mănăstirii Secu, în scopul de a fi pus la îndemâna viețuitorilor din această mănăstire, obligându-ne să facem demersurile necesare către organele silvice locale, raionale și regionale etc.

Ascultători ordinului mai sus pomenit am făcut demersuri către organele silvice locale și regionale, care cu adresa no. 801 din 19 mai 1952, înregistrat la no. 295 din 21 mai 1952, ne-a comunicat ord. no. 9156/1952 a Regiunii Silvice Bacău care aprobă Poiana Mare I.8. din parcela 90 pentru restaurarea schitului Nifon.

Cum pentru nevoile viețuitorilor Mănăstirii Secu este de neapărată trebuință redeschiderea Schitului Nifon din apropierea mănăstirii noastre. Cum pentru acest lucru noi nu înțelegem să împovărăm bugetul mănăstirii și nici să apelăm la mila publică, ci prestând muncă benevolă, cum prin această restaurare se vine și în ajutorul populației vecine. Cu smerenie venim la I.P.S. Voastră ca să ne dați blagoslovenia pentru a continua lucrul nostru rugându-vă ca să mijlociți și la Sf. Sinod și la onor Minister al Cultelor ca să aprobe redeschiderea mai sus amintitului schit.

Anexăm copiile pe ord<inele> no. 1218/ 1952 și 801/ 1952.

Sunt al I.P.S. Voastre supus cu tot soborul.

Stareț,
protos. Ghedeon Coșofreț <ss>
Secretar Zosima Areanu <ss>

I. P.S. Sale

I. P.S. Mitropolit Sebastian al Moldovei și Sucevei

Arhiva Mănăstirii Secu, dosar 5/1952, f. 109. Copie.

12. 1952 iulie 23, <Mănăstirea Secu>. Gheorghe Vasile Stănoaia, Vasile Vasile Stănoaia, din com. Pipirig dau o ofertă prin care vor lucra la reconstrucția Schitului Nifon contra sumei de 10500 lei.

Onor. Sf. Mănăstiri Secu
Raionul Tg. Neamțu

Subsemnații, Gheorghe Vasile Stănoaia, Vasile Vasile Stănoaia, din com. Pipirig, raionul Tg. Neamțu, de meserie dulgheri, luând cunoștință de planul construcției clădirilor paraclisului și chiliilor de la Schitul Nifon, pendinte de Mănăstirea Secu, ne obligăm să construim aceste clădiri în următoarele condițiuni:

1. Paraclisul și clădirile confecționate, bârnuite și drănițite, după plan și după explicațiile lui, suma de 6000 (șase mii) lei, cu dim. 30 m lungime, 7 ½ m lățime și înălțarea paraclisului 4 m, deosebit turnul 2 ½ m. Drănițitul îndoit în rânduri.

2. Construcția parțială a clădirilor – ridicatul în ...¹, argele, drănițit și bârnuit o odaie, lei 4500 (patru mii cinci sute).

În această obligație intră și hrana care trebuie să ni se dea de la mănăstire așa după cum se dă de la obștie.

Plata lucrării să ni se facă: un avans la început iar restul în proporție cu mersul lucrării.

Ne obligăm să ne conformăm întru și angajărilor scrise și verbale.

23 iulie 1952.

Maeștri dulgheri

Vasile V. Stănoaia <ss>

Gheorghe Stănoaia <ss>

Arhiva Mănăstirii Secu, dosar 21/1956, f. 4. Original.

1 Indescifrabil.

13. <1952 iulie, Mănăstirea Secu>. *Ioan Pañțiru, Petrea V. Ticiriuc au dat o ofertă în valoare de 8000 lei pentru ridicarea unei clădiri la Schitul Nifon.*

Ofertă

Noi, subsemnații, Ioan Pañțiru, Petrea V. Ticiriuc ofertăm la ridicarea acestei clădiri la lungime de 27-40 m lungime și lățime 7,5 m.

Schița care este prevăzută la această lucrare este ridicată pe temelie, acoperită cu draniță, bârnuită, șâpcuită și tocurile pusă.

Această lucrare costă suma de lei zece mii. 8000 <adăugat ulterior>

Ioan Pañțiru <ss>

Petrea V. Ticiriuc <ss>

Arhiva Mănăstirii Secu, dosar 21/1956, f. 6. Original, datat după documentul anterior.

14. 1952 noiembrie 1, Mănăstirea Secu. *Proces verbal al consiliului economic al Mănăstirii Secu prin care Mitropolia Moldovei și Sucevei era anunțată că se vor începe lucrările de restaurare a Schitului Nifon în data de 3 noiembrie 1952.*

Proces verbal

Astăzi 1 noiembrie 1952.

Noi starețul sfintei mănăstiri Secu, împreună cu consiliul economic, întrunindu-ne în cancelaria sf. mănăstiri, conform aprobării Sf. Episcopii a Romanului și Hușilor no. ...¹ cu privire la restaurarea Schitului Nifon, ne-am hotărât cu toții să începem lucrarea pe ziua de 3 noiembrie 1952 cu un colectiv de patru sau cinci meseriași, în frunte cu Vasile Coșofreț din com. Vânători Neamț.

Pentru lucrul bisericii din lemn și două chilii cu sală dăm 200 prăjini loc din Poiana lui Neofit de pe Valea Secului și una mie lei pentru ridicarea din lemn acoperite aceste case cu draniță în timp de o lună de zile și mâncarea de la obștea mănăstirii. Condițiile ce am pus trebuie neapărat să fie făcute, încheat din lemn lung, să fie mai durabile, conform schiței de plan aprobată de noi.

Drept pentru care am încheiat prezentul proces verbal în dublu exemplar.

Protos. Ghedeon Coșofreț

Consiliul economic.

Arhiva Mănăstirii Secu, dosar 8/1952, f. 66. Copie.

1 Necompletat.

15. 1952 noiembrie 3, Iași. *Mitropolia Moldovei și Sucevei cere o copie după adresa prin care s-a aprobat restaurarea Schitului Nifon de către Episcopia Romanului și Hușilor.*

Republica Populară Română

Mitropolia Moldovei

Iași

Nr. 10656

3. noiembrie 1952

Stăreției Mănăstirii Secu

La raportul nr. 690 din a.c. vi se face cunoscut a ne trimite urgent copie după adresa Sf. Episcopii a Romanului și Hușilor, prin care s-a dat aprobarea de restaurare a schitului Nifon, pendinte de acea mănăstire.

Din încredințarea I.P.S. Mitropolit

Vicar

<ss indescifrabilă>

Secretar eparhial

<ss indescifrabilă>

Sf. M-re Secu, intrat no. 734

1952 noiembrie 10

Apostilă: Ne vom conforma Protos. Ghedeon Coșofreț <ss>

Arhiva Mănăstirii Secu, dosar 5/1952, f. 103. Original.

16. 1952 decembrie 24, Mănăstirea Secu. *Referat al arhimandritului Dionisie Udișteanu către starețul și consiliul economic al Mănăstirii Secu referitor la demersurile făcute de acesta la diverse instituții ale statului în interesul așezării monahale.*

1952.XII.24

Referat

către P.C. Stareț și onor. Consiliul economic al Mănăstirii Secu

Ascultător dispozițiilor date prin ordinul de serviciu no. 794/1952 m-am deplasat la Piatra Neamț, la Bacău și la București, de la 12.XII.1952 și până la 23.XII.ac., unde am prezentat și susținut interesele mănăstirii noastre în fața instituțiilor de stat și particulare , asupra cărora arăt cele de mai jos:

1. La Organizațiunea economică „23 August” din Piatra Neamț am stăruit și s-a rezolvat favorabil pentru mănăstire chestiunea lemnului marcat din pădurea statului necesar la construcția Schitului Nifon. Comunicarea s-a făcut Ocolului Silvic Pipirig.

2. La Regiunea Silvică Bacău am prezentat adresa noastră no. 800/1952, prin care se cerea lichidarea sumelor de bani 40% ce are de primit mănăstirea de la Ocolul Silvic Pipirig de la 1 septembrie 1950 și până la votarea Constituțiunei. Acolo mi s-a arătat de către reprezentanții Regionalei Silvice că avem dreptate în susținerea cauzei noastre, dar că sunt dispoziții venite de la Ministerul Gospodăriilor Silvice, Direcția contabilității prin care se oprește plata celor 40% rentă din exploatarea pădurilor colectivităților, după cum se arată în ordinul no. 90987/1949. Am fost îndemnat să merg la București unde să fac demersuri prin autoritățile noastre de resort ca să fie dezlegată problema satisfăcător pentru noi.

3. La București m-am prezentat la Ministerul Cultelor cu raportul no. 849/1952. Și de acolo am fost trimis la Sf. Patriarhie unde prin raportul no. 820/1952 am prezentat I.P.S. Patriarh situația specială a mănăstirii noastre, prin neplata de către Ocolul Silvic Pipirig a celor 40% din venitul realizat din exploatarea pădurilor, proprietatea mănăstirii noastre, I.P.S. Sa, a îmbrățișat cauza noastră și cu adresa de la cabinet no. 719/1952, a recomandat Ministerului Cultelor ca să susțină dreptatea cauzei noastre către Ministerul Gospodăriilor Silvice. Ministerul Cultelor a înaintat prin consiliul juridic adresa I.P.S. Patriarh și raportul nostru către Ministerul Gospodăriilor Silvice și adresa noastră către aceasta no. 818/1952, cu recomandarea favorabilă no. 19165/1952. La Ministerul Silviculturii am întâlnit multă înțelegere pentru dreptatea cauzei noastre de a ni se plăti până la zi tot ce ne datorează Ocolul Silvic Pipirig din 1 septembrie 1952 potrivit adresei no. 90986/1952, din care se pot constata dispoziții speciale pentru pădurile mănăstirii Neamțu și Secu. Am fost asigurat s-ar putea ca cota de 40% să ni se dea și pe mai departe, noi neintrând în rândul colectivităților. Hârtia noastră a fost înaintată comisiei de arbitraj pentru soluționare favorabilă. Cauza noastră se va dezlega fericit împreună cu mănăstirea Neamțu și alte biserici cu păduri. Să așteptăm comunicarea.

4. Am procurat pentru mănăstire, după nota de mi-a fost dată, ceea ce am putut găsi după situația și notele de plată aici alăturate.

Anexez memoriul cheltuielilor de transport și deplasare, precum și ordinul de serviciu no. 794/1952.

Arhim. Dionisie I. Udișteanu
contabil M-rea Secu

Arhiva Mănăstirii Secu, dosar 3/1952, f. 17. Original.

17. 1954 noiembrie 10, Mănăstirea Secu. *Mănăstirea Secu trimite actele solicitate de către Mitropolia Molodvei și Sucevei privitoare la restaurarea și redechiderea Schitului Nifon.*

R.P.R.
M-rea Secu
No. 734/10.XI.1954

Înalt Prea Sfințite Stăpâne,

La ordinul Înalt Prea Sfinției Voastre 10656/952, cu supusă smerenie, înaintăm alăturat copiile de pe ordinele Sf. Episcopii Romanului și Hușilor, no. 1218/952 și al Regiunei Silvice Bacău no. 801 din 19 mai 1952.

Și odată cu acestea ținem să vă supunem Înaltei cunoștințe Înalt Prea Sfinției Voastre următoarele: în conformitate cu aprobarea Ministerului Silviculturii a cedat 4 hectare de pământ deocamdată din vatra Schitului Nifon și pe lângă aceste s-au marcat și lemnul din pădurea statului pentru restaurarea schitului. Odată cu restaurarea schitului ne-am gândit să platăm în poiana schitului 3000 (trei mii) de duzi pentru a crește viermi de mătase pentru a da cotă la stat și pentru întreținerea câtorva călugări bătrâni care vor viețui acolo, neavând alte meserii se vor ocupa cu creșterea viemilor de mătase care rentează foarte bine și nu trebuie nici o cheltuială.

În felul acesta ar beneficia și statul și ar putea să trăiască la schit vreo 7-8 călugări bătrâni cari doresc o viață mai pusnicească și retrasă la un loc liniștit.

În felul acesta credem Înalt Prea Sfințite Stăpâne că prin ajutorul lui Dumnezeu într-un an de zile să putem restaura și organiza acest schit, bineînțeles numai cu aprobarea Înaltei Prea Sfinției Voastre. Această experiență cu creșterea viemilor de mătase a făcut-o un călugăr din mănăstirea Secului, care este stareț la mănăstirea Saracu din Banat și ne-a dat această idee și totodată după ce crește plantația de duzi ne dă și puieți de viermi de mătase, deasemenea și unele instrucțiuni necesare pentru creșterea viemilor de mătase. În felul acesta s-ar putea crea și posibilități de trai pentru viețuitori.

Rămân al Înaltei Prea Sfinției Voastre prea supus și plecat servitor.

Luptăm activ pentru pace!
Stareț,
Protos. Ghedeon Coșofreț

Arhiva Mănăstirii Secu, dosar 5/1952, f. 104. Copie.

18. 1955 mai 21, Mănăstirea Secu. *Mănăstirea Secu solicită Ministerului Cultelor aprobarea pentru redeschiderea Schitului Nifon.*

R.P.R.
M-rea Secu
No. 218
21.V.1955

Către

Ministerul Cultelor
București

Avem onoarea să vă supunem la cunoștință cele de mai jos:

În anul 1949 Sfânta Patriarhie sub jurisdicția căreia cădeau mănăstirile Neamț și Secu a luat de la Mănăstirea Secu schitul Sihla pendinte până la acea dată de Mănăstirea Secu și la alipit la Mănăstirea Sihăstria din apropierea Mănăstirii Secu.

De la acea dată Mănăstirea Secu fără un schit al său, unde să se poată retrage călugării bătrâni și cei doritori de liniște. Față de situația creată prin această cedare, Mănăstirea Secu s-a găsit nevoită să facă demersuri către autoritățile bisericești și civile ca să i se încuviințeze redeschiderea unui schit al său părăsit, anume „Schitul Nifon” cu o vechime de peste 200 de ani, la 2 km depărtare de Mănăstirea Secu.

Cu ordinul No. 1218/1952 Episcopia Romanului de care depindeau în acel timp parte din raioanele fostului județ Neamț a aprobat redeschiderea schitului Nifon, iar Ocolul Silvic Pipirig, în raza căruia se găsește schitul Nifon, a aprobat prin adresa 801/1952, cedarea Poienii Mari No. I.8 pentru a se redeschide Schitul Nifon în scopul arătat de conducerea Mănăstirii Secu.

Cum pentru aceasta este nevoie și de încuviințarea Onor Minister al Cultelor ne adresăm dumneavoastră cu rugămintea de a această imperioasă cerere a Mănăstirii Secu pentru nevoile călugărilor și ale credincioșilor din apropiere, lipsiți de lăcașul de închinăciune.

Luptăm activ pentru pace.

Stareț,
Protos. Ghedeon Coșofreț <ss>
Secretar,

Arhiva Mănăstirii Secu, dosar. 3/1955, f. 3-5. Copie.

19. 1955 iunie 1, București. *Ministerul Cultelor arată că pentru re deschiderea Schitului Nifon mănăstirea Secu trebuie să se adreseze Mitropoliei Moldovei și Sucevei.*

Ministerul Cultelor
Direcțiunea secretariatului

Mănăstirea Secu Neamț, Raionul Tg. Neamț, Regiunea Bacău
Nr. 14.077/1 iunie 1955

Ca răspuns la raportul dvs. nr. 218 din 21 mai 1955, vă facem cunoscut că pentru redeschiderea Schitului Nifon de pe lângă acea mănăstire urmează să vă adresați Mitropoliei Moldovei și Sucevei de a cărei jurisdicție aparțineți.

Director,
I. Onțanu <ss>

Șeful serviciului
Al. Stoianescu <ss>

Arhiva Mănăstirii Secu, dosar 3/1955, f. 6. Original.

20. 1956 octombrie 15. Mănăstirea Secu. Mănăstirea Secu cere Mitropoliei Moldovei și Sucevei să facă demersurile la forurile superioare pentru redeschiderea Schitului Nifon.

1956 octombrie 15
Nr. 852

Înalt Prea Sfințite Stăpâne,

Cu adâncă smerenie Vă rugăm să binevoiți a aproba începerea restaurării Schitului Nifon, pendinte de Mănăstirea Secu, din vatra acestei mănăstiri, a cărei vechime se ridică la mai bine de 250 ani, care a rămas în părăsire de la 1856 și până în prezent.

Asupra acestui schit mănăstirea noastră a făcut demersurile necesare către autoritatea Eparhială de care depindea mănăstirea noastră în cursul anilor 1951-1952, căpătând din partea acesteia binecuvântare pentru redeschiderea amintită de schit.

A făcut deasemenea demersuri și către autoritățile silvice ale regiunii Bacău și a Ocolului Silvic Pipirig pentru a fixa vatra amintitului schit din terenul „Vatra Mănăstirii Secu”, în raza căreia se găsește zidit schitul.

Căpătând aprobarea de teren circa 3 ha, am voit să începem lucrările de restaurare pentru care la vremea potrivită am cerut binecuvântarea Înalț Prea Sfinției Voastre și aprobarea onoratului Minister al Cultelor.

Întrucât redeschiderea acestui schit corespunde nevoii duhovnicești a călugărilor din această mănăstire cari ar dori să trăiască o viață de sihăstrie, departe de incinta mănăstirii și întrucât acest schit se găsește la o depărtare de circa 2 km de mănăstire, stăruitor vă rugăm să binevoiți a face demersurile cuvenite către locurile în drept, ca redeschiderea acestui schit să devină o realitate și pentru mănăstirea noastră și pentru credincioșii din vecinătate.

Sunt al Înalț Prea Sfinției Voastre supus cu tot soborul.

Stareț,

Arhim. Dionisie I. Udisteanu <ss>

P.S. Sale

Înalț Prea Sfințitului Mitropolit al Moldovei și Sucevei

Arhiva Mănăstirii Secu, dosar 5/1956, f. 23. Original.

21. 1956 noiembrie 6, Iași. *Mitropolia Moldovei și Sucevei cere a se comunica numărul ordinului prin care Episcopia Romanului și Hușilor a aprobat redeschiderea Schitului Nișon.*

R.P.R.

Mitropolia Moldovei și Sucevei

Iași

Nr. 13972/ 06. Noe<mbrie> 1956

Stăreției mănăstirii Secu

Raionul Tg. Neamț

La raportul nr. 852 din a.c. vi se face cunoscut de a ne comunica numărul ordinului cu care sf. Episcopie a aprobat redeschiderea Schitului Nișon pendinte de acea mănăstire și ne veți arăta dacă eventual se găsește și aprobarea M<inisterului> Cultelor.

După aceasta se va putea dispune.

Vicar,

<ss indescifrabilă>

Secretar eparhial

<ss indescifrabilă>

Sf. Mănăstire Secu, intrat no. 906/1956. XI. 13.

12.XI.956

Apostilă: Se va trimite în copie ord. Sf. Episcopii de Roman privitor la această chestiune

Stareț, Arhim. Dionisie I. Udisteanu.

Arhiva Mănăstirii Secu, dosar 5/1956, f. 24. Original.

22. 1956 noiembrie 13, Mănăstirea Secu. *Mănăstirea Secu trimite un raport Mitropoliei Moldovei și Sucevei privind demersurile realizate pentru redeschiderea Schitului Nifon precum și numerele ordinelor date de Episcopia Romanului și Hușilor și Ocolul Silvic Pipirig.*

R.P.R.
Mănăstirea Secu
No. 906.
13.XI.1956

Înalt Prea Sfințite Stăpâne

Cu smerenie Vă supunem la cunoștință cele de mai jos; urmare la ord. no. 13972/1956.

Înaintașii noștri, călugării din această mănăstire, călăuziți de dumnezeescul dar pe lângă că au împodobit casa metaniei lor, mănăstirea Secu, au ridicat și locașuri de liniște duhovnicească în vecinătatea acestei mănăstiri: Schitul Sihăstria din „Poiana lui Anastasie”, Schitul Sihla de la Râpa Coroiului și Schitul Nifon, de sub muntele Rotunda care au fost mândria și podoaba călugărismului din văile acestea.

Dintre aceste așezări săhăstrești astăzi mai dăinuește Sihăstria și Sihla Secului. Iar Schitul Nifon, din cauza nepăsării și nesimțirii conducătorilor acestei mănăstiri, din trecute vremi, a rămas în părăsire și degradare, spre rușinea și mustrarea noastră, a acelor care nu vedem mai departe decât înaintașii noștri care au fost nepăsători și nesimțitori față de casa lui Dumnezeu.

Conducerea mănăstirii Secu, cunoscând frumusețea și plăcuta așezare a părăsitului schit Nifon, încă din anul 1951, prin procesul verbal nr. 113/1951, a luat hotărârea ca să ridice din ruină acest schit, cu mijloacele sale personale, fără a apela la mila publică și fără a împovăra biserica și statul cu restaurarea acestui schit.

În acest scop, cu raportul 80/1952, s-a îndreptat către eparhiotul locului P.S. Episcop al Romanului și Hușilor, înfățișându-i problema în tot întregul său și cerându-i aprobarea redeschiderii amintitului schit, din vecinătatea mănăstirii Secu.

Autoritatea superioară bisericească, cu ord<inul> no. 1218/1952, găsind întemeiată argumentarea mănăstirii Secu a aprobat redeschiderea schitului Nifon.

Ocolul Silvic Pipirig, la întâmpinarea noastră no. 173/1952, cu rap<ortul> său no. 724/1952 a cerut Regiunii Silvice Bacău, delimitarea vetrii schitului Nifon din perimetrul enclavei, în suprafață decisă de 6 ha. Cu ord<inul> 801/1952 același Ocol Silvic ne comunică aprobarea no. 9156/952 a Reg<iunii> Silvice Bacău, pentru vatra Schitului Nifon.

Deespre acest gând călăuzitor al nostru când am trecut din nou la Eparhia Mitropoliei Moldovei și Sucevei, cu raportul 690 și 734/952, potrivit ord<inului> I.P.S. Voastre no. 656/1952 am alăturat copiile de pe adresele no. 1218/1952 a Episcopiei Romanului și Hușilor și no. 801/1952 a Ocolului Silvic Pipirig, cerând ca să se facă și demersurile necesare către Sf. Sinod și onor Minister al Cultelor, pentru a se aproba redeschiderea Schitului Nifon.

Nu cunoaștem sub ce robii au căzut întâmpinările noastre, în cazul redeschiderii Schitului Nifon, dar până acum de la mama noastră Sf. Mitropolie a Moldovei n-am primit nimic.

Observând acum în jurul mănăstirii noastre se ridică case și schituri din binecuvântarea Sf. Mitropolii, cum autoritatea de stat restaurează așezămintele vechi bisericești cu ajutorul bănesc al statului, am folosit prilejul conferinței stareților și protopopilor, când am cerut I.P.S. Patriarh Iustinian aprobarea redeschiderii Schitului Nifon de la Secu și ne-a și aprobat verbal, îndreptățindu-mă să fac demersuri către Eparhia Moldovei, ceea ce am și făcut prin raportul no. 852/956.

Înalt Prea Sfințite Stăpâne, redeschiderea Schitului Nifon aparținător de mănăstirea Secu este de o mare importanță pentru viețuitorii acestei mănăstiri care caută un asemenea loc de retragere

duhovnicească, în locul schitului Sihla care a fost luat de la mănăstirea Secu, fără voia și fără încuviințarea soborului mănăstirii noastre.

De aceea, încrezători în dreptatea și bunătatea Înalt Prea Sfinției Voastre, pentru redeschiderea Schitului Nifon, alăturăm din nou, a treia oară, copie de pe ord<inul> Sf. Episcopii a Romanului no. 1218/1952 și a Ocolului Silvic Pipirig no. 801/1952, precum și fotocopie de pe ruinele schitului.

Sunt al I.P.S. Voastre supus cu tot soborul.
Stareț, Arhim. Dionisie I. Udirsteanu <ss>

Arhiva Mănăstirii Secu, dosar 5/1956, f. 25-26. Copie.

23. 1956 decembrie 14, Mănăstirea Secu. *Mănăstirea Secu se adresează Ministerului Cultelor pentru aprobarea redeschiderii Schitului Nifon.*

1956 decembrie 14
Nr. 952

Către,

Ministerul Cultelor
Direcția secretariatului
București str. N. Filipescu, nr. 40

Avem onoare a vă supune la cunoștință cele ce urmează.

În apropiere de Mănăstirea Secu, la distanță de 1,5 km, în pădure, se găsește ruinele fostului Schit Nifon a cărui existență a încetat de a mai fi din anul 1956. Acest schit din vitregia vremurilor și a neînțelegerii oamenilor din părțile noastre, a rămas în părăsire și astăzi nu au rămas din el decât ruinele vechii biserici.

Acest schit mănăstirea noastră urmărește să-l redeschidă pentru nevoile bătrânilor călugări din mănăstire doritori de o viață duhovnicească deosebită. În acest scop, încă din anul 1951, am intervenit către autoritățile bisericești eparhiale de care depindeam atunci și în același timp de la organele silvice raionale și regionale, aprobare pentru cedarea terenului pe care se găsesc ruinele fostului Schit Nifon, care constituie vatra aceluia schit.

În anul acesta, la 15 octombrie, ne-am adresat din nou Sfintei Mitropolii a Moldovei, cu rugămintea a de a ne încuviința aprobarea redeschiderii schitului Nifon. Cum pentru aceasta este nevoie și de aprobarea domniei voastre, ne îndreptăm cu rugămintea stăruitoare ca să binevoiți a încuviința redeschiderea schitului Nifon pentru nevoile religioase ale călugărilor din Mănăstirea Secu.

Încredințați că veți binevoi să luați în considerație rugămintea noastră, vă rugăm să primiți expresia recunoștinței noastre.

Stareț,
Arhim Dionisie I. Udișteanu <ss>

Arhiva Mănăstirii Secu, dosar 5/1956, f. 2. Original.

24. 1957 ianuarie 10, București. *Ministerul Cultelor anunță Mănăstirea Secu că nu se pot înființa mănăstiri sau schituri noi decât cu aprobarea Sfântului Sinod.*

Ministerul Cultelor
Direcțiunea Secretariat, Plan, Invest Ad-tiv

Mănăstirea Secu

Raionul Tg. Neamț, Regiunea Bacău

Nr. 27466/56

10.01.1957

La adresa dvs. nr. 952/1956, referitor la redeschiderea schitului Nifon, vă facem cunoscut că potrivit art. 76 din statutul Bisericii Ortodoxe Române și art. 5 din regulamentul pentru organizarea vieții monahale, nu se pot întemeia mînăstri sau schituri noi, decât cu aprobarea Sinodului, la propunerea chiriarhului respectiv.

Director,

I. Onțanu <ss>

Seful serviciului,

P. Rădulescu <ss>

Intrat no. 21/1957.01.19

Arhiva Mănăstirii Secu, dosar 21/1956, f. 1, copie.

25. 1957 februarie 19, Mănăstirea Secu. *Mănăstirea Secu scrie un memoriu către Președinția Consiliului de Miniștri și Departamentul Cultelor pentru a interveni în chestiunea redeschiderii Schitului Nifon.*

R.P.R.

M-rea Secu

No. 21/19.02.1957

Către,

Președinția Consiliului de Miniștri.

Departamentul Cultelor

București

Înalt Prea Sfințite Stăpâne

Cu smerenie Vă supunem la cunoștință că în vecinătatea mănăstirii noastre la cca. 1 ½ km, depărtare de mănăstire se găsesc ruinele fostului Schit Nifon cu hramul „Bunavestire”, înființat de doi ieroschimonahi din mănăstirea Secu, Nifon și Gherasim, la sfârșitul secolului XVII-lea, pe la 1689; care a fost la început construit din lemn și restaurat în mai multe rânduri, în poiana mare de sub muntele Rotunda și zidit din piatră la 1856, într-o poiană mai mică, mai în fund, spre nord, neterminat și în stare de părăsire.

Acest schit, mănăstirea noastră caută să-l refacă pentru nevoile duhovnicești ale călugărilor doritori de viață monahală mai aspră și ca un fel de metoc gospodăresc al casei noastre.

În acest scop am făcut demersurile necesare către Sf. Episcopie a Romanului și Hușilor, cu răspuns no. 80/952, din anul 1952, de la care am primit aprobarea chiriarhului¹. De asemenea am făcut demersul să către Ocolul Silvic Pipirig, cu adresa no. 173/952, iar acesta, cu răspuns no. 7024/952, a intervenit către Regionala Silvică Bacău, care a aprobat cedarea terenului pe care se află ruinele schitului Nifon, în ordinul no. 9156/1952, comunicat nouă de Ocolul Pipirig, no. 801/952.

Despre acest gând al nostru când am trecut sub Eparhia Mitropoliei Moldovei cu rap<oartele> no. 690 și 734/952 am cerut și Sf. Mitropolie a cerut copie de pe ord<inele> aprobatoare mai dinainte.

Întrucât am văzut că nu ne vine nici un răspuns am revenit asupra acestei năzuințe a noastră către Sf. Mitropolie cu rap<ortul> nostru no. 852 și 906/956, trimițând din nou copie de pe ordinele de aprobare anterioare.

Am intervenit și către onor Ministerul Cultelor tot în acest scop, cu rap<ortul> no. 952/1956, răspunzându-mi-se cu ord<inul> no. 27.466/1956, că referitor la redeschiderea schitului Nifon ca în conformitate cu art. 76 din Statutul Bisericii Ortodoxe Române și art. 5 din Regulamentul pentru organizarea vieții monahale, să ne adresăm I.P.S. Voastre cu rugăminte de a interveni la Sf. Sinod pentru aprobarea redeschiderii schitului (singurul în măsură de a vă da aprobare pentru întemeiere de mănăstiri și schituri noi).

Înalt Prea Sfințite Stăpâne

Schitul Nifon de care este vorba nu este o așezare monahală care se întemeiază acum ci una care a fost iar noi voim sa-l restaurăm pentru nevoile noastre duhovnicești și gospodărești, ca un metoc al mănăstirii noastre și pentru a nu pierde terenul câștigat cu multă greutate.

Noi arătăm că pentru realizarea lucrului nostru nu vom folosi nici fondurile statului și nici mila credincioșilor ci numai brațele și posibilitățile noastre materiale și locale.

Suntem încredințați că se va găsi soluția mai potrivită în deslegarea acestei probleme, de seamă pentru noi, redeschiderea Schitului Nifon, ca metoc al gospodăriei mănăstirii noastre.

Luptăm activ pentru pace!

Stareț

Arhim. Dionisie Udișteanu <ss>

Secretar,

Zosima Areanu <ss>

Arhiva Mănăstirii Secu, dosar. 21/1956, f. 2-3, copie.

1 Pătat cu cerneală, indescifrabil.

26. 1957 februarie 19, Mănăstirea Secu. *Mănăstirea Secu cere aprobare de la Sfatul popular al comunei Mănăstirii Neamț pentru începerea lucrărilor de restaurare de la Schitul Nifon.*

R.P.R.

M-rea Secu

No. 77/19.02.1957

Către Sfatul Popular al comunei Mănăstirii Neamțu, Raion Tg. Neamț

Avem onoare a Vă supune și cunoaștință că pe terenul mănăstirii Secu, sub muntele Rotunda, în partea de nord, la depărtare de 1 ½ km, în poienile Schitului Nifon, se găsesc ruinele Schitului Nifon, întemeiat la 1689, și pe care mănăstirea noastră a făcut demersurile necesare către autoritățile superioare bisericesti și silvice ca să aprobe restaurarea acestui schit care să servească ca metoc pentru nevoile duhovnicești și gospodărești ale mănăstirii noastre, aprobări care le-am căpătat încă din anul 1952 de la Sf. Episcopie a Romanului no. 1218/952 și Regiunea Silvică Bacău no. 9156/952.

Cum noi dorim ca chiar din anul acesta să începem lucrările de restaurare ne adresăm și către dv. cu rugăminte de a vă da și dv. cuviincioasa dezlegare pentru lucrul ce vom ca sa-l facem în gospodăria noastră.

Arătăm că el va fi restaurat fără să împovăram autoritățile de stat sau să facem apel la mila publică, ci numai cu ajutoarele noastre bănești și cu brațele viețuitorilor din obște.

Primiți respectul și mulțumirea noastră.
Stareț,
Arhim. Dionisie Udișteanu

Arhiva Mănăstirii Secu, dosar 21/1956, f. 4. Copie.

*DOCUMENTS REGARDING THE REESTABLISHMENT OF THE NIFON HERMITAGE
(1935-1957)*

(Abstract)

The Nifon hermitage of the Secu monastery was founded probably in the 17th century, and ceased its activity until the middle of the 19th century. In 1934, the Secu monastery lost the Sihăstria hermitage and this fact brought the idea of re-establishing the Nifon hermitage, where monks could live in peace and prayers. The first attempt to reopen this monastic settlement was made in 1935, but received no response at all. The idea was resumed in 1951, when other requests were made to the Roman and Hussite diocese, which approved the start of repair work. In the middle of 1952, the Secu monastery came under the jurisdiction of the Metropolitan Church of Moldova and Suceava, which led to the resumption of the procedures for approving the reopening of the hermitage. The requests and interventions at various state institutions had no effect, which is way, the monastic settlement has remained in ruins until now. 26 documents that reflect the steps taken by the Secu monastery for the reopening of the Nifon Hermitage during 1935-1957, were presented.

ÎN EXCURSIE LA SECUL¹

Eugen DARZEU

Era pe înserate.

În cerdacul mănăstirii în care mâncaseră cei câțiva excursioniști, umbre ușoare începuseră să se coboare de sub acoperișuri, întunecând pereții.

Ușile deschise ale chiliilor păreau guri negre din care când și când răsărea câte un călugăr îmbrăcat în rasă de șiac cafeniu, care cu pași înceți și leneși cobora treptele scării îndreptând-se cine știe unde prin curtea pietruită.

Excursioniștii mâncaseră demult, dar mai ședea încă pe băncile de lemn alb, în jurul mesei pătrate, povestind cu glasuri potolite impresii din alte călătorii pe care, mai demult, l-au făcut fiecare, prin alte locuri, cu alte priveliști minunate.

Aproape de dânșii, rezemat de ușorul unei uși stătea de multă vreme călugărul Nicodem și-i privea lung, rând pe rând pe fiecare.

Călugărul Nicodem era un om înalt, bine legat, cu un cap mare, bărbos și cu niște ochi mari, negri, deschiși sub sprâncene îmbinate. Stătea rezemat de ușorul ușii cu mâinile încrucișate deasupra pieptului, cu capul înclinat pe o parte, privind pe sub sprâncene. Ochii lui aruncau străluciri neînțelese. Poate prin mintea neobișnuită demult să mai lege gânduri lumești, îi vor fi trecut atunci gânduri cucernice, sau poate, cine știe, i se ciocneau în piept privind spre oamenii aceia veseli, doruri de o altă lume, de lumea părăsită de atâta vreme; – înfățișarea lui însă de om înalt și zdravăn, de om întunecat care cu ochii cercetători privea pe fiecare, ar fi putut să înfricoșeze chiar și pe un om tare de fire, dar încă pe doamna Mircea, femeie sperioasă și de umbra ei.

Vorbea cu domnul Preda, când l-a văzut întâi și a fost de ajuns ca să- i zărească ochii întunecați pentru ca să i se pară dușmănoși și răi: vorba i se slei pe buze și un fior rece îi trecu de-a lungul șirei spinării.

– De ce o privește călugărul astfel?

Gândul acesta îi aduse altele și acelea toate o făcură să înțeleagă că o primejdie amenință. Se apleacă atunci spre vecinul din dreapta și-i suflă tremurat:

– Întoarce capul și uită-te la călugărul din spate.

Domnul Preda întoarse capul, privi amănunțit pe călugăr și apoi o întreabă din ochi numai:

– Ei, ce vrei cu călugărul?

– Nu ți se pare că se uită prea lung?

Preda zâmbi, apoi, ca să râdă mai bine, spuse în șoapte celorlalți că doamna Mircea face cu ochiul călugărului din ușă. Ceilalți priviră curioși întâi spre călugăr, apoi mirați spre doamna Mircea; dar văzând spaima de pe chipul acesteia priviră din nou spre călugăr și parte au râs, parte însă au simțit cum li se strecoară în suflet o undă de neliniște:

– Călugări, călugăr, – dar prea întunecat și cu priviri iscoditoare!...

Doamna Mircea aducându-și aminte cât e de departe de la Agapia și până la Secul, unde se aflau; știind singurătățile în care erau; văzând soarele cum se prăvălea după munți și mai privind încă o dată, spre călugărul care stă mult și nemișcat nu se putu opri să nu spună a celorlalți, încet, din vârful buzelor:

– Mi-e frică... hai să mergem, vă rog!...

¹ Eugen Darzeu, *În excursie la Secul* în „Arhiva. Organul Societății Științifice și Literare din Iași, an XXVI, nr. 4– 6, 1915, p. 111– 116.

Numai domnișoara Evangheliade într-un colț al cerdacului sprijinită în coate, își purta liniștită privirile prin mănăstire și pe deasupra zidurilor ei, – pe când în alt colț al cerdacului tânărul Gruia, uitând și de priveliști și de tovarăși își umezea ochii de mulțumire, învăluind-o în mreajele privirilor lui.

În după amiaza târzie a zilei aceleia senine de iulie, mănăstirea Secul avea un farmec sălbatic nespus de atrăgător. Zidurile pătratului de chilii care păzesc biserica, curată din mijloc, țarmureau în parte, cu trupul lor bătrân, întinsurile. În cerdacul care, ca un brâu puternic, încingea pătratul, frații tineri se plimbau cu pași măsurați fără nici o treabă, poate gândindu-se la ceva, ori poate așteptând ca să treacă ziua mai curând, pentru a începe o altă asemănătoare celei de astăzi; călugări bătrâni în jilțuri lustruite numărau boabe de metanii murmurând rugăciuni sau privind țintă la vreun ungher împăienjenit, unde vor fi văzut prindându-se crâmpelile cele mai însemnate ale tinereții lor trecute, pierdute...

Liniște omorâtoare izvora de pretutindeni, până și văzduhul era tihnit, nici măcar o rândunică nu croia cărări nebune între cerul albastru ca albăstrelele și munții înalți și păduroși ca un albastru închis ca zorelele.

Domnișoara Evangheliade zâmbea gândurilor ei curate, strângând în suflet din prisosul de pace care plutea pe deasupra mănăstirii, – simțind desigur căldura privirilor iubitoare, care își făceau drum către dânsa, din celălalt colț al cerdacului.

Băncile împinse cu zgomot, pașii grăbiți și glasurile pripite ale tovarășilor, i-au trezit și pe dânsii, mirați oare de cum de graba care îi apucase pe toți.

– Să mergem copiii!...

Când am ieșit pe poarta mănăstirii, toți, unul după altul, au întors capul spre cerdacul de sus și iarăși parte au râs nepăsători. Iar parte o simțit cum li se irosește și ultima plăcere simțită peste zi: colo sus, în cerdac, călugărul Nicodem rezemat de ușorul ușii petrecea cu privirile lui neînțelese.

Afară de Iorgu Gruia și de domnișoara Evangheliade, care nu bănuiau ce răscoală era în sufletele celorlalți, nimeni nu se bucurat de frumusețea apei cristaline a Secului peste care au trecut, nici de răcoarea rariștei de mesteacăn de la poalele munților.

Urcau cu greu muntele aproape drept pe o cărărușă care se strecura pe sub tulpini de brazi drepti și înalți, ori pe sub ramuri de stejar groși și bătrâni.

Aceeași liniște ca și în mănăstire era și în codru; atât doar că din vreme în vreme, pornea din adâncuri neumblate o zvoană nelămurită, care venea șuierătoare printre acele brazilor; frământând ușor din frunzele stejarilor, fugărită pretutindeni de baterea unui vânt aproape nesimțit.

La fiecare înflorire mai puternică a frunzișului doamna Mircea tresărea, grăbea pasul și privea bănuitoare în urmă spre ceilalți tovarăși care urcau, unul câte unul, priporul muntelui.

– Hai să mergem mai repede... Ne apucă noaptea în codru!...

Domnul Preda, ca un om greoi ce era, rămăsese cel din urmă; răsuflând din adânc caută să se ție de ceilalți și icnind aproba.

– Da, să mergem mai repede...

În adevăr soarele călătorea grăbit spre crestele munților dinspre apus. Pe sub copacii care își țeseau crengile se mai vedeau încă răzbind săgeți galbene care picurau în pânza de umbră de mai jos, stropi mari de lumină.

Domnișoara Evangheliade și cu Iorgu Gruia țineau capul coloanei; mergând alături îi lăsase pe ceilalți cu mult în urmă, căci nu simțiseră cum se tot îndepărtau, într-atât se priveau de mult și își zâmbeau de adesea, fericiți că umblau prin locuri frumoase, că trăiau sub boltirea aceluiași cer îmbietor.

De la un loc cărarea început să se lărgească, copacii să se îndepărteze spre margini, pajiștea să se întindă, și cei doi intrară într-o poiană larg deschisă, în care iarba mare și deasă își păta verdele proaspăt cu roșul mazărichei, galbenul lumânărelelor și al sânzienelor și cu prisosul de alb al mărăgăritarelor.

Un copac bătrân, de pe când haiducii, își prăbușise trunchiul gros la pământ, drept în mijlocul poienii; mușchiul moale îl acoperise peste tot înveșmântându-l într-o haină de catifea verde, cum e buratecul.

Tinerii noștri se așezaseră pe trunchiul străvechi, așteptând pe cei rămași în urmă.

Poiana, cu cât coboară mai la vale se deschidea tot mai tare, fiind străjuită pe margini de codrul brazilor; de din vale porneau trupuri uriașe de munți care se îngrămădeau ridicându-se unii peste alții, ca treptele unei scări uriașe, pierzându-se în afundurile zării din ce în ce mai negri, mai fumurii.

Soarele roșu ca jarul, își rezema o margine de o creastă îndepărtată. Peste munți, peste vârfuri de codrii, peste adâncuri de prăpăstii se revarsă un potop de lumina aurie, care întindea un pod de beteală galbenă din poiană, până acolo la dânsul, la soare.

După un timp ca de după un decor făcut de mână de maestru, începură să răsară din pădure, în scenă deschisă a poienii, excursioniștii, tot cu doamna Mircea în frunte și cu domnul Preda în coadă; erau înfierbântați, erau osteniți, dar erau tot mai liniștiți. Se așezară cu toții pe trunchiul catifelat al bradului prăbușit și răsuflară mulțumiți.

Toți ochii erau îndreptați spre amurgul însângerat, spre partea aceea a văzduhului pe care se desfășura asfințitul. Aerul prefăcut într-o pulbere luminoasă schimba ca între o feerie priveliștea locurilor, de parcă codrii împrejurimilor erau alții, poiana alta și chiar ei, excursioniștii, alții, atât de liniștiți erau acum, atât de vrăjiți priveau ceea ce unii nu mai văzuseră poate; și ascultau în liniștea desăvârșită a întinderilor cum se furișă printre trunchiuri de copaci o adiere molcomă de vânt.

Atunci nu mai încăpea în sufletul tuturor, desigur, decât sentimentul covârșitor al mulțumirii că văd, că simt frumusețea. Chipurile tuturor erau senine, ochii tuturor purtau în ei luminile apusului și nu-l scurma pe niciunul îndoiala.

Și iată că deodată pădurile hohotiră spăimântate, că ecouri adormite aruncară din munte un răcnet care cutremură sfîntenia liniștei?...

– Ce este?... Ce sa întâmplat?

Undeva prin codru, departe, la vale, cineva nevăzut dar mare, dar puternic, strigase.

Groază într-o clipă topi pacea din câte suflete erau acolo în poiană, grăbind bătăile inimilor și înfrigurând privirile ochilor.

Toți săriră în picioare și așteptară.

Și iată că de a doua oară răsunară adâncurile. Ochii se priviră întrebători, noduri se ridicară în gâtleri: doamna Mircea se aruncă în mijlocul grupului; domnul Preda nu mai izbutea să șteargă nădușeala de pe frunte, iar domnișoara Evangheliade, tremurând ca o păsărică, se sprijini de Iorgu Gruia.

– Ce să fie? Putut să articuleze careva.

– Vreun cioban, la vreo stână,... căuta să-i liniștească un altul.

– Să fugim!!...

Porniră toți fugind, împiedicându-se...

Într-atâta singurătate, într-o liniște atât de amăgitoare, un răget neașteptat pricinuieste totdeauna fiori de groază adevărată.

Și iarăși neînțeleșul strigat mai des și mai aproape.

– Dar dacă o fi hoții?

– Oare s-ar putea?

– Vai! ... hoții!...

Fugeau ca nebunii; nu mai știau cum merg, pe unde merg. Curgeau șiroaiele de nădușeală de pe fețele lor și tremurau ca de friguri. Bietul domnul Preda își dădea sufletul alergând; domnișoara Evangheliade aproape plângea; cei mai mulți erau pământii la față. Numai Iorgu Gruia se simțea oarecum fericit: *dânsa* se rezema puternic de brațul său.

– Ah de-am scăpa din pădure!... Haideți vă rog mai repede!..., începu să se roage doamna Mircea; dar amuți căci același strigăt se auzi de data asta chiar ici, aproape.

Unul mai curajos întoarse capul și încremeni locului:

– Iată-!!!...

Încremeniră toți.

Dinspre vale se vedea venind prin poiană în fugă, un om. Măinile îi erau ridicate în sus, parcă ai fi făcut semne. Doamne Mircea numai cât privi la vale și răcni aproape leșinând:

– Călugărul!!!...

În adevăr era călugărul Nicodem; acum i se putea vedea capul gol și fața bărbosă, cum și pulpanele rasei lui călugărești care fâlfâiau după dânsul, i se înțelese și strigătul:

– Pungaaa, ... Pungaaa!...

Se priviră unii pe alții vineți de frică:

– Vreau să-i dăm pungile!...

Domnul Preda vâra o mână tremurătoare în buzunar și își pipăi punga de care se va despărți în curând; doamnele se sprijineau de brațul bărbaților și lacrimi calde măsurau lungimea nasului; domnișoara Evangheliade plângea cu tot dinadinsul lăsându-se toată pe umărul lui Gruia care deși tremurând îi spunea, neîncrezându-se sigur:

– Nu îți fie frică duduie,... ești cu mine!...

– Punga, ... Punga!...

– Vai, cine m-a pus să vin la Secul!?!...

– Excursie ne-a trebuit?!...

În vremea aceasta, pe când sărmănele inimi zvâcneau de mai să spargă coșul piepturilor, călugărul Nicodem, zbârlit și nădușit, cu ochii lui scăpărători dar veseli de data aceasta, se apropie de grup cercetând din ochi pe fiecare, până când zărind-o pe doamna Mircea se apropie de dânsa și întinzându-i o pungă femeiască îi spuse:

– Iertați, ați uitat careva punga asta, sus, în cerdacul mănăstirii!!!...

Au râs; au plâns; i-au mulțumit; i-au vorbit; au tăcut, – ce au făcut?

Nu-și mai aducea aminte nimeni. Priveau mulțumiți după călugărul Nicodem care și el mulțumit de banii cu care a fost răsplătit cobora liniștit poiana, și rând pe rând li se înseninară ochii și li se îmbujorau obraji.

De după crestele munților soarele mai împrășcă încă săgeți de lumină, dar pulberea de aur din aer se risipise deasupra codrilor din care începeau să se răslețească pânze de întuneric și pâlcuri de nouri aburii...

Aceeași liniște pretutindeni și în prietenoasa ei tăcere răsuna pline de voie buna glasurile excursioniștilor.

– Așa excursie înțeleg și eu!... râse domnul Preda arătând punga de care era să se despartă.

Domnișoara Evangheliade zâmbea fericită acum, privind cu ochii umezi spre Iorgu Gruia care nu se mai simțea de fericit ce era:

– Nu îți spusese eu duduie, să nu-ți fie frică lângă mine?...

Mănăstirea Secu înainte de anul 1915

(sursa: <https://imageromania.ro/produs/manastirea-secu-2/>)

Florin Pintescu, *Politicile SUA, Germaniei și Rusiei în spațiul românesc (1990-2018). Considerații geoeconomice, geoculturale și geostrategice*, Editura „Cetatea de Scaun”, Târgoviște, 2019, 316 p.

Motto: „Războiul este pace. Libertatea este sclavie. Ignoranța este forță”
(George Orwell, 1984)

Lucrarea domnului profesor Florin Pintescu, ne arată că în esență lucrurile nu sunt ceea ce par, iar politicile SUA, Germaniei și Rusiei față de România nu sunt ceea ce par a fi, așa cum sunt ele prezentate oficial. Lucrarea se axează pe ceea ce în geopolitică se numește fenomenul frontierei, axat pe avansul frontierelor celor trei super puteri față de România. Lucrarea este construită pe nucleu tezei de doctorat susținută în 2015 la Universitatea „Al.I. Cuza” din Iași, iar mesajul pe care îl transmite este că în siasul geopolitic ante și post 1990, România a suferit și suferă o multitudine de neajunsuri, care se pot repercuta cu șanse mari și în viitor. Istoricul Florin Pintescu demonstrează cu argumente afirmațiile potrivit cărora aceste neajunsuri au fost și sunt favorizate în special de profilul psihologic și psihocultural al românilor, citând în acest sens concluziile exprimate de psihologul clujean Daniel David, autorul cărții *Psihologia poporului român. Profilul psihologic al românilor într-o monografie cognitiv-experimentală*, apărută la Editura Polirom în 2015 și care concluziona: „Cred că profilul psihocultural al românilor este dominat de neîncrederea în oameni, care ne face să fim mai puțin toleranți și cooperanți cu alții în beneficiul comun (cooperarea noastră este mai ales una de supraviețuire, nu de succes). Lipsa de cooperare nu ne permite să ne folosim potențialul intelectual și creativ, ceea ce generează performanțe sub nivelul său. Acest lucru duce atât la exagerarea pozitivului – orice realizare este amplificată ca un semn că, deși nu se vede, potențialul este acolo –, pe un fond de emoționalitate crescută, cât și la exagerarea negativului – din frustrarea faptului că nu reușim să ne deblocăm potențialul, pe un fond de competitivitate nedublata de disciplină/autodisciplină, cinism și scepticism crescute. Probabil că acest profil psihocultural s-a născut pe fondul unei nesiguranțe/insecurități cronice de-a lungul istoriei”.

Lucrarea geopoliticianului Florin Pintescu este structurată pe cinci capitole, respectiv Geopolitica „frontierelor” și a sferelor de influență. Considerații introductive; Prizoniera acțiunii „frontierelor”. România în 1989 – aturi și slăbiciuni; Politicile Statelor Unite ale Americii în spațiul românesc după evenimentele din decembrie 1989; Germania și România post 1989. Aspecte geoistorice, geoeconomice, geoculturale și geostrategice; Politicile Federației Ruse în România post 1991, completată cu o bogată listă de anexe cu referiri la date statistice economice, financiare, democratice și educaționale dar și o bogată bibliografie.

În primul capitol se face o trecere în revistă a conceptului de geopolitica frontierelor în viziunea școlilor anglo-saxone, în mod special a lui Frederick J. Jackson Turner, părintele geopoliticii americane care declară că „cel mai important efect al frontierei a fost promovarea democrației...”¹ dar și contribuția

¹ Frederick J. Jackson Turner, *The Frontier in American History*, 1921, p. 30.

lui Charles Bungay Faecett, a cărui idee centrală se referă la frontiere ca zone de tranziție în care acționează trăsăturile și influențele a două sau mai multe regiuni și state diferite. Școala franceză de geopolitică, prin expertul ei numărul 1, Michel Foucher, este de părere că frontierele sunt simple linii ci „strategii ale actorilor statali sau non-statali care se joacă de-a șoarecele și pisica pe aceste granițe, modalități de integrare, de consolidare sau invers, rațiuni și efecte ale constestărilor”². Reprezentantul de seamă al școlii germane, în fapt creatorul geopoliticii, Friedrich Ratzel, este de părere că liniade graniță „este o abstracție, în vreme ce fâșia de frontieră reprezintă realitatea”³. Frontiera în viziunea școlii românești este prezentată de Simion Mehedinți, care conchide că frontiera estică a României reprezintă geografic și geopolitic hotarul estic al Europei și că „poporul carpatic a fost timp de trei mii de ani, ca popor mărginaș, o strajă de continuă veghe, și prin urmare nu e o semeție verbală, ci un adevăr pipăit, dacă acordăm Nistrului însușirea de simbol geopolitic”⁴, situație care se păstrează și azi. Gh. I. Brătianu este de părere așa cum arată și autorul că spațiul românesc de securitate, se întinde de la Dunăre și Nistru, până în Crimeea, care este o poziție cheie în dominarea Mării Negre. Capitolul analizează și conceptele de geografie politică, geopolitică, geoeconomie, geostrategie și geocultură, concluziile autorului pentru acest capitol sunt acelea că România se află din nou la intersecția imperialismului geoeconomic și geostrategic rus, celui geoeconomic al UE, și celui de tip mahaian, geostrategic american.

Cel de al doilea capitol *Prizoniera acțiunii „frontierelor”. România în 1989 – atuuri și slăbiciuni analizează situația geoeconomică a României dinaintea de 1989*, aflată în sfera de interes a URSS, geopolitic, geoeconomic și geocultural și geostratic parte a CAER și Pactul de la Varșovia, cu vecini ostili, excepție făcea Iugoslavia, cu o economie falimentară și o populație a cărui moral era scăzut. *Politicile Statelor Unite ale Americii în spațiul românesc după evenimentele din decembrie 1989*, se numește cel de al treilea capitol, analizează influențele americane asupra României, influențe geoculturale și geostrategice în special.

Capitolul prezintă și o istorie a relațiilor diplomatice româno-americane din 1859, când este deschisă prima reprezentanță consulară americană la noi, la Galați. Ideea acestui capitol este acela că, lovitura dată sistemului comunist a fost de tip geocultural, ca urmare a subversiunii ideologice sistematice întreprinse împotriva acestuia. Autorul concluzionează că politica culturală americană, face parte din promovarea valorilor americane în lume (the American way of life; American Dream și American self made man, dar scrie autorul, parafrazându-l pe Mircea Eliade, imperiile au făcut istoria iar țările dominate de imperii au suportat istoria).

Aspectele economice ale relației româno-americane sunt și ele prezentate, interesant fiind în această relație că, în 1978, SUA era al doilea partener comercial al României, fapt datorat Clauzei națiunii celei mai favorizate, obținute în 1975. Geostrategic, treptat după 1989, a intrat în sfera de interes ale NATO (de fapt SUA), devenid în 2004 membră, după eșecul din 1997 la summitul de la Madrid. Concluzia pe care o propune istoricul sucevean asupra influenței americane, geostrategic și geocultural, este că, din punct de vedere geoeconomic influența nu este sustenabilă întru totul, iar menținerea controlului american asupra României depinde vital deneînțelegerile dintre Germania și Rusia.

Germania și România post 1989. Aspecte geoistorice, geoeconomice, geoculturale și geostrategice se numește capitolul al patrulea, care pornește de la un motto ce sintetizează informațiile din capitol, un proverb vechi rusesc: „Neamțul este ca salcia, oriunde îl înfingi, prinde rădăcini”⁵. Germania este statul care a influențat cel mai mult România din punct de vedere economic. Nu trebuie neglijată după cum arată autorul, nici influența geoculturală, copleșitoare asupra spațiului românesc,

² Michel Foucher, *Fronts et frontières. Un tour du monde géopolitique*, Paris, Fayard, 1988, p. 22.

³ Friedrich Ratzel, *Politische Geographie*, 1925, p. 384-385.

⁴ Simion Mehedinți, *Le pays et le peuple roumain. Considérations de géographie physique et de géographie humaine*, București, 1930, p. 143.

⁵ Alexandr Soljenițin, *Arhipelagul Gulag*, vol. 3, 2008, București, Editura Univers, p. 345.

începând din secolul al XVIII-lea și accentuată în perioada interbelică și continuată și după 1989 prin diverse forme de cooperare culturală și educațională. De prăbușirea economică a României după 1989, Germania a profitat cel mai mult, care a devenit așa cum o demonstrează cu date statistice autorul, cel mai important partener comercial al României, iar capitalurile germane investite oficial dețin primul loc în economia României. Istoricul Florin Pîntescu este de părere că interesul statului german pentru țara noastră sunt calibrate pe **ceea ce este**, nu pe **ceea ce ar vrea** România să fie. Mai mult, Germania are o poziție importantă în cadrul UE, politic, economico-financiar dar și tabloul geopolitic est și sud-est european, deci și asupra României implicit. Concluzia autorului în privința influenței Germaniei asupra spațiului est-european este că având în vedere relațiile bune ale acesteia cu Rusia și Ungaria și investițiile germane în zonă, orice politică imprudentă a României față de Germania ar fi o greșeală geopolitică care ar dăuna intereselor României.

Ultimul capitol consistent în informațiile prezentate și analizate dar în concluzii este cel numit *Politicile Federației Ruse în România post 1991*. Motto-ul acestui capitol este un extras dintr-un discurs rostit de Winston Churchill, potrivit căruia „Rusia este o ghicitoare înfășurată într-un mister, în interiorul unei enigme”, autorul construindu-și argumentația pornind de la dublul paradox al relațiilor româno-ruse, cele de dinaintea Primului Război Mondial și cele post război, când Rusia/URSS devine inamicul public numărul 1. Capitolul analizează importanța geopolitică a Rusiei, un imperiu care a renăscut de mai multe ori, așa cum afirmă autorul, și care a devenit după 1945 una dintre cele două superputeri ale lumii. Autorul este de părere citând însă pe dizidentul Alexandr Zinoviev care nota că: „Moscova nu va ajunge niciodată la supremația mondială. Moscova se poate apăra împotriva oricărui adversar. Moscova poate da Occidentului o lovitură nimicitoare. Moscova are toate cele necesare pentru a întoarce pe dos întreaga planetă. Însă nu are nici o șansă de a stăpâni lumea...rușii nu dețin calitățile unei nații de stăpâni...”⁶ Autorul se oprește și asupra istoricului relațiilor româno-ruse dealungul istorie și conchide că din păcate existe puține lucrări care abordează această temă. În privința considerațiilor geoculturale, autorul este de părere că influența rusă este limitată și asta din cauza mentalității colective care a reținut doar aspectele negative, rușii fiind văzuți ca niște brute. Geoeconomic, relațiile au fost marcate în perioada comunistă de dependența economică și independența politică din partea României, iar după 1990, balanța comercială fiind negativă pentru România, autorul fiind de părere că este necesară o nouă abordare economică a relațiilor cu Rusia. Geostrategic, spune autorul, Rusia joacă un rol important în Europa dacă este să ne gândim doar la dependența de gazul metan al Germaniei, în timp ce în plan militar, afirmă istoricul sucevean, Rusia nu este la fel de bine plasată. Ideea imperială rusă (vezi anexarea Crimeii), nu este de neglijat ca și apropierea de China și Turcia. Autorul abordează sub forma unui studiu de caz relația România, Rusia și Republica Moldova, fiind de părere că, cooperarea Moldovei cu România este strâns legată de atitudinea Rusiei față de aceste procese, iar Unirea, spune istoricul Florin Pîntescu, nu se poate face fără „sprijinul” sau „înțelegerea” Rusiei.

Concluziile trasate de către profesorul universitar Florin Pîntescu sunt multiple. În primul rând, România a fost în 1989, victima unei puteri mici, prinsă în lupta superputerilor, mascând un fapt tragic, acela de a avea doi dușmani simultani, URSS și SUA. În 1989-1990, ieșită din comunism România avea câteva atuuri, așa cum sunt prezentate de către autor, și anume: economic România reușise singura industrializare reală din istorie, și cu ajutor de la suzeran, URSS. Agricultură era sistematizată, fiind mult mai performantă ca cea de astăzi. Toate acestea făcuse din România „țară de lumea a doua”, devenită azi, din păcate, țară de lumea a treia. Militar, armata română este mult mai slab dotată acum decât înainte de 1989.

De infanticidul economic, distrugerea agriculturii, pierderea resurselor, instrumentelor și serviciilor strategice esențiale pentru un stat (petrol, rafinării, gaz, resurse minerale, suprafețe agricole

⁶ Alexandr Zenoviev, *Homo sovieticus*, Editura Dacia, Cluj, 1991, p. 108.

și forestiere, telefonie fixă și mobilă, hipermarket-uri etc.) în favoarea transnaționalelor, a profitat în special Germania.

Totuși, există și niște plusuri și anume, numărul mare de experți software și hardware din România care s-au afirmat internațional, posibilitatea tinerilor din țara noastră de a studia și cerceta în instituțiile prestigioase de profil din Occident, posibilitatea de a munci și de a obține venituri mai mari decât în România în această parte a lumii (inclusiv în SUA, Canada, Australia și Noua Zeelandă).

În ceea ce privește acțiunile „frontierei” ruse asupra României, autorul conchide că Federația Rusă a blocat de o manieră extrem de eficace politicile României aplicate la Republica Moldova și, totodată, au amânat practic *sine die* orice tentativă serioasă de unire a celor două țări.

Concluzia finală a autorului este pesimistă. Acesta arată că, fără pilonul geoeconomic adecvat, „care să se afle în mâinile românilor”, nu există șanse reale de redresare a României. Concluzia autorului, de fapt, întrebările oricui român, „ce-a mai rămas de apărut?”, este că, România a mai rămas doar cu valorile spirituale și materiale, atâtea cât au mai rămas, iar România este sacrificată, fiind aceeași victimă, doar plutonul de execuție este cel care se schimbă mereu.

Lucrarea se bazează pe o analiză lucidă, pertinentă, chiar necruțătoare a României, care mereu a căutat o cale rătăcind între „trecut și fantasmagorie”. O carte care ar trebui citită de toți cei care vor să înțeleagă locul și rolul României pe tabla geopolitică a Europei de sud-est, o carte sub multe aspecte incomodă, pentru că încearcă și reușește să demitizeze unele aspecte geopolitice, o carte care poate fi sintetizată de sintagma: „România eternă între Orient și Occident”.

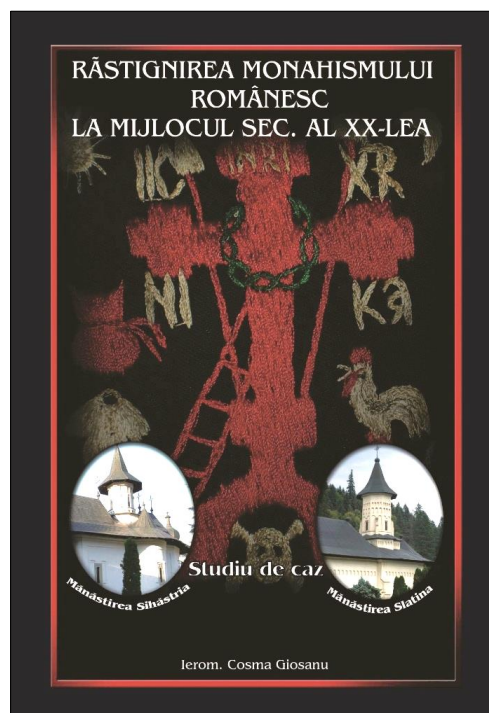
Emanuel BĂLAN

Ierom. Cosma Giosanu, *Răstignirea monahismului românesc la mijlocul secolului al XX-lea. Studiu de caz: Mănăstirile Sihăstria și Slatina*, [ediția II], Editura Egumenița, 2019, 374 p.

Prima ediție a acestei lucrări a fost publicată în anul 2009, cu prilejul împlinirii a 50 de ani de la publicarea Decretului 410/1959, în urma căruia, monahismul românesc a avut mult de suferit. În același an, la Mănăstirea Secu, s-au desfășurat lucrările Simpozionului „Decretul 410/1959 – Moment de oprimare a monahismului românesc”, desfășurat la 27 noiembrie. Publicarea prezentei cărți cu privire la evenimentele din 1959, a condus la creșterea interesului mai multor istorici, clerici și monahi pentru studierea acestei tematică.

Ieromonahul Cosma Giosanu, aparținător obștii Mănăstirii Sihăstria, a intrat în monahism în anul 1989 iar din acel moment a venit în contact cu monahi care au trăit evenimentele din toamna anului 1959 și cele din anul 1960, fapt pentru care a devenit interesat de aprofundarea subiectului. După ce a scris prima ediție, în anul 2019 a publicat o nouă ediție, revizuită cu informații noi.

Lucrarea este structurată pe mai multe capitole: *Preliminarii, Sfânta Scriptură și Sfântul Ioan Gură de Aur. Câteva considerații despre suferință, Cadrul istoric al momentului, Monahismul românesc între anii 1948 – 1960, Decretul 410/1959, Studiu de caz: Mănăstirea Sihăstria, Studiu de caz: Mănăstirea Slatina, Vinovăția morală din punct de vedere juridic*

și bisericesc, *Urmările Decretului 410 din 1959, Concluzii, Anexa I – Interviuuri, Anexa II – Documente și Bibliografie*.

Pentru întocmirea prezentei lucrări au fost folosite materiale publicate anterior dar și documente inedite din arhivele Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, Mănăstirii Sihăstria și CNSAS. În primă fază, este prezentat cadrul istoric în care regimul comunist s-a impus în România precum și primele valuri de represiune asupra Bisericii Ortodoxe Române. Autorul a prezentat cadrul general din țară înainte emiterii Decretului 410/1959 precum și aplicarea acestuia la Mănăstirea Sihăstria.

În capitolul *Studiu de caz: Mănăstirea Sihăstria* s-a prezentat situația așezării monahale din anul 1946 și până în anul 1960 iar în capitolul dedicat Mănăstirii Slatina, s-a studiat perioada 1949-1960. În anul 1949, cele două mănăstiri au fost unite, prin ordinul Patriarhiei, formând „Obștea Sfântului Teodor Studitul”, sub conducerea starețului Ilie Cleopa. Acest fapt a reprezentat și motivul pentru care, cele două edificii au fost studiate împreună, membrii obștii perindându-se de la o mănăstire la cealaltă.

Din obștea mănăstirii Sihăstria, în anul 1956, au fost trimiși 15 monahi pentru repopularea Mănăstirii Putna. În *Urmările Decretului 410 din 1959* se prezintă situația mănăstirilor după ce, un număr însemnat de călugări tineri au fost forțați în a trece în viața civilă. Dintre cei alungați, mulți au făcut demersuri în anii ce au urmat pentru a se întoarce la metania lor, unii reușind, în timp ce alții au revenit mult mai târziu, după 1990. În Anexa I – *Interviuri* au fost prezentate câteva interviuri cu unii supraviețuitori ai evenimentelor din 1959 care au viețuit la Mănăstirea Sihăstria. Astfel, s-au luat interviuri următorilor monahi: irodiacul Iustin Soica, Iulian Lazăr, monahul Nectarie Lazăr, viețuitori la Schitul Podromu, ieroschimonahul Simeon Zaharia și monahul Victorin Coteș de la Mănăstirea Sihăstria și schimonahia Paisia Nedelcu de la Mănăstirea Zamfira. Mărturiile acestor persoane sunt foarte prețioase pentru întregirea acestei lucrări, documentele fiind astfel coroborate cu surse orale.

Pentru Mănăstirile Sihăstria și Slatina s-a făcut lumină în ceea ce privește perioada anilor 1950-1960 dar mai rămân în țară foarte multe așezăminte monahale care ar merita de asemenea, același demers, fapt pentru care, lucrarea prezentată se dorește a fi studiată și luată ca model.

Cosmin NIȚĂ

Constantin Pașilea, *Purtau românește – O istorie ilustrată a portului popular românesc*, Editura Cetatea Doamnei, Piatra Neamț, 2021, 465 pag.

Purtau românește este un titlu neobișnuit, concludiv, dar care, paradoxal, cere un subtitlu obligatoriu care este: „O istorie ilustrată a portului popular românesc”!

Pe la jumătatea secolului al XIX-lea, intrau în limba română, în limbajul curent, dar și în literatură, sintagme precum: „straie nemțești”, „modă evropenească”, precum și termeni din garderoba franceză sau engleză. Se purtau „papion”, „joben”, „melon”, „botine”.

Exista, desigur, și o reacție contrară, a „pumniștilor” (de la Aron Pumnul): „cravata” devenea „gâtlegău”, iar „dicționarul” - „cuvintelnic”.

Așadar, *Purtau românește* devenea o marcă înregistrată, un fel de „Fabricat în România”, un „produs românesc”, așa cum mai găsim azi pe unele legume de import aduse din Grecia sau Turcia, Polonia sau UE.

Lucrarea este o „*enciclopedie*”, întrucât reunește domenii dintre cele mai diverse, de la istorie la etnografie și folclor, de la lingvistică la geografie, de la sociologie la heraldică, de la economie la filozofie, de la plastică la literatură, de la muzică la politică, de la arta culinară la turism.

După cum, ținând cont de nevoia de imagini, acestea depășind cred două treimi din totalul lucrării, avem reprezentări plastice dintre cele mai diverse: cărți, tablouri, gravuri, acuarele, guașe, ceracolor, grafică, xilografuri, cărți poștale, fotografii.

Sunt „scanate” și „cartografiate” toate zonele folclorice ale țării, mergându-se până la detalii pedante; sunt făcute trimiteri istorice dintre cele mai incisive și mai pertinente, costumul popular românesc devenind viu, antrenând oamenii în cele mai diverse aspecte ale vieții, în cele mai astrale momente, de la naștere și botez, până la nuntă și până la momentul morții.

Oamenii pozează convențional, reuniți în grupuri judicios gândite, dar și dansează, petrec la nuntă, participă la șezători, la clacă, la munca câmpului, își plâng morții, se bucură de sărbătorile de peste ani, laice sau religioase.

Purtau Românește este o enciclopedie a iubirii, întrucât găsim în această carte multă iubire: iubire de neam și de țară, iubire pentru tot ce este românesc, iubire pentru straiile românești, atât de frumoase și care impresionează și pe străini, iubire pentru fiecare petic de pământ românesc, iubire pentru Țările Țării (Țara Bârsei, Țara Făgărașului, Țara Hațegului, Țara Moților etc.), pentru Ținuturile Țării (Ținutul Pădurenilor, Ținutul Momârlanilor, Ținutul Neamțului), pentru Zonele Țării (Zona Sibiului, Zona Branului, Zona Munților Apuseni și Județul Alba, Zona Târnavelor și Câmpia Transilvaniei ș.a.), pentru Portul Popular din toate pământurile și apele Țării (Harghita, Covasna, Bistrița-Năsăud, Maramureș, Oaș, Sălaj, Bihor, Codru, Banat, Arad, Muntenia, Oltenia, Dobrogea, Moldova, Vrancea, Bucovina, Basarabia), iubire pentru fiecare moment al vieții trăit plenar.

Dar iubirea se revarsă generos și peste românii aflați dincolo de granițele istorice ale României (aromâni, istroromâni, românii din Serbia, Ungaria, Moravia, Cehia, Bulgaria, gorali; dar, lucru absolut remarcabil, și pentru etniile pe care generosul pământ românesc le găzduiește de sute de ani (maghiari, secui, ceangăi, sași, svabi, țigani, evrei, greci, turci, tătari, ruteni, huțuli, armeni, lipoveni, bulgari, slovaci, sârbi, albanezi etc.).

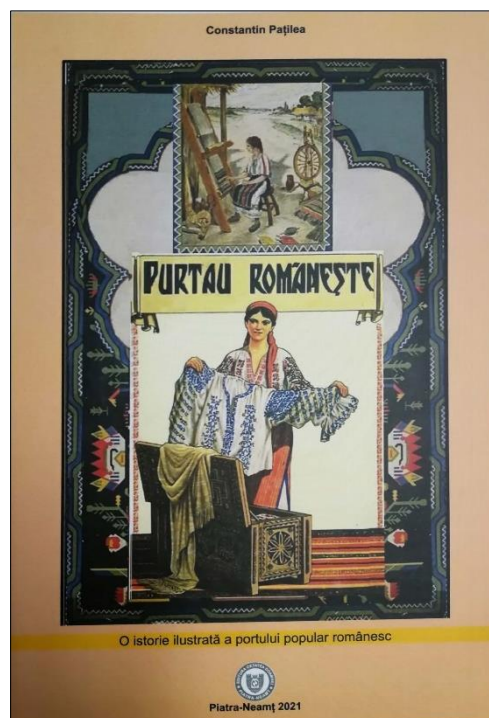
Purtau Românește este un muzeu viu, în care costumul popular este o „metaforă obsedantă care se transformă într-un mit personal”.

Omul de cultură, inginerul Constantin Pașilea, autorul acestei cărți unice este și un foarte cunoscut și apreciat filatelist și cartofilist.

Este autorul, între altele, a lucrărilor *Mesageri ai portului românesc*, Colecția și exponatul de cartofilie *Satul românesc*, lucrarea monografică *Chevallier – Cavalerul văii Bistriței*. Spirit enciclopedic, Constantin Pașilea este și un recunoscut numismat, autor al unor lucrări de specialitate de mare valoare.

Volumul este structurat în câteva capitole ce decurg logic și legic unele din altele: Primul capitol este dedicat Portului popular în teritoriile românești și cuprinde următoarele subcapitole: I. *Definire. Origine și evoluție, tradiție și meșteșug*; II. *Materiile prime necesare realizării costumului popular și operațiile de prelucrare a acestora*; III. *Costumul tradițional în componentele sale* (aici se impune o paranteză: fiecare subcapitol are la rândul său dezvoltări fractalice. Astfel, subcapitolul III are la rândul său următoarele subdiviziuni: *Cămașa, Ia românească, Ișarii, Fota (Catrința), Bunda (Pieptarul), Cojocul, Sumanul, Găteala capului, Năframa și acoperitoarele de cap. Basmăua, Căciula și Pălăria, Încălțăminte. Opinca, Cizmele, Ghetele, Bocancii, Pantofii*.

Un subcapitol complex, cerând erudiție și o știință aparte a legăturilor dintre diverse științe, nu întotdeauna convexe, este IV. *Purtarea portului popular*. Dacă până acum metoda de prezentare era una eminentemente descriptivă, acum totul devine dinamic, portretele sunt surprinse în mișcare, eseistul, omul

de știință trebuie să aibă și calități de prozator, de rapsod. Iată dezvoltările fractalice, structurale ale subcapitolului: *Portul zilnic, portul de lucru; Portul tradițional românesc pentru ocazii și sărbători; Evenimente; Mersul la oraș, la piață și la târg; Portul tradițional de sărbători, bălciuri (iarmaroace), jocuri (hore), petreceri; Tradiții populare: Dragobetele, Paparuda, Caloianul; Marile sărbători de peste an: Paștele, Crăciunul, Anul Nou; Nașterea, Nunta, Înfirmarea, Praznicele; Purtarea costumului tradițional la biserică și la procesiunile religioase; Alte prilejuri de socializare; Clăcile și șezătorile.*

Subcapitolul V este cel mai amplu și cuprinde *Zonele etnografice românești*, autorul scanând și trecând prin „RMN” toate zonele, descriind totul cu egală plăcere, și competență. (Lucrul acesta nu e deloc simplu: încercați, chiar filolog fiind, să vorbiți în toate graiurile, dialectele și subdialectele fiecărei zone și veți vedea cât de dificil e).

Ultimul subcapitol, intitulat *Minorități din România și portul lor tradițional*, ridică și mai multe probleme, începând cu cele de ordin istoric și social și terminând cu cele de ordin lingvistic. Un subcapitol al subcapitolului, nenumărat, este cel intitulat *Românii de peste granițe și cuprinde populațiile din țările de peste granița României.*

Cartea se încheie cu un dicționar-glosar, o bibliografie corespunzătoare care lămuresc cititorului unele necunoscute! „Enciclopedia” lui Constantin Pașilea cuprinde și câteva lucruri inedite sau care te pun serios pe gânduri.

Iată câteva exemple: majoritatea imaginilor din carte sunt realizate de către „neromâni”. Astfel fotografiile cu imagini documentare sunt realizate de: Carol Popp de Szatmari, Franz Duschek, Franz Mandy, H. Astmann, Herman Leon, Max Schwarz, Weissman, Iosif Berman, Ad.Chevallier, Franz Zeithem, Josef Kosmata, Leopold Adlar, Jean Tiedge, Emil Fischer, Kamilia Asboth etc, numărul românilor fiind sever „minoritar”: Mihail Spirescu, Alexandru Antoniu, Costică Acsinte...

Printre editurile și editorii de cărți poștale ilustrate românești faimoase sunt: Editura Carol Göbl, Ad. Maier & D. Stern, Socec & Co, I. Șaraga & Schwartz, Cheaure, Horowitz (toate din București), Frații Rothenberg (Roman), precum și câteva românești cum ar fi cea a lui G.M. Grigoriu din Constanța...

Un lucru aproape anecdotic: două tablouri reprezentând alegorii revoluționare, pătrunse de patosul pașoptist, respectiv *România revoluționară și România rupându-și (cătușele) lanțurile pe câmpia libertății* o au ca eroină pe Maria Rosetti – pe jumătate scoțiană, pe jumătate englezoaică - (soția lui C.A. Rosetti), iar pictorul este Constantin Daniel Rosenthal, evreu ungar!

Se pare că frumusețea costumelor noastre românești a exercitat o adevărată fascinație asupra femeilor din alte etnii. Constantin Pașilea dă un exemplu convingător. Într-o imagine apar patru femei maghiare din înalta societate transilvăneană a secolului al XIX-lea îmbrăcate în port național. Dintre ele, două sunt îmbrăcate în port popular românesc și anume Pap Kamilla, îmbrăcată în portul popular al unei fete românce din Mărișel și Baroana Kemeny Endréné – îmbrăcată în portul unei birăițe (primărițe) românce din ținutul Abrudului...

După cum, și Casa Regală a României a fost sedusă de frumusețea costumului popular românesc. Mai întâi Regina Elisabeta, care, începând din 1885 îmbrăca frecvent costume populare din Argeș și Muscel și apoi Regina Maria, cea care primea ca dar de logodnă din partea regelui Carol I, în vizita sa la Londra, un costum popular românesc.

Ulterior, Regina Maria a adoptat costumul popular românesc tradițional ca ținută oficială la evenimente importante și sărbători naționale, impunându-l atât fetelor sale, cât și doamnelor din înalta societate.

Și, pentru a încheia această fascinație pe care costumul popular femeiesc a exercitat-o în lume, să amintim întâi de două picturi celebre, intitulate *La blouse roumaine* (1940) de Henri Matisse și *Tânără româncă* (1914) de Pierre Auguste Renoir.

Dar seria începe cu Emily Gerard, o scriitoare scoțiancă a cărei carte *The Land Beyond the Forest* a fost sursa de inspirație pentru anglo-irlandezul Bran Stoker cu al său celebru *Dracula* și continuă cu Stephen Catterson Smith autorul unor admirabile acuarele despre țăranii transilvăneni, Théophile Emmanuel Duverger cu gravuri colorate de mare valoare artistică și istorică, Emil Volkens adus de Carol I în România ca pictor oficial în 1867, Dieudonné Auguste Lancelot, litograf, gravor și ilustrator francez, pictorii „realiști” Franciszek Teodor Ejmond (cu *Dame roumaine*), Fr. Arthur Bridgman (cu *Jeune fille roumaine*), Marianne Stokes (*Mireasă româncă, Femeie din Desești*), Amedeo Preziosi (*Țărancă din Argeș, Țărani din Câmpulung - Muscel*).

Din rândul pictorilor români care au abordat tematica portului nostru național se cuvine să-i amintim pe Gheorghe Tattarescu, Constantin Lecca, Theodor Aman, Nicolae Grigorescu, Francisc Șirato, Mișu Pop, Camil Ressu, Nicolae Vermont, Arthur Verona, Iosif Iser, Nicolae N. Tonitza ș.a..

Asta ca să nu mai vorbim de artiștii contemporani.

Dar laicele costume românești pătrund și acolo unde te-ai aștepta mai puțin, în icoanele frescele și vitraliile din biserici, sfidând preceptele unui Dionisie din Furna care stabilea în *Carte de pictură* canoanele picturii bizantine și astfel sfinții apar îmbrăcați în portul popular românesc așa cum se întâmplă cu *Sfinții Martiri Născăudeni* sau cu *Sfânta Muceniță Filofteia de la Curtea de Argeș*.

Sau la Schitul Durău, unde Nicolae N. Tonitza și ucenicii săi pictau în encaustică soldați romani îmbrăcați în ițari și purtând opinci și unde și un Sfânt Munte semăna izbitor cu Ceahlăul nostru sau la Pângărați, la Mănăstirea Tuturor Sfinților Români...

E greu de imaginat o istorie a spiritualității poporului român fără această carte purtând semnătura lui Constantin Pașilea. Trebuie remarcată buna colaborare între autor și editor întru realizarea cărții.

Fascinația pe care, cu doar un secol în urmă, o aveau intelectualii pentru costumul popular românesc se pare că s-a stins. În prezent tinerii poartă blugi rupți pe la genunchi, gecii ...minimaliste, mărfuri de second hand...

Doar în anume ceasuri ale serii, mai ies din biserici sau se întorc de la hore, tineri maramureșeni, bucovineni, moldoveni și mai rar munteni îmbrăcați în portul nostru tradițional.

Cartea lui Constantin Pașilea este o invitație la cunoaștere, un strigăt de iubire, o pledoarie pentru frumusețea frustă, naturală, impresionantă pe care portul național o reflectă.

Și, poate că în curând, ia nu va mai fi doar obiect de muzeu. Pentru că pe ea e scrisă istoria știută și neștiută a acest brav popor.

Căci așa cum cânta o tânără moldoveancă: „Cine știe scrie/ știe ce-i o ie. /Cine nu știe scrie/ știe ce-i o ie”.

Marile adevăruri se pot spune cosând, torcând, împletind, țesând, jucând, cântând, iubind...

Viorel NICOLAU

ABREVIERI

AARMSI	<i>Analele Academiei Române. Memoriile Secțiunii Istorice</i> , București.
AB	<i>Arhivele Basarabiei</i> , Chișinău.
AIIAI/ AIIX	<i>Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie „A.D. Xenopol”</i> , Iași / <i>Anuarul Institutului de Istorie „A.D. Xenopol”</i> , Iași.
ALIL	<i>Anuarul de Lingvistică și Istorie Literară</i> , Iași.
AMM	<i>Acta Moldaviae Meridionalis</i> , Vaslui.
AMS	<i>Acta Moldaviae Septentrionalis</i> , Botoșani.
ANIC	Arhivele Naționale Istorice Centrale, București.
ANRM	Arhiva Națională a Republicii Moldova, Chișinău.
AȘUI	<i>Analele Științifice ale Universității „Al. I. Cuza” din Iași</i> , Iași.
BAR	Biblioteca Academiei Române, București.
BOR	<i>Biserica Ortodoxă Română</i> , București.
CDM	<i>Catalogul Documentelor Moldovenești</i> , București.
DIR	<i>Documente privind Istoria României</i> , București.
DRH	<i>Documenta Romaniae Historica</i> , București.
GULAG	Главное управление исправительно-трудовых лагерей - Administrația Generală a Lagărelor de muncă forțată.
HU	<i>Historia Urbana</i> , Academia Română, Comisia de Istorie a Orașelor din România, Sibiu.
IN	<i>Ioan Neculce. Buletinul Muzeului de Istorie a Moldovei</i> , serie nouă, Iași.
KARLAG	Карагандинский исправительно-трудовой лагерь – Lagărul de corecțiune prin muncă din Karganda.
KEB	<i>Кишиневскія Епархіальныя Вѣдомости</i> , Chișinău.
LMI	Lista Monumentelor Istorice.
MMB	Mitropolia Moldovei și Bucovinei.
MMS	<i>Mitropolia Moldovei și Sucevei</i> , Iași.
SCS	<i>Studii și cercetări științifice</i> , Iași.
SJAN Iași	Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Iași.
SJAN Neamț	Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Neamț.
SMIM	<i>Studii și Materiale de Istorie Medie</i> , București.
ЖМП	<i>Журнал Московской Патриархии</i> , Moscova.

INFORMAȚII UTILE PENTRU ACTUALII ȘI VIITORII COLABORATORI

Textele trimise cu intenția de a fi tipărite în această publicație trebuie să ajungă, în fiecare an, până la data de 20 iulie (Sfântul Ilie Tesviteanul), la una dintre adresele: c.asavoai@gmail.com sau nitacosmin043@gmail.com.

Materialul va fi transmis în format *word* și va avea următoarele caracteristici:

- Textul va fi scris cu font Times New Roman, spațiere 1,15;
- Alinierea paragrafelor de tip stânga-dreapta (justified);
- În cazul textelor în limba slavonă sau cu caractere chirilice se vor trimite și fonturile necesare;
- Notele infra, numerotate continuu, în format clasic;
- Imaginile pentru publicat vor fi transmise separat, în format jpg, cu explicații și trimiteri în

text;

- Textul va fi însoțit de un rezumat în *limba română și limba engleză* de 10 rânduri;
- *Lista bibliografică* va fi în forma: nume, prenume, titlul lucrării, volumul sau numele publicației, locul apariției, editorul, anul și paginile articolului;

Greșelile gramaticale, de expresie și de interpretare, devierea de la forma solicitată mai sus precum și „onestitatea” materialului vor rămâne drept o „vinovăție” a autorului sau autorilor.

Pentru viitoarele ediții ale Simpozionului, care se desfășoară anual în luna septembrie, titlurile comunicărilor se vor trimite la adresele de mai sus, în fiecare an, până la 31 august.

Redacția (contact): Tel. 0741469212, 0727786127;

E-mail. c.asavoai@gmail.com sau nitacosmin043@gmail.com;

Mănăstirea Secu: comuna Vânători-Neamț, cod poștal 617500, jud. Neamț;

web: <https://secu.mmb.ro>, Tel: 0233 251862;

E-mail: manastirea_secu1602@yahoo.com.

Editura Cetatea Doamnei

Contact: Viorel Nicolau

Piața Ștefan cel Mare, nr. 12, bl. C6, Piatra Neamț,

tel. 0233 219927